

Rendvédelem-történeti Füzetek

Acta Historiae Preasidii Ordinis

HU-ISSN 1216-6774

XIII. évf. (2007) 16. sz.

TUDOMÁNYOS PERIODIKA

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

Budapest

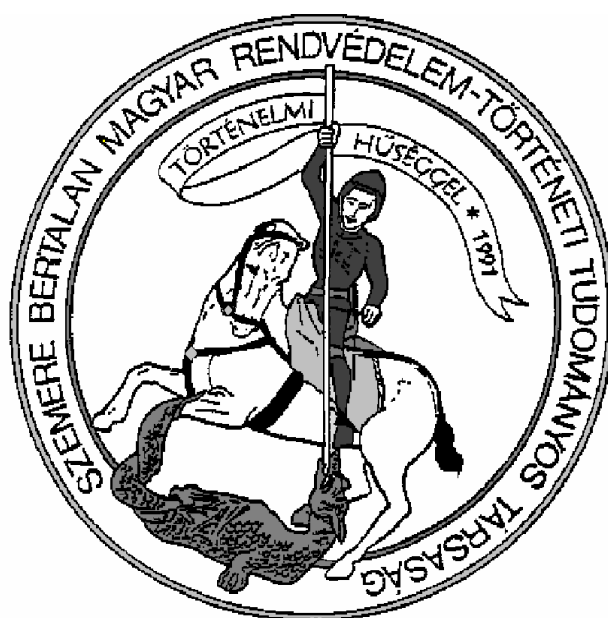
Rendvédelem-történeti Füzetek

Acta Historiae Preasidii Ordinis

HU-ISSN 1216-6774

XIII. évf. (2007) 16. sz.

TUDOMÁNYOS PERIODIKA

A rendvédelmi szakképzés története

**Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
Budapest**

Főszerkesztő: **Dr. PARÁDI József**
Szerkesztő: **Dr. SUBA János**
Technikai munkatárs: **Székely Zoltán**

A szerkesztőség elérhetősége:
✉: H-1037 Budapest, Haránt u. 12.
☎: (+36/06-1) 325-1673
📠: (+36/06-1) 325-1647
📞: (+36/06-30) 479-5654
@: szbmrtd@gmail.com

HU ISSN 1216-6774
Budapest 2007

SZERZŐK

Dr. BACSA Gábor ✉ 2003 ✉

A hadtudomány kandidátusa. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe magyar határőrizet történet a XIX–XX. században.

Dr. BENCSIK Péter mag. ✉ 70/504-7683 ; sziben@vnet.hu

A történelemtudomány Ph.D. doktora. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a magyar határforgalmi útiokmányok a XIX–XX. században.

BERKI Imre 20/424-1691 ; berki.imre@okm.gov.hu

Történész, doktorandusz aspiráns. Kutatási területe az 1956-os magyar forradalom és szabadség harc.

Dr. BODA József ✉ ✉ ✱ 20/992-0117 ; boda.jozsef@nokitc.hu

A hadtudomány egyetemi és Ph.D. doktora. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány elnöke. Kutatási területe magyar rendvédelmi békefenntartás és annak története.

Dr. BOTOS János mag. ✉ 30/338-9833 ; botos@hdke.hu

A történelemtudomány egyetemi doktora. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a XIX–XX. századi magyar belügyi tárca intézménytörténete.

Dr. ERNYES Mihály mag. ✉ ✉ ✱ 20/326-7193 ; ermi_uiroda@freemail.hu

A jogtudomány egyetemi doktora. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnökségi tagja. Kutatási területe a XIX–XX. századi magyar rendőrségek története.

Dr. GÁSPÁR László mag. ✉ ✉ ✱ 30/984-0814 ; gaspardr@axelero.hu

A hadtudomány egyetemi doktora és kandidátusa. Egyetemi docens. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Határőrizeti szekció vezetője. Kutatási területe magyar pártállam határőrizetének története.

KISS István Géza ✉ 70/779-4454 ; kissig@freemail.hu

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a XIX–XX. századi magyar pénzügyőrség története.

NAGY Ákos Péter (Megváltozott elérhetőségeiről nem tájékoztatta a szerkesztőséget.)
Dolgozata készítésének időszakában főiskolai hallgató.

Dr. NAGY György ✉ ✉ ✱ 30/280-7660 ; nagy.gyorgy@zmne.hu

A hadtudomány egyetemi doktora és kandidátusa. Egyetemi tanár. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe magyar útlevél és útlevél-ellenőrzés.

Dr. PARÁDI József mag. ✉ ✉ ✱ 30/912-7651 ; paradi.jozsef@gmail.com

Bölcsészdoktor, a hadtudományok kandidátusa, főiskolai tanár, a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnöke. A Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis) és a Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiones Historiae Praesidii Ordinis) periodikák főszerkesztője. Kutatási területe a XIX–XX. századi magyar rendvédelem.

ifj. PERJÉSI György ✉ 1/213-6162; pergeorg@axelero.hu

A Magyar Királyi Csendőrség történetének kutatója.

Dr. SÁGI Zoltán   30/942-3719 ; sagiz@t-online.hu
A jogtudomány egyetemi doktora, Ph.D. doktorandusz.

Dr. SUBA János   30/566-7120 ; suba.janos@hm-him.hu
A történelem segédtudományai (történeti-földrajz) egyetemi doktora, a történelemtudomány Ph.D. doktora. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság alelnöke. A Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis) szerkesztője. Kutatási területe történeti földrajz, a XVIII–XX. század magyar állam határának története, objektumtörténet, a magyar fegyveres erők diszlokációjának története, Kárpát-medencei erődítések története

VARRÓ István Tamás 20/495-7217 ; varroistvan@freemail.hu
Doktorandusz. Kutatási területe a XIX–XX. századi magyar pénzügyigazgatás.

Piktogram	A rendvédelem-történeti elismerések
	Rendvédelem-történetért Díj
	Rendvédelem-történetért Érdemrend a rendvédelem-történet kiváló művelőjének
	Rendvédelem-történetért Érdemrend a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
	Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet kiváló művelőjének
	Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
	Rendvédelem-történetért Érdemérem

TARTALOM

A rendvédelmi szakképzés története

BACSA Gábor	
A rendőrképzés 1945–1950	7
BENCsik Péter	
A kisebb határszéli forgalom Magyarország és a szomszédos államok közt, 1898–1941	15
BERKI Imre	
Az 1956–57 évi sortűzek története	25
BODA József	
A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szervezeteknél	33
BODA József	
A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei	46
BOTOS János	
A belügyminisztérium tevékenységének főbb jellemzői 1912–1926 között	52
ERNYES Mihály	
A rendvédelmi szakkifejezések múltja	56
GÁSPÁR László	
A határőrség képzési rendszerének változásai 1945–1956	65
KISS István Géza	
A Magyar Királyi Pénzügyőrség lökiképzése. Adalékok a Magyar Királyi Pénzügyőrség 1932. évi lökiképzéséhez	71
NAGY Ákos Péter	
A budapesti Rendőrtiszti Főiskola	77
NAGY György	
Rendvédelem és tudomány	85
PARÁDI József	
Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867–1945	90
PARÁDI József	
A magyar rendőrtisztképzés tradíciói 1867–1945	94
PARÁDI József	
A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere	100
ifj. PERJÉSI György	
A Magyar Királyi Csendőrség létszámalakulása 1938–1945	105
SÁGI Zoltán	
Egyenruha mint tradíció a Magyar Rendőrségnél	107
SUBA János	
A Magyar Királyi Csendőrség létszámának tervezett felemelése 1918-ban	113
SUBA János	
A magyar katonai vezetés elképzelése a határbiztosító csapatok megszervezésére 1918-ban	121
SUBA János	
Honvédelmi határszolgálat	128
VARRÓ István Tamás	
Hatvan éves a Magyar Királyi Csendőrség elhangzott 1941. február 14-én 17.30 perckor Pinczés Zoltán csendőr ezredestől a Magyar Rádióban BP. I. adón.	140
Recenziók	147
Kéziratokkal szemben támasztott igények	151
Szerzői úrlap	153
Szerzői adatlap	154
Összesített tartalom	155

BACSA Gábor A rendőrképzés 1945–1950

Magyarországon 1945 áprilisában, hazánk felszabadulásával egy új társadalmi berendezkedés kiépítésére nyílt lehetőség. Ebben az időben azonban még nem dőlt el, hogy ez a változás milyen irányú lesz, mi lesz a végkifejlődés. Ez a kérdés lényegében 1947–1948-ban, ahogyan régebben mondtuk, a „fordulat évével” vett határozott irányt.

Az azonban lényeges volt, hogy az addig létező kapitalista rendszert – a Magyar Királyságot – felváltotta az 1946-ban kikiáltott „köztársaság.”¹

Az ideiglenes nemzetgyűlés által 1944 évi december 21–22. napjain Debrecenben adott meghatározása alapján az ideiglenes nemzeti kormány az ország közbiztonságának megszervezésére és egyetemes irányítása alá helyezése végett megállapította – mint csendőrségnek a felelősségét és elrendelte mint a múlt népellenes intézményének a megszüntetését és szervezetének a feloszlását.²

A csendőrség megszüntetésével egyidejűleg elrendelte, hogy a magyar állam egész területén a belügyminiszter legfelsőbb felügyelete és ellenőrzése mellett a magyar államrendőrség gyakorolja az összes rendőrhatalmási jogokat és látja el a rendőrközegek útján a rendőrszolgálatot.

Ennek alapján a rendőrhatalmási szervek hatáskörébe sorolta a közbiztonság, államrendészet minden ágának ellátását, igazgatásrendészet, rendőri büntetőbíráskodást, hatáskörébe utal kihágásokat és állambiztonsági (politikai) ügyeket. Nem utolsó sorban a volt csendőri teendőket megvalósító szolgálatot.

A belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt Budapesti Főkapitányságot és Vidéki Főkapitányságot kellett létesíteni. Ez utóbbi hatásköre kiterjedt az egész ország területére kivéve Nagy-Budapestet.³

A Vidéki Főkapitányságnak alárendelve a megyei főkapitányságok, ezek alárendeltségébe az egész megye területére kiterjedő jogkörrel különleges alakulatok lettek létesítve, így a határszéli vármegyékben a határrendőrségi kirendeltségek, tanosztályok, karhatalmi alakulatok, különleges kiképzésű bűnügyi, politikai és igazgatásrendészeti csoportok.

A városi törvényhatóságokban városi főkapitányságot, ezek keretében és vidéken körzeti őrsöket, élén őrsparancsnokokkal rendelt létesíteni.⁴

A fentiek kiegészítéseként még 1945-ben megjelent egy másik kormányrendelet is, mely a Magyar Államrendőrség felállításáról intézkedett.⁵ Ez kimondja, hogy az 1.690/1945. ME sz. rendeletben megállapított rendőri szervezetet személyi és tárgyi vonatkozásban azonnal fel kell állítani.

Mindez felvetette a toborzás, a kiképzés, illetve felkészítés kérdését is.

A HORTHY-rendszer helyébe lépő új rend annyira más volt, hogy teljesen új társadalmi, hatalmi és végrehajtó szerveket kellett létrehozni. A korábbi fegyveres alakulatok és testületek élére új vezetőket kellett állítani, de a testületet is igazítani kellett politikailag és morálisan is az új helyzethez. Ez vonatkozott a volt rendőrségre is, melynek pótlását meg kellett oldani, mivel jelentős létszámmhiánnyal nézett szembe.

A pótlásnál nem elsősorban szakmai szempontok, hanem inkább a politikai hitvallás a vagyoni hovatartozás volt a vízválasztó. Ez függött a pártok erőviszonyától is. 1946. május 20-án a Független Kisgazdapárt követeli – többek között – a rendőrségi szervek vezető állásainak a pártok közötti arányosítását, azaz a választási eredmények alapján való újrafelosztását. Ennek alapján 1946. július 16-án pártközi egyezmény elfogadására került sor, melynek alapján ígéretet kapott, hogy a BM a párt tagjai közül 100 rendőrtisztet nevez ki.

1947. szeptember 11-én a Kommunista Párt Központi Vezetősége követeli a párt megnövekedett jelentőségének megfelelő képviselőket a kormányban.⁶

A rendelet szerint a vidéki főkapitányságoknál a kinevezés feltétele a 24. életév betöltése, hogy a demokratikus pártok szempontjából teljesen megbízható, élet, vagyon és szemérem elleni bűncselekmény miatt el nem ítélt és testileg alkalmas legyen, melyet tisztiorvos által adott bizonyítvánnyal igazolt. Szakképesítés stb. ekkor tehát még nem volt feltétele a kinevezésnek.

Hasonlóan nem volt más kinevezési feltétele a megyei és városi főkapitánynak, valamint a főkapitányságok és kapitányságok politikai osztálya vezetőjének. Kinevezésükre az illetékes önkormányzat törvényhatósági bizottsága, illetve képviselőtestülete tett felterjesztést.

A fogalmazási karba való kinevezéshez azonban jogtudomány, államtudományi, illetve közgazdaságtudományi végzettség, vagy legalább érettségi volt előírva.

Felügyelői karba viszont az volt kinevezhető, aki megelőző katonai (honvéd, partizán stb.) rendőrtiszt, altiszt, vagy legénységi szolgálata alapján alkalmas volt. Ezek közül akinek e rendelet megje-

lenése előtt törvényes szabályokban előírt képesítése nem volt meg egy évi szolgálat után a belügyminiszter által megjelölt időben és bizottság előtt vizsgát kellett tenni s akik azon nem feleltek meg el kellett bocsátani.

Az őrszemélyzet és detektívtestület tagjait toborzás útján választották ki. A kinevezett személyek 1947. év június 30-ig tanfolyamot voltak kötelesek elvégezni és az előírt vizsgát letenni. Aki ezt nem tette le elbocsátásra került.⁷

Sok betöltetlen állás volt. Milyen okai voltak ennek a létszámhiánynak?

1. A nyugatra menekült rendőrök egy része még nem tért vissza.
2. A felülvizsgálati eljárás során sokan kiestek a rostán.
3. Jelentős létszámhiányt okozott az is, hogy a csendőrség megszüntetésével vidéken (községekben) is rendőrséget állítottak fel a csendőrség helyett.⁸

Megkezdődött tehát a toborzás, melynek során sokszor teljesen képzetlen embereket is felvettek (főleg vidéken). Általában egy-egy községben a felállításra kerülő rendőrök igyekezett a maga létszámát megteremteni. Itt többségében rendőrileg sokszor teljesen képzetlen emberek kerültek állományba. Mindenesetre arra törekedtek, hogy legalább katonaviselt legyen. Vidéken ugyanis – a már ismert okok miatt – régi rendőröket nem igen lehetett találni, a csendőrség pedig elmenekült. Alapvető kritérium volt tehát, hogy lehetőleg, katonaviselt, de mindenképpen írni olvasni tudó, ha lehet jó kiállítású legyen.

Fegyvert ugyan kaptak – legalábbis aki járőrben volt – de egyenruha nem volt. Emlékszem saját ruhájukban teljesítettek szolgálatot (esetleg katonasapka), a többi embertől a fegyver és karszalag különböztette meg őket. A fegyver általában Mauser-puska volt, szíj helyett nem egyszer madzaggal. Volt amikor a pisztoly helyett csak pisztolytáska volt, jó erősen kitömve ronggyal vagy papírral s ezáltal ne lehessen látni, hogy a pisztoly nincs benne.

A háború okozta erkölcsi szabadosság miatt rendszeresek voltak a lopások, rablások, fosztogatások, nem egyszer bandákba tömörültek – főleg Budapesten – a gengszterek s mivel a rendőrség még nem állt hívatása magaslatán, nem is igen félték tőle.

Nagyon fontos feladatot jelentett a rendőrség szakmai, fegyelmi felkészítése (és felszerelése).

Nyilván kormánykörökben tudták, hogy a rend és közbiztonság terén naponta felmerülő problémák megoldásának csak olyan rendőr képes eleget tenni, aki mesterségét ismeri, szakmailag felkészült, megbízható fegyvere van.

A hiányzó képzettség pótlására, az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1690/1945. ME. rendelete alapján, ezért BM utasítására eleinte helyi szinten indítottak néhány hetes tanfolyamokat.

Önképzésen alapuló, havi 2–3 napos összevonasokkal konzultációkkal segített záróvizsgálattal végződő levelező rendszerű felkészüléseket.

Ez nem pótolta azonban a szakoktatást. Ezért az Ideiglenes Kormány a háború előtt is működött központi irányítású szaktanfolyam újraindítását, és teljesen új iskolarendszer megindítását szorgalmazta.⁹

A továbbiakban a képzés vizsgálatát kettő csoportra osztottam:

- Legénységi és tiszthelyettesi képzés (az utóbbit még rendőri és szakképzésre) és
- Tisztképzésre.

Először a legénységi és tiszthelyettesi képzést szeretném bemutatni kettő időszakra bontva:

- 1945–1948-ig és 1949-től.
- Másrészt a tiszthelyettesi képzés ismét kettő részre bontható: őrsparancsnoki képzés és tiszthelyettesi képzés (ezt majd további kettő csoportban vizsgálom, rendőri és szakképzés)

A legénységi, ún. újoncképzés próbarendőröket adott.

Ez a fajta képzés több helyen is történt 1945–1948 ig. A rendőri őrség XII–XV. fizetési osztályba sorolt tagjainak kiképzését szolgáló tanfolyamok felállítására már 1946-ban sor került. A rendelet szerint: a rendőri őrség kiképzése céljából a magyar államrendőrség vidéki főkapitánysága keretében Pécs és Miskolcon tanosztályokat állítok fel.” A tanosztályok elnevezése:

- „A magyar államrendőrség I. számú tanosztálya Pécs”
- „A magyar államrendőrség II. számú tanosztálya Miskolc”

Minden tanosztály egy-egy zászlóaljat alkot 1-5 század, századonként 4 szakasszal és szakaszonként 3–3 rajjal.¹⁰ 1947-ben Budapesten a II. ker. Pálffy tér 3.sz. alatt felállításra került a Központi Kiképző Zászlóalj, melynek parancsnoka BUZSÁKI László r. őrgy. volt. Itt 714 fő kiképzése folyt, melynek mintegy 10 %-át volt határvadász tette ki.¹¹ Az alapfokú tanfolyamok hallgatóinak összetétele vegyes volt, többségében alacsony általános műveltségű, 2–3 elemitől 4 polgári végzettségig terjedt. Ennek megfelelően alakult a felvételi minimum. A következőket határozták meg:

Írasson a hallgatókkal az alapfokú tanfolyamon diktálás után néhány soros szöveget, majd olvasson 8–10 soros szöveget valamely alapfokú szakmai tankönyvből. Utána az írott, illetőleg az olvasott szövegről beszéljessen a hallgatóval, s azáltal lemérhető lesz értelmi képessége. Minden tantárgyból havonta legalább egyszer feleltetni kell.¹²

A legénységi, un. újoncképzés próbarendőröket adott. Ez több helyen is történt. Az 1947-ben felállított rendőri tanosztályokon (I–VII) Kistarcsa, Székesfehérvár, Szombathely, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc, Budapest ezeken a tanosztályokon azonban a képzés szintje szerint I–III fokú képzés folyt, melyből csak az I. fokú a próbarendőri, a II. III. fok magasabb képzettséget adott. Ezen új tanosztályok felállításával a pécsi és miskolci meg lett szüntetve.

A tanfolyamok időtartamát nem határozza meg a rendelet, azt azonban igen, hogy a tanfolyamot vizsga zárja be. Minden tanosztály egy zászlóaljat alkotott 3 századdal és 9 szakasszal.

A vizsgát három tagból álló bizottság előtt kellett letenni, melynek elnöke a magyar államrendőrség országos szaktanulmányi felügyelője, tagjai a belügyminiszter kiküldöttje és a tanosztályparancsnok. Aki nem felelt meg, azt a rendelet szerint haladéktalanul elbocsátották. A kiképzés részleteire külön rendelet intézkedett.¹³

A fordulat éve után 1949-től nagyobb erővel folyt a rendőrség feltöltése, létszámának növelése is. Ezt mutatja, hogy 1948-ban döntés született, miszerint 8000 új rendőrt kell behívni. Elkezdődött a nagyobb méretű toborzás. E sorok írója is így és ekkor került a rendőrséghez.

A toborzottak részére 1949. árcius 8–9-től több helyen indítottak három hónapos alapfokú tanosztályt. Pl. Budapesten kettő helyen a Bem J. és a Bajcsy Zs. Laktanyában. Előbbi egyben a Központi Karhatalmi Zászlóalj is volt. Megkülönböztető jelzésük: arany tölgyfalevél a bal felső karon.

Ezen kívül Székesfehérvár, Szombathely, Nagykanizsa, Szeged, Debrecen stb. Ezzel a negyvenes években történt tömeges próbarendőri képzés befejeződött. E kiképzés befejezése után a székesfehérvári, szegedi, és a központi kiképző zászlóaljat megszüntették.¹⁴

Az őrparancsnoki tanfolyam felállítására 1946. november 20-án hozott a BM rendeletet. E rendelet kimondta: „A magyar államrendőrség budapesti főkapitánysága keretében őrparancsnok képző tanosztályt állítok fel. Elnevezése: A magyar államrendőrség őrparancsnok képző tanosztálya Budapest.” A tanosztály egy zászlóaljat alkot (1–5 század, századonként 4 szakasz, szakaszonként 3 raj, egy szakasz létszáma 50 fő. Mint láttuk az 1947-es Tanosztályok felállítása után mint a „magyar államrendőrség őrparancsnok képző tanosztály-parancsnokság van besorolva, ahol a III. fokú tanosztályon „őrparancsnoki képzés „ folyik.

Az őrparancsnok képző tanfolyam célja a rendelet szerint: „Őrs önálló vezetésére alkalmas rendőrök kiképzése.” Ide csak azokat vezényelték, akik a magyar államrendőrség kötelékében már szolgálatot teljesítettek és rendőrörsök vezetésére alkalmasnak látszottak. A tanfolyam 1946. december 1-én kezdte el a működését.¹⁵

Az őrparancsnokképzés folyamatosan történt (6–8 hónap) 1948. júliusban már a harmadik tanfolyam hallgatóit is kiválogatták.¹⁶

A tiszthelyettes képzés 1948-ig

A talált források szerint a legelső tiszthelyettes képző iskola a „Nyomozó Tiszthelyettesi Tanosztály” volt, ahol rendőrségi nyomozó képzést kaptak. A rendelet szerint a Tanosztály Budapesten működött 6 hónapos időtartammal és ide csak a 6 hónapos próbarendőri tanfolyamot legalább jó eredménnyel végzett és az őrsön közbiztonsági szolgálatot már teljesített rendőrök kerülhettek vezénylésre.

A tanosztály elnevezése: „Rendőrnnyomozó tiszthelyettesi tanosztály-parancsnokság”. Állomáshelye: Budapest, a tanosztály egy zászlóalj.¹⁷

Az általános rendőri őrségi rendőr tiszthelyettes képzés megindítása 1949-re datálható. BM rendelet jelent meg 1949-ben miszerint:

„A rendőrség szervezetében „Rendőrt tiszthelyettes képző iskolát állítanak fel” 6 hónapos időtartammal Budapesten.¹⁸

Az iskola megindítását 1949. április 20-ra tervezték, a közbejött akadályok miatt azonban 1949. július 15-én indult.¹⁹ A hat hónapos rendőrképzés után a tanidőt 3 részre osztották: karhatalmi, büntetőbíró és bűnügyi előadásokra. A 357.367. sz. BM. rendelettel 8 hónapra emelték a képzési időt.

Ezzel összefügg egy másik BM. Rendelet, mely szerint: „A magyar államrendőrség őrparancsnok képző tanosztálya” elnevezést „Rendőrség tiszthelyettesképző tanosztálya” névre változtatták 1949. április 30-án. A tanfolyam időtartamát nyolc hónapról négy hónapra szállították le, és felemelték a karhatalmi órák számát. 1949-ben jelvényt rendszeresítettek a tiszthelyettesi iskolásoknak.²⁰

A rendőrszakiskolákat, tanosztályokat 1949 elejétől indították be. Ezek a következők voltak: lovas, rádiótávíráshoz, híradós, fegyvermesteri, gazdász, közlekedésrendészeti, kutyatanosztály.

Röviden tekintsük át egyenként.

Legkorábban a Rendőr Lovastanosztály felállítására került sor.

A lovas rendőri kiképzés és pótlóidomítás céljára a vidéki főkapitányság állományában külön létszámmal lovastanosztályt állítottak fel Kiskunhalason 1947-ben Rendőri Lovastanosztály parancsnokság névvel.

A rendelet úgy határozta meg, hogy a kiképzés rendőrök részére 3 hónap a lovak részére pedig 6 hónapos tanfolyamon. A parancsnok Süle József szds. volt.²¹

A híradó kiképzés 1948. elején a nyolc hónapos Rádió Távíráshoz képzéssel kezdődött.²²

Ez a tanfolyam azonban még be sem fejeződött, amikor 1948. július 27-én rendelet jelent meg a Híradó Tanosztály felállításáról tárgyában. A rendelet kimondja:

„A rendőrség tagjainak híradó szolgálatra való kiképzése céljából a budapesti főkapitányság állományában külön létszámmal Híradó Tanosztályt állított fel. A tanosztályon a kiképzés 8 hónapos tanfolyamokon történik. Erre a tanfolyamra híradó (rádiótávíráshoz) szolgálatra alkalmas rendőrök vezényelhetők.”²³ A tanosztály budapesti székhellyel egy századot képezett. Elnevezése: Híradó Tanosztály Parancsnokság.

A tanosztályt vizsga zárta, aki elégtelen osztályzatot kapott, híradó szolgálatot nem teljesíthetett. Ezzel egyidejűleg a rendőrképzésért felelős vezetők hatálytalanították a Rádiótávíráshoz tanfolyam felállítására kiadott rendeletet és intézkedtek arra vonatkozóan, hogy a rádiótávíráshoz tanfolyam befejezéséig mint a Híradó tanosztály egy szakasza működjön.²⁴

1948-ban került felállításra a Közlekedésrendészeti Tanosztály hat hónapos időtartammal 1948. 12.15–1949.06.18. Budapesten a XIII. ker. Dagály u. 13/b. HÜVELYI Lajos r.szds.²⁵ parancsnokságával.

Ugyancsak 1948-ban került sor a Rendőrkutyatelep felállítására, ahol a kutyakiképzés és az ebvezetők képzése folyt.

1949.10.05-én hat hónapos Rendőr gazdasági tiszthelyettes tanfolyam indult Budapest XIII. ker. Dagály u. 11. sz. alatt.²⁶

A fegyvermesteri képzésről 1949 végén született döntés, amely 1950. február 15-vel vette kezdetét. 30 fővel indult már március 01-én a Központi Fegyverszertár szervezetén belül a „Bajcsyban”. Parancsnoka CSURGÓ József őrgy. volt.²⁷

A tiszthelyettesi képzés befejezésekként szólnom kell arról a ténnyel, hogy BM rendelet jelent meg 1948-ban a szaktanfolyamok létesítésének szabályozásával kapcsolatban. Eszerint:

Külön e célra rendszeresített szakosztály foglalkozott az oktatással, melynek kizárólagos feladata – a Dr. SZEBENYI által adott irányelvek szem előtt tartásával – a kiképzés irányítása, ellenőrzése és felügyelete.

Megengedhetetlennek tartották, hogy egyéb rendőri szervek, vagy hatóságok foglalkozzanak önállóan tanfolyamok létesítésével.

A jövőben – előzetes engedély nélkül – semmiféle tanfolyam létesítését nem engedélyezték.²⁸

Mint már említettem minden tanfolyamot, iskolát vizsga zárta. A rendőri őrség kiképzése céljából felállított tanosztályokon aki elégtelen osztályzatot kapott, a tanosztályparancsnok erre vonatkozó jelentésének beérkezése után a budapesti, illetve vidéki főkapitány azonnal elbocsátotta.²⁹

Aki viszont az őrsparancsnoki tanosztályon elégtelen osztályzatot kapott őrsparancsnoki beosztásba nem kerülhetett.³⁰

A híradós tanosztály tanfolyamát elvégző, aki a vizsgán elégtelen osztályzatot kapott, híradó szolgálatot nem teljesíthetett.³¹

A vizsgák általában bizottság előtt történtek, mely három tagból állt, de összetétele különbözőek. Pl. a híradósoknál elnöke az államrendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelője, akadályoztatása esetén a belügyminiszter által kijelölt más rendőrtiszt.

Tagjai: az Országos Hírközpont Vezetője, vagy helyette az általa kiküldött rendőrtiszt, a tanosztály parancsnoka. A vizsgára meg kellett hívni a posta egy képviselőjét, akik az általuk előadott szaktananyagból vizsgáztattak.³² A rádiótávíráshoz tanfolyam vizsga bizottsága: Elnöke: A BM által kijelölt rendőrtiszt, tagjai a tanosztályparancsnok és a századparancsnok.³³

A nyomozó tiszthelyetteseknél a bizottság elnöke az államrendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelője, akadályoztatás esetén más belügyi megbízott. Tagjai a BM. kiküldöttje és a tanfolyamparancsnok.³⁴

A tisztképzés

Mielőtt a tisztképzésre térek feltétlenül szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a legmagasabb szintű rendőrtisztképzéssel a BM Rendőrákadémiával (RAK) KOZÁRY Andrea: „A rendőrákadémia létrehozása és működése 1947-1948-ban” c.-el foglalkozik, történetét részletesen megírta³⁵

Ezért ezt a témát csak érintem.

A tisztképzés kérdésében is a kezdettől kívánok kiindulni. Azt nem lehet mondani, hogy a magyar rendőrség a legszükségesebb állásokhoz nem rendelkezett a szükséges tiszti létszámmal de viszonylag sok volt a képzetlen, vagy régi tiszt, melyet tovább képezni és átnevelni is kellett. Ezenkívül újakra is szükség volt.

Már 1945-ben BM rendelet jelent meg arra vonatkozóan, hogy a rendőrtiszti állás végleges elnyerése érdekében képesítő vizsgát kell tenni, ha valamilyen okból fel nem mentették.³⁶

A belügyminiszter 1948-ban azonban újabb rendeletet adott ki Rendőrtiszti Alapvizsga rendszerítése tárgyában, mely a következőket határozta meg:

Az államrendőrség szakképzésének, továbbá demokratikus nevelésének fokozása és gyorsítása érdekében szükségessé vált, hogy a rendőrtisztikar I., II/A. és II/B. állomány. és II/B. állománycsoportjába tartozó tisztjei számára a 6 hónapos tiszti tanfolyamok eddigi rendszerének további fenntartása mellett – rendőrtiszti alapvizsgát rendszeresítettek.³⁷

A rendőrtiszti alapvizsga letétele tehát a hathónapos tiszti tanfolyamra vezénylés alapfeltétele. Célja kizárólag az volt, hogy a rendőrség előbb felsorolt három csoportjának tisztjei minél előbb egységes szakképzésen essen keresztül és a vizsgát sikerrel letett valamennyi ideiglenes minőségű rendőrtiszt minél előbb véglegesíthető legyen.

A rendőrtiszti alapvizsga szóbeli és mindhárom csoport tisztjei részére teljesen azonos (alhadnagytól alezredesig) függetlenül attól, hogy a tájékoztató tiszti vizsgát letette, vagy azalól felmentést kapott.

A rendőrtiszti alapvizsga sikeres letételével a rendőrtisztet állásában véglegesíteni kellett.

Sikertelen, vagy a vizsgáról való elmaradás esetén az ideiglenes minőségű alkalmazottaknál a testület kötelékéből való elbocsátást vonta maga után. Pótvizsgának helye nem volt.³⁸

Kik nem tartoztak a vizsgát letenni?

Azok a rendőrök:

- akik az első tiszti tanfolyamot eredményesen elvégezték,
- akik a folyó tiszti tanfolyam vizsgáin megfelelnek és
- a rendőrákadémia rendőrtiszti képesítő oklevelet nyert hallgatói.

A vizsgát szeptember 1-től november 30-ig be kellett fejezni. A vizsgára történt berendeléseknél a tiszteket kettő csoportra kellett osztani:

- érettségivel, vagy magasabb,
- az érettséginél alacsonyabb végzettségűekre.

Az 1-es csoport vizsgatárgyai: demokratikus állam és társadalomszemlélet, magyar történelem, általános jogi ismeretek, büntetőtörvénykönyv, bűnvádi perrendtartás és nyomozati utasítás, nyomozástan, rendőri büntető eljárás, rendőri igazgatásrendészet, szolgálati szabályzat, szervezési szabályzat, gazdaság, közigazgatási ismeretek, tereptan egészségügyi ismeretek.

A 2-es csoport vizsgatárgyai: demokratikus ismeretek, (mindkét csoportnál első helyen állt) szolgálati szabályzat, nyomozástan, helyesírás, fogalmazás, statisztika, magyar és külföldi irodalom, földrajz, számolás és mérés.

Az egységes kiképzés érdekében részt kellett venni a régi tiszteknek is olyan tárgyakból, melyek a felszabadulás után változtak, illetve újak voltak.

Nem kellett azoknak:

Akik a felszabadulás előtt volt m. kir. rendőrség kötelékében tiszti állományban szolgálatot teljesítettek és képesítő tiszti vizsgát, vagy gyakorlati közigazgatás szakvizsgát tettek, de nekik is vizsgát kellett tenni szolgálati szabályzat, szervezési szabályzat és demokratikus ismeretek.³⁹

A tiszti alapvizsga letételére köteleztettek intézményesen is segítették. 1948-ban BM. Rendelet jelent meg a tiszti tanulókörök szervezésére. Ez kimondta, hogy a tiszti alapvizsga letételére köteleztetteknek 1948. február 21-ig tiszti tanulókörök felállítását rendelték el.

Külön csoportot szervezni az érettségivel és az azok alatt rendelkezők, valamint a régi tisztek részére.⁴⁰

A fogalmazók felvételi vizsgája a tisztikar utánpótlására szintén téma volt. Ők költségvetési okból a tisztikarban nem voltak. Akik az alkalmassági vizsgán megfelelték 1948. szeptember–október hónapban tiszti minősítő vizsgát tenni kötelesek voltak.⁴¹

1947-ben a rendőrtisztképző iskolán 6 hónapos időtartamú tiszti továbbképző tanfolyam indítását rendelték el.⁴²

1947. november 18. – 1948. május 28-ig volt a második 6 hónapos tiszti tanfolyam.⁴³

Már említettem, hogy a RAK-ról nem kívánok részletesebben szólni. Azt azonban meg kell említenem, hogy TÖMPE András vezérőrnagy már 1946. decemberében feladatot kapott a belügyminisztertől, hogy tegye meg a rendőrákadémia felállításához szükséges előkészületeket.

Az akadémia céljává tették az államrendőrség tisztikarának utánpótlását. Elméletileg, gyakorlatilag képzett a rendőri szolgálat minden ágában felhasználható rendőrtisztek nevelése. 1948-ban az akadémia már működik, egy 1947-es BM rendelettel felállításra került. Ugyanakkor egy 1949. október 5-én kelt a rendőrákadémiát azonnali hatállyal megszüntették.⁴⁴

Ugyanakkor ezt megelőzően – ugyancsak 1949-ben – rendelet született a rendőrtisztképző iskola felállítására budapesti székhellyel (Böszörményi u. 21.sz.). A képzést 8 hónapban határozták meg. Gazdasági ügyeit átmenetileg a RAK köteles volt ellátni. A hallgatóinak 1949. augusztus 1-én kellett bevonulni.⁴⁵

A rendőrtisztképző II. tanfolyamának kezdetétől 1950. október 15. napját állapították meg. A tisztképző tanfolyam idejét ekkor már 12 hónapban határozták meg, melyből 6 hónap általános rendőri, 1 hónap kihelyezés és 4 hónap szaktanfolyam.⁴⁶

A törzstiszti iskola felállításáról 1949-ben jelent meg BM. rendelet eszerint.

„A rendőrség szervezetében „Rendőrtiszti főiskola” elnevezéssel Budapest székhellyel, törzstisztképző főiskolát állítok fel.” Budapest Kerepesi u. 47–49. parancsnok BIHARI András őrgy.⁴⁷

A tisztképzésnél említést kell tennem annak egy új formájáról a nevelőtiszti képzésről. A rendőrákadémia szervezetén belül 1949. június 11-én jelent meg a rendelet ezzel kapcsolatban. Ez a rendelet a következőképpen intézkedik:

„A rendőrákadémia szervezetén belül „nevelőtiszti tanfolyam” felállítását rendelem el.” Idejét, időtartamát, a vizsga anyagát, rendjét külön rendeletben határozta meg a belügyminiszter.⁴⁸

Befejezésül említést kell tennem az állami iskolákban történő továbbképzésről, tanulásról.

Belügyminiszteri rendelet jelent meg 1947-ben az államrendőrség tagjai tanulmányainak továbbfolytatása tárgyában.

A rendelet megállapítja, hogy az államrendőrség több tagja folytat középiskolai, vagy főiskolai tanulmányokat. A rendelet szerint őket tanulmányaik folytatására irányuló törekvésükben annál is inkább támogatni kívánom, mert a testület érdekét is szolgálja.

Ezzel kapcsolatban meghatározza, hogy aki ilyen tanulmányokat kíván folytatni, tartozik a körművényt írásban bejelenteni. Ők napi 6 óra munkaidőt teljesítenek, a vizsgára rendkívüli szabadság illeti meg őket.

A teljesség igénye nélkül a fentiekben kívántam összefoglalni a háború utáni öt év rendőrképzését. A téma feldolgozása tehát nem részletes, inkább csak vázlatos áttekintést ad, mely további kutatással tehető teljessé.

Jegyzetek:

¹ Magyarország felszabadítása a német megszállás alól egyben szovjet megszállást is jelentett. 1945 után valóban a korábbiól eltérő társadalmi struktúrára történő áttérés folyamata indult el. Ez a folyamat azonban nem spontán zajlott le, hanem erőteljes szovjet támogatással. Lényegében a szovjet modell magyarországi megvalósítását célozta meg. A királyságot, mint államformát a köztársaság váltotta ugyan fel, azonban Magyarország államformája 1867-től alkotmányos monarchia volt. Az 1919-es forradalmak időszaka után a magyar alkotmányos monarchia király nélküli királyságként működött, ahol az államfői tisztséget a kormányzó töltötte be. Az államformában végbement változásból még nem következtek automatikusan a tulajdonviszonyokban és a társadalmi viszonyokban bekövetkezett változások. Azokhoz nélkülözhetetlen volt a szovjet hatalom magyarországi tevékenysége is. (a szerk.)

² 1690/1945 ME r. a csendőrség feloszlataásáról és az államrendőrség megszervezéséről. A Magyar Királyi Csendőrség feloszlataásának nem szakmai, hanem politikai okai voltak. A Szovjetunióból hazatérő magyar kommunisták – a Szovjetunió egyetértésével – az államhatalom megragadására a szovjet modell kiépítésére törekedtek Magyarországon. Ennek érdekében az úgynevezett „szalámi taktikát” alkalmazták, melynek keretében a mindenkor jobb oldalt támadták, illetve iktatták ki. A folyamat végén a saját szövetségeseiket is kiiktatták. A magyar rendvédelem – a polgári demokráciák gyakorlatának megfelelően – két fő pilléren nyugodott, A Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Rendőrség szervezetén. A Magyar Királyi Csendőrség kiiktatásával a rendőrség monopol helyzetbe került. A rendőrségen belül pedig a Magyar Kommunista Pártnak jó pozíciókat sikerült kiépítenie. Ily módon a rendvédelem lényegében a KMP felügyelete alá került. A Magyar Királyi Csendőrség feloszlataásának hivatalos indoka a magyarországi zsidóság deportálásában való részvétele volt.

Ezen az alapon azonban a rendőrséget, és közigazgatást, valamint véderőt is bűnös szervezeteknek lehetett volna nyilvánítani. A városokban a rendőrség valóította meg a deportálást. A rendvédelmi testületek számára a zsidó vallású lakosság névjegyzékét a közigazgatás adta át a népszámlálási adatok alapján, mert Magyarországon nem vezettek nyilvántartást arról,

hogyan ki milyen hitvilágban él.. Egyes kutatók szerint a rendőrség létszámát meghaladó honvédségi erőket vezényeltek a deportálás dicstelen feladatainak kivitelezésére, hiszen a rendvédelmi szervezeteknek a rendet is fenn kellett tartaniuk, mivel a biztonság nyugalma az elsődleges német érdekek közé tartozott. Az Alkotmánybíróság a csendőrséget elmarasztaló rendeletet hatálytalanította. A magyar csendőrséget feloszlató rendelet alkalmatlan volt a deportálás bünesetében való részvétel felderítésére. Tökéletesen betöltötte azonban a bűnbakoknak kijelölt feladatát. A csendőrség feloszlásának lényegében politikai motiváltsága volt. A Magyar Királyi Csendőrségnek a magyar zsidóság deportálásában játszott dicstelen szerepe csupán ürügynek bizonyult a szervezet feloszlására. A Komintern már 1937-ben – a magyarországi zsidó-törvényeket megelőzően – határozatot hozott a szervezet kiiktatásáról. (a szerk.)

³ A vidéki és a budapesti főkapitányságot 1931-ben hozták létre. A rendőrség országos átszervezése kapcsán a kerületi rendőr-főkapitányságok helyett hozták létre a vidéki főkapitányságot. A kerületi rendőr-főkapitányságok maradványai pedig körzeti szemlélőközpontokként a személyzeti és oktatási kérdésekkel foglalkoztak. A budapesti főkapitányság alárendeltségébe tartoztak az agglomeráció területén fellelhető rendőrkapitányságok is. (a szerk.)

– PARÁDI József: Rendőrtisztképzésünk hagyományai 1867-1945. In DÁNOS Valér (szerk.): *A rendőrképzés reformja a kelet-európai változások tükrében*. I. Budapest, 1991, BM Rendészeti Kutatóintézet, 35-51.p. /Tanulmányok a rendészet köréből/ A tanulmány korábbi változata 1991. november 12-13-án hangzott el a Rendőrtiszt Főiskola által szervezett rendvédelmi szakképzési konferencián Balatonföldváron. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

– Idem: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. *Belügyi Szemle*, XLV.évf. (1997) 4.sz. 101-109.p.

– Idem: A magyar rendvédelem sajátosságai és fejlődési periódusai a második világháború előtt és után. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historica Preasidii Ordinis)*, VI.évf. (1996) 7.sz. 80-89.p. A tanulmány korábbi változata 1995. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háborúból diktatúrába” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

– Idem: A Magyar Királyság rendvédelme. 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historica Preasidii Ordinis)*, IX. évf. (1999) 10.sz. 98-147.p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

– Idem: A nemzeti rendvédelem-történet politikamentes művelése. *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiones Historica Preasidii Ordinis)*, XIII.évf. (2004) 1.sz., 21-26.p.

– Idem: Szegvári kiállítás. Rendvédelem-történetünk helytörténeti gondozása. *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiones Historica Preasidii Ordinis)*, XIII.évf. (2004) 1.sz., 53-58.p.

⁴ Vö. 2. jegyzettel.

⁵ 1700/1945 ME sz. r.

⁶ *Magyarország történeti kronológiája 1944-1970*, IV. köt. Budapest, 1983, Akadémiai Kiadó 1028, 1029, 1039 p.

⁷ loc. cit.

⁸ A második világháború harcai során a rendőrség és a csendőrség alakulataiból katonai alakulatokat szerveztek, amelyeket azonban nem láttak el hadifelszereléssel. A kézi fegyverekkel rendelkező rendőr és csendőr csapatok vesztesége nagy volt, mintegy 50 % körüli. A volt csendőröknek nem engedték meg, hogy rendvédelmi szervezeteknél állást vállaljanak. A csendőröket speciális igazoló bizottság elé állították, ahol azt kellett igazolniuk, hogy a magyar kormány ellen fegyveresen harcoltak a szovjet hadsereg oldalán, vagy tevékenyen felléptek a magyar törvények és rendeletek ellen.

⁹ Vö. 2. jegyzettel.

¹⁰ 534.423. BM. r.

¹¹ MOL 60. Doboz 460/1947 BM r. BM Körendészeti Főosztály

¹² 101.715/1951 BM r.

¹³ 192.025/1947 BM r.

¹⁴ 230.656/1941 BM. r.

¹⁵ 534.685/1946 BM r.

¹⁶ 253.675/1948 BM r.

¹⁷ 196.946/1947 BM r.

¹⁸ 257.210/1949 BM r.

¹⁹ 257.123/1949 BM r.

²⁰ 255.340/1949 BM r.

²¹ 193.881/1947 BM r.

²² 277.502/1948 BM r.

²³ 579.018/1948 BM r.

²⁴ loc. cit.

²⁵ 256.495/1949 BM r.

²⁶ 258.344/1949 BM r.

²⁷ 258.670/1949 BM r.

²⁸ Rendörközlöny 1948. 635. p.

²⁹ 192.025/1947 BM r.

³⁰ 534.585/1946 BM r.

³¹ 579.018/1948 BM r.

³² loc. cit.

³³ 277.502/1948 BM r.

³⁴ 101.715/51. BM r.

³⁵ *Történeti Hivatal Évkönyve 1999*. Budapest, 1999., Történelmi Hivatal.

³⁶ 147.332/1945 BM r.

³⁷ 275.570/1948 BM r.

³⁸ loc. cit.

³⁹ loc. cit.

⁴⁰ 290.667/1948 BM r.

⁴¹ 278.786/1948. BM r.

⁴² 20.186/1947 BM r.

⁴³ 281.931/1948. BM r.

⁴⁴ 245.175/1949 BM r.

⁴⁵ 257.340/1949.BM r., 257.367 BM r.

⁴⁶ 196.510/1950. BM r.

⁴⁷ 256.121/1949 BM r.

⁴⁸ 256.549/1949 BM r.

A mai szóhasználatnál „kishatárforgalomnak” nevezett jelenség évszázados múltra tekint vissza. Ma új jelentőséget kaphat ez a közlekedési forma. Magyarország remélhető csatlakozása az Európai Unióhoz felvetette annak a lehetőségnek a rémét is, hogy – a schengeni egyezmény révén – az anyaországi és a szomszéd államokban élő magyarság közé egyfajta áthatolhatatlan fal kerül. Gyakran hallani pl. ennek kapcsán a vízumkényszer bevezetéséről is, amelyet természetesen legjobb lenne elkerülni. Véleményem szerint azonban a vízumkényszer rossz ugyan, de korántsem jelent áthatolhatatlan akadályt. Pusstán arra van szükség, hogy egy olyan új fajta kishatárforgalom alakuljon ki, amely minden eddiginél nagyobb mélységű területre terjed ki; ez akár felölelheti a Kárpát-medence egész területét.

Talán nem érdektelen bemutatni azt a példát, ami e jelenséget századunk első felében mutatja be. Tanulmányomban arra vállalkoztam, hogy talán a schengeninél is jóval szigorúbb nemzetközi légkörben, a két világháború közti korszakban hogyan működött a kishatárforgalom. Ellenpontként azonban az első világháború előtti helyzet rövid felvázolásával szeretném kezdeni, bemutatva, hogy mit tarthatunk alapállapotnak, mondhatni: normális helyzetnek.

Az első világháború előtt egész Európa, sőt az egész világ lényegében szabadon átjárható terület volt. Útlevelekre általában nem volt szükség az utazásokhoz. Néhány keleti ország, így Oroszország és az Oszmán birodalom láttamozást, azaz vízumot követelt, így ezen országokba szükséges volt az útlevél is. Magyarország ezen kívül két ország felé rendelt el útlevélkényszeret, mégpedig Románia és Szerbia irányába. Mivel e két államon kívül Magyarország akkor csak a Monarchia többi területével volt szomszédos, kishatárforgalom – vagy ahogy akkoriban mondták, határszéli forgalom is csak e két ország felé jöhetett szóba.¹

Ennek első átfogó jellegű szabályozása 1898-ban történt meg, „az útlevél-, illetve a határszéli szolgálat szabályozása tárgyában” kiadott rendelettel.² A határ átlépésekor minden magyar és külföldi állampolgárnak rendelkeznie kellett útlevéllal, vagy más úti igazolvánnyal. Többszöri utazásra is felhasználhatóak voltak az útlevelek, továbbá a 15–30 napra szóló átkelési igazolványok, míg csak egyszeri utazásra jogosított fel a szelvényes külföldi úti igazolvány. Ez utóbbiakról kilépéskor le kellett választani a szelvényt, az előbbieket pedig le kellett pecsételni. Magyar állampolgárok beléphettek az országba úti igazolványok nélkül is, ha magyar állampolgárságukat „valószínűvé tették”. Ezekről az esetekről külön jegyzéket kellett vezetni. A rendelet másik célja ugyanis az addig is folyó statisztikai adatgyűjtés pontosabbá tétele volt.³

Mint az előbbi rendelet is mutatja, a határátkelésre nemcsak az útlevelek voltak alkalmasak. Az egyszeri átlépésre jogosító határátlépési igazolványok kérdését sokszor külön rendeletek szabályozták. Ezeket természetesen csak a határszéli lakosság (a határtól 40 km-re terjedő határkerület lakói) vehette igénybe⁴ és csak Románia és Szerbia felé, hiszen az ország többi határán nem voltak határátkelők, mert máshol csak Ausztria területére lehetett belépni – útlevél nélkül is. Az egyszeri határátlépésre jogosító igazolványok 5 napra voltak érvényesek. A legszegényebb napszámosok részére ezen igazolványt bélyeg- (azaz: illeték-) mentesen állították ki. Az öt napnál később visszatérő utasokat utólagos fizetésre kötelezték⁵.

Az egyszer használható igazolványokat visszatéréskor a határon bevonták és a kilépéskor róla leválasztott szelvénnel együtt a statisztikai hivatalba küldték⁶. Ezeket az igazolványokat nem lehetett meghosszabbítani, de a konzulátusok gyakran szabálytalanul mégis ezt tették. 1899-ben újból megtiltják ezek meghosszabbítását⁷. Egy határátlépési igazolvánnyal (illetve útlevéllal) többen is utazhattak. 1899-től kezdve már nem elegendő a „családtag” megnevezés a tulajdonost kísérő utasok esetében, hanem pontosan fel kell tüntetni, a nevét, korát és családfőhöz való viszonyát⁸. Ennek a kornak az okmányai kézzel kitöltött nyomtatványok voltak, amelyek nem tartalmaztak fényképeket sem.

A határszéli forgalomban az ezt követő másfél évtized nem is hozott változásokat. Megemlíteném azonban az útlevél-kényszer eltörlése Szerbia felé (1910. szeptember 29-i határozattal)⁹. Tehát mindössze Románia felé állt fenn útlevélkényszer, még ha csak két évig is: 1912. november 25-én „rendészeti okokból” újra elrendelték az útlevél-kötelezettséget Szerbia felé is¹⁰. Mindez természetesen azt is jelenti, hogy e két évben határszéli igazolványokra sem volt szükség Szerbia felé.

A határforgalom döntő részét a dualizmus alatt a helyi forgalom jelentette. Ezen kívül a kivándorlók nagy tömege alkotta a határt átlépők másik nagy csoportját. Jellemző, hogy a mai értelemben üdülés, turizmus fogalma alatt jelölt külföldi utazásokat akkoriban „luxus-utazások”-nak hívták, és azt va-

lóban csak a leggazdagabbak engedhették meg maguknak. A határszéli helyi forgalom alapvetően szászadunk egész első felében gazdasági jellegű volt: a határ túloldalán fekvő birtokok megművelése (akár tulajdonosként, akár bérlőként vagy napszámosként), illetve piacra járás a szomszédos országban, stb.

Az első világháború alatt a korábbi szabad utazási viszonyok radikálisan módosultak. Bevezették az útlevél, sőt a vízumkényszert is, kötelezően fényképpel látták el az úti okmányokat. A kisebb határszéli forgalom a háború alatt teljesen megszűnt, hiszen Szerbiával kezdettől fogva, Romániával pedig 1916. augusztusától kezdve hadiállapot volt. A magyar kormány a háború alatt bevezetett valamennyi intézkedést ideiglenesnek vélte. Nemcsak a vízum-, de az útlevélkényszer eltörlésében is naivan reménykedtek. Az új nemzetközi rendszerben azonban az új „nemzeti” államok féltékenyen őrizték önállóságukat, méghozzá minden területen, így a nemzetközi személyforgalom tekintetében is. A kivándorlás (részben más, szintén külső okok miatt is) gyakorlatilag megszűnt. A luxus-utazások még azok számára is szinte elérhetetlenek voltak, akik korábban megengedhették maguknak. Gazdasági káosz és életszínvonal-zuhanás jellemezte egész Európát. E nehézségeket csak fokozták a kialakuló új határok, amelyek természetes gazdasági egységeket szakítottak ketté. Sokszor településeket, földbirtokokat, sőt, egyes házakat is kettészelt az új határvonalak. E határszélre került területek alapvető léteérdeke volt, hogy ne szakadjon meg kapcsolatuk a korábbi szomszédos területekkel. Ezek a tényezők okozták, hogy éppúgy, mint a háború előtt, a két világháború között is a határszéli forgalom jelentette a határátlépések döntő hányadát.¹¹

A háború után rendezetlen volt a kisebb határszéli forgalom ügye, a harcok lezárulta óta ez ugyanis csak helyi szokásjog alapján működött. Az új határok átlépésére tehát megyénként eltérő szabályok születtek, melyek gyakran egymással ellentétesek voltak. 1922-től törekedett a kormány arra, hogy ezeket egységesítse, ezért egy rendeletben¹² előírta, hogy a helyi hatóságok számoljanak be a határszéli forgalomban alkalmazott gyakorlatról. Ígéret született arra, hogy a határszéli úti igazolványokról tárgyalás indul meg a közeljövőben. Ausztria felé azonban már 1920-ban rendelet szabályozta a határszéli forgalmat, amely ekkor 40 km-es határsávra vonatkozott és 15–60 napig érvényes úti okmányokkal látta el a politikailag megbízható és hadkötelezettségét teljesítő személyeket¹³.

A kormány, ígéretéhez híven, tárgyalásokat kezdett a szomszédos országokkal a határszéli forgalom rendezéséről. Ez egyelőre – Ausztria kivételével – eredménytelen volt, ennek ellenére 1923 után megindulhatott a határtól 10–15 km-es távon belül lakók határszéli úti igazolvánnyal való közlekedése¹⁴. A rendelet tehát a csehszlovák, a román és a jugoszláv határszakaszokra szolt és lényegében ideiglenes rendelkezés volt addig, amíg az egyes szomszédos államokkal külön nemzetközi egyezményt nem kötnek a határszéli forgalomról¹⁵. Amint ezeket megkötötték, szinte minden ország felé kissé eltérő nevű és funkciójú határátlépési okmányok kerültek forgalomba. Még nagyobb volt a különbség azonban a gazdasági és vámkönnyítéseken és főleg az egyezmények betartásában.¹⁶

Az 5.300/1923. M.E. rendelet szerint a határszéli úti igazolványt azok kaphatták meg, akik ellen bűnügyi, államrendészeti vagy más kifogás nem merült fel. Érvényességi ideje egyes foglalkozást űzőknek egy év, másoknak két hónap volt, magáncélból adott igazolványok viszont csak három napra voltak kiállítva; valamennyi magyarul és a szomszédos állam nyelvén is. A három napos igazolványt kivéve mindegyik fényképes volt. Tizenkét évnél fiatalabb gyermekeknek nem volt szüksége külön úti okmányra. A vámőri szervek a kiállított igazolványokat az idegen állam hatóságaihoz továbbították láttamozás céljából. Ennek megtörténte után a vámőr-szakaszpáncsnok szintén láttamozta az okmányt. A láttamozásért és a határ átlépéséért külön díjakat nem kérhettek a hatóságok; csak az igazolvány kiállítása került pénzbe (még bélyegilleték sem kellett). Indokolt esetben azonban az igazolvány lejáratát ideje előtt is bevonható volt (megváltozott szabályok, bűncselekmény elkövetése, stb. miatt).¹⁷

A határ átlépése csak kijelölt pontokon történhetett, bár a földbirtokosok, bérlők és ezek alkalmazottai és családjuk kivételt képeztek. A határszéli lakosság igen jelentős kedvezményeket kapott a vámszabályok alól. A saját szükségletre használt termékeket teljes vámmentességgel szállíthatták a határon. Különösen jelentős volt a könnyítés azok számára, akiknek birtokait a határ kettévágta: ők terményeiket, gazdasági eszközeiket és állataikat vámmentesen és bármely ponton átvihették az országhatáron. Ehhez egy ingyenes községi bizonyítványt kellett kérniük, amely az ingatlan és a termelés részletes adatait is tartalmazta. Engedélyezés céljából előzetesen a vámhivatalnak is be kellett a bizonyítványt mutatni s a határon ténylegesen átvitt termékekről statisztikai kimutatás is készült. Állatokat csak marhalevéllal és állatorvosi igazolással lehetett átvinni a határon. A határmenti hatóságoknak feladata volt ügyelni arra, hogy ezeket a könnyítéseket senki ne használhassa ki csempészetre és a vámszabályok kikerülésére. Az eddig idézett kormányrendelet alapelvei nagyjából az egész háború közötti korszakra érvényesek voltak. A 10–15 km-es határkerület is mindvégig érvényes maradt, bár

később az egyes szerződések már inkább felsorolták a határkerületbe eső községeket, mintsem egy fix km-távot írtak volna elő¹⁸. Ezt az magyarázza meg, hogy már az 1923-as rendelet is úgy intézkedett, hogy a 10 km helyi adottságok figyelembevételével 15 km-re bővíthető.¹⁹

Hasonló, átfogó rendeleteket később is kiadtak, elsősorban a határszéli úti okmányok egyöntetű kezelése és kiadása tárgyában. 1930-ban a pénzügyminiszter adott ki ilyen rendeletet²⁰. Míg a fenti, 1923-as rendelet Ausztriára, az 1930-as viszont Jugoszláviára nem vonatkozott. A kiállító hatóságok továbbra is az elsőfokú rendőr- és közigazgatási hatóságok, illetve (csak az alkalmi útilapokra vonatkozóan) bizonyos vámőr-parancsnokságok voltak. A rendelet többi része összefoglalja a határszéli úti okmányokra vonatkozó általános szabályokat (kiállítás ideje, érvényességi idő, az igazolványok tartalma, stb.) Ezeket az egyes országoknál külön ismertetem. 1940-ben a honvédelmi miniszter rendelete²¹ foglalta össze az általános tudnivalókat. A kiállító szervek esetében történt változás, a vámőrség átalakulása miatt a határvadász őrsparancsnokságok vették át szerepüket. A többi rendelkezés a tíz évvel korábbihoz hasonló.²²

Ausztria felé már kezdetben is külön rendelet szabályozta a határszéli forgalmat²³. A feltételek hasonlóak voltak az eddig általánosságban felvázolt képhez. 1926-tól a főbb különbségek a következők voltak: az egy alkalomra és maximum három napra szóló igazolványokat határátlépési alkalmi útilapnak nevezték, a hosszabb idejűeket pedig itt is határszéli úti igazolványnak. Fénykép helyett más fényképes igazolvány száma is feltüntethető volt az úti igazolványban, ekkor mindkét irat együttes felmutatásával lehetett a határt átlépni. Ausztria felé a 15 évnél fiatalabb gyermekek utazhattak együtt szüleikkel. Egy alkalommal csak 8 napig lehetett tartózkodni Ausztria területén. Alkalmi útilapot nemcsak a határszéli (15 km-es sávon belüli) lakos nyerhetett, hanem turisták is, ha volt szabályos útlevelük is (erre a többi szomszéd állam esetében soha nem volt lehetőség). A másik állam területén átmenő vonatok igénybevételéhez semmilyen úti okmányra nem volt szükség, ha a vonatot az utas nem hagyta el a szomszédos ország területén. A határmenti lakosok használhatták az olyan, számukra jelentős utakat is, amelyek a határ túloldalán haladnak²⁴. A többi rendelkezés megegyezik a másik három szomszéd államra vonatkozó intézkedésekkel. Ausztria egyébként a munkavégzés céljából kért útleveleket nem láttamozta az ottani munkanélküliség miatt.²⁵ Sikertelennek bizonyultak azok is, akik magáncélt írtak az útlevéllapra, mert munkát ők sem kaptak – e tényt a hatóságoknak közölni kellett az útlevél-igénylőkkel. Az újból megélénkülő forgalomra utal több új átkelőhely megnyitása is, elsősorban épp a határszéli forgalomról szóló államközi egyezmények hatására²⁶.

Az osztrák-magyar határszakaszon igen élénk csempészet folyt, ami ellen az osztrák pénzügyőrök erőteljesen felléptek. Ennek során számos halálos sebesülés történt. Néhány panaszos azt is jelentette, hogy gyakran a nem csempészeket is elfogják, majd napokig vattatják őket. Ennek ellenére Ausztria volt az egyetlen ország, amellyel szemben a magyarok által okozott határc incidensek száma felülmúlta a szomszédos ország lakosai, illetve hatóságai által okozottakat²⁷.

Jugoszláviával egyezmények egész sorát kötötte meg a kormány. Kezdetben az sz.h.sz. állam csak a kettősbirtokosok átlépését kívánta megkönnyíteni, sőt közülük is csak azokat, akik maguk művelik a földet²⁸. A magyarok által kidolgozott első tervezetet az sz. h. sz. kormány nem fogadta el. Az 1922-es tervezetben a határkerület 20 km széles sávként szerepelt, négyféle igazolvány szerepelt benne²⁹. Az első konkrét eredményt az 1925. január 30-án Budapesten kötött szerződés jelentette³⁰. Ebben a határkerület mélységét 10 km-ben szabták meg. A 6 hónapra érvényes határigazolványok mellett 2 napos határátkelési igazolványokat is bevezetett az egyezmény. Fontos kikötés volt, hogy a határt csak napkeltétől napnyugtáig lehetett átlépni. (Ez román és jugoszláv viszonylatban teljesen általános szabállyá vált.) Ugyancsak nagy jelentőségűvé vált a szerződés 15. cikkelye: "a Magas Szerződő felek fenntartják maguknak a jogot, hogy kivételes esetekben és személyi- vagy közbiztonsági okból ideiglenesen felfüggeszék a határforgalmat akár teljesen, akár a határvonala egy részében". Ezt a fegyvert Jugoszlávia a harmincas években igen gyakran alkalmazta is.³¹

Az 1926. július 24-én Belgrádban kötött kereskedelmi szerződés³² A) melléklete és az abban előírt külön tárgyalások eredményeként 1929. október 1-én Belgrádban kötött a határforgalmi egyezmény (jegyzőkönyv) jóval részletesebb szabályozást eredményezett a korábbiakhoz képest³³. Ebben a határkerület mélységét nem km-távolsággal, hanem felsorolással állapították meg³⁴. Ismét új típusú határátlépési igazolványokat vezettek be, ezúttal háromfélét. Különleges határszéli úti igazolványt (= birtokos úti igazolványt) kaptak a kettősbirtokosok, bérlőik, munkásaik illetve ezek családtagjai; határszéli úti igazolványt a foglalkozásuk miatt a határt gyakran átlépő személyek (pl. orvosok); alkalmi útilapot a határkerület egyéb lakója kaphatott sürgős esetekben. A határátlépésre kijelölt utakat három csoportra osztották. Szabályos útlevellel csak az I. oszt. úton lehetett átlépni. Az I. és II. oszt. utat valamennyi határszéli úti okmánnyal, a III. oszt. utat csak birtokos igazolvánnyal lehetett igénybe venni. A mez-

gyebirtokosok birtokuk területén bárhol átlépheték a határt, de csak akkor, ha nem volt a birtokon átvezető kijelölt út. Az igazolványokat a rendőr-, illetve az alsófokú közigazgatási hatóságok adták ki. A birtokos igazolványt február 15-ig kellett kiállítani, a határszéli úti igazolványt december 15-ig. Kiadásuk a másik ország hatóságainak láttamozása után 15 nappal később kezdődött. Az alkalmi útlatpot egész évben lehetett kérni és kiadni, láttamozni nem kellett. A láttamozások ingyenesek voltak. Az igazolványokat csak a kiállító hatóság vonhatta be, a másik állam szervei nem.³⁵

1934. július 21-én e szerződéshez pótgjegyzőkönyvet csatoltak, amelyet szintén Belgrádban írtak alá³⁶. Ebben előírták, hogy a birtokosi minőséget igazoló ún. községi igazolványokat október 1. és november 30. közt kell kérni és azokat december 31-ig kell kiadni, még abban az esetben is, ha a kérelmezőnek adótartozása van. A külföldi adókat két részletben, augusztus 15-ig, illetve november 1-ig kellett befizetni. Elmaradása esetén a birtok terményeit az állam lefoglalhatta. Újra megerősítették a szabályos igazolványok bevonásának tilalmát és a napkelte és napnyugta közti átkelés szabadságát bármely napon (ünnepeken is). Megerősítették az 1929-ben megalapított határközi értekezletek intézményét is: negyedévente rendszeresen megvitatták a határkerületben adódó valamennyi panaszt.³⁷

Ilyen panaszokra egyébként egyre gyakrabban volt ok, hiszen a jugoszláv fél mindent elkövetett annak érdekében, hogy akadályozza a kisebb határszéli forgalmat. Ez ugyanis elsősorban Magyarországnak volt érdeke. Egyrészt jóval több magyar kettősbirtokos volt, mint jugoszláv, másrészt Magyarország politikai okból sem volt hajlandó lemondani a trianoni határokon túlra irányuló élénk gazdasági kapcsolatokról. Jugoszlávia viszont, csakúgy, mint a többi utódállam, ugyancsak politikai okból a kettősbirtokos-rendszer felszámolására törekedett³⁸. (E törekvés Jugoszlávia esetében volt azonban a legerősebb.) Ennek elérése érdekében déli szomszédunk még a sorozatos szerződés-szegéstől sem riadt vissza.³⁹

Leggyakrabban módszerük az volt, hogy megtagadták a határszéli igazolványok láttamozását, pl. olyan birtokosok számára, akik nem maguk művelték földjeiket; máskor az adófizetés elmaradására hivatkozva. Ezt igyekeztek „megkönnyíteni” oly módon, hogy önkényes és rendszertelen adókat vetettek ki. Máskor „csak” késve (febr. helyett júniusban) láttamozták a birtokos igazolványokat, ami természetesen arra az évre lehetetlenné tett majdnem minden munkát. Szabályos és láttamozott igazolványokkal rendelkezőket sem engedtek belépni, sőt egyes igazolványokat el is koboztak. Néha arra hivatkoztak, hogy ünnepnap vagy vásárnap miatt nem engedtek át valakit, máskor pedig arra, hogy egy adott birtokon túl sok munkást alkalmaznak. A gránicsárok⁴⁰ gyakran nem engedték a birtokosokat a legközelebbi úton átkelni, hanem nagy kerülőkre kényszerítették őket. Esetenként ennek érdekében a magyar állampolgárok okmányaiába is belejavítottak, hogy az eredetileg abban szereplő útvonalakat átírják a távolabbiakra. Ezen eljárások teljesen szabályellenesek voltak és mégis tömegesen fordultak elő⁴¹.

Emellett félig szabályos módszereket is alkalmaztak a jugoszlávok, pl. a határázakat vezettek be, ami elvileg szabályos volt ugyan, de túl gyakran és megfelelő indok nélkül már kevésbé volt elfogadható. A másik ilyen jelenség az 1926-os szerződés eltérő értelmezésén alapult. Ennek A) melléklet, 5. cikk, e § 2. bekezdésében az szerepelt, hogy a nem mezsgyebirtokosok számára „ezek a kedvezmények” csak 1928. december 31-ig, későbbi megegyezés⁴² alapján pedig 1932. május 18-ig érvényesek. A magyar álláspont szerint ez csak az e §-ra vonatkozott, a jugoszlávok szerint viszont az egész 5. cikkre. Magyar erőfeszítések ellenére további határidő-módosítást sem sikerült elérni. Így nemcsak az említett személyek vám- és illetékmentességi kedvezménye szűnt meg, hanem az addigi 85 helyett csak 9 útvonalon engedték átlépni a kettősbirtokosokat⁴³.

A jugoszláv akciók kezdetben sikerrel jártak és több helyen megindult a kettősbirtokok cseréje, illetve eladása⁴⁴. Ezt követően a magyar kormány a Népszövetség elé vitte az ügyet, és az ún. „genfi requête”⁴⁵ magyar diplomáciai sikerrel ért véget. A jugoszláv kormány lemondott a kettősbirtokok likvidációjáról, elismerve, hogy ez csak a két kormány közös jóváhagyásával lehetséges⁴⁶. Minden bizonnyal e siker eredményezte az 1934-es pótgjegyzőkönyvet is, amellyel egy napon írták alá a „Megállapodás a határincidensek kivizsgálása és likvidálása tárgyában” nevű szerződést is⁴⁷. A diplomáciai győzelem értékét csökkentette, hogy Jugoszlávia a későbbiek folyamán is akadályozta a határszéli forgalmat⁴⁸.

Romániával a magyar-román kereskedelmi megállapodás keretén belül 1924-ben sikerült először a határszéli forgalomról ismét megegyezni⁴⁹, ez az egyezmény lépett életbe 1927-ben. A tíz km-es határkerület szükség szerint tovább bővíthető volt a helyi viszonyok szerint. Határszéli úti igazolványt itt is – éppúgy, mint minden más szomszédos ország felé – csak a határkerület állandó lakosai kaphattak. Kétféle igazolvány létezett, három hónapos és három napos érvényességgel. Előbbit a gazdák, bérlők, családtagjaik és személyzetük, továbbá orvosok, szülész-nők és lelkészek kaphatták meg. Az

okmányokat láttamoztatni kellett, ami azonban díjtalan volt. Nem szedhettek a felek illetékeket a határátlépésért sem, viszont csak bizonyos útvonalakon volt szabad átjárni a szomszédos ország határkerületébe. Ezeket az útvonalakat az úti okmányban is felsorolták. A családi igazolványok a gyerekek 12 éves kora alatt voltak érvényesek.⁵⁰

A harmincas évek második felében Románia az akkor már nemcsak három, hanem 3, 5 vagy 8 napra szóló igazolványok (alkalmi útilapok) használatát saját állampolgárai számára megtiltotta⁵¹. Előfordult, hogy magyar állampolgárokat sem engedtek át emiatt a határon, még a birtokosokat sem. Hamarosan illetéket kezdtek szedni a határátlépésért, majd az úti igazolványok láttamozásának megtagadása is belekerült a fegyvertárba. A magyar hatóságok ettől kezdve folyamatosan tiltakoztak az egyoldalú és szerződésszegő román lépések ellen⁵². A második bécsi döntés után a magyar-román határ rendkívül hosszúvá vált, újra birtokokat vágott ketté, tehát sürgősen rendezni kellett volna az egyébként is megromlott körülményeket. A román magatartás azonban szinte minden kísérletet megghiúsított. A magyar kormány kénytelen volt hozzájárulni, hogy ismét helyi szinten szülessenek egyezmények a határszéli forgalomról⁵³. Ezekben a román fél többnyire elérte, hogy a határkerületet maximum 5 km-re szűkítették és a városok ebbe sem tartoztak bele. Az alkalmi útilapokat nem engedélyezték, a birtokos igazolványt és a családtagok, bérlők számára adott határszéli igazolványt is 3 havonta érvényesíteni kellett⁵⁴.

Kormány szinten csak ún. „Gentlemen's Agreement” létezett Magyarország és Románia közt, amely évente megújított keretegyezményt jelentett a helyi szerződések tiszteletben tartásáról. 1944-re is csak ezt sikerült megkötni, átfogó megállapodás tehát nem jött létre. Helyenként sikerült elérni, hogy a városok beletartozzanak a határkerületbe, illetve hogy a bérlők is birtokos igazolványt kapjanak. Mindvégig fennmaradt viszont, hogy a határtól 500 m távolságon belül csak alacsony növényeket lehetett ültetni, illetve a határt csak március 15-e és november 30-a közt és csak a nappali világosság idején lehetett átlépni⁵⁵.

Mind a trianoni, mind a második bécsi döntés szerinti román határon igen sok volt a fegyveres incidens, a hivatalos- és magánszemélyek által elkövetett határsértés is⁵⁶. Ezek kivizsgálásáról és a határincidensek felszámolásáról azonban sikerült a két kormánynak megegyeznie, az 1934. évi jugoszláv-magyar hasonló egyezmény mintájára.

Csehszlovákiával – Jugoszláviához hasonlóan – kereskedelmi egyezmény keretében sikerült megegyezni a kisebb határszéli forgalomról. Az egyezményt ez alkalommal is törvénybe iktatták⁵⁷. A határkerület ezúttal is 10 km, mely max. 15 km-re bővíthető volt. Három igazolványtípust vezettek be, de közülük kettőnek ugyanaz volt a neve (határszéli úti igazolvány); a harmadik típus az alkalmi útilap volt. A határszéli úti igazolványok egyike birtokosok és bérlők, másika ezen személyek családtagjai és segéderői, illetve orvosok, állatorvosok és szülésznők, valamint olyan alkalmazottak részére volt kiállítható, akik hivatásuknál fogva gyakran lépték át a határt. Az útilap mentes volt a láttamozás alól, fényképpel sem kellett ellátni és egyszeri alkalomra szólt (5 napos érvénnyel). A többi okmány 12 hónapra szólt és többszöri átlépésre jogosította tulajdonosát. A mezsgyebirtokosok külön kedvezménye a határ birtokukon belüli minden úton való átlépésére Csehszlovákia felé is megvolt, sőt, itt a határ két oldalán közvetlen közelben fekvő, de egymással nem érintkező birtokrészekre is vonatkozott. Az egyezmény részletesen szabályozza a gazdasági forgalom számára tett könnyítéseket is (vám- és illetékmentesség esetei).⁵⁸

Csehszlovákia felé a kisebb határszéli forgalomban jóval ritkábban jelentkeztek a Romániával és Jugoszláviával kapcsolatos gyakorlati nehézségek, mert egyik fél sem támasztott nehézségeket a szabályos forgalommal szemben⁵⁹. Annál több volt viszont a határincidens a két állam közt. Igen élénk volt ugyanis a csempészet a csehszlovák határvonalon át is (csakúgy, mint összes többi szomszédunk felé), amelyek igen gyakran végződtek halálos sebesülésekkel. A csehszlovák pénzügyőrök gyakran csak fegyverrel tudták megállítani a csempészeket; a korabeli magyar álláspont szerint ezek túlkapások voltak. Elvértve előfordult magyar szervek részéről is a halált okozó fegyverhasználat és különösen gyakoriak voltak a hivatalos személyek által elkövetett határsértések (mindkét részről), valamint főleg magyarok által elkövetett „tüntetések” a másik állam ellen⁶⁰.

1937. november 17-én kötött újabb államközi egyezménnyel 1938. április 1-én lépett életbe az újabb magyar-csehszlovák határforgalmi egyezmény⁶¹. A határkerület mélysége nem változott. Három okmánytípust különítettek el; az A típust földbirtokosok és -bérlők; a B típust családtagjaik, napszámosaik, (állat-)orvosok és szülésznők; a C-t pedig a határkerület bármely lakója megkaphatta. Utóbbi egy utazásra, 5 napra volt érvényes, az előbbieket 1 évre. Az egy évre szóló okmányokat ettől kezdve meghatározott időpont előtt kellett megszerezni; egyszeri láttamozás-kötelezettség is volt rajtuk, de ez ugyanúgy díjtalan volt, mint korábban. A C típusúhoz fénykép sem kellett. Mindhárom típust magyar és

szlovák nyelven állították ki. Az erre jogosult magyar hatóságok a járási főszolgabírók, a városi rendőrkapitányságok és a határszéli rendőrkirendeltségek voltak. Az átkelésre a két fél által megállapított utakon volt lehetőség, kivéve határközeli birtokokon külön engedéllyel, illetve katasztrófa esetén tűzoltók, bányamentők, stb.⁶²

Az egyezmény Csehszlovákia hamarosan bekövetkező felbomlása miatt elvesztette hatályát. Ennek ellenére a magyar kormány létező egyezményként kezelte az 1937-es megegyezést, elismerve azonban az új szerződés megkötésének fontosságát⁶³. Pozsonyban 1939. november 18-án parafáltak egy egyezményt⁶⁴, amelyet 1940. március 13-án erősítettek meg. Tehát már Szlovákiával is sikerült megegyezni a határszéli forgalom elveiről, melyeket április 1-én ideiglenesen életbe is léptettek⁶⁵. Ebben hasonló nagyságú határkerület mellett négyféle határszéli igazolvány létezését ismerték el. A birtokos úti igazolvány erdők, bányák és gyárak tulajdonosai/ügyvezetői részére is adható volt földbirtokokon kívül. Akinek a birtokát a határ átmetszette, különleges birtokos úti igazolványt biztosítottak. E két típus birtokosainak családtagjai, illetve a korábbi B típusú igazolványra jogosultak kaphatták meg a határszéli úti igazolványt. E három okmány több átlépésre volt érvényes, az alkalmi útilap viszont csak egyszeri útra. A különleges birtokos igazolvány kivételével általában egyetlen útvonalra voltak érvényesek; a többi szabály lényegében 1937–38-hoz képest változatlan maradt. Az útilap 3 napra volt érvényes, a többi pedig minden határátlépés alkalmával 6 napra (a be-, illetve kilépés napja ezekbe nem számított bele). Az alkalmi útilap ezúttal fényképes volt, de ettől eltekintettek, ha az útilapon feltüntetett számú más arcképes igazolvánnyal igazolni tudta magát az utazó⁶⁶. Tizenöt éven aluliak a szülők irataival is utazhattak, de ha idősebbnek látszottak annál, ajánlatos volt saját igazolvánnyal rendelkezniük.

Külön egyezmény szabályozta a Pozsonyból Szlovákia más területeire Magyarországon át haladó forgalom kérdéseit. A többi passage-egyezménnyel ellentétben ez közúti járművekre vonatkozott, amelyekben szlovák rendszám esetén úti okmányok nélkül át lehetett utazni magyar területen. Mindez azonban csak előre bejelentett konvojokra vonatkozott és csak napközben volt lehetséges. Műszaki okokat kivéve a járművek nem állhattak meg magyar területen⁶⁷. Szlovákiával jóval több határforgalmi vita alakult ki, mint korábban Csehszlovákiával. Számos terményforgalmi-, adójogi panasz mellett gyakori volt a beléptetés megtagadása mindkét részlől, továbbá késedelmes igazolvány-láttamozások is előfordultak⁶⁸.

Kárpátalja 1939 márciusi megszállása után magyar-lengyel határ jött létre. Május-június folyamán megállapodás született a két állam közt a közös határpályaudvarokról, majd tárgyalások kezdődtek a határszéli forgalomról is. Kezdetben a magyar félnek az volt a véleménye, hogy ez az egyezmény kis jelentőségű, mert alig vannak azon a határszakaszon kettősbirtokok⁶⁹. A nyár közepére mégis kiderült, hogy vannak a határ két oldalán kettősbirtokosok, és a kérdés rendezése olyan sürgős, hogy a nagy jelentőségű turisztikai jellegű határátlépés kérdését Magyarország inkább későbbi tárgyalásra halasztotta volna⁷⁰. Július 6–15. közt Budapesten ideiglenes jellegű megegyezés született, a részletkérdések tisztázása nélkül. Az egyezményt a két kormány autonóm módon kívánta életbe léptetni és döntés született a tárgyalások szeptemberi folytatásáról⁷¹. Ez azonban a kirobbanó háború miatt megghiúsult.

Ausztria megszünése után Magyarország határossá vált Németországgal is, mellyel a kisebb határszéli forgalomnak csak a gazdasági- és vámszabályait rendezték⁷². Ebben a határkerületet 15 helyett 10 km-ben maximálták, hacsak a helyi viszonyok nem indokolják kiszélesítését. Az egyezmény furcsasága tehát az, hogy a határszéli személyforgalomról nem rendelkezik, pedig a gazdasági forgalmat csak személyforgalommal lehet lebonyolítani. Az erről folyó tárgyalások még 1939 első felében kezdődtek meg. A csak gazdasági tárgyalást Németország kérte, de jelezte, hogy az Ausztriával 1926-ban kötött személyforgalomra is vonatkozó egyezményt is érvényesnek tartja⁷³. A konkrét tárgyalások június 26-a és július 13-a közt zajlottak. Érdekes, hogy Magyarország javasolta a 15 km-es határkerület 10 km-re csökkentését, annak ellenére, hogy ez szinte csak magyar birtokosokat sújtott. Ezt a kormány „politikai, valutavédelmi és iparvédelmi” okokból tartotta szükségesnek⁷⁴. Ez volt az egyetlen eset, hogy Magyarország a határkerület lakóinak jogait csökkenteni akarta, és ennek egyetlen magyarázata a náci Németországgal szembeni fenntartás volt. A tárgyalások során csak a határszéli gazdasági forgalomról és a vámkartell-egyezménnyel született megegyezés⁷⁵. A személyforgalomra vonatkozó tárgyalások kérdése évekig lebegett még a teljes bizonytalanságban. Végül gyakorlatilag semmi sem történt, és még 1943-ban is az 1926-os magyar-osztrák megállapodás volt érvényes⁷⁶. Jugoszlávia szlovénlakta területeinek Németországhoz kerülése után a magyar-német határszakasz megnőtt, itt azonban a határforgalom a katonai hatóságok ideiglenes megegyezésével indult meg. Ennek rendelkezései nem egyeztek meg a magyar-német határ többi részén fennállókkal, ezért a magyar fél ennek egységesítésére törekedett. A diplomáciai akcióra Németország még csak nem is válaszolt⁷⁷.

Jugoszlávia felbomlása természetesen az egész déli határon új helyzetet hozott létre. Megváltozott a határvonal is, továbbá új állam jött létre Horvátország révén. Először ideiglenesen még a régi határvonalat („katonai záróvonal”) is csak határszéli úti igazolványokkal lehetett átlépni⁷⁸. Ezután a helyi szerveket önálló egyezmények megkötésére hívta fel a kormány, Romániához hasonlóan⁷⁹. Novemberben folytatták le azokat a tárgyalásokat a magyar és horvát küldöttek, amelyek 1941. december 3-án Budapesten eredményesen zárultak le. A szerződés⁸⁰ lényegében minden fontos részletben ugyanazt a szabályozást hozta, mint az 1939-es magyar-szlovák szerződés.

Lényegében új államnak lenne tekinthető Szerbia is, amely azonban a német megszállás miatt gyakorlatilag nem volt önálló ország. A határszéli forgalmat elsősorban a német katonai hatóságok engedélyezhették. Miután ez lehetővé vált, itt is helyi egyezmények megkötéséről lehetett csak szó. 1941-ben erre egyedül a törökkanizsai járási főnök volt kapható, tehát a Bácska és a Szerb-Bánát közt nem nagyon indulhatott meg a helyi forgalom⁸¹.

Összegzésül megállapíthatjuk, hogy a kishatárforgalom a két világháború közepette minden akadályozó tényező ellenére jelentős szerepet játszott a határmenti területek életében. A vízumkényszer általánosan alkalmazott körülményei sem gátolták ennek használatát. Igaz, a többszöri határátlépésre szóló okmányokat láttamoztatni kellett, de ezek a vízumok egy évre érvényesek voltak. Az egy utazásra szóló igazolványok pedig vízummentesek voltak. A jövőben alkalmazott esetleges utazási korlátozások esetén ezeket a tapasztalatokat is figyelembe lehet venni, de továbbfejlesztésüknek is megvannak a lehetőségei. Ami pedig a legfontosabb: a szabad mozgáshoz ezúttal a szomszédos államok nem magyar lakóinak is elemi érdekei fűződnek, tehát részükről nem várható a két világháború közti állandó konfrontáció. Ami pedig Magyarországot illeti, a kormányok remélhetőleg minden lehetőt meg fognak tenni annak érdekében, hogy a szomszédos országok lakói – magyarok és nem magyarok egyaránt – szabadon utazhassanak a Kárpát-medencén belül.

Rövidítések

M.E. = Miniszterelnöki

B.M. = Belügyminisztérium(i)

KüM. = Külügyminisztérium(i)

PüM. = Pénzügyminisztérium(i)

H.M. = Honvédelmi Minisztérium(i)

I.M. = Igazságügy-minisztérium(i)

KKM. = Kereskedelmi és Közmunkaügyi Minisztérium(i)

kr. = körrendelet

rend. = rendelet

ut. = utasítás

eln. = elnöki

res. = rezervált

RT = Magyarországi rendeletek tára. Budapest (korábban: Pest) Hivatalos kiadás. Kiadja a Magyar királyi Belügyminisztérium (1875 után) 1867–1944.

BK = Belügyi Közlöny. Budapest. Kiadja a Magyar királyi Belügyminisztérium. 1896–1944.

MT = Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár. Budapest, Franklin társulat. 1880–1944.

MOL = Magyar Országos Levéltár. Felhasznált fondok: MOL K60 – KüM. levéltár. Elnöki osztály I/S ref. Iratai; MOL K69 – KüM. levéltár. Gazdaságpolitikai osztály iratai; MOL K70. KüM. levéltár. Jogi osztály iratai; MOL K72 – KüM. levéltár. Utazás- és útlevelesztály iratai; MOL K148 – B.M. levéltár. Elnöki iratok; MOL K149 – B.M. levéltár. Reservált iratok; MOL K150 – B.M. levéltár. Általános iratok.

Forrás:

¹ PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V.évf. (1994) 6.sz. 64–75.p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

² 117.121/1898. B.M. rend. (RT. 1899. I., p. 1–13.) [A rövidítések feloldását ld. a tanulmány végén!]

³ PARÁDI József: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X. évf. (1999) 11.sz. 42–53.p. A tanulmány korábbi változata 1999. április 20-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Szabad mozgás a Kárpát-medencében” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁴ A 43.835/1896. B.M. kr. alapján újonnan figyelemzett erre a törvényhatóságokat a 40.710/1900. B.M. rend.: (RT. 1900. I., p. 487–488.)

⁵ 56.760/1887. PüM. rend. (RT. 1887. II., p. 2487–2490.)

⁶ 117.121/1898. B.M. rend. (RT. 1899. I., p. 1–13.)

⁷79.119/1899. B.M. rend. (RT. 1899. II., p. 1882–1883.)

⁸91.406/1899. B.M. rend. (RT. 1900. II., p. 66.)

⁹5.380/1910. M.E. rend. (RT. 1910., p. 603.)

¹⁰5.951/1912 M.E. rend. BK. 1912., p. 429.)

¹¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

¹²62.643/1922. B.M. kr. (BK. 1922., p. 1292.)

¹³21.758/1920. B.M. kr. (BK. 1920., p. 757-758.)

¹⁴5.300/1923. M.E. rend. (RT. 1923., p. 260–273.)

¹⁵A külügyminiszter javasolta a szomszédos országok számára, hogy hasonló értelmű rendeleteket hozzanak a határszéli forgalomról, mint az 5.300/1923. M.E. rend. Itt említi azt is, hogy egyelőre csak Ausztriával van érvényes nemzetközi szerződés erről. 81.753/1923 KüM. MOL K69, 670. cs. I. dosszié. (Előzmények a magyar-sz.h.sz. határforgalmi egyezményhez) Ugyanitt található a 75.350/1924. KüM irat, amely jelzi, hogy az 5.300/1923. M.E. alapján kiadott okmányokat az sz.h.sz. szervek nem láttamozzák.

¹⁶ PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete (1920-1941)*. Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. 264 p. + 562 p. melléklet

¹⁷ PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V. évf. (1994) 4.sz. 391-404. p.

¹⁸Csehszlovákia: 110.060/1927 PüM. kr. (1927. máj. 31-én kötött, aug. 8-án életbe lépett államközi egyezmény; BK. 1927., p. 1087-1089.); Ausztria: 129.013/1927. PüM. kr. (BK. 1927., p. 1167-1171.); Románia: 144.124/1927. PüM. kr. (BK. 1927., p. 1322-23.) Mindhárom 10 km-ben vonja meg a határszéli forgalomban érintett községek távolságát a határvonaltól, mely azonban kibővíthető 15 km-re, sőt PüM. engedéllyel azon túlra is. A rendeletek felsorolják azokat a településeket, melyek az így megállapított sávba esnek. Jugoszlávia: MOL K69, 670. cs., I. dosszié. Előzmények a magyar-sz.h.sz. határforgalmi egyezményhez. Az 1929. október 1-én aláírt jegyzőkönyv 1–2. melléklete már csak felsorolja a határkerület helységeit.

¹⁹A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, (1997) 1.sz. különszám 11-35.p.

²⁰132.400/1930. PüM. rend. Budapesti Közlöny, 1930./296. sz. (dec. 28.), 2-10. p. Közli továbbá a Törvények és rendeletek c. kötet is. Szombathely, 1938. 13. rész (Külföldiek ellenőrzése), 7. dokumentum, p. 1-6. (Minden jogszabály külön oldalszámozással szerepel!)

²¹562.200/1940. H.M. kr. MOL K150, 3997. cs. VII. kútfő, 10. tétel, 1942.

²²Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, 1994. 2. sz., 84-126.p.

²³1.421/1923. M.E. rend. (RT. 1923., 45–122. p.) Ebben az 5.300/1923. M.E. rend.-hez hasonló szabályok szerepeltek. (Utóbbi rend. Ausztriára nem vonatkozott. Ausztriával ugyanis 1922-ben államközi kereskedelmi egyezmény keretében rendezték a határszéli forgalomról kérdéseit is.) Ld. még MOL K69, 725. cs., II-3. tétel

²⁴11.110/1926. M.E. rend. (RT. 1926., 228–237. p.)

²⁵128.057/1924. B.M. kr. (RT. 1924., 456–457. p.)

²⁶159.458/1924. B.M. (BK. 1924., 1033 p.); 237.571/1924. B.M. (BK. 1924., 1288 p.); 197.249 és 197.704/1925. B.M. (BK. 1925., 676 p.); 121.029/1927. B.M. (BK. 1927., 548-549. p.) kr.-ek

²⁷Ezekről a határincidensekről ld. MOL K70, 271. cs., 4/a. tétel

²⁸59.866/1920 és 47.102/c/1923. számú sz.h.sz. PüM. rend.-ek, MOL K69, 670. cs. I. dosszié.

²⁹78.641/1922. KüM. MOL K69, 670. cs. I. dosszié.

³⁰MOL K69, 670. cs. I. dosszié.

³¹ PARÁDI József: A magyar határőrizet teendői a nemzetgazdaság védelme terén az Osztrák-Magyar Monarchiában és a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VIII. évf. (1999) 9. sz. 26-30. p. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

³²Törvénybe iktatva az 1929.: XLVI. tc.-kel. In: MT. 1929. évi... i.m., Budapest, 1930.

³³6.100/1930. PüM. kr. Budapesti Közlöny, 1930./124. sz. (jún. 1.), p. 2-32. Teljes szövegét ld. még: MOL K69, 670. cs., I. dosszié.

³⁴Ennek ellenére az nagyjából a máshol is alkalmazott 10-15 km volt, bár jugoszláv kérésre Szabadka kimaradt a határsávól. Ugyancsak engedett a magyar kormány abban, hogy tisztek, csendőrök és köztisztviselők ne kaphassanak határszéli úti okmányokat. 77.046/1929. KüM. MOL K69, 675. cs., I.a. dosszié

³⁵A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, (1999) 5.sz. különszám 27-48. p. és 14 melléklet.

³⁶11.000/1934. PüM. Szövege több helyen megtalálható, pl. MOL K70, 225. cs.; MOL K69, 675. cs. I.a. és I.b. dossziék.

³⁷PARÁDI József: Határőrizet a húszas évek elején a Mura mentén. *Lendvai Füzetek* 2000. 17.sz. 114-131.p.

³⁸Egyebek közt utal rá 11.961/1933. M.E. is. MOL K69, 671. cs., I-o-4. és I-o-5. dosszié. Uo., az I-o-5-e dossziében a kettősirtokos rendszer megszüntetését a magyar kormány politikailag nem kívánatos cselekménynek nevezi.

³⁹ PARÁDI József: A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizetében részt vevő szervezetek együttműködése a csempészet elleni küzdelemben. In BERTA Gyula (szerk.): *Somogy megyei rendvédelem-történeti szimpózium 2001-2002*. Kaposvár, 2002, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 49-53.p. A tanulmány korábbi változata 2002 szeptemberében Kaposváron hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság „Dél-Pannon Rendvédelem-történeti napok” című szimpózium sorozatának 2002. évi rendezvényén. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁴⁰Így nevezték a jugoszláv és a román határőröket is.

⁴¹Valamennyi említett típusra igen sok konkrét példát találunk a MOL K69, 671. cs.-ban. [I-o-2 (1931), I-o-3 (1932); I-o-4 (1934); I-o-5 (1935) dossziék.] Természetesen a külügyminisztérium minden esetben megpróbált a sértettek érdekében felépni, gyakran hiába.

⁴²Egy másik pótjegyzőkönyv alapján, amelyet 1928. nov. 19-én Belgrádban írtak alá az érdekelt felek. Szövege csatoltan megtalálható az 1926-os kereskedelmi szerződés pótjegyzőkönyvét becikkelyező 1929.: XLVII. tc.-ben. (MT. 1929. évi... i.m., Budapest, 1930., p. 538.)

⁴³E kérdéssel több helyen is foglalkoznak iratok. MOL K69, 675. cs. I.a. dosszié 65.450/1930 PüM. (KüM. iktatószáma 93.119/1930); MOL K69, 671. cs. I-o-4. dosszié több irata is

⁴⁴MOL K70, 225. cs. – a m. kir. rendőrség gyékényesi kirendeltségének 47/4/1935. sz. jelentése: hatósági területén egy év alatt 242 birtokból 165 cseréje már lezajlott. A MOL K69, 671. cs. I-o-5-e dosszié az 1931-35 közötti csereügyletekkel foglalkozik.

⁴⁵Iratait ld. MOL K69, 671. cs. I-o-10. dosszié. Incidents Survenus a la Frontière Hungaro-Yougoslave. Communication du Gouvernement Yougoslave. Société des Nations, C.239.M.99. 1934.VII. sz. füzet. Genëve, 1934.; MOL K69, 675. cs. Jugoszláv határ – vegyes iratok, Incidents Survenus a la Frontière Hungaro-Yougoslave. Communication du Gouvernement Hongrois. Société des Nations, C.190(1).M.79. 1934.VII. sz. füzet. Genëve, 1934.; ugyanitt a magyar kormány beadványa a Népszövetséghez, 1934. máj. 8.; illetve MOL K70, 225. cs. (mindkét népszövetségi füzet), uo. 2.536/1934. KüM.: terménýtávitelt 9 helyett 33 úton kell biztosítani, Jugoszlávia elejti a kettősbirtokok felszámolásának tervét.

⁴⁶Erre 1934. júl. 5-én került sor. Idézi: 11.545/1934. PüM. MOL K69, 675. cs., I.b. dosszié.

⁴⁷MOL K69, 675. cs. Jugoszláv határ – vegyes iratok. (A szerződés francia szövege); MOL K70, 225. cs. (magyarul). Ennek előzménye, hogy rengeteg halálos incidens történt a magyar-jugoszláv határon, emellett határőrizeti szervek rendszeresen követtek el határsértéseket sőt lopásokat a másik állam területén. A genfi requête egyébként a gazdasági forgalom panaszain kívül e tárgyban is a Népszövetséghez fordult. Az incidensek konkrét ügyeit a MOL K70, 225. cs. tartalmazza.

⁴⁸MOL K69, 675. cs., II.e dosszié. (1935-1941 közti panaszok, melyek hasonlóak a korábbiakhoz)

⁴⁹7.934/1924. M.E. rend. h) mellékletének II. melléklete (sic!) (BK. 1924., p. 1341-1345.) Pontos végrehajtására vonatkozott a 6.500/1926. PüM.-B.M. rendelet. Értesítő a magyar királyi vámhivatalok részére, 1926./8. sz. (márc. 22.). Megtalálható a MOL K70, 252. cs., 3/a tételében is.

⁵⁰PARÁDI József: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. In: MEZEY Barna(szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat Kiadó, 357-388.p. /Jogtörténeti értekezések, 28./

⁵¹25.619/1936. román B.M. rendelet. MOL K69, 737. csomó. Román határdosszié I-c.

⁵²MOL K69, 736-737. csomó. Román határdossziék. I-a-tól I-c.-ig számos helyen.

⁵³52.122/1941. KüM. (MOL K69, 736. csomó. I-a.)

⁵⁴Egy ilyen megegyezést tartalmaz a MOL K70, 252. cs. 3/a. tétel is.

⁵⁵MOL K69., 736. csomó. I-a.

⁵⁶MOL K70., 252. csomó. A határincidens kimutatások 1939 és 1944 közt külön összegyűjtve is megtalálhatók, tekintélyes vastagságú iratanyagot produkálva. Itt található a határincidensek kivizsgálására vonatkozó egyezmény is.

⁵⁷1927: XVII. tc. A Csehszlovák Köztársasággal kötött kereskedelmi szerződésről, E.) melléklet. In: MT. 1927. évi... i.m., Budapest, 1928.

⁵⁸KESERÜ István – PARÁDI József: *A magyar határőrizet története, hagyományai*. Budapest, 1990, Határőrség, 72 p., ill.

⁵⁹Egyedül az 1938. év ősze emelkedik ki e tekintetben kivételként. Ekkor a politikai helyzet bizonytalansága és az első bécsi döntés határváltozása idején gyakran és sok helyen volt határzár (1938. szept. 29-én pl. 52 úton. Ld. 18.161/1938. PüM., MOL K69., 637.cs., III.a. dosszié). A feszültség növekedése az év elején is érezhető volt, Csehszlovákia a magyar támadástól félve megerősítette a határőrizetet (uo., II.c. dosszié), magas díjakat kezdett szedni saját állampolgáraitól az alkalmi útilapokért (54.474/1938. KüM., uo., II.d.), illetve késedelmesen láttamozta a határszéli igazolványokat (uo., II.e.). Magyar birtokosoknak nem engedték a határ átlépését még útlevelel sem, hogy arra kényszerítsék őket, hogy adják el birtokaikat. (Uo., II.f.).

⁶⁰Mindezekről ld. MOL K70, 233.-236. csomók. (2/a. tétel- magyar-cseh határügyek)

⁶¹1.660/1938. M.E. rend. (RT. 1938., p. 102-143.); illetve MOL K69, 638. cs. III.b. dosszié (eredeti francia szöveg), megtalálható még a MOL K69, 637. cs.-ban is

⁶²KESERÜ István – PARÁDI József: *Határőrizetünk (1867-1990)*. Budapest, 1990, Határőrség, 157 p., ill.

⁶³51.721/1939. KüM (eredeti iktatószáma 580.410/1939 H.M.) MOL K69, 754. cs., I.a. dosszié.

⁶⁴50.113/1940. KüM. MOL K69., 754. cs., I.a. dosszié

⁶⁵2.240/1940. M.E. rend. (RT. 1940., p. 589-635.), ill. MOL K69, 755. cs., III.a. dosszié.

⁶⁶138.000/1940. B.M. rend. (RT. 1940., p. 1132-1142.)

⁶⁷55.823/1939. KüM. MOL K69, 754. cs., I.b. dosszié.

⁶⁸Magyar határvadászok kérdésére, hogy miért késnek a láttamozások, szlovák részről az volt a válasz, hogy "mi ráérünk". Szlovák pénzügyőrök azt is közölték, hogy az alkalmi útilapokat is láttamoztatni kell, ill. hogy azokat hamarosan be fogják tiltani. MOL K69, 754. cs., II.c. dosszié. Egyéb incidensek: uo., I.b., II.a.-c. és f. dossziék, ill. 755. cs., III.a. dosszié (határzárak, láttamozás megtagadása, stb.)

⁶⁹52.864/1939. KüM. MOL K69, 680.cs. A KüM állásfoglalását a HM átirata alapozta meg, amelyben mindkét fél részéről sürgősségül nyilvánították a kishatárforgalmat, sőt, Lengyelország a rutén-ukrán kapcsolatokat egyenesen nem kívánatosnak nyilvánította. Ld. 70.342/1939. H.M., MOL K70, 297. cs., 6/a. tétel

⁷⁰2.225/1939. res. KüM., MOL K70, 297. cs., 6/a. tétel, ill. 52.953/1939. KüM., MOL K69, 680. cs. Mivel a terület Magyarország legjobb síterepe lehetett volna, a turisztikai szövetségek számos módosító javaslatot küldtek a szerződés-tervezethez. Pl. 53.037/1939. KüM., uo.

⁷¹53.164/1939. KüM. MOL K69., 680. cs. Itt, ill. a 683. cs.-ban olvasható a tervezet francia szövege is.

⁷²7.380/1941. M.E. rend. (RT. 1941., p. 3274-3301.)

⁷³51.345/1939. KüM. MOL K69, 698. cs. (Német határ I.a.)

⁷⁴52.455/1939. KüM. MOL K69, 698. cs. Uo. az 53.039/1939. KüM. jelzi a tárgyalások során fennálló egyéb ellentéteket is. Németország a határkerület minden lakójának a birtokosokat megillető kedvezményeket adná meg, a lelkészek is működhetnének a határ másik oldalán az orvosokhoz hasonlóan, stb. Bizalmas magyar álláspont szerint Németország politikai céljait álcázza gazdasági kedvezményekkel. Németország a magyar elutasításokra sértődötten reagált és a két állam közti baráti viszonyra hivatkozott.

⁷⁵53.299/1940. KüM. MOL K69, 693. cs. Az 1939 őszére tervezett újabb tárgyalást a háború kitörése miatt halasztották el. Itt kellett volna többek közt a határszéli személyforgalomról is tárgyalni. 1940. jún.-ban a németek kezdeményezték a tárgyalások folytatását, de éppen a személyforgalomra vonatkozó részt nem akarták napirendre tűzni.

⁷⁶171.005/1943. PüM. MOL K69, 698. cs. Németország azonban német nemzetiségű magyar állampolgárok részére ún. Fremdenpass-t állított ki, amivel e személyek Németország egész területére utazhattak. Ez természetesen a régi egyezmény megsértését jelentette.

⁷⁷54.002/1941. KüM. MOL K69, 698. cs. A válasz elmaradását jelzi a 62.520/1943. KüM. (uo.)

⁷⁸95.359/1941. H.M.. MOL K 69, 665. cs., I.a. dosszié. Alkalmi útilappal és útlevéllel sem lehetett ezt átlépni.

⁷⁹95.693/1941. H.M.. MOL K69, 665. cs., I.a. dosszié. Ezek egy 10 km-es sávot állapítottak meg, ahol aug.-ig tilos volt az alkalmi útilapok használata. A birtokos igazolványok 12, a határszéli úti igazolványok 6 hónapra szóltak, az aug.-tól bevezetett alkalmi útilapok 3 napra (264.399/1941. B.M., uo.)

⁸⁰9.100/1941. M.E. Budapesti Közlöny, 1941./294. sz. (dec. 31.)

⁸¹95.585/1941 H.M., 95.671/1941. H.M. MOL K69, 665. cs., I.a. dosszié. A németek által kidolgozott tervezeteket Magyarország módosítani szerette volna.

BERKI Imre
Az 1956–57 évi sortűzek rövid története

Sortűzek általában tömegoszlatási célból, vagy támadásra adott válaszként fordultak elő. Az 1956-ban érvényben lévő Szolgálati Szabályzat a fegyveres tömegoszlatásra a következőket tartalmazza. Felszólítás után először a levegőbe kell löni egy sorozatot, ha a tömeg erre sem oszlik fel a lábak elé kell löni egy úgynevezett porzó sortűzet, ha még erre sem oszlik fel a tömeg, akkor, de csak is akkor lehet térd alatti magasságban célzott lövéseket leadni a tömegre. 1956. november 6-a után a szovjet csapatok jelenléte, Grebenyik városparancsnok 1. sz. parancsa is meghatározó a helyzetre. A katonai tanács 1956. december 4-ei jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy a karhatalomnak nem a tömegoszlatásra, hanem a fegyvertelen tömeg szétlövésére kell használni fegyvereit a tömegoszlatásra való szabályok mellőzésével, és erre kell felkészíteni az egységeket¹. Ennek fényében tekintem át az eseményeket.

1956. október 23. Rádió:

A lövöldözés kezdetét leíró tanulmányok roppant ellentmondásosak. Egyes kiadványok 22.30-ra, mások 0.30-ra teszik azt az időpontot, amikor a rádió őrsege löni kezdett. A tüntetők egyes források szerint 7.30-kor, más források szerint csak 9 órakor lőttek rá az épületre, illetve a Múzeum utcai hátsó bejárat felé tartó AVH-s utánpótlásra. A riasztólövések ténye felett a legtöbb leírás elsiklik. Az u.n. Fehér könyvben K. N. őrnagy nyilatkozata írja le a legrészletesebben az eseményeket.

„Hat, fél hét tájban jelentkezetek az első tüntető csoportok a Bródy Sándor utcában. A tömeg egyre nagyobb lett, és támadóan léptek föl. Fölszólításra sem távoztak, és ezért tömegoszlató – ÉK – kel és könnygázgránáttal kezdtük zavarni őket. Később riasztólövéseket adtunk le, mire két ízben is kiürült a Bródy Sándor utca. De mivel látták, hogy a levegőbe lövünk, visszatértek, és most már nem tágitottak.” Minden valószínűség szerint ezeknek a lövéseknek a híre és zaja jutott el a sokfelé vonuló, illetve a Parlament előtt tüntető, Nagy Imrére várakozó tömeghez, emiatt terjedt villámgyorsan a feltételezés: **a Rádiónál az ávósok lövik a népet.**²

1956. október 24. Hadügyminisztérium:

Reggel 7 óra 45 és 8 óra között megállt egy magyar harckocsi a Vörös Csillag Nyomdánál JÓZSA Miklós páncélos százados bement a nyomdába, hogy értesítse a HM-et a harckocsi érkezéséről és kérje, ne lőjenek rá. Eközben a tömeg elfoglalta a páncélost, és elindult vele a körúton, a Margit-híd felé. Körülbelül 8 órakor a tömeg befordult a körútról, a Honvéd utcába, a T-34 es és a tömeg másik fele a Szemere utcába. A csoportok nem látták a Néphadsereg téren álló szovjet páncélosokat. A magyar páncélos a nemzeti színű zászlóval, s a mögötte legyezőszerűen szétnyíló tömeggel, a tér közepe felé haladt.

A tüzelés géppuskasorozatokkal indult, amelyek lekaszálták a T-34-esen lévő fegyvertelen civileket. A magyar zászló lehanyatlott. A géppuskatűzet kiegészítették a Magyar Néphadsereg tisztjeinek kézfegyverei és a szovjet hadsereg nehézfegyverei. A hatalmas tűzcsapás következtében néhány percen belül kilőtték a magyar páncélost, illetve megfutamították a tömeget. Nem igazolható, hogy a felkelőknél fegyver lett volna, valamint a páncélosban sem volt lőszer.

A fegyvertelen tömegre mért tűzcsapás nagyságából egyértelműen arra következtethetünk, hogy a csapás célja az elrettentés volt. A fegyvertelen felkelők legfőképpen a tiszt lakóépület kapualjaiban, a vasrácsokon függve, a tiszt lakóépület járdáján, a homokzsáktorlasz előtt, a Szemere és Stollár utca kereszteződésében lették halálukat. A magyar T-34-es körül menetelők is csoportosan haltak meg. A harckocsi kilövésének helye a Néphadsereg tér Pénzjegy Nyomda felé eső része volt. Ezeken kívül az egész téren holttestek hevertek szanaszét. A hősi halottak száma elérhette a 100 főt. A sebesülteké pedig meghaladhatta a 200-at.³

1956. október 25. 11 óra 30 perc Kossuth tér „véres csütörtök”:

Szovjet páncélosokkal barátkozó tömegre több oldalról gépfegyvertűz zúdult, óriási volt a pánik. A halálos áldozatok száma meghaladta a százat.

Az összeverődő tömeg békés tüntetésre indult a Parlament elé. Oroszul tudó fiatalok segítségével a tüntetők összebarátkoztak a szovjet tankok legénységével, akik barátságukat bizonyítandó, kitűzték tankjaikra a magyar zászlót és elindultak a néppel együtt a Kossuth térre. A térre érkezés után nem sokkal hatalmas sortűz zúdult az ott tartózkodó emberekre. Először a Földművelésügyi Minisztérium épületének tetejéről szólalt meg egy golyószóró. Ezt géppisztoly- és puskasortűzek követték. Az Építésügyi Minisztérium tetejéről is tüzelni kezdtek a tömegre. Sőt a Kossuth Lajos szobor mögött lévő

Országház étterem tetejéről is megszólaltak a fegyverek.⁴ 100 és 200 között volt a halottak száma, ám ennél sokkal több a sebesülteké. Az áldozatok között nem csak tüntetők voltak, hanem szovjet katonák is. A páncélosok legénységéből, sőt a parlamenti kormányórság több, a térre nyíló lépcsőn lévő tagját is érte halálos, vagy súlyos sebet okozó lövés.

Máig nem tudni, nem bizonyított ki, volt a felelős. A megtorlás folyamán senkitől sem kérték számon a Kossuth téri eseményekért. De a másik oldalról sem vállalta el senki, még akkor sem amikor ezért kitüntetések osztozottak.⁵

1956. október 25. Győr:

A megyei börtönből a tüntetők a politikai foglyokat ki akarták szabadítani. A tömeggel szemben az őrség fegyvert használt, amelynek következtében négy ember meghalt, többen megsérültek.⁶

1956 október 26. Mosonmagyaróvár:

A győri határőrkerület parancsnokságának utasítására PAKÁR Mihály hőr. szds. törzsfőnök vezetésével kb. 100 fős egység Budapestre, a Határőrség Országos Parancsnokságára ment.

A laktanyában maradtak feladatát DUDÁS szds. határozta meg. Ennek során 25-étől a városban lévő különböző objektumokhoz őrséget vezényelt. A felderítő tisztek pedig azt a feladatot kapták, hogy polgári ruhában tartózkodjanak a város területén, és az ott történő eseményekről folyamatosan tegyenek jelentést.

A határőrök elmondása szerint, amikor egyenruhában mentek ki a városba, a lakosság részéről, atrocitások érték őket.

A városból beérkező információk hatására DUDÁS szds. elrendelte a II. számú laktanyavédelmi riadót. A földszinti és az emeleti ablakokban PPS. géppisztollyal felszerelt katonák foglaltak harcállást. Sor került a géppuskák laktanyán kívüli tüzelőállásba való elhelyezésére. Az egyik géppuska a hátsó kaputól kb. 5 m-re a szemben lévő út szélére, a másik a főépülettel szembeni parkban került telepítésre. 1 golyószórót helyeztek el a hátsó kapu mögött is, valamint megerősítették az őrséget. A laktanyában tartózkodók létszáma kb. 10 tiszt, tiszthelyettes, 50–60 fő sorkatona és tiszt volt. A laktanyában csak a kiszolgáló személyzet maradt.

A felvonuló tömeg nem egy időben érkezett a laktanya elé. Az egyik érkező csoportot DUDÁS szds. fogadta. A százados érdeklődött szándékukról, ami arra vonatkozott, hogy a laktanya épületéről vegyék le a vörös csillagot, valamint a tisztek szintén vegyék le sapkájukról a csillagot és álljanak át a tüntető nép oldalára.

DUDÁS a tömeget megállásra szólította fel, és kilátásba helyezte a fegyverhasználatot. Miután a tömeg a felszólításnak nem tett eleget DUDÁS a géppuskák vonaláig hátrált, majd jelzésére a határőrök tüzet nyitottak. Szemtanú elmondása szerint DUDÁS szds. az épületben, az irodájában tartózkodott. A géppuskánál VÁGI fhdgy. volt.

A fegyverhasználat kezdetére és körülményeire kb. 14 féle variáció állítható fel. A legfontosabbak a teljesség igénye nélkül:

- az egyik tiszt a sapkájával, mások szerint a kezével intett,
- a katonák parancs nélkül löni kezdtek,
- az egyik tiszt pisztollyal kényszerítette a géppuskás katonát a tüzelésre,
- az egyik tiszt miután a katona a tűzparancsot megtagadta, maga feküdt a géppuska mögé.
- a tömegből löttek a határőrökre, és ők viszonyozták a tüzet.

A legelfogadhatóbb és legbizonyítottabb verzió a következő:

A tömeg a laktanya kapujától 40–50 m. távolságra szembetalálkozott a laktanya tisztjeivel, akik megállásra szólították fel őket. Felszólításukat az első sorban állók hallották, és látták a kihelyezett géppuskákat is. Az első sorban lévők megtorpantak, majd az úttól jobbra és balra a laktanya előtti térre húzódtak. Helyükre mindig újabb és újabb személyek léptek. Egy permanens mozgásfolyamat indult be, miközben a tömeg arcvonala lassan előre araszolva mindinkább a laktanya felé haladt. A kintlévő tisztek folyamatosan hátráltak. Amikor a tömeg elért egy úgynevezett kritikus pontot, és a géppuskáktól 10–15 m-re lehetett az egyik tiszt a pisztolyát elővette, és a levegőbe lőtt. Ezután indult el a tüzelés.

A sorozatok egy-két rövid megszakítással megközelítőleg másfél percig tartottak. Ezen idő alatt 500 és 1000 közötti lövedéket löttek a levegőbe, illetőleg a tömegbe. A lövések eldördülését követően az emberek hasra vetették magukat és fedezéket kerestek. Majd miután a sorozatok néhány pillanatra megszakadtak, felugrottak és megpróbálták a tűzvonalból menekülni. A sorozatok folytatódtak: soka-kat ekkor ért találat. A már földön fekvő emberek közé még kézigránátokat is dobáltak.

Az elhunytak és sebesültek számáról eltérő adataink vannak. Másnap a Győr-Sopron megyei Hírlap 59 halotról és 130 sebesültről írt, a Magyar Rádió Vasárnapi újság című adása 105 halálos áldozatról beszélt.

A délutáni órákban a laktanya előtt tömeg gyülekezett. 16–17 óra között a laktanyához már fegyveres csoportok érkeztek, és tüzelőállást foglaltak el. A laktanya bejáratához érkezett egy Pobeda személygépkocsi nemzeti színű és fehér zászlókkal. A gépkocsi után a laktanyába beözönlött a tömeg, a katonák letették a fegyvert. Ekkor derült ki, hogy DUDÁS szds. már elhagyta a laktanyát. A felbőszült emberek a helyszínen bántalmazták és zászlórudakkal szurkálták meg GYENES fhdgy.-t aki a kórházba szállítás közben sérüléseibe belehalt. A városban pedig STEFKÓ József fhdgy.-t súlyosan bántalmazták. Többszöri próbálkozás után sem sikerült kimenekíteni a kórházból ahol szitkozódott és fenyegetőzött: ha kikerül innen mindenkit lelövet.

Október 27-én a tanácsháza előtt összegyűlt tömeg a határőr tisztek kiadását követelték, és népítéletet akart végrehajtani. VÁGI József fhdgy, akit a második emeleten tartottak fogva, ezt hallva, és az őrzés ébertelenségét kihasználva az ablakból a belső udvarra kiugrott. A tömeg észrevette, a földön bántalmazták, majd a Tanács elé az utcára kihúzták és meggyalázták; vérével mellére vörös csillagot rajzoltak..

STEFKÓT hordágyon vitték ki a kórházból. Meglincselésére a közeli téren egy templomnál került sor. Először lábánál fogva akasztották föl, az ütések és rúgások következtében a kötélről leszakadt, ekkor életéért könyörgött, de nyakánál fogva könyörtelenül felakasztották.⁷

1956. október 26. Miskolc:

Miskolcon a rendőrség előtt tüntető tömegbe a rendőrök lőttek bele. Ezután a tüntető tömeg elfoglalta a rendőrsége épületét és hét rendőrt meglincsel.

1956. október 27. Berzence:

A falu népe a begyűjtéssel, beszolgáltatással kapcsolatos elégedetlensége ekkorra érte el csúcspontját. A délutáni órákban a tanácsháza elé vonult 15–20 fő, akik az épületből kihordták a begyűjtési papírokat, és elégették azokat. Több szemtanú azt állítja az összes okmányt meg akarták semmisíteni (anyakönyvek, birtoklevelek), de ezt megakadályozták. Ezzel egyidőben mások betörték a beszolgáltatási előadó házának ablakait, majd szétoszlottak. A csoportban több erősen ittas személy is volt. Este 19 órára nagyülést hirdettek a falu főterére. 100–120 fős tömeg vonult végig a főutcán a főter felé, mely ott a litániáról kijövőekkel gyarapodott. DREGETZ István elszavalta a „Talpra magyar”-t, majd a Tizenkét Pont-ot olvasták közben érkezett meg a somogyudvarhelyi őrs riadócsoportja és dördültek el a lövések.

ÁRPÁSSY András hdgy. felderítő tiszt aki a faluban lakott délelőtt személyesen kért segítséget a somogyudvarhelyi őrs parancsnokától, NAGY János fhdgy.-tól. Elmondása szerint feleségét megfenyegették a közértben. NAGY fhdgy két hört küldött Berzencére ÁRPÁSSY és családja megvédésére. A katonák PPS géppisztollyal voltak felszerelve. ÁRPÁSSY 17 órakor telefonált a nagykanizsai kerület parancsnokságára a hadműveletes tisztnek: őt és családját meg akarják lincselni. Segítséget kért. (ÁRPÁSSYt HUNYADI Béla fenyegette meg életveszélyesen azért, mert megkörnyékezte a feleségét. A fenyegetésnek politikai oka és színezete nem volt.) A kerületparancsnokság hadműveleti alosztályvezetője TÓTH László szds. utasította a somogyudvarhelyi őrs parancsnokát, hogy menjen át Berzencére és védje meg ÁRPÁSSY családját. Kijelölte TÓTH Ferenc szds.-t és VÖRÖS hdgy.-t a segítségnyújtó raj vezetésére.

TÓTH Ferenc szds. és egy raj (5–6 fő) kb. 20 órakor érkezett meg Berzencére, és elszállították az Árpássit, családját és a velük egy házban lakó tanítónőt Nagykanizsára mindenféle atrocitás nélkül.

NAGY János fhdgy. 19 órakor parancsot kapott a kerület hadműveleti ügyeletesétől, hogy menjen át Berzencére és védje meg ÁRPÁSSYt és családját a lincseléstől. NAGY fhdgy. kijelölt egy kb. kilenc fős riadócsoportot, amelynek fegyverzete PPS géppisztolyból állt. NAGY fhdgy. eligazította a riadócsoportot, hogy fegyvert használni csak az ő parancsára lehet és csak figyelmeztető lövést lehet leadni.

A riadócsoport kb. 19.30-kor érkezett Berzencére. Itt meglátták a téren állókat. NAGY fhdgy. megállította a lovas kocsit, leszállította katonáit, akik tüzelőállást foglaltak el az út menti árokban. A parancsnok felszólította a kb. 100–120 főből álló tömeget, hogy oszoljanak szét; felszólítása eredménytelen maradt, ezért tűzparancsot adott. A riadócsoport tagjai közül többen azt állítják, hogy csak 1 fő lőtt a tömegbe. Egy vagy két sorozatot lőttek. A tüzelés befejezése után visszatértek a somogyudvarhelyi őrsre.

A téren tartózkodók a fegyverhasználat körülményeiről a következőket állították.

- A riadócsoporthoz BÉRES főm. vezette, aki figyelmeztető lövésre adott parancsot. A katonák közül három a tömeg feje fölé, egy katona oldalról a tömegbe lőtt.
- A menekülő tömegbe ÁRPÁSSY hdgy. pisztollyal lövöldözött.
- A katonák össze-vissza (még az ég felé is) lőttek.
- A katonák felszólítás nélkül lőttek.
- Csak „tűz” vezényszó hallatszott.
- A katonák megérkezésekor a következő hangzott el:
„kocsiról le, harchoz, tűz !”

A fegyverhasználat következtében három fő: LONCSÁR Vendel, KOVÁCS József és HOLECZ Istvánné a helyszínen, egy fő: VIROVECH Ferencné a nagykanizsai kórházban halt meg.

Szemtanuk négy fő sebesültről számoltak be: VARGA János, HORVÁTH Vendel, CMERKA Mihály, LOVRENCICSICS Lajos.⁸

1956. október 27. Tiszakécske:

Tiszakécskén a tömeg fél tizenkettő körül gyülekezett a falu közepén az országzászlónál az úttesten, a piactéren és a római katolikus templom kertjében. kb. 1500-an 2000-en lehettek. A gyűlés elején elénekelték a Szózatot utána, OROSZ Zoltán tanácselnök mondott beszédet, amelyben ismertetett egy petíciót a beszolgáltatások ellen, követelték az orosz katonák kivonását, ugyanakkor nyugalomra intett beszéde végén. Utána MATÚZ Rezső földműves elszavalta a Nemzeti Dalt. Ekkor különböző hangok a tömegből követelni kezdték BURKUS hírhedt adóbegyűjtő kiadását. Akik ebből érezték a veszélyt, azok elkezdtek énekelni a Himnuszt. Amikor a Himnuszban a „balsors”-nál tartottak akkor jött az első repülőgép. A gép Kecskemét felől érkezett. Megkerülte a falut és Szolnok felől felderítő repülést hajtott végre. Ekkor negyed egy, fél egy lehetett. A gép Kiskunfélegyháza felé elhagyta a települést, majd ugyanebből az irányból bukórepülésből fedélzeti fegyvereiből: gépágyúból és géppuskából sorozatlövést adott le a tömegre. Az első lövés a legsűrűbb tömegbe érkezett, ezután a gép Szolnok irányából visszafordult és újra végigsorozta a tömeget. A harmadik sorozat irányára kevesen emlékeznek, valószínűleg ÉNy-i irányból oldalról érkezett.

Továbbá vitatott a gépek száma is, egyesek szerint két gép volt, de az egyik műszaki hiba miatt visszafordult. A sortűz eredménye 17 halott és 110 sebesült.⁹

1956. október 30. Köztársaság tér:

9.00 óra után megérkezett a Köztársaság téri MDP székházhoz a X. kerületi pártbizottság élelmiszer szállítmánya: hús, konzerv és kenyér. A közeli közért előtt sorban állók éles megjegyzésekkel kísérték a szállítmányt. A párház épületében rendőrök mellett 45 államvédelmi sorkatona teljesített szolgálatot, akiket még október 23-án vezényeltek ide. Nagy részük AVH-s egyenruhából rendőrruhába öltözött át. Később egy fegyveres csoport, mely a Luther utca és a Köztársaság tér felől érkezett, kérdéseket tett fel a kapuban álló rendőrtisztnek: Kik vannak a párházban, kik vannak szolgálatban? Majd az őrt, pisztolyát elvéve távozásra szólították fel. Az épületbe benyomuló fegyveresekre kézigránátot dobta – Szatmári szerint hanggránátot, mert a kézigránát a védőkben is kárt tett volna a zárt épületben. – A támadók közül nyolcat kilencet elfogtak, MEZŐ Imre kihallgatta őket. Elmondták, azért hatoltak be az épületbe, mert tudomásuk szerint ott fegyvereseket tartanak fogva az ÁVH emberei. A Párházból kimenekült fegyveresek beszámoltak az eseményekről. A 10 óra körül kirobbant fegyveres összetűzés délre dühös csatává fajult. A párházból – vagy mellőle – lőttek a sebesülteket ellátó mentősökre és a vöröskeresztes nővérekre is.

MEZŐ Imre hiába kért segítséget a Párház védelméhez. Az ostromlók oldalán egy, aztán újabb négy vagy öt T-34-es lőtte az épületet. MEZŐ Imre telefonon beszél BISZKU Bélával a XIII. kerületi pártbizottság titkárával aki a Róbert Károly körúti Mátyás laktanyából hat páncélost indított el a párház felmentésére¹⁰. A felkelőkkel való tárgyalás után a Párházat módszeresen rommá lőtték. Ezután már könnyű volt az ostrom. Az életben maradt védők megadták magukat. Érthetetlen módon a téren fegyvert letevő védőket meglincseltek. Az ostromnak neves és magas rangú áldozatai is voltak. MEZŐ Imre és néhány magasabb rangú honvéd főtitest. A nyugati sajtó fotósai jelen voltak a lincselésnél, a következő napokban az erről készült borzalmas felvételekkel volt tele egy sor mértékadó újság. HRUSCSOV e képekre hivatkozva győzte meg a Varsói Szerződés bel szövetségeseit, valamint Kína, de még Jugoszlávia vezetőit is arról, hogy „Budapesten fehérterror van, gyilkolják a kommunistákat”. A párház ostroma szolgál ürügyül a november negyedik szovjet támadáshoz.¹¹

1956. december 6. Marx tér:

KÁDÁRék mellett két–háromszáz fős vörös zászlós tüntetés zajlott a Nagykörúton szovjet tankok és karhatalmi egységek fedezete alatt. Ez a nyilvánvaló provokáció ellentüntetést váltott ki a polgárokból: tudatos provokáció volt. A Nagykörút a legalkalmasabb felvonulási útvonal, a tüntetőknek, a páncélosoknak és a legkönnyebben gyűjti össze az ellentüntetőket is. A Nyugati pályaudvar és környéke kiválóan alkalmas a karhatalom elrejtésére, és a csata megvívására. A vörös zászlós menet ide vezette, csapdába csalta az ellentüntetőket. Az elrejtett karhatalmisták sortüze több ember életét követelte. Az események után KÁDÁR János elismerését fejezte ki ERÉMI Károlynak, a karhatalmi egységek Marx téri parancsnokának és kijelentette: „megmutatták a karhatalom erejét”¹²

1956. december 8. Salgótarján:

A karhatalom december 7-én letartóztatott két munkástanács aktivistát, akiket a nagybátonyi bányából Salgótarjánba vittek. Másnap titokzatos telefonáló tüntetni hívta a bányák és a gyárak dolgozóit.¹³ Szovjet alakulatok megszállták a rendőrség épülete előtti részt: 3 harckocsi az épület előtti úton állt. A karhatalom a Megyei Tanácsnál és közvetlen előterében helyezkedett el, elzárta a polgári iskola és a tanács épülete közti főutat. 11 órára 3000–4000 fős tömeg követelték a lattartóztatottak szabadonbocsátását, a szovjet csapatok kivonását stb.

A karhatalom figyelmeztető lövéseket adott le, erre FERENCZY István garázmester a tömegből hanggránátot dobott a karhatalmisták vonala mögé a lövöldözés megakadályozására sikertelenül.

Szovjet alakulatok, rendőrök és a karhatalmisták is tüzeltek a robbanás után, tárat cseréltek, majd újra tüzelnek. A töltények 57 %-a embert talált el, 15%-a ölt. A lövéseke az áldozatok többségét hátulról, menekülés közben érték¹⁴. A sortűz következtében 46-an haltak meg és 135 a sebesültek száma.¹⁵

1956. december 10. Miskolc:

Kisebbség támadt az Állami Biztosító helyisége előtt. Az ok, ami miatt az emberek elégedetlenségüknek adtak hangot, az volt, hogy a kirakatba helyezett cégtáblán ott maradt a vörös csillag. A tábla eltávolítását követelték. Hozzájuk csatlakozott egy öt tagú csoport, akik vezetésével behatoltak a biztosító helyiségeibe, eltávolították a táblát és bevették a kirakatot. Ezután elhatározták, hogy tüntetni fognak. Az Állami Áruház bejáratáról levették a két nemzeti színű zászlót és az úttest közepén haladva, elindultak a Tanácsháza irányába. Leállították a forgalmat, és a közben odaérkező villamost is feltartóztatták. Itt sokan csatlakoztak a tüntetőkhez. Egy újságárús pavilonból elvettek egy köteg Észak-magyarországot, és azt üvöltözve, hogy az újság hazudik közösen elégették. A több száz fős tömeg jelzavakat skandálva haladt „Nagy Imrének dolgozunk, Kádáréknak sztrájkolunk”, egy miskolci költő elszavalta versét a „Magyar néphez”. Ezek után úgy döntöttek, hogy nem a Tanácshoz, hanem a nyomdához mennek kinyomtatni a verset és a forradalom folytatására felszólító rölapokat. Nyolc fős küldöttséget engedtek be a nyomdába és követelésükre elkezdtek szedni a verset és a rölapokat. A vers 150 példányban el is készült, amit a nyomda ablakából kidobtak a nép közé. Eközben ÉBERT István vezetésével négy tagú karhatalmi járőr érkezett a helyszínre, és megpróbálta távozásra bírni a felizgatott tömeget. Ekkor egy szovjet harckocsi gördült a nyomda elé amely segíteni akart a tömegoszlatásban. A tömeg nem mozdult, a nőket és a gyerekeket arra bízatták, hogy állják el a harckocsi útját. Többen felmásztak rá és dülakodni kezdtek a harckocsi személyzetével. Ekkor a harckocsi parancsnoka a levegőbe lövetett, amivel sikerült a tömeget szétesztatni. Ebben a percben a szemben lévő ház ablakából és pincéjéből, a szomszédos sörkert felől géppisztolysorozatot adtak le a szovjet harckocsira és a szétszéledő tömegre. Két szovjet katona és három tüntető életét veszítette, tizennégyen pedig megsebesültek.¹⁶

1956. december 22. Tinnye:

A karhatalmisták „elbeszélgetésre” behívták a TSZ-ből kilépni akaró férfiakat. (Ezek az „elbeszélgetések”, valójában kínzások, néha halállal végződtek.) Szabadonbocsátásuk érdekében az asszonyok tüntetést szerveztek a Tanácsháza elé. A karhatalmisták belelöttek a tüntető tömegbe.¹⁷ A sortűznek egyetlen áldozata volt PAJER Gizella, aki a Tanácsháza mellett lakott, lehet, hogy az asszony nem is vett részt a tüntetésben, csak kíváncsiságból ment ki az utcára. Csecsemő gyermeke maradt árván halálával.¹⁸

1956. december 10–12. Eger :

Tüntetés zajlott a nyomda előtt forradalmi rölap kinyomtatása céljából. A tüntető tömeg el akarta foglalni a nyomdát amit a karhatalom sortüze meggátolt. A sortűz következtében egy, mások szerint két halott és 14 sebesült maradt a helyszínen. December 12-én reggel GYURKÓ Lajos tábornok paran-

csot adott a tüntető tömeg szétlövésére. Délelőtt a Rác kapu tér felől a belváros felé indult a korábbi események miatt tüntető tömeg. A tüntetők ellen kiküldött karhatalmi alakulat késő délután a Dobó téren foglalt harcállást. A tüntetők a harcállásban álló alakulat láttán megálltak, nem léptek fel támadóan. A karhatalmisták mégis lőttek a tömegre, sőt a menekülőkre is. 8 halálos áldozat volt és 30 sebesült. A lövések hátulról érték őket.¹⁹

1957. január 11. Csepel:

A csepeli munkástanács elnöke, NAGY Elek lemondott, majd sztrájkra szólította fel az üzem dolgozóit. Követelték a novemberben kinevezett kormánybiztos, valamint a vezérigazgató és az MSZMP gyári intézőbizottsága elnökének az eltávolítását. Közel 1500-an a vezérigazgatóság épülete elé vonultak, és közülük többen, rövidesen lincselésről és akasztásról kiabáltak. Még látásból sem ismerték, akiknek a fejét követelték, úgyhogy azok a tömegben keresztül utat törve maguknak szabadon távozhattak az épületből. Eközben akik rájuk vadásztak benyomultak a vezérigazgatóság folyosójára, ahol szembetalálták magukat két karhatalmistaival. Az ellenforradalom utóvédharcai című könyv szerint az egyiket a földre rángatták, ütlegelni kezdték és el akarták venni a fegyverét. A társa riasztó lövést adott le, a mennyezetről visszapattanó lövedék halálosan megsebesítette az egyik munkást. Az udvaron lévő két karhatalmista kezéből is kicsavarták a fegyvert. Ekkor érkezett egy nagyobb karhatalmista csoport és feloszlatta a tömeget.²⁰ KAHLER – M. KISS szerint géppuska és kézfegyvertűz zúdult a tüntetőkre, amely sok sebesülést és egy halálesetet hozott. A sortűz után az egyetlen nyitva hagyott gyárkapun távozó munkásokat a karhatalmisták válogatás nélkül megbotozták.²¹

A sortűzek hatására az azok által kiváltott félelemnek köszönhetően, megszűnt a munkástanácsok által képviselt kettős hatalom, helyreállt a hatalom által képviselt rend. Lehetőség nyílt a megtorlásokra, majd később a konszolidálásra.

A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnokának 1. sz. parancsa²²

A szovjet csapatok a Magyar Forradalmi Munkás-paraszt Kormány kérésére ideiglenesen bevonultak Budapestre, hogy testvéri segítséget nyújtsanak a magyar népnek szocialista vívmányai megvédésében, az ellenforradalom leverésében és a fasiszta veszély elhárításában.

Budapest rendjének és normális életének helyreállítása céljából megparancsolom

1. Azok a személyek akiknél fegyver van, haladéktalanul, de legkésőbb f. évi november 9-én 17 óráig szolgáltatassák be a szovjet katonai alakulatoknak, illetőleg a szovjet katonai parancsnokságnak. A fegyverüket leadó személyeket nem vonják felelősségre.

Azokat a személyeket, akik a fent megjelölt határidőig nem szolgáltatják be fegyverüket, fegyvert rejtgetnek, szigorúan felelősségre vonják.

2. 1956. november 7-től Budapest területén az utcán közlekedni csak reggel 7 órától este 19 óráig szabad.

Mindenki köteles feltétlenül engedelmeskedni a szovjet katonai parancsnokság járőreinek, és ellentmondás nélkül teljesíteni azok utasítását és parancsát.

3. Felhívjuk a gyárak, üzemek, a közlekedést, közszolgáltatási és egyéb vállalatok és hivatalok munkásait és alkalmazottait, hogy vegyék fel a munkát.

Azokat a személyeket, akik bármilyen módon akadályozzák a munkásokat és alkalmazottakat a munka felvételében, felelősségre vonják.

4. A helyi hatalmi szervek biztosítsák a lakosság élelmiszer – és tüzelőellátását. A szovjet katonai parancsnokságok ehhez minden segítséget megadnak a helyi közigazgatási szerveknek. Az összes élelmiszerüzletet ki kell nyitni, hogy biztosítani lehessen Budapest lakosságának folyamatos élelmiszer-ellátását. Az üzletek nyitvatartási ideje reggel 8 órától este 18 óráig. Az élelmiszert és tüzelőt szállító vasúti és gépjárművek éjjel-nappal közlekedhetnek. (külön engedéllyel).

Felhívom Budapest összes dolgozóit, hogy segítsék a helyi közigazgatási szerveket és a szovjet csapatokat a közrendnek és a város normális életének helyreállításában és biztosításában.

A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnoka.

1956. november 6.

GREBENNYIK
gárdavezérőrnagy.

Kronológia:

- 1956. október 23. Rádió
- 1956. október 24. Hadügyminisztérium
- 1956. október 25. 11 óra 30 perc véres csütörtök
- 1956. október 25. Győr
- 1956. október 26. Mosonmagyaróvár
- 1956. október 26. Miskolc
- 1956. október 27. Berzence
- 1956. október 27. Tiszakécske
- 1956. október 30. Köztársaság tér
- 1956. december 6. Marx tér
- 1956. december 8. Salgótarján
- 1956. december 10. Miskolc
- 1956. december 22. Tinny
- 1956. december 10-12. Eger
- 1957. január 11. Csepel

Felhasznált irodalom

1. KORÁNYI G. Tamás : *Egy Népfelkelés dokumentumai 1956*. Tudósítások Kiadó Budapest 1989
2. SZATMÁRI Jenő István : *1956 : lehet, hogy másképpen volt ?* AGORA PRINT KFT Szeged 1996
3. GOSZTONYI Péter : *Föltámadott a tenger ...* 1956 *Népszava* (1995).
4. ÓMOLNÁR Miklós : *12 nap amely ...* Budapest, 1989, Szabad Tér Kiadó.
5. Dr. BERKI Mihály : *Hadsereg vezetés nélkül 1956*. Budapest.
6. *1956. Az ENSZ Különbizottság jelentése*. Budapest, 1989, Hunnia.
7. GYURKÓ László : *1956* Budapest, 1987, Magvető.
8. MAROSÁN György : *A tanúk még élnek*. Budapest, 1989, Tabu.
9. *Sortűz Tiszakécskén 1956-ban* Tiszakécske, 1994, Tiszakécskei honismereti kör.
10. GERÉB Sándor – HAJDÚ Pál : *Az ellenforradalom utóvédharcai*. Budapest, 1986, Kossuth.
11. HORVÁTH Lajos : *Sortűz a HM előtt : 1956 november 24* Budapest, 1992, Zrínyi.
12. *Tényfeltáró jelentése a mosonmagyaróvári eseményekről*. HŐR OPK
13. *Tényfeltáró jelentése a berzencei eseményekről*. HŐR OPK
14. A berzencei sortűz. *Somogyi Hírlap* 1992 március 7.
15. LESKÓ László : *A vérző Berzence Szabad Föld* 1989 augusztus 22.
16. *1956 Nógrád Megyei kronológiája és személyi adatai Salgótarján* 1996.
17. KAHLER Frigyes – M. KISS Sándor : *Kinek a forradalma ?* Budapest, 1997, Püski-Kortárs.

Forrás:

-
- ¹ KAHLER – M. KISS: Kinek a ... 173. p.
 - ² ÓMOLNÁR Miklós: 12 nap ... 105. p.
 - ³ Sortűz a HM előtt: 117-119. p.
 - ⁴ GOSZTONYI: Feltámadott ... 98-99. p.
 - ⁵ SZATMÁRI: 1956 Lehet, hogy másképp volt ? 97-98. p.
 - ⁶ OPK jelentés a Mosonmagyaróvári eseményekről.
 - ⁷ HŐR OPK jelentése.
 - ⁸ HŐR OPK jelentése
 - ⁹ Tiszakécske 1957 okt. 27 : 40-41. p.
 - ¹⁰ ÓMOLNÁR Miklós: 12 nap ... 301-303. p.
 - ¹¹ SZATMÁRI: 1956 Lehet, hogy ... 124-126. p.
 - ¹² KAHLER – M. KISS : Kinek a 174. p.
 - ¹³ SZATMÁRI: 1956 ... 132-237. p.
 - ¹⁴ KAHLER – M. KISS: Kinek a ... 175 p.
 - ¹⁵ Nógrád megyei 39-41. p.
 - ¹⁶ Az ellenforradalom utóvédharcai. 169-171. p.
 - ¹⁷ KAHLER – M. KISS: Kinek a forradalma. 169. p.

¹⁸ Tinnyei emberek elbeszélése alapján.

¹⁹ KAHLER – M. KISS: Kinek a ... 176. p.

²⁰ Az ellenforradalom utóvédharcai. 174-175. p.

²¹ KAHLER – M. KISS: Kinek a .. 170. p.

²² Egy népfelkelés dokumentumai. 118-119. p.

A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szervezeteknél

A cikkben arra vállalkoztam, hogy – a teljesség igénye nélkül – összefoglaljam a magyar rendvédelmi szervezeteknél végrehajtott nemzetközi tartalmú oktatást és képzést.

Nemzetközi képzés a rendszerváltást megelőző időszakban

A magyar rendvédelem kialakulásának kezdetét az Árpád-korra tesszük. Alapul véve „A magyar rendvédelem története”¹ című könyvet a magyar rendvédelem fejlődésének első szakasza az Árpád-kortól a török kiűzéséig tartott, természetesen ebben az időszakban még nem beszélhetünk szervezetszerű nemzetközi tartalmú rendvédelmi oktatásról. A rendvédelem feladatait elsősorban a különböző típusú katonai alakulatok látták el. Az ország és a vármegyék tisztségviselőit általában a külföldi egyetemeken /Olaszország, Ausztria stb./ tanult nemesekből választották. A végrehajtói állomány azonban napjaink helyzetéhez viszonyítva csak igen hiányos felkészítésben részesült. A korabeli külföldi körülményekkel összehasonlítva azonban a magyarországi állapotok megfeleltek az európai átlagnak.

Nem volt ez másképpen az abszolutizmustól a reformkorig terjedő második szakaszban sem, bár kétségtelen, hogy a rendvédelem a reformok hatására megerősödött.

Kialakultak a rendvédelem polgári szerveinek alapjai és megkezdődött elkülönülésük a hadseregtől. A vezetők képzése továbbra is a külföldi és magyar egyetemeken folyt.

A harmadik szakasz az 1848–49-es forradalommal kezdődött és a kiegyezéssel zárult.

Ebben az időszakban a rendvédelem újra katonai irányítás alá került. Az oktatás és képzés elsősorban az osztrák császári katonai iskolákon folyt.

A negyedik szakaszban a kiegyezéstől az első világháborúig terjedő időszakban megalakultak a magyar rendvédelem korszerű szervezetei, mint az állami és önkormányzati rendőrségek, a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Pénzügyőrség és a vámhivatalok, a Magyar Királyi, a Képviselőházi Őrség, a büntetés-végrehajtás szervezete, továbbá megújulva működött a tekintélyes múltú Magyar Királyi Koronaőrség, valamint a Magyar Királyi Nemesei Testőrség és új magyar testületként a Magyar Királyi Darabont Testőrség. Erre az időszakra tehető a rendvédelmi szakképzések beindítása is. A képzések nagy része itthoni iskolákon, kiképző objektumokban zajlott. A tisztii állomány egy része azonban továbbra is az osztrák katonai iskolákon tanult.

A két világháború közötti ötödik szakasz sem hozott lényeges változást a rendvédelmi szervezetek felépítésében, azonban létrehozásra került a Magyar Királyi Folyamőrség és a Magyar Királyi Vámőrség, amely 1931-től utódszervében a Magyar Királyi Határőrségben, majd 1939-től a honvéd határvadászok csapatnemben élt tovább. A rendvédelmi szervezetek képzési és szolgálat ellátási színvonala emelkedett. Ebben az időszakban már nemzetközi kapcsolatok alakultak ki a különböző rendvédelmi szervezetek között és elvétve előfordult, hogy magyar tisztek tanultak külföldi rendvédelmi tanintézetekben. /pl. csendőrtisztek Olaszországban, Ausztriában/ Külföldi tanulmányutakra és külföldi rendvédelmi küldöttségek látogatására is sor került.

A második világháborútól a rendszerváltásig tartó időszak lényeges változásokat hozott a rendvédelmi szervezetek feladataiban és a képzés területén is. A Magyar Királyi Csendőrséget, a Magyar Királyi Folyamőrséget és a Magyar Királyi Koronaőrséget megszüntették, illetve felszámolták². A Rendőrséget, Határőrséget, a Büntetés-végrehajtást és a Pénzügyőrséget átszervezték. Megalakult az Államvédelmi Hatóság. A rendvédelmi szervezetek fő feladata a szocialista állam érdekeinek védelme volt. A szinte teljesen lecserélt rendvédelmi személyi állomány képzésének megoldására létrehozták a Szaktanulmányi Felügyelőséget. Szovjet típusú rendvédelmi szervek jöttek létre.

Dr. KATONA Géza visszaemlékezése³ szerint 1950-től a középvezetők egy része a moszkvai Rendőrtiszti /Milícia/ Főiskolán kapott eleinte egy, majd több éves képzést. Emellett felsőfokú tudományos képzésre /kandidátusi és doktori fokozatok megszerzése/ államközi szerződés alapján biztosítottak lehetőséget a moszkvai egyetemi, akadémiai intézetekben.

Az 1960-as évek közepétől 3 évenként kb. 15 fős csoportok képzésére került sor a moszkvai Rendőrtiszti Főiskolán két éves időtartamban. Ide már rendőri, bűnügyi technikai gyakorlattal rendelkező fiatal tiszteket vezényeltek. A képzés az 1980-as évek végéig folyt és kb. száz fő képzésére került sor. Az 1980-as évek elején a volgográdi Rendőrtiszti Főiskolán beindult a két éves bűnügyi technikai, szakértői képzés, ahol két-három csoport került kiképzésre. Ugyanitt 4–6 hónapos továbbképző tanfolyamok is zajlottak magyar szakemberek számára.

1980 és 1990 között a berlini Humboldt Egyetem Kriminálisztikai Fakultásán tanultak magyar rendőrtisztek. Itt kb. nyolc-tíz fő végzett.

Nemzetközi oktatás és képzés a rendszerváltás után

Az 1989-ben bekövetkezett politikai változások együtt jártak a rendvédelmi szervek átalakításával. Az állam érdekeinek védelmét ellátó szervezeteket át kellett alakítani az állampolgárok érdekeit védő, hatékony rendvédelmi szervezetekké. Ez igen sok gondot és problémát okozott a társadalmon belül is. Tanúi lehettünk a bűnözés ugrásszerű emelkedésének, a Rendőrség és a többi rendvédelmi szervezet elbizonytalanodásának, a nemzetközi szervezett bűnözés és terrorista merényletek, leszámolások sokkoló hatásának.

Ebben a helyzetben csak a nyugati fejlett demokráciáktól kaphattunk segítséget, ami elsősorban képzési területen meg is érkezett.

Már az 1990-es évek elejétől különböző tanfolyamokon tanultak a magyar rendvédelmi szakemberek az Egyesült Államokban, Németországban, Hollandiában és Franciaországban.

A Rendőrtiszti Főiskola /RTF/

A Rendőrtiszti Főiskolán már megalakulása, 1971 óta folyik valamilyen formában nemzetközi tartalmú oktatás és képzés. Kezdetben az állambiztonság területét illetően – orosz vendégtanárok bevonásával – zajlott a képzés, 1973-tól pedig a Főiskola szaktanárai és az állambiztonsági hallgatók egy része tanult a Szovjetunióban.

1978-ban fogadta az RTF az első külföldi hallgatókat Vietnamból. A vietnamiak mellett képezték mozambiki, lengyel, nicaraguai és jemeni diákokat is a rendszerváltásig, mintegy 250 fős létszámmal. A tanári állomány egy szűkebb csoportja részére lehetőséget biztosítottak a külföldi továbbképzésre is. Ezek eleinte a Szovjetunióban és a Német Demokratikus Köztársaságban zajlottak. 1987-ben az RTF Idegen-nyelvi Tanszékének tanárai /három fő/ a British Council támogatásával Brightonban vett rész nyelvi továbbképzésen.

Az 1990-es évtől szinte teljesen megszűnt a külföldi hallgatók képzése, helyét a rövid egy-két hetes hallgatói tapasztalatcserék vették át, elsősorban a német nyelvterületű országok főiskolaival történt megállapodások alapján. Hasonló, tanfolyamrendszerű továbbképzést a tanári állomány részére szintén szerveztek. Ezeken 25 fő vett részt még ebben az évben, Olaszországban, a Német Szövetségi Köztársaságban, és a Német Demokratikus Köztársaságban /NDK/, az Egyesült Államokban, Cipruson, Franciaországban, Spanyolországban, Angliában és a Szovjetunióban. A felsorolásból kitűnik egyrészt az átmeneti állapot, hiszen az Egyesült Államokban ugyanúgy küldtünk szakembereket továbbképzésre ekkor még, mint a Szovjetunióba, másrészt az, hogy bővültek a nemzetközi továbbképzési lehetőségek.

1991-ben a Főiskola állományából 65 fő vett részt valamely külföldi országban továbbképzésen vagy szakmai tapasztalatcserén.

1992 és 2001 között ez a létszám meghaladta a 200 főt.⁴

Az ezredfordulón – dr. PARÁDI József főiskolai tanár kezdeményezésére és irányításával – két nagy projekt valósult meg a Rendőrtiszti Főiskolán „Schengeni határőrizet” és „Az európai rendőrségek együttműködése” címmel. A két projekt kapcsán az Európai Unió négy tagállamának (Ausztria, Hollandia, Franciaország és Németország) több mint 20 intézményével került kapcsolatba a Rendőrtiszti Főiskola. A projekt nyomán új alapokra került a határőrizeti képzés és a nemzetközi rendőri együttműködés oktatása a főiskolán. A két projekt-team a Magyar Rendőrség és a Magyar Határőrség több száz tisztjét készítette fel arra, hogy multiplikátorként adják át megszerzett ismereteiket a két testület személyi állományának. A projektek a magyar állam Európai Unióba történő belépése előkészítésének képezték a részét. Ennek keretében kaptak lehetőséget a magyar felsőoktatási intézmények arra, hogy képzésüket Európai Uniói tartalommal aktualizálják, illetve az új taartalmat tovább adják a magyar állam alkalmazottai számára, hogy a csatlakozáskor felkészült személyi állománnyal válhasson a Magyar Köztársaság az Európai Unió tagállamává. A projektek által a Rendőrtiszti Főiskola – hasonlóan más magyar felsőoktatási intézményekhez – eredményesen részt vett a TEMPUS programban.⁵

A Főiskolának német nyelvterületen a Münsteri Vezetőképző Akadémiával és a Villingen-Schwenningeni Rendőri Szakfőiskolával van szoros együttműködése. E mellett Ausztriával, Franciaországgal, Hollandiával, Olaszországgal, Romániával, Szerbiával, Szlovákiával és Ukrajnával tart fenn kapcsolatot.

A 2006–2007 tanévvel kezdődően alapvető változás jött létre a Rendőrtiszti Főiskolán a külföldi oktatási intézmények munkájában történő részvételt illetően. Az Európai Unió által biztosított pályázati lehetőségekkel élve 3 szakirány 11 hallgatója tanult az Európai Unió társországaiban akkreditált 6

felsőoktatási intézményben angol, német és francia nyelven, összességében 43 hónapos időtartammal a 2006–2007. tanévben, melynek során 38 tárgyat abszolváltak és 156 kreditpontot szereztek. Ugyanezen tanév nyári vakációjának időszakában 4 szakirány 11 hallgatója valósított meg szakmai gyakorlatot, összesen 143 hét időtartammal. Az oktatók közül pedig 5 fő tartott összesen 96 órányi előadást Anglia, Franciaország és Málta 4 egyetemén, melynek során 50 napos mobilizációt valósítottak meg.⁶

A Rendészeti Szakközépiskolák részvétele a nemzetközi oktatásban

A rendszerváltás előtti időszokról nincsenek olyan adataink, amelyek azt támasztanák elő, hogy akár a rendőr tiszthelyettes képző iskolák, akár más rendvédelmi szerv tiszthelyettes képző intézetei foglalkoztak volna nemzetközi tartalmú képzéssel.

Az 1990-es évek közepén azonban felmerült az ilyen irányú igény mind az oktatók, mind a diákok részéről. Kezdeményező szerepet töltött és tölt be ezen a téren a miskolci Rendészeti Szakközépiskola, ahol 1998 elejétől a holland rendőr iskolákkal alakítottak ki gyümölcsöző együttműködést. A holland kollégák 14 alkalommal mintegy ötven fővel / ebből 24 rendőrtanuló/ tettek látogatást és szerveztek továbbképzéseket az iskola tanárai és hallgatói számára. Az iskola tanárai és diákjai számára szintén több alkalommal lehetőség nyílt a holland rendőrség és annak kiképző intézményei meglátogatására. Fontos szerepe volt ezen kezdeményezésekben az iskola igazgatójának, MOCSÁRI Sándor rendőr ezredesnek.

A környező, újonnan alakult országokkal kialakított jó együttműködés és a magyar rendvédelmi szervek eredményes bűnüldöző munkájának eredményeként több nemzetközi képzést hajtottak végre az iskolák. Körmenden került sor az ukrán /1997/és bosznia-hercegovinai /2000/ határőrképzésekre a Határőrség Országos Parancsnoksága és a BM NOK koordinálásával.⁷

A Közép-európai Rendőr Akadémia /KERA/

A rendszerváltás után a megnyitott határokon keresztül nemcsak jó szándékú turisták érkeztek hazánkba, hanem megjelent a nemzetközi szervezett bűnözés is. A bűncselekmények száma néhány év alatt majdnem a duplájára emelkedett és erőszakosabbá vált. Szükségessé vált a nemzetközi rendvédelmi szervekkel történő hatékonyabb és gyorsabb együttműködés kialakítása. A fenti célok vezérelték 1991-ben Dr. Günther BÖGL bécsi Szövetségi Rendőrfőkapitányt és FONTÁNYI Gábor bécsi magyar nagykövetet, amikor kezdeményezték egy közös osztrák-magyar rendőri vezetőképzés létrehozását.

A két ország rendőrsége kidolgozta a közös képzéshez szükséges elképzeléseket, terveket. A két belügyminiszter 1992. március 12-én egy közös nyilatkozatot írt alá a közvetlen európai rendőri együttműködésre és a célirányos képzésre Budapesten. Még ez évben sor került az első osztrák-magyar közös kiképzésre az újonnan szervezett Osztrák-Magyar Rendőr Akadémia keretén belül. A továbbképzésen 10–10 magyar és osztrák rendőrtiszt vett részt bűnügyi szakterületekről. A képzés német nyelven folyt és több mint öt hónapig tartott. Az itt szerzett tapasztalatok alapján határozták el a további bővítést és hozták létre a Közép-európai Rendőr Akadémiát (KERA) 1993-ban Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia bevonásával. A KERÁ-t a résztvevő országok államtitkáraiból és a rendvédelmi szervek vezetőiből álló elnökség irányítja és az országok szakértőiből álló nemzetközi kuratórium szervezi az oktatást. Bécsben és Budapesten hoztak létre a szervezési és adminisztrációs feladatok megoldására egy-egy irodát.

1994-ben a Német Szövetségi Köztársaság 1996-ban a Svájci Államszövetség is csatlakozott a KERÁ-hoz, így a tagországok száma nyolcra növekedett.

Magyarországon a jövőbeni hallgatók felkészítése féléves- és éves intenzív német nyelvtanfolyammal indul. Az oktatás során a hallgatójelöltek szakmai nyelvet tanulnak és szakmai anyaggal bővített nyelvvizsgát kell tenniük. A KERA-ra a legjobb négy hallgatónak van esélye bejutni.

A KERA felvételi követelményei: főiskolai vagy egyetemi végzettség, legalább öt éves szakmai tapasztalat, 28–40 éves életkor, használható német nyelvtudás.

Az Akadémián az oktatás három hónapig tart és a hallgatók valamennyi résztvevő országban eltöltenek 1–2 hetet. A megnyitó mindig Bécsben, a diplomaosztás pedig Budapesten történik,

A hallgatóknak német nyelvű záró dolgozatot kell készíteniük, melyet egy szakértőkből álló bizottság előtt védenek meg.

A képzés költségeit a résztvevő országok fedezik. A hallgatók teljes ellátást kapnak a tanfolyam egész ideje alatt. Egyenruha nincs rendszeresítve.

1995 ősztől osztrák kezdeményezése határőr KERA tanfolyamokat is indítanak. Ezek időtartama jelenleg négy hét és itt is a szervezett bűnözés elleni szolgálatok tisztjei tanulnak.

A KERA az alapképzések mellett szakmai szemináriumokat, hospitálásokat és külföldi nyelvtanfolyamokat szervez évente több alkalommal különböző helyszíneken.

A KERA célja: azon ismeretek, tapasztalatok és készségek átadása, bővítése illetve elmélyítése, amelyek a határokon átlépő, nemzetközi rendőri feladatok megoldásához szükségesek.

A KERA feladatai: szaktudás közvetítése a résztvevő országok nemzetközi rendőri együttműködésének jogi és szervezeti feltételeire, gyakorlati lehetőségeire, módszereire és formáira vonatkozólag; a nemzetközi szervezett bűnözés kiemelten veszélyes jelenségeinek összefüggéseire vonatkozó társadalmi, gazdasági és politikai háttérismeretek és tapasztalatok átadása; személyes kapcsolatok és barátságok kiépítése a bürokrácia mentes, gyors információ továbbítás érdekében; a nyelvi megértési problémák és az előítéletek feloldása; a kommunikációs és a vezetői képességek erősítése; hozzájárulás az európai csatlakozási folyamathoz.

A KERA együttműködési szerződést kötött az Európai Rendőr Főiskolák Szövetségével a szemináriumok közös lebonyolítására és állandó a kapcsolata az Európai Unió rendőri együttműködési bizottságával is.

1999-ben KERA tankönyvet jelentettek meg megkönnyítendő a hallgatók eligazodását a nyolc tagállam rendvédelmi szerveinek tevékenységében.

2000-től negyedévenként jelenik meg a KERA újság a volt hallgatók tájékoztatására és a bécsi iroda egy KERA Web-oldalt is működtet.

A két képzési formában 2001 közepéig mintegy 400 fő vett részt.

A KERA és annak Magyar Titkársága az elmúlt közel tíz év alatt komoly nemzetközi tekintélyt vívott ki magának. A Magyar Titkárság 1999. július. 1-vel a Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központjának /BM NOK/ egyik osztályaként működik. A Titkárságot megalakulása óta/1992/ Dr. MAGYAR József nyugállományú rendőr dandártábornok vezeti elismerésre méltó eredményességgel. A Titkárság munkáját fémjelzi, hogy a nyolc ország illetékes miniszterei 2001. május 23-án Budapesten írták alá a Közös Nyilatkozatot a KERA keretében történő további együttműködésről.⁸

Nemzetközi Rendészeti Akadémia /NRA/

A szocialista tábor gyors felbomlása meglepte nemcsak a nyugat-európai kormányokat, hanem az Amerikai Egyesült Államok rendvédelmi szervezeteit is. A nemzetközi szervezett bűnözés és terrorizmus megelőzésére, a gazdasági menekülthullám kezelésére az amerikai külügyi és rendvédelmi szervezetek hatékony megoldásokat kerestek. Elhatározás született egy – elsősorban a volt szocialista országok rendvédelmi vezetői számára létesítendő nemzetközi továbbképző intézet felállításáról Európában. Több közép-kelet európai helyszín megtekintése után a feladattal megbízott akkori Szövetségi Nyomozó Hivatal Igazgatója Louis FREEH és az akkori Országos Rendőrfőkapitány Dr. PINTÉR Sándor 1994. júniusában, megállapodtak a Nemzetközi Rendészeti Akadémia Budapesten történő létrehozásáról. Amelyet a két ország vezetője, Bill CLINTON amerikai elnök és HORN Gyula magyar miniszterelnök még az év decemberében jóváhagyott.

Magyarországra a rendszerváltást követő pozitív politikai és gazdasági változások, a kedvező földrajzi elhelyezkedés, a felajánlott infrastruktúra miatt esett a választás.

A NRA 1995. április 24-én az amerikai és magyar kormány közötti megállapodás aláírásának napján nyitotta meg kapuit az első hallgatók előtt, a Böszörményi út 21. sz. alatti rendvédelmi objektumban.

„Az Akadémia létrehozásával az alapítók azt a célt tűzték maguk elé, hogy segítséget nyújtsanak a térség újonnan demokratizálódó államainak a nemzetközi bűnözés, különösképpen a pénzügyi és a szervezett bűnözés elleni harc terén jelentkező feladatok magasabb szintű megoldásához.”⁹

A NRA további céljaként annak tudományos központként való működését jelölték meg, ahol lehetőséget biztosítanak a rendvédelemmel kapcsolatos időszerű kérdések megvitatására.

A tantervet és a többi képzési dokumentumot még 1994-ben a NRA Nemzetközi Tantervi Bizottsága hagyta jóvá. A bizottságban az amerikai kormányzati szervek képviselői mellett helyet kaptak a képzésben résztvevő országok küldöttei, a programot támogató nyugat-európai országok szakértői és az Egyesült Nemzetek Szervezete Bűnmegelőzési Irodájának szakemberei.

A Nemzetközi Tantervi Bizottság évente egy alkalommal ülésezik és az oktatás során szerzett tapasztalatok alapján, végrehajtja a szükséges módosításokat a tantervben.

A NRA képzési programja nyolchetes szakmai, vezetői és személyiségformáló oktatásból áll, amelyen évente öt alkalommal 50–50 fő tanulhat. Ezek az alaptanfolyamokon egyszerre három-négy ország rendvédelmi szakemberei vesznek részt.

Az előadók az amerikai rendvédelmi szervek gyakorlati szakemberei, de magyar, olasz, orosz, holland és brit szakemberek is tartanak előadásokat. Az oktatás szinkrontolmácsok segítségével zajlik. Ebben a képzési formában 2001. augusztus 1-ig 25 ország 1396 hallgatója szerzett bizonyítványt. A magyar hallgatók száma 2004-ben 177 rendőrtiszt, 13 fő határőr tiszt, 7 fő pénzügyőr tiszt, 5 büntetés-végrehajtási tiszt és 2 fő adónyomozók. A nyolchetes tanfolyamon a hallgatók változatos tantárgyakat hallgatnak.¹⁰

A Nemzetközi Rendőr Akadémián 2 kontinens 25 országának hallgatói vettek részt.¹¹

A NRA-án az alapképzésen túl egy-egy a rendvédelmi szervek számára időszerű témában néhány napos és egy- két hetes konferenciákat és képzéseket is szerveznek. Ezek a továbbképzéseken eddig 44 országból 5134 fő vett részt 2001 augusztus elsejével bezárólag.

A jelentkezés feltételei: a jelentkezőket a küldő ország jelöli, legalább 25 éves korhatár, minimum 5 éves szakmai gyakorlat, valamely rendvédelmi szer hivatásos állományú tisztje legyen, vállalnia kell, hogy a végzés után legalább 3 évig a rendvédelem területén dolgozik, kiváló fizikai állapotban kell lennie, egy évnél nem régebbi érvényes orvosi vizsgálattal kell rendelkeznie, legalább középszintű végzettséggel rendelkezzen, a jelentkezők végső ellenőrzése és kiválasztása az amerikai külügyminisztérium illetékes főosztályán történik.

A NRA szervezete, személyzete

A Nemzetközi Rendészeti Akadémia önálló jogi személyként végzi tevékenységét.

A NRA-át az amerikai fél által kinevezett igazgató irányítja, aki a budapesti amerikai nagykövetség diplomata beosztású tagja. Jelenleg a Szövetségi Nyomozó Hivatal /közismert nevén FBI/ kiemelt különleges ügynöke tölti be ezt a beosztást. Az igazgató felett az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövete gyakorolja a felügyeleti jogkört. Helyettese szintén amerikai diplomata, a Diplomáciai Biztonsági Szolgálat különleges ügynöke. Az amerikai titkárság még négy magyar munkatársa segíti az igazgató munkáját.

Az éves költségvetés nagy részét az amerikai fél, kisebb hányadát a magyar Belügyminisztérium biztosítja.

A NRA napi működéséhez szükséges feltételeket a 165/ 1996. (XI. 20) Kormány Rendelet alapján a magyar fél, a BM NOK biztosítja. A NRA Magyar Titkársága 1999. július 1-től a BM NOK osztály jogállású szervezeti egysége, amely kettős alárendeltségben dolgozik. A Titkárság jelenlegi létszáma tíz fő.

A NRA tevékenységét megalakulása óta komoly hazai és nemzetközi érdeklődés övezi. Ebben a munkában elévülhetetlen érdemeket szerzett az intézmény első igazgatója László KACZIBÁN Jr. a Szövetségi Nyomozó Hivatal kiemelt különleges ügynöke.

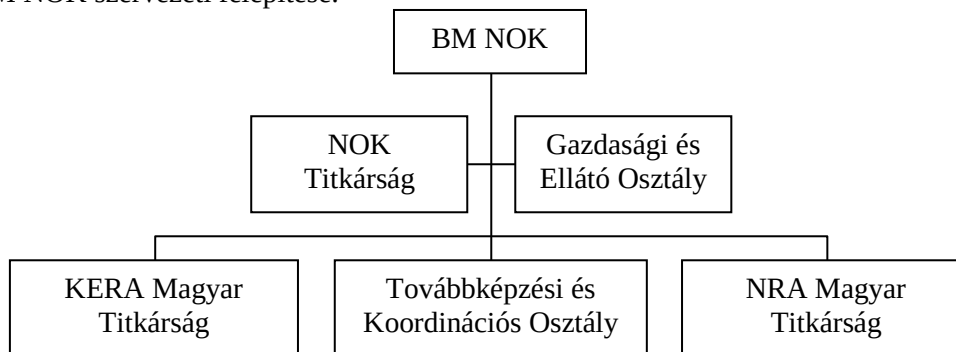
Az itt elért kiemelkedő eredmények hatására az amerikai illetékes szervek úgy határoztak, hogy további NRA-kat hoznak létre a világ különböző pontjain. Így került sor 2000-ben a második NRA megnyitására Bangkokban /Thaiföld/ és egy harmadik Akadémia megnyitása jelenleg van folyamatban Gaberóban /Bostwana/. Új Mexikóban pedig a végzett hallgatók számára hoztak létre egy továbbképzési központot.¹²

A Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központja

A BM NOK 1999. július 1-vel alakult meg a Böszörményi út 21. sz. alatti rendvédelmi objektumban az alábbi feladatokkal¹³: biztosítsa az itt elhelyezett NRA, a KERA Magyar Titkárság napi működését, gazdasági kiszolgálását, hajtsa végre a békefenntartói feladatokra induló rendvédelmi szakemberek felkészítését, szervezzen a rendvédelmi szervek számára hazai és nemzetközi konferenciákat, értekezleteket, koordinálja a képzéssel kapcsolatos nemzetközi kapcsolatokat és külföldi finanszírozási lehetőségeket, szervezzen speciális szaktanfolyamokat, továbbképzéseket, nyelvtanfolyamokat, és lássa el az Európai Unióhoz való csatlakozásból adódó, feladatkörébe utalt oktatási és képzési feladatokat.

Feladatul kapta még a Rendőrtiszti Főiskola Vezetőképző, Továbbképző és Kutató Intézetével való együttműködést.

A BM NOK szervezeti felépítése:

A BM NOK a harmadik évezred elejére 18 jelentős képzési feladatot valósított meg.¹⁴

A BM NOK szervezésében az eltelt két év során több mint 2500 külföldi és magyar rendvédelmi szakember vett rész valamely nemzetközi képzésben.¹⁵

A Rendőrség részvétele a nemzetközi oktatásban és képzésben

A Rendőrségnél a rendszerváltozás nem következett be azonnal. Az állam érdekeit védő erőszak-szervezetből nem lehet rövid idő alatt az állampolgárbarát rendőrséget alakítani. Hosszú és keserves, sok társadalmi, közösségi és egyéni problémával terhelt folyamaton keresztül zajlott le a demokratikus átalakulás a Rendőrségnél, ami együtt járt a testület elbizonytalanodásával. Követésre alkalmas, átvehető modellt, sem Európában sem máshol nem találtunk, saját magunknak kellett a magyarországi viszonyoknak megfelelő megoldást megtalálnunk. Természetesen ebben a helyzetben nem maradtunk magunkra. Nagyon sok segítséget kaptunk – elsősorban képzési, oktatási területen – az Amerikai Egyesült Államoktól, Ausztriától,

Franciaországtól, Hollandiától, Nagy-Britanniától, Németországtól és még számos nyugat-európai országtól. Már az 1990-es évek elején több mint száz rendvédelmi szakember részesült két-négy hetes továbbképzésekben az Egyesült Államok különböző rendvédelmi szerveinél egy amerikai segélyprogram jóvoltából. Komoly segítséget jelentettek a francia és német kollégák által Magyarországon szervezett továbbképzések. A francia rendvédelmi felsőoktatási intézményekben már 1991 óta tanulnak magyar rendőrök. Évente egy-két fő vehet részt az itt folyó képzésben, egy éves időtartamban.

1994-re valamennyi megyei rendőr főkapitányságnál szoros kapcsolatot alakítottak ki a hollandiai régiók rendőrségeivel. Ezek a kapcsolatok a legtöbb helyen a mai napig is tartanak, elsősorban a szakmai tapasztalatok cseréje, továbbképzések és nyelvképzés formájában.

Szintén még ebben az évben erősödtek fel kapcsolataink az Egyesült Államok rendvédelmi szervezeteivel, elsősorban a Szövetségi Nyomozó Hivatallal. Az ősz folyamán 25 fős vezetői csoport vett részt továbbképzésen. Az FBI Akadémián és magyar bűnügyi szakértők tanulmányozhatták az FBI laboratórium munkáját. Az FBI Nemzeti Akadémiájának is volt magyar hallgatója ebben az évben. Az év végén született döntés arról is, hogy egy közös amerikai-magyar nemzetközi oktatási intézményt hoznak létre Budapesten.

A brit-magyar együttműködés keretein belül elsősorban vezetőképzésre és az informatikai képzésre és a lakossági kapcsolatok javítását célzó oktatásra koncentráltak. Fontos részét képezi a rendőrök továbbképzésének az angol nyelv elsajátítása, amihez nemcsak a brit, hanem az ausztrál és ír kollégáktól is kaptunk segítséget.

A szocialista rendszer felbomlásával új típusú együttműködés alakult ki a környező országok rendőrségeivel és felvettük a kapcsolatot az újonnan alakult országok rendvédelmi szerveivel is. Tapasztalat cserékre, tanulmányutakra és konferenciákra került sor.

1996-ban a török-magyar rendőrségi oktató-és kiképző központok együttműködéséről írtunk alá jegyzőkönyvet.¹⁶

Nagy létszámú vezetői továbbképzésre került sor 1998-ban, amikor is a rendőrség vezető állományát amerikai szakértők ismertették meg a náluk már bevált „közösségi rendőrség” koncepciójával. A képzésre a NRA-n került sor az Országos Rendőr Főkapitányság /ORFK/ vezetői, a megyei vezetők és a városi kapitányság vezetői számára.

Jelentős volt a korrupció elleni fellépéshez nyújtott és a fedett nyomozással kapcsolatos képzési segítség, amit az FBI-tól kaptunk. Közel száz rendvédelmi szakember vett részt ezeken a tanfolyamokon itthon és az Egyesült Államokban. A nemzetközi szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés

érdekében 2000-ben is komoly erőfeszítéseket tettek a magyar és az együtt működő külföldi rendvédelmi szervek. Létrehozásra került az ORFK-án a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ és a Szervezet Bűnözés Elleni Igazgatóság FBI Nemzetközi Egysége. A képzésre, felkészítésre a NRA-án került sor, amerikai és magyar szakemberek bevonásával.

Az ORFK Kutyavezető-képző iskola

Az intézmény a hazai és felkérésre külföldi rendvédelmi szervek részére képez kutyavezetőket, szolgálati kutyákat és lovas rendőröket. Az iskolán folyó színvonalas szakmai képzés elismerése, hogy az ENSZ Kábítószer Ellenőrzési Programja az iskolát is felkérte a „Hatékony Kábítószer-kereső Kutyaprogramok fejlesztése Közép-Európában” elnevezésű képzési projectje megvalósítására. A project kiterjedt a résztvevő országok kiképzőinek felkészítésére, oktatócsomag elkészítésére, a nemzeti vezetők szemináriumának megszervezésére és folyamatos szaktanácsadásra. A project 1998 decemberében zárult le.

Az ORFK Rendészeti Szervek Kiképző Központja /RSZKK/

Az RSZKK a rendvédelmi szervek számára végzi az iskolarendszeren kívüli képzésből adódó feladatok szervezését és szakfelügyeletét. Ezekre speciális szaktanfolyamok keretén belül kerül sor. Nemzetközi feladatait elsősorban a nemzetközi sportversenyek szervezése és azokra a rendvédelmi szervek állományának felkészítése képezi. Természetesen az itt dolgozó rendőrtisztek is részt vesznek a nemzetközi továbbképzéseken és nyelvtanfolyamokon. A speciális gépjárművezetést és lökiképzést oktató szakemberek Németországban és az Egyesült Államokban is tanultak. A nyelvi továbbképzés keretében 2000-ben 1200 rendőr továbbképzését szervezték meg angol, francia, német és a szomszédos országok nyelvén.

A Határőrség és a nemzetközi oktatás és képzés

A Határőrségnél a rendszerváltás hatására alapvető változások következtek be mind a feladatokat, mind pedig a szervezeti felépítést illetően. A Határőrség un. „fegyveres erőből” rendészeti feladatokat ellátó nyomozati jogkörrel rendelkező rendvédelmi szervezetté alakult át. Megszűnt a sorkatonák alkalmazása a határőrizetben. Mindezek a változások szükségessé tették a Határőrség személyi állományának hazai és külföldi felkészítését. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk egyik alapfeltétele a határőrizetnek a Schengeni Egyezmény szerinti átalakítása volt. Az elmúlt tíz év során több ezer határőr tiszt és tiszthelyettes vett részt szervezett formában valamilyen nemzetközi felkészítő tanfolyamon, nyelvtanfolyamon vagy továbbképzésen. A képzések egy bizonyos részét a két-oldalú kormányközi egyezmények alapján szervezték /Amerikai Egyesült Államok, Németország, Franciaország, Ausztria stb./, más részét különböző nemzetközi szervezetek segítségével oldották meg /Európai Unió. Európai Rendőrtiszt Főiskolák Szövetsége stb./. kisebb létszámban pedig a magyar belügyi tárca nemzetközi oktatási intézményeiben tanultak, elsősorban a középvezetői állomány /KERA, NRA, BM NOK/

Példaként álljon itt a 2000. évi. PHARE program által megvalósult képzések összefoglalása:

Jellege	Témája	Témakörök száma	Foglalkozások száma	A résztvevők létszáma
Szakmai képzés	A határőrizeti rendszer megerősítése	6	9	101
	Jogalkalmazók képzése	13	18	171
Külföldi képzések	Általános témakör	1	2	26
	Speciális határőrizeti	1	1	12
	Speciális határforgalmi	1	1	12
	Speciális bűnügyi	1	1	12
	ENFOPOL-118	7	7	7
Központi felkészítő tanfolyam	A rendszerbe állított új technikai eszközökről	7	7	194
Schengeni szeminárium	A Schengeni Egyezményről	1	19	500
Tempus képzés	A Schengeni Egyezmény bevezetésének tapasztalatai	1	7	72

	Európai rendőrségek együttműködésének tapasztalatai	1	7	19
Idegen nyelvi képzés	COP '97 Társfinanszírozási keret	3 nyelv 9 nyelv	68 csoport 16 csoport	693 161
Összesen		51	164	1970

A táblázat összesítéséből látható, hogy csak a 2000. évben közel kétezer fő vett részt valamely nemzetközi képzési programban a Határőrség állományából.¹⁷

A Vám- és Pénzügyőrségnél /VPOP/ zajló nemzetközi oktatás és képzés

A magyarországi Vám- és Pénzügyőrség közel ezeréves múltra tekinthet vissza, ami a vámszedést illeti. A testület a rendszerváltással kapta vissza hagyományos feladatait és jogkörét. A nagy tapasztalatokkal és hagyományokkal rendelkező szervezet azonban élen jár a rendvédelmi szervek között az Európai Unió elvárásai teljesítése tekintetében. 2000 márciusára befejeződött a VPOP szervezeti átalakítása, igazodva az európai uniós elvárásokhoz. A testület munkája elképzelhetetlen nemzetközi kapcsolatok és továbbképzések nélkül. Közel húsz nemzetközi szervezethez kapcsolódik a VPOP munkája. Folyamatban van egy európai regionális oktatási centrum létrehozása Budapesten. A VPOP munkatársai részt vesznek a NRA és a BM NOK által szervezett nemzetközi tanfolyamokon, nyelvtanfolyamokon és továbbképzéseken. Tanultak pénzügyőrök a PHARE és ENFOPOL-118-as programok által biztosított képzési programokon is.

Az 1990-es évek elejétől nagyon hasznos együttműködést sikerült kialakítaniuk a német vámszervekkel és létrejött egy német-magyar továbbképzési megállapodás, melynek keretében 45 pénzügyőr részesült oktatásban, 1995-ben. Szintén ebben az évben a PHARE program jóvoltából 225 fő fejlesztette tudását.¹⁸

1996-tól kapcsolódott be a VPOP a Matthaeus programba, itt négy fő tanult és folytatódott a PHARE program, amin 82 fő vett részt. A magyar-német programban 83 fő részesült továbbképzésben. 1997-ben a fenti programok keretein belül 22 fő tanult. Az 1998–99-es években szintén valamennyi fent említett programon részt vettek a VPOP munkatársai.

Emellett külön a vámszervek részére az Európai Bizottság és az Eurocustoms által támogatott un Több Országos Programba kapcsolódott be a VPOP melyen 260 pénzügyőr tanult 2000-ben. A Customs 2002 program keretében 10 fő gyarapíthatta tudását még ugyanebben az évben.

Komoly pénzt és energiát fektet a szervezet az uniós nyelvek oktatásába. Az 1990-es évek elejétől évente 100–130 vett részt valamely uniós nyelvet oktató tanfolyamon.

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal Bűnügyi Igazgatóságának /APEHBI/ részvétele a nemzetközi oktatásban

A Bűnügyi Igazgatóság 1999. január 29-vel kezdte meg bűnüldözői tevékenységét. Az eltelt rövid idő alatt is komoly eredményeket ért el a számára meghatározott bűncselekmények felderítésében. Köszönhető ez annak, hogy a vezetők hamar felismerték a hazai és a nemzetközi tapasztalatok átvételének jelentőségét. A megalakulás időszakában a Nemzetközi Rendészeti Akadémia segítségével felvették a kapcsolatot az amerikai társszervezettel. Az Internal Revenue Servisel és mind a vezetői, mind az adónyomozói állomány részére közös képzéseket szerveztek. Hasznos kapcsolatokat építettek ki a Nyugat-európai /francia, holland, német, osztrák, svájci/ és a Közép-kelet európai országok /bosznia-hercegovinai, jugoszláv, lengyel, orosz, ukrán/ társszolgálatokkal is. Az adónyomozók részt vesznek a NRA, a KERA, a PHARE és az ENFOPOL-118 –as tanfolyamokon a többi rendvédelmi szerv munkatársaival együtt. Az APEHBI megalakulása óta 75 fő vett részt valamilyen nemzetközi jellegű továbbképzésben.¹⁹

A Büntetés-végrehajtás és a nemzetközi oktatás

A magyar büntetés-végrehajtás /bv./ több mint százéves múltra tekinthet vissza. A rendszerváltás itt is alapvető változásokat hozott. Átalakult a szervezet, új a kor kihívásainak megfelelő vezetői gárda vette át az irányítást. Változtak a jogszabályok és az egyéb szabályzók is. Újabb problémák jelentek meg az intézeteken belül, amelyekre meg kellett találni a megfelelő megoldást. Ennek egyik feltétele a megfelelően felkészített, kiképzett állomány. A továbbfejlődés legcélravezetőbb útja a mások által már bevált tapasztalatok felhasználása. A büntetés-végrehajtás vezetése az Igazságügy Minisztérium segítségével már 1991-től felhasználta az európai országok által felajánlott lehetőségeket az állomány képzési szintjének emelésére és a nemzetközi tapasztalatok hasznosítására.

Az alábbi táblázat mutatja a büntetés-végrehajtási vezető állomány nemzetközi képzésben való részvételét:

Év	Fő	Időtartam	Ország	Téma
1991	1	2 hét	Anglia	A próbára bocsátás rendszerének működése
1991	2	2 hónap	Finnország	A finn büntetés-végrehajtás szervezete, feladatai
1993	1	2 hét	USA	Terrorista ellenes tanfolyam
1993	1	2 hónap	USA	New York Állam büntetés-végrehajtási rendszere
1994	1	3 hónap	Anglia	Az angol belügyminisztérium intézményrendszere
1995	2	3 hét	Olaszország	Kábítószer kezelési nemzetközi tanfolyam
1995	1	1 hét	Anglia	Börtön kutatás /Angol belügyminisztérium/
1996	1	2 hónap	Svájc	A svájci büntetés-végrehajtás intézményrendszere
1996	2	1 hét	Lengyelország	A bv. személyi állomány képzési rendszere az európai országokban
1998	1	1 hét	Olaszország	Kábítószer kezelési nemzetközi tanfolyam
1998	12	1 hét	Magyarország	A bv. személyzet képzésének sajátosságai az európai országokban
1999	2	1 hét	Szlovákia	A bv. személyzet képzésének sajátosságai az európai országokban
Összesen	27	12 hónap	8 ország	Tíz téma

A fentiekén kívül tanultak büntetés-végrehajtási vezetők a Nemzetközi Rendészeti Akadémia tanfolyamain és a BM Nemzetközi Oktatási Központ által szervezett tanfolyamokon is.²⁰

Az Országos Katasztrófa-védelmi Főigazgatóság /OKF/ állományának nemzetközi képzésben való részvétele

Az OKF 2000. január elsejével alakult meg, a Polgári Védelem és a Tűzoltóság összevonásával, azzal a céllal, hogy egységes, hatékony az Európai Unió és a NATO elvárásainak megfelelő katasztrófa-védelmi szervezet jöjjön létre.

Az összevonást megelőzően is vettek részt polgári védelmi szakemberek és tűzoltók nemzetközi tanfolyamokon és képzéseken, mintegy húsz alkalommal, elsősorban német nyelvterületen /Ausztria, Németország, Svájc/. Tanultak még szakembereik Finnországban, Hollandiában, Indiában, Izlandon, Olaszországban, Svédországban, Szlovéniában és Törökországban is.

A nemzetközi kapcsolatok és tanfolyami lehetőségek az OKF megalakulásával kiszélesedtek. A NATO-ba történt belépésünk szükségessé tette a polgári védelmi szakemberek felkészítését a NATO egységes válságkezelési rendszerének működtetésére. Itt kell szólnunk az angol nyelv hazai és külföldi tanfolyamokon történt elsajátításáról is, mely ma már alapkövetelmény a nemzetközi válságkezelés során. A vezetői állományból többen részesültek ilyen jellegű szakmai-nyelvi továbbképzésben. A német nyelvi képzések egy részére pedig Németországban került sor, szakmai nyelvtanfolyamok és hospitálások formájában. A PHARE és ENFOPOL-118-as tanfolyamok egy része is lehetőséget biztosított az OKF-hez tartozó szakemberek nemzetközi továbbképzéséhez.

2000. január elsejétől 29 alkalommal vettek részt polgári védelmi szakemberek és tűzoltók valamilyen nemzetközi tanfolyamon, továbbképzésen és gyakorlaton.²¹

A PHARE program

A PHARE /eredetileg Lengyelország-Magyarország gazdasági szerkezetváltási segélyprogramja/ program, amely 1989-ben indult az Európai Unió és a Közép-kelet Európai országok pénzügyi és technikai együttműködését hivatott szolgálni. Célja, hogy segítséget nyújtson a résztvevő országok számára a demokratizálási és piacgazdasági folyamatokhoz. Jelenleg tizenhárom ország részesül PHARE támogatásban. Az EU tagságra pályázó országok felzárkóztatását, felkészítését segíti elő. A követelményeket a Koppenhágai Kritériumok /1993/ határozzák meg:

A demokrácia, törvényesség, az emberi és kisebbségi jogokat garantáló intézmények stabilitása

Működőképes és az Unióban jellemző éle verseny és a piaci erők nyomását állni képes piacgazdaság.

A tagsággal járó kötelezettségek teljesítése és a politikai, valamint a gazdasági és pénzügyi unió céljának elfogadása

Az EU intézményi és jogrendszerének teljes elfogadása

A programhoz biztosított pénzügyi fedezet mintegy harminc százalékát fordítják az emberi erőforrások és a vezetői képességek fejlesztésére, képzésre.

A Belügyminisztérium felügyelete alatt két területen zajlanak PHARE programok:

A BM-hez tartozó rendvédelmi és közigazgatási szervek EU csatlakozását elősegítő intézményfejlesztések

Az intézményfejlesztéshez szükséges technikai háttér, eszközfejlesztés.

A program a BM-nél 1997-el indult és az alábbi elemeket tartalmazza:

- COP-97: jogalkalmazók képzése, határellenőrzés megerősítése;
- COP-98: intézményfejlesztés és képzés a menekültügy területén, képzés a határokon átnyúló szervezett bűnözés elleni harchoz, eszközbeszerzés a határőrizeti rendszerhez, egységes határőrizeti számítógépes rendszer kialakítása;
- COP-99: határellenőrzés fejlesztése, szervezett bűnözés elleni küzdelem, menekültügy, Egységes vízümpolitika;
- COP-2000: határőrizeti ellenőrző eszközök;
- COP-2001: rádiókommunikációs rendszer, szűrőrendszer a leendő külső EU határokon.

A belügyi PHARE programok irányítását, felügyeletét a BM EU Integrációs Hivatala végzi.²²

Az ENFOPOL-118-as program

Az Európa Bizottság az Európai Rendőr Főiskolák Szövetsége /ERFSZ/ segítségével az Európai Unióhoz /EU/ csatlakozni kívánó közép- és kelet-európai országok rendvédelmi szervezetei részére egy 2 éves képzési programot ajánlott fel. A tanfolyamokra 1999–2000-ben került sor. A képzések tíz EU tagország rendvédelmi szakemberei bevonásával itthon és külföldön zajlottak. A különböző témájú tanfolyamokon a bíróságok, az ügyészek, a katasztrófavédelmi szakemberek és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal magas rangú munkatársai is részt vettek. Minden tanfolyamon két-két országból nyolc-nyolc fő vett részt.

A képzések nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a bel-és igazságügy területén dolgozó kollégáink megismerkedjenek az EU elvárásokkal saját szakterületüket illetően. A program nagymértékben segítette a résztvevő országok közötti együttműködést, valamint a közös fellépést a nemzetközi szervezett bűnözés elleni harcban.

A résztvevőkkel szemben elvárás volt, hogy megbízható ismerettel rendelkezzenek saját nemzeti törvényhozásukról és a törvényi szabályozásokról. Elvárásként fogalmazták meg azt is, hogy a tanfolyam anyagát alkalmazzák majd munkahelyükre visszatérve, ezáltal csökkentve az EU és a tagjelölt országok közötti különbséget.

Magyar részről 120 fő vett részt a két év során biztosított képzéseken, melynek során 15 tantárgy keretében sajátították el a hallgatók a munkájukhoz szükséges kvalifikációkat.²³

A tanfolyamok oktatóit az EU tagállamok tíz rendőr /csendő/ akadémiaja /főiskolája/ biztosította: Ausztria, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svédország. Minden tanfolyamon két vagy három ország akadémiaja tanárai oktattak. A szervezést és a koordinálást a ERFSZ hollandiai titkársága, magyar részről pedig a BM Oktatási Főosztálya a BM NOK bevonásával végezte.²⁴

Az alábbi táblázat az 1998-2001 közötti Európai Unió szakmai és nyelvi továbbképzéseiben részt vett rendvédelmi szakemberek létszámát mutatja be:

Szervezet	Téma	1998	1999	2000	2001
Belügyminisztérium	EU-s szakmai képzés	45	182	297	132
	Nyelvi képzés	140	123	275	165
Rendőrség	EU-s szakmai képzés	24	223	1057	360
	Nyelvi képzés	20	55	1026	150
Határőrség	EU-s szakmai képzés	30	839	686	250
	Nyelvi képzés	15	265	854	261
Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal	EU-s szakmai képzés	25	21	81	155
	Nyelvi képzés	-	22	188	20
Önkormányzatok	EU-s szakmai képzés	40	-	3000	400
	Nyelvi képzés	-	-	-	-
Vám-és Pénzügyőrség	EU-s szakmai képzés	-	-	40	45
	Nyelvi képzés	-	-	163	50
Legfőbb Ügyészség	EU-s szakmai képzés	-	-	718	50

	Nyelvi képzés	-	-	298	-
Adó-és Pénzügyi Ellenőrzési Hatóság	EU-s szakmai képzés	-	-	30	30
	Nyelvi képzés	-	-	-	-

A 2000. évi nyelvi képzésben a katasztrófa védelemtől is részt vett 669 fő.

A rendvédelmi szervek állományából az eltelt négy év során több mint 13500 fő részesült valamilyen EU integrációs szakmai /8790 fő/ és nyelvi /4774 fő/ képzésben

Az Európai Rendőr Akadémia /ERA/

Az ERA-t az EU tagállamok rendvédelmi felsőoktatási intézményei /akadémiái/ hozták létre, 2001. januárjában, azzal a céllal, hogy a tagállamok és a tagjelölt országok rendvédelmi szerveinek vezetői részére biztosítsanak nemzetközi továbbképzési lehetőséget.

A tagjelölt országok bevonásával 2001. június 19–21. között a svéd Rendőrtiszt Főiskolán konferenciát szerveztek. Itt határozták meg a 2001. év feladatait és döntöttek arról, hogy a második konferenciát, amelyen a 2002. év költségvetését és a tantervet vitatják meg, Magyarország felkészültsége elismeréseként Budapesten tartják. Az első továbbképzésre 2001. szeptember 3–7. között került sor a németországi Münsterben. A továbbképzés témája a nemzetközi rendőri együttműködés.²⁵

Az akadémia a vezetőképzés (szakmai, személyzeti, gazdasági), jog, idegen nyelvi, közrend, szervezett bűnözés és emberi jogok szakterületén kíván továbbképzést nyújtani. Az Akadémia még csak a kezdeti lépéseknél tart. Nincs még jóváhagyott költségvetése, nincs állandó titkársága és székhelye sem. Az Akadémia irányító testülete a nemzeti rendvédelmi felsőoktatási intézmények igazgatóiból áll. Az irányító testület Elnöki tisztét az Európai Unió Tanácsának elnökségét ellátó tagállam rendvédelmi felsőoktatási intézményének igazgatója tölti be.

A Szövetségi Nyomozó Hivatal Nemzeti Akadémiája

Ez a fajta képzési program 1935 óta folyik az FBI Akadémián és a mai napig, több mint 35000 hallgatója volt, 115 különböző országból. Egy-egy évfolyamon 250-270 rendvédelmi szakember tanul az Egyesült Államok egyes államaiból és a világ számos országából. A képzés tizenegy hétig tart és négyszer szervezik évente. Külföldi hallgatók számára alapkövetelmény az angol nyelv felsőfokú ismerete. Az Akadémián vezetéstudomány, jogi ismeretek, viselkedés tudomány, rendvédelmi kommunikáció, bűnügyi szakértői képzés, fizikai felkészítés. A magyar rendvédelmi szakemberek közül eddig nyolc fő végezte el az Akadémiát. Az első magyar rendőr 1992-ben az Akadémia 171. tanfolyamán szerzett diplomát.²⁶

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet /EBESZ/ és az Egyesült Nemzetek Szervezete /ENSZ/ Koszovói Rendőri Szolgálatának Iskolája

Az iskolát 1999-ben hozták létre, azzal a céllal, hogy a tartomány számára korszerű ismeretekkel rendelkező rendvédelmi szakembereket képezzenek, akik idővel képesek lesznek átvenni a Koszovóban dolgozó nemzetközi rendőrségtől a rendvédelem feladatait. A képzés fő célja olyan rendőrség kialakítása, amely messzemenően betartja az állampolgárok demokratikus és a nemzetközi előírásokban szereplő emberi jogait. A kiképzendő állomány létszáma kb. 4000 fő. Az intézményben jelenleg 208 nemzetközi oktató dolgozik ebből tizenhárom hivatásos és nyugdíjas magyar rendőrtiszt. Az oktatás nyelve angol, amit albán és szerb nyelvre egyaránt lefordítanak. Jelenleg van folyamatban az új Koszovói Rendőri Szolgálat vezetői állományának és a speciális szolgálatok tagjainak kiválasztása és képzése.²⁷

Egyéb képzések

A magyar Rendőrség 1989 óta vesz részt a nemzetközi békefenntartásban. Ez idő alatt közel ötszáz rendőr és határőr teljesített ilyen típusú külszolgálatot, tíz különböző misszióban. Erre a speciális feladatra külön fel kell a résztvevő állományt készíteni. A képzési idő általában 2-3 hét itthon és 1-2 hét a küldetés helyszínén, a feladattól függően. A képzésbe általában bevonásra kerülnek a cél ország és a magyar Külügyminisztérium diplomatái, a misszióban már szolgált magyar és külföldi rendőrök, katonák. Ezek az általában egy évre szóló kiküldetések nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a részt vevő állomány szakmai és nyelvi tudása jelentősen fejlődjön. A nemzetközi megmérettetés és tapasztalat növeli az önbizalmat és a magabiztos tudást. Szerteágazó nemzetközi kapcsolatok kiépítésére ad lehetőséget minden ilyen feladat, amelyet azután a nemzetközi rendőri együttműködésben lehet kamatoztatni.²⁸

Talán nem kapcsolódik a szorosan vett nemzetközi képzéshez, de meg kell említenünk e helyütt azokat a magyar és nemzetközi szövetségeket, szervezeteket, amelyek hozzájárulnak rendvédelmi szakembereink tudásának gyarapodásához:

- a Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeum;
- a Magyar Rendőrnők Szervezete;
- a Nemzetközi Rendőrfőnökök Szövetsége;
- a Nemzetközi Rendőr Szövetség;
- az Országos Polgárőr Szövetség;
- a Rendőr Kulturális és Hagyományőrző Egyesület;
- a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

² A Magyar Királyi Csenedőrséget – annak ellenére, hogy az országgyűlés az 1881/III. a közbiztonság szervezéséről szóló törvénnyel hozta létre – az Ideiglenes Nemzeti Kormány az 1690/1945. miniszterelnöki rendelettel oszlatta fel. A folyamórség tovább működött a haderőben, rendvédelmi feladatai már az 1938/II. a honvédelemről szóló törvény kapcsán átkerültek a rendvédelmi testületekhez, elsősorban a csenedőrséghez és a rendőrséghez. A koronaőrség, a képviselőházi őrség és a testőrség szervezetének a megszüntetésére sem törvény sem rendelet nem született, „csupán” gyakorlatilag szüntették meg e szervezeteket.

³ Dr. KATONA Géza szíves közlése.

⁴ SÁRKÁNY István: *Kimutatás a főiskolán 1971-től szervezett nemzetközi tanfolyamokról*. RTF Irattár.

⁵ PARÁDI József: *A schengeni-határőrizet projekt záróbeszámolója*. Zárójelentés (TEMPUS KÖZALAPÍTVÁNY). Kézirat. Budapest, 2002.; Idem: *Az európai rendőrségek együttműködése projekt záróbeszámolója*. Zárójelentés (TEMPUS KÖZALAPÍTVÁNY). Kézirat. Budapest, 2002.

⁶ Dr. PARÁDI József szíves közlése.

⁷ Dr. KÁTAI László szíves közlése.

⁸ Dr. MAGYAR József szíves közlése.

⁹ 165/1996. (IX.20) kormányrendelet.

¹⁰ Az emberi méltóság és az emberi jogok kérdései; rendőr etika; törvényszéki tudományok; angol nyelv; fizikai ; felkészítés /testnevelés/; szervezett bűnözés elleni küzdelem; nemzetközi terrorizmus; korrupció elleni fellépés; pénzügyi-, gazdasági bűncselekmények nyomozása; erőszakos bűnözés kezelése; gépjárműlopások nyomozása; utcai túlélési /rendőr taktikai/ képzés; kihallgatási technikák és taktikák; menekültekkel, bevándorlókkal való foglalkozás; tömegdemonstrációk kezelése; tanúvédelem; nukleáris anyagok csempészete; vezetési ismeretek; bonyolult rendőri műveletek vezetése, irányítása; a rendvédelmi szervek hatékony lakossági támogatása.

¹¹ A Nemzetközi Rendőr Akadémia résztvevői: Albánia = 4 alkalom/57 fő; Belorusszia = 1 alkalom/15 fő; Bulgária = 5 alkalom/71fő; Csehország = 2 alkalom/27 fő; Észtország = 3 alkalom/43 fő; Grúzia = 2 alkalom/31 fő; Horvátország = 3 alkalom/48 fő; Kazahsztán = 4 alkalom/66 fő; Kirgizisztán = 4 alkalom/59 fő; Lengyelország = 4 alkalom/54 fő; Lettország = 3 alkalom/45 fő; Litvánia = 3 alkalom/43 fő; Macedóni = 5 alkalom/80 fő; Magyarország = 11 alkalom/222 fő; Moldávia = 6 alkalom/89 fő; Montenegró = 4 alkalom/28 fő; Oroszország = 8 alkalom/119 fő; Örményország = 1 alkalom/15 fő; Románia = 5 alkalom/78fő; Szlovákia = 3 alkalom/35 fő; Szlovénia = 3 alkalom/39 fő; Tadszikisztán = 2 alkalom/32 fő; Türkmenisztán = 3 alkalom/35 fő; Ukrajna = 5 alkalom/73 fő; Üzbegisztán = 3 alkalom/43 fő.

¹² KACZIBÁN László szíves közlése.

¹³ A BM NOK Alapító Okirata az intézmény irattárában.

¹⁴ A BM NOK által megvalósított edukációs feladatok: a Koszovóba, Bosznia-Hercegovinába, a Sínai-félszigetre, Ciprusra, Nyugat-Szaharába békefenntartói feladatokra induló rendőrök és katonai rendőrök felkészítése; az új Boszniai Határőrség részére alapképzés szervezése a BM Határőrséggel közösen; az ENSZ Békefenntartó Főosztályával regionális felkészítés szervezése a nemzeti felkészítő tisztek számára, 12 ország részvételével; két napos békefenntartói konferencia szervezése „Békefenntartás az új évezredben” címmel, amelyen valamennyi békefenntartással foglalkozó nemzetközi szervezet, a magyar Külügy- és Belügyminisztérium és a jelenleg magyar rendőröket alkalmazó békefenntartó missziók is képviseltették magukat; KERA bűnügyi tanfolyam; KERA határőr tanfolyam; négy nemzetközi szeminárium megszervezése Budapesten és tíz külföldi szemináriumra a résztvevők biztosítása a magyar KERA titkárság által; 10 fő részére német nyelvi hospitálás szervezése; három fő német bűnügyi szakember magyarországi hospitálásának megszervezése; tizenhét nemzetközi PHARE horizontális képzési program /ENFOPOL 118-as/ megszervezése itthon és külföldön az Európai Rendőrtiszt Főiskolák Szövetségével együttműködve; a Magyarországon állomásozó rendészeti attachék részére szakmai nap szervezése; a Szövetségi Nyomozó Hivatal Nemzeti Akadémiájára jelentkezett magyar hallgatók felkészítése és vizsgáztatása; részvétel az Európai Rendőr Akadémia tagjelölt országok részére szervezett képzéssel kapcsolatos konferenciáján; részvétel a Nemzetközi Rendőrfőnökök Szövetsége európai konferenciáján; előadások, taktikai képzés és testnevelési foglalkozások tartása a NRA hallgatói számára; részvétel a NRA Nemzetközi Tantervi Bizottságának ülésein; az Európai Unió nagyköveteinek tájékoztatása az objektumban folyó szakmai munkáról a NRA Igazgatójával közösen; szakmai angol nyelvtanfolyamok szervezése itthon és külföldön.

¹⁵ Soós Károly szíves közlése.

¹⁶ *Rendőrségi Évkönyvek*. Budapest, 1994-2000, Országos Rendőr Főkapitányság.

¹⁷ *Határőrség Országos Parancsnokság Rendészeti Főigazgatóság éves beszámolója*. (HÖR OPK-ság). Kézirat. Budapest, 2000.

¹⁸ *Együttműködési megállapodás a Német Szövetségi Köztársaság és a Magyar Köztársaság vámszervei között*. Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokság irattára.

¹⁹ BENKŐ János: *Az APPEH.BI személyi állománya részére szervezett tanfolyamok*. Jelentés (APEH). Kézirat. Budapest, 2004.

²⁰ AMBRUS Gyula: *Büntetésvégrehajtási képzés 1991-2000*. Jelentés (BVOP). Kézirat. Budapest, 2000.

²¹ OTTO Krisztina: *Az OKF és elődszervezetei képviselőinek külföldi tanfolyamokon, képzéseken való részvétele*. Jelentés (OKF). Kézirat. Budapest, 2001.

²² *BM EU Integrációs Hivatal jelentése*. Jelentés (BM). Kézirat. Budapest, 2001.

²³ Rendőri etika; Gazdasági bűnözés, pénzmosás; Gépjármű-és műkincslopás; Emberkereskedelem, fegyverek és radioaktív anyagok csempészete; Kiképzés; Szélsőséges jelenségek kezelése; Kábítószer kereskedelem; A menekülthullám kezelése; A többkultúrájú társadalom rendvédelme; A technikai bűnfelderítés módjai; Közrendvédelem; Bűnmegelőzés; Vezetési ismeretek; Környezeti bűnözés; Európai rendőri együttműködés.

²⁴ *European curriculum for police in Central and Eastern European countries*. Jelentés (BM.NOK). Kézirat. Budapest, 2001.

²⁵ *Council decision of 22 December 2000 establishing a European Police College (CEPOL)*. Emlékeztető. (BM.NOK). Kézirat. Budapest, 2001.

²⁶ BODA József: *A magyar rendvédelmi erők szerepe, részvétele a nemzetközi békefenntartásban*. Tanulmány. (BM:NOK). Kézirat. Budapest, 2002.

²⁷ Loc. cit.

²⁸ Loc. cit.

BODA József
A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei

Tizenkilenc évig, mint mélységi felderítő szakasz-, századparancsnok és a különleges rendeltetésű felderítő zászlóalj törzsfőnöke az volt a feladat, hogy diverziós /terrorista/ feladatokra készítsem a katonáimat és tisztjeimet. Több száz katonát képeztem ki „különleges feladatok” végrehajtására.

1991-óta, mint a rendőrség terrorista ellenes egységének parancsnok helyettese, békefenntartó rendőri egységek parancsnoka és nemzetközi képzéssel foglalkozó intézmények vezetője arra oktatom és készítem fel a rendvédelem területén dolgozó hazai és külföldi kollégákat, hogy sikeresen tudjanak fellépni a nemzetközi szervezett bűnözés és terrorizmus ellen.

A terrorizmus fogalma, kialakulása

A fogalom meghatározása nem egyszerű dolog, hiszen aki az egyik oldal számára terrorista az, másoknak nemzeti hős.¹

Maga a kifejezés a francia forradalom idején /1793–94/ keletkezett és ekkor még pozitív töltést hordozott, hiszen a *regime de la terreur* a terror uralma, ahogyan azt Robespierre vezette forradalmárok, nevezték a forradalom ellenségei ellen irányult. A terror uralma idején közel 400 000 embert – köztük gyerekeket is – bebörtönöztek, és közülük több ezret kivégeztek.

A terrorizmus fogalma az eltelt évek során természetesen változott, hiszen ma már a politikai terrorizmus mellett megjelent a vallási, forradalmi és állami terrorizmus is.

Ha elfogadjuk azt a tényt, hogy a terrorizmus nem több és nem kevesebb, mint egy erőszakos, kíméletlen technikája a megfélemlítésnek, akkor nem ütközünk bele sem, erkölcsi megfontolásokba sem szociál-politikai ideológiákba.

Más megfogalmazás szerint a terrorizmus politikailag motivált, szándékos erőszak alkalmazása nacionalista csoportok és titkos állami ügynökök által.² (Lásd glosszáriumot)

A terror alkalmazása szinte egyidős az ember megjelenésével a földön.³

A mai terrorista csoportok elődjai már Római Birodalom területén is megtalálhatóak voltak. Krisztus utáni I. században Palesztinában zsidó ellenálló csoportok követték el gyilkosságokat rómaiak és az őket támogató zsidók körében. A XII–XIII. században orgyilkosokkal ölettek meg a Kereszties Hadjáratok vezetőit és a muzulmán vallási vezetőket is. A XIX. Században Írországból és Oroszországban anarchista csoportok működtek, Ferenc Ferdinánd trónörökösét szintén orgyilkos végzett.

A Közel-Keleten sem ma kezdődtek a terrorista akciók. A brit fennhatóság alatt lévő Palesztinában 1936–39 között Arab Felkelés zajlott. A zsidó ellenállási mozgalom szintén terrorista eszközöket és csoportokat alkalmazott a zsidó állam függetlenségének megvalósításához. A XX. századot szinte szünet nélküli háborúk és terroristatámadások jellemezték a térségben az arab államok és Izrael között /1949, 1967, 1973/.

Megalakultak a különböző palesztin terrorista csoportok, melyek a mai napig merényleteket követnek el elsősorban izraeli és amerikai érdekeltségek ellen. 1968-ban kezdődnek a repülőgéprablások, 1972-ben került sor az izraeli sportolók meggyilkolására a müncheni olimpián, amire azután Izrael hasonló terrorista módszerekkel válaszolt. A terrorizmus nemzetközivé szélesült. 1979-től számíthatjuk a fegyveres „harcos” iszlám megjelenését, amely a Siíta muzulmánok győzelmével kezdődött Iránban és amerikai túsok ejtésével folytatódott. A túszejtés egy új iparágga fejlődött ebben az időben. Szélsőséges iszlám fundamentalisták 1981-ben megölik Szadat egyiptomi elnököt is. A Közel-Keleten tovább folynak a terrorista támadások Libanon izraeli megszállása után, sőt a helyzet még feszültebbé válik, hiszen polgárháborús helyzet alakul ki és a békefenntartók közül is több százan halnak meg a terrorista támadások során. A „harcos iszlám” pedig terjeszkedik az arab világban. 1995-re már 14 ilyen csoport működik Európában és a világ más részein. Az Amerikai Egyesült Államoknak két fronton is fel kell vennie a küzdelmet a terrorista szervezetekkel, hiszen belső és külső támadások is érik. A terrorista csoportok jól kihasználva a demokratikus állami intézmények számukra nyújtott előnyeit, borzalmas pusztítást okoztak 2001. szeptember 11-én.

A nemzetközi terrorizmus fokozódó veszélyt jelent a demokratikus berendezkedésű államok számára.

A terrorizmus jelenlegi helyzete

Európában a baloldali szélsőséges csoportok tevékenysége mérséklődött. Viszont a radikális nacionalista szervezetek továbbra is komoly fenyegetést jelentenek. A volt Szovjetunió és Jugoszlávia területén etnikai eredetű nagyon mélyen gyökerező, sokszor fegyveres konfliktusba és terrorista cselekmé-

nyekbe torkoló helyzetek alakulnak ki. Szerencsére az ilyen jellegű támadások száma az utóbbi időben csökkenést mutat. Az Európai Unió listát készített az általa terroristának minősített szervezetekről és csoportokról.

Eurázsziában a volt Szovjetunió tagállamai területén szerveződtek meg a különböző elsősorban etnikai alapon működő terrorista csoportok. A csecsen terroristák véres akcióiról már mindenki hallott, de Azerbajdzsánban, Grúziában és Kazahsztánban is működnek iszlám terrorista csoportok.

Afrikában elsősorban etnikai alapokon szerveződtek meg azok a terrorista csoportok, amelyek népiertással és tömeggyilkosságokkal próbálták megszerezni a hatalmat az adott országban. Néhány afrikai országban menedéket és támogatást is kapnak ezek a terrorista szervezetek.

A Közel-keleten évtizedek óta zajlik az arab – izraeli konfliktus, amely már eddig is több ezer ártatlan ember életét követelte.

Algériában fegyveres iszlám csoportok hajtanak végre borzalmas gyilkosságokat az Iszlám nevében.

Egyiptomban szintén megtalálhatók az iszlám fanatikus hívei, akik turisták meggyilkolásával próbálják meg aláásni a törvényes hatalmat.

Ázsiában hemzsegnak a különböző terrorista szervezetek. Afganisztánban a Tálibok, India Kaszmír tartományában iszlám terrorista csoportok működnek, de jelen vannak Pakisztánban, Sri Lankán és megtalálhatók még elszórt csoportjaik Kelet-Timoron, Kambodzsában, Laoszban és Vietnámban is a fennálló hatalom ellen alkalmazva a terror eszközeit. A Fülöp-szigeteken, Burmában, Malajziában és Japánban is komoly gondot okoznak a kormányoknak.

Latin-Amerikában szintén aktívak a különböző terrorista mozgalmak. Kolumbiában ez elsősorban Amerika ellenes tevékenységet jelent. Megtalálhatók azonban a terrorista csoportok Argentínában, Ecuadorban és Peruban is.

Az Egyesült Államok külügyminisztériumának elemzői 39 terrorista szervezetet azonosítottak a 2001. szeptember 11-i terrortámadás után. Az igazságügy minisztérium pedig 22 terrorista személy ellen adott ki körözést.

A legutóbbi terrortámadásokból levonható néhány fontos tanulság: változik a fenyegetések jellege; a nemzetközi terrorizmus jól megtervezett és lélektani szempontból igen hatásos akciókat hajt végre; nemzetközi összefogásra van szükség az ellene való hatékony fellépésre; a felderítés és a hírszerzés a leghatékonyabb eszköze a megelőzésnek; meg kell fosztani a lehetséges pénzforrásaitól a terrorista szervezeteket; fel kell készülni, hogy megelőzhessük és megakadályozhassuk a támadásokat.

A terroristák motivációja és stratégiája

A terrorizmus másként jelentkezik ma, mint a hatvanas, hetvenes vagy akár a nyolcvanas években. Az 1980-as években, a legtöbb országban sikerült is visszaszorítani a támadásokat, most még kegyetlenebb formában és új alakban tért vissza és politikai akaratot hivatott megvalósítani.

A motivációk széles skálája sorolható fel: politikai terrorizmus, etnikai, faji alapú terrorizmus, nacionalista indíttatású terrorizmus, ideológiai érdekű terrorizmus, vallási fanatizmusból gyökerező terrorizmus, pszichológiai terrorizmus, jogi alapokat felhasználó terrorizmus, gazdasági érdekeltségű terrorizmus, szociológiai indoklású terrorizmus, katonai terrorizmus.

Stratégiai céljuk általában az adott ország, állam, rendszer rendjének erőszakos úton történő megváltoztatása és a hatalom /politikai, gazdasági, ideológiai stb./ megszerzése.

A nemzetközi terrorista támadások számának alakulása 1981–2000 között hullámzó tendenciát mutat.⁴

A magyarországi helyzet

A rendszerváltás előtt az ország politikai vezetésének tudtával és beleegyezésével a baloldali terrorista csoportok hazánktól ideológiai és logisztikai támogatást kaptak. Itt pihentek meg az egyes akciók után és készültek fel a következő bevetésre.

A rendszerváltás után ez megváltozott és nem adunk többé menedéket semmiféle terrorista mozgalomnak, csoportnak. Országunk bár nem vált a nemzetközi terrorizmus célpontjává, de főleg a kilencvenes évek elején követtek el terrorcselekményeket és terrorisztikus jellegű bűncselekményeket Magyarországon. Ezek közül a legsúlyosabb az Izraelbe kivándorló orosz zsidók ellen elkövetett robbantásos merénylet volt, melyben több személy – köztük rendőrök is – súlyosan megsérültek. Merényletek sorozatára is sor került ebben az időszakban, hiszen támadás érte a kolumbiai és a török nagykövetség munkatársait is.

A terrorista csoportok által alkalmazott módszereket és eszközöket használják igen nagy hatékonysággal a szervezett bűnözői csoportok is. Jól emlékszünk még arra, hogy a kilencvenes évek közepén véres leszámolásoktól és robbantásos merényletektől volt hangos Budapest és a vidék egyaránt. Megjelentek az orosz ajkú volt titkosszolgálati ügynökökből és a hadsereg különleges alakulataiból alakult szervezett bűnözői csoportosulások és leszámoltak az ilyen terrorista módszerekhez nem szokott magyar bűnözői csoportokkal.

A Rendőrség különböző módszerek alkalmazásával vette fel a küzdelmet elsősorban a lakosságot sokkoló robbantásos bűncselekményekkel szemben. Ide tartozik a Készenléti Rendőrség Bombaadat Központjának létrehozása, mely nyilvántartja, elemzi, értékeli a beérkezett adatokat, és javaslatokat tesz a megelőzés, felkészítés formáira. A központ adatai szerint 1996-tól szaporodtak meg az ilyen jellegű bűncselekmények.

A legtöbb cselekmény az 1998-as évhez kapcsolódik, amikor is a szervezett bűnözői csoportok közötti terrorisztikus jellegű leszámolások voltak a jellemzőek. A robbantások számánál a második adat a szándékos események számát mutatja. Itt, ahogy a táblázatból is kitűnik ugrásszerű emelkedés látható 2000-ig. A cselekmények során alapvetően szabvány katonai eszközöket alkalmaztak, elsősorban kézigránátot. Ez az eszköz kiválóan alkalmas a megfélemlítésre, terrorizálásra. Előnye, hogy olcsó, könnyen kezelhető, kis helyen elfér, mégis hatékony.

A vizsgált időszakban ezek a támadások elsősorban szórakozóhelyek, autókereskedések, később személyek lakóhelye és pártok objektumai ellen irányultak. Tíz alkalommal került sor távirányítású robbanószerkezettel elkövetett cselekményre és ugyanennyi esetben követtek el robbantásos merényletet gépkocsik ellen úgyszintén. 1998-ban derített fel a Rendőrség egy illegális robbanóanyag gyártó laboratóriumot is.

A magyar Büntető Törvénykönyv alapján véleményem szerint az alábbi bűncselekmények tekinthetők terrorista jellegűnek: Btk. 139.§. az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, Btk. 140.§. lázadás, Btk. 142.§. rombolás, Btk. 155.§. népirtás, Btk. 157.§. apartheid, Btk. 166.§. emberölés, Btk. 174.§. kényszerítés, Btk. 174/B.§. nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagjai elleni erőszak, Btk. 175/A.§. emberrablás, Btk. 259.§. közveszély okozás, Btk. 261.§. terrorcselekmény, Btk. 262§. légi jármű hatalomba kerítése, Btk. 263.§. visszaélés robbanóanyaggal vagy robbanószerrel, Btk. 263/A.§. visszaélés lőfegyverrel vagy lőszerrel, Btk. 263/B§. fegyvercsempészet, Btk. 263/C.§. bűnszervezetben részvétel, Btk. 264.§. visszaélés radioaktív anyaggal, Btk. 264/B.§. visszaélés atomenergia alkalmazásával, Btk. 264/C.§. visszaélés nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel, Btk. 265.§. visszaélés méreggel, Btk. 270/A.§. közveszéllyel fenyegetés, Btk. 303.§. pénzmosás, Btk. 323.§. zsarolás.⁶

Magyarországon a kilencvenes évek elejétől kialakult rendszere, módszerei és szervezetei vannak a terrorizmus elleni küzdelemnek.

A terrorizmus elleni küzdelem magyarországi irányítási rendszere

A legfőbb irányító szerv az Országgyűlés, amely a jog eszközeivel képes a hatékony fellépés lehetőségét megteremteni. Az Országgyűlésnek több bizottsága is érintett a terrorizmus elleni harc irányításában. Nevezetesen: Nemzetbiztonsági Bizottság, Önkormányzati és Rendészeti Bizottság, EU Integrációs Ügyek Bizottsága, Külügyi Bizottság, Honvédelmi Bizottság, Környezetvédelmi Bizottság,

A legfelső szintű irányításban az Alkotmány előírásainak megfelelően szerepet kap a Köztársasági Elnök és a végrehajtó hatalmat gyakorló Kormány. Ezt a munkát segíti a kormány szinten létrehozott Nemzetbiztonsági Kabinet, és a Terrorista Ellenes Koordinációs Bizottság.

A terrorizmus elleni hatékony fellépés érdekében valamennyi minisztériumnak vannak teendői.

Néhány minisztérium hatékony szervezetekkel és eszközökkel is rendelkezik a terrorizmus elleni küzdelem eredményes megvalósításához: Miniszterelnöki Hivatal, Polgári Nemzetbiztonsági Szolgálatokat Irányító Tárcánálküli Miniszter, Belügyminisztérium, Honvédelmi Minisztérium, Igazságügy Minisztérium, Pénzügy Minisztérium, Környezetvédelmi Minisztérium, Külügyminisztérium.

A terrorizmus elleni harc végrehajtó szervei Magyarországon

A hatékony fellépés alapja az időbeni felderítés. Hazánkban jelenleg hat titkosszolgálat és hat rendvédelmi szerv tagjai vonhatók be ilyen irányú felderítő tevékenység végrehajtására.⁷

Az eredményes fellépést nagyban segíti az elmúlt év során létrehozott Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ, amely képes arra, hogy értékelje és elemezze a rendvédelmi a hazai és külföldi szervektől beérkező információkat és továbbítsa azokat a megfelelő kormányzati, vagy rendvédelmi szervhez.

A Magyar Köztársaság Rendőrsége rendelkezik a terrorizmus elleni sikeres fellépéshez szükséges speciálisan felkészített rendőri szervekkel.⁸

A rendőrségi szervezetek mellett komoly szerepet kaphatnak a terrorizmus elleni eredményes és hatékony fellépésben a magánbiztonsági szolgálatok /kb. 30000 fő/, a Polgárőrség a maga közel 50000-es létszámával, valamint a most alakuló Nemzetőrség.

Az Európai Unió lehetőségei a szervezett bűnözés elleni küzdelemben

Az Európai Unió /EU/ megalkotta közös kül- és biztonságpolitikáját /1992, Maastricht/ és kidolgozásra került a közös európai biztonsági- és védelempolitikája is /1992, Petersberg/.

A nemzetközi terrorizmus, a szervezett bűnözés és az illegális migráció, olyan kihívást jelentett az egyes európai országok számára, melyet már nemzeti szinten nem voltak képesek kezelni. Felmerült az igény a hatékony nemzetközi együttműködésre. A néhány éve létrehozott Európai Rendőri Hivatal /EUROPOL/ az Unió leghatékonyabb eszköze a terrorizmus elleni egységes fellépésnek. Jelenleg már működik a Terrorista Ellenés Osztály és létrehozásra került egy adatbázis a szélsőséges iszlám terrorista csoportokról. Megalakult a EU Rendőrfőnökök Műveletirányító Alkalmi Csoportja /1999, Tampere, Finnország/ és az EU Biztonsági Szervezetek is alakítottak egy hasonló szervezetet, azzal a céllal, hogy összehangolják a tagállamok és az Unión kívüli államok közötti egységes fellépést a terrorizmus, valamint a szervezett bűnözés ellen.

2001-ben az EU tagállamok elhatározták, hogy 2003-ig létrehoznak egy 60 000 fős katonai és egy 5000 fős rendőri egységet, amely válsághelyzetben az EU utasításnak megfelelően az adott válság, /válságok/ megoldására lesz hivatott.

Fontos szerepet kaphat még a hatékony és közös felkészülés a terrorizmus ellen, melynek letéteményesei az Európai Rendőr Akadémia, az Európai Rendőrtisztai Főiskolák Szövetsége, a Közép-európai Rendőr Akadémia, az Észak-balti Rendőr Akadémia és a Budapesten működő Nemzetközi Rendészeti Akadémia, valamint más regionális kiképző központok.

Magyarország, mint az EU tagjelölt állama szintén megpróbálja segíteni ezt a nemzetközi összefogást, a rendelkezésére álló eszközökkel. A Belügyminisztérium háttér intézményeként működő Nemzetközi Oktatási Központ szervezi, koordinálja és végzi a magyar és külföldi rendvédelmi szervek tagjai számára a válságkezeléssel, túsztárgyalással és a terrorizmus elleni hatékony fellépéssel kapcsolatos felkészítéseket, konferenciákat, speciális kiképzéseket.

2001 őszétől 2002 nyaráig nyolc rendezvényre került sor ezen a területen.⁹

E rendezvényeken több mint 1200 magyar és külföldi rendvédelmi szakember vett részt valamilyen fajta, a terrorizmussal kapcsolatos felkészítésen a Magyar Köztársaság Belügyminisztériuma szervezésében.

A tanfolyamok és konferenciák az alábbi témaköröket ölelték fel: a nemzetközi összefogás lehetőségei a terrorizmus elleni hatékony fellépés érdekében, a terrorizmus története, terrorista szervezetek felépítése, céljaik, a motivációk, a pénzmosás és a terrorizmus kapcsolata, válsághelyzetek és azok kezelése, túsztárgyalás és túszzabadítás, a Magyar Köztársaság terror elhárítási rendszere, válságkezelés és terror elhárítás megyei szinten, a terroristák által alkalmazott fegyverek, robbanóanyagok és robbanó csapdák, terrorcselekmény bünygyi helyszínelése, a terrorizmus törvényi szabályozása, speciális lövészet ismeretek, speciális taktikai képzés, speciális gépjármű vezetési ismeretek, vegyi és biológiai ismeretek, tereptan és térkép ismeret, az alkalmazási körzet földrajzi, gazdasági és bünygyi helyzete, egészségügyi ismeretek és elsősegélynyújtás, speciális pszichológiai felkészítés, stressz kezelés, híradó ismeretek, idegen nyelvi /albán, angol, arab, francia, német stb./ képzés, speciális számítás technikai ismeretek, nemzetközi jogi ismeretek, a válságkezelésben résztvevő nemzetközi szervezetek, speciális fizikai felkészítés.

A nemzetközi összefogás lehetőségei a terrorizmus elleni harcban

A terrorizmus elleni nemzetközi összefogás igénye már a sajnálatos szeptember 11-i támadás előtt is felmerült. Születtek is határozatok a különböző nemzetközi fórumokon, de a bevezetőben említett megítélési különbözőségek /terrorista vagy szabadság harcos/ miatt azok végrehajtása nem bizonyult hatékonynak.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete /ENSZ/ 1999. október 15-én a Biztonsági Tanács /BT/ 1267.-es számú határozatában felszólította a tálib kormányt, hogy késlekedés nélkül adja ki Usama BIN LADENT, akit a Cole amerikai hadihajó elleni támadással gyanúsítanak.¹⁰

2000. december 19-én a BT újra felszólította a tálibokat, hogy adják ki Usama BIN LADENT és zárják be az Afganisztánban működő terrorista kiképző központokat és hajtsák végre az ENSZ BT határozatait.

2001. szeptember 12-én a Közgyűlés és BT is határozatban ítélte el az amerikai elleni terrortámadást és felszólította az összes országot, hogy nyújtson segítséget a bűnösök bíróság elé állításában.

2001. szeptember 28-án a /BT/ elfogadta az 13730-as határozatot, amely széles körű lehetőségeket biztosít a tagállamok számára a terrorizmus elleni hatékony fellépéshez, különösen a pénzügyi lehetőségeik korlátozása terén.¹¹

2001. október, 5-től egy hetes ülést tartott a Biztonsági Tanács, ahol a nemzetközi terrorizmus elleni összefogás lehetőségeit tárgyalták.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete /NATO/ a Varsói Szerződés felbomlásával a NATO jelentősége is csökkeni látszott, de a világ különböző pontjain kialakuló válságok kezelése új feladatok és kihívások elé állította a Szervezetet. Komoly szerepet vállalt és vállal a volt Jugoszlávia területén bekövetkezett válságok megoldásában /Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Macedónia/. A katonai műveletek végrehajtása mellett, a békefenntartásban és a demokrácia helyreállításában, a közbiztonság erősítésében, a politikai, gazdasági és szociális biztonság megteremtésében is komoly feladatokat kapott a NATO.

Az Amerikát ért terrortámadás után a NATO Alapító Okirat 5 cikkelye alapján a Szervezet felkészült a válaszcsapásra, hiszen egy tagját közvetlen támadás érte. 2002. október 4-én a szövetségesek az Egyesült Államok kérésére öt rendszabályt foganatosítottak: hírszerzési információk cseréje és együttműködés a felderítésben, különösen a terrorista fenyegetésekkel, és akciókkal kapcsolatban, a kiválasztott szövetségeseket felkérlik arra, hogy támogassák a terrorizmus elleni műveleteket, és az Észak-atlanti Tanács felajánl öt AWACS repülőgépet és készenlét i haditengerész egységeket a terrorista ellenes műveletekhez, a NATO repülőgépek október 6-tól bevetésre készen állnak a terrorista csoportok elleni támadásokra, a NATO készenléti hadiflottája, amely nyolc fregattot és egy logisztikai-támogató hajóból állt, elindult a földközi-tengeri járőr útvonalára.

Az Egyesült Államok, és Nagy-Britannia elkezdte a katonai műveleteket az Al Qaida terrorista csoport ellen.

A Nemzetközi Bűnügyi Rendőri Szervezet /INTERPOL/ az INTERPOL a világ 178 országának rendőrségét tömöríti, és biztosítja a bűnüldözés lehetőségét szinte a világ minden pontján. Alapszabályzatában foglaltak szerint biztosítja minden bűnügyi szerv lehető legszélesebb körű kölcsönös együttműködését. A szervezet legfőbb irányító testülete a közgyűlés, amely 2001-ben Budapesten tartotta éves ülését, és dokumentumot fogadott el a terrorizmus elleni hatékony nemzetközi együttműködés érdekében. A határozat a világ valamennyi rendvédelmi szervét felszólította, arra, hogy fokozzák az országok közötti együttműködést és információcserét, beleértve a terrorcselekményekhez kapcsolódó gyanús pénzmozgások nyomon követését. Szorgalmazták továbbá a repülőtéri biztonság fokozását és újabb a terrorizmussal kapcsolatos adatbázis létrehozását.

A szervezeten belül a Bűnügyi Felderítő Igazgatóság végzi a szakmai tevékenységet és ennek keretében elemzi, rendszerezi és értékeli a tagországokból érkező információkat, koordinálja a nemzetközi jellegű bűnügyek, például a terrorcselekmények felderítését.

Fontos szerepet tölt be az Informatikai Igazgatóság, amely a világot átfogó számítógépes hálózatot működtet és hatalmas központi adatbázissal rendelkezik, megkönnyítve ezzel a terrorizmus elleni együttműködést is.

A Nemzetközi Rendőrfőnökök Szövetsége /IACP/ a több mint száz éves múlttal rendelkező szervezet az Egyesült Államok és a világ szinte minden országának rendvédelmi szerveinek vezetőit fogja össze. A Szövetség segítséget nyújt a nemzetközi szervezett bűnözés és terrorizmus elleni hatékony fellépésben az által, nemzetközi konferenciákat, felkészítéseket szervez és támogat, valamint dokumentumokat, kézikönyveket, ajánlásokat dolgoz ki a rendvédelmi szervek számára. Legutóbbi konferenciájukat ebben a témában Budapesten tartották március 17–19 között az ORFK-val közös szervezésben. Már 2001. novemberében kiadtak egy tanulmányt a belső terrorizmus elleni sikeres tevékenység érdekében „Vezetés az arcvonalból”¹² címen.

A fent említett nemzetközi szervezetek mellett jó néhány regionális kormányzati és nem kormányzati szerv nyújtott és jelenleg is biztosít lehetőséget a terrorizmus elleni nemzetközi összefogásra.¹³

A 2001. szeptember 11-i események világosan megmutatták a politika és a rendvédelem számára egyaránt, hogy a terrorizmus és a nemzetközi szervezett bűnözés ellen hatékonyan fellépni csak nemzet és szoros nemzetközi együttműködéssel lehetséges!

Glosszárium:

INTERPOL: a világ 178 országának rendőrségét tömöríti, és biztosítja a bűnüldözés lehetőségét szinte a világ minden pontján. Alapszabályzatában foglaltak szerint biztosítja minden bűnügyi szerv lehető leg szélesebb körű kölcsönös együttműködését.

Nemzetközi terrorizmus: Nemzetközi terrorizmusról akkor beszélhetünk, amikor több ország állampolgárai vesznek részt a terrorcselekmények előkészítésében és végrehajtásában.

Terror: erőszakos, kíméletlen módszer, eljárás. Rémuralom.

Terrorcselekmény: politikai harcban alkalmazott, erőszakos, megfélemlítő cselekedet (pl. gyilkosság, rongálás).

Terrorista: az a személy, aki a terrorcselekményeket megtervezi, megszervezi, végrehajtja. és bármilyen módon támogatja, segíti.

Terrorizmus: a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, mely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.

Szervezett terrorista csoport: olyan több személyből álló csoport, amely speciálisan szervezett, ideológiailag motivált és tagjainak azonos politikai, vallási, szociális céljai vannak.

Jegyzetek:

¹ NETANYAHU Benjámin: *Harc a terrorizmus ellen. Hogyan lehet legyőzni a nemzetközi terrorizmust.* [Countering the changing threat of international Terrorism.] Ford. BEDŐ Csaba. Pécs, 1997, Alexandra.

² Loc. cit.

³ Loc. cit.

⁴ Terrorátadások 1981-2000: 1981 = 489; 1982 = 487; 1983 = 498; 1984 = 566; 1985 = 635; 1986 = 612; 1987 = 666; 1988 = 605; 1989 = 375; 1990 = 437; 1991 = 565; 1992 = 363; 1993 = 431; 1994 = 322; 1995 = 440; 1996 = 296; 1997 = 304; 1998 = 274; 1999 = 392; 2000 = 423;. SZOKOLAI Géza: *Bombamerényletekről.* Budapest, 2001, Future Security.

⁵ A robbantások számának alakulás 1996-2001 között: 1996 = 31; 1997 = 27; 1998 = 33; 1999 = 28; 2000 = 25; 2001 = 12. VARGA Tibor (szerk.): *Az 1996-2000 évig tartó időszak robbantásos cselekményei.* A Magyar Köztársaság Rendőrségének Bombaadat Központjának tájékoztatója. Kézirat. Budapest, 2001.

⁶ 1978/IV.tv. a büntetőtörvénykönyvről.

⁷ Információs Hivatal, Nemzetbiztonsági Hivatal, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Katonai Felderítő Hivatal, Katonai Biztonsági Hivatal, Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat, Rendőrség, Határőrség, Vám- és Pénzügyőrség, Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal Bűnügyi Igazgatósága, Büntetés Végrehajtás, Katasztrófa Védelem.

⁸ Országos Rendőr Főkapitányság /ORFK/ Szervezett Bűnözés Elleni Igazgatósága, ORFK Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ, ORFK Elemző és Koordinációs Igazgatóság, ORFK Bűnügyi Ellátó Igazgatóság, Készenléti Rendőrség Terrorelhárító Szolgálat, Köztársasági Őrzred, Repülőtéri Biztonsági Szolgálat, Megyei Főkapitányságok különlegesen képzett alegységei.

⁹ Nemzetközi Tűsztárgyalói és Válságkezelői Konferencia /2001 szeptember, 50 fő/; Speciális Taktikai Képzési Tanfolyamok szervezése a magyar rendvédelmi szervek / rendőrség, határőrség, vám- és pénzügyőrség stb./ különleges alakulatai számára/ 2001 szeptember–december, mintegy 800 fő/; Biztonság Pszichológiai Tanfolyamok a magyar rendvédelmi, honvédelmi és magánbiztonsági szolgálatok vezetői számára /2001 szeptember–december, mintegy 200 fő/; Tűsztárgyalói Alap- és Továbbképzések a rendvédelmi szervek szakemberei számára /2001 október–december, 60 fő/; A Kiszlovába és a Sínai-félszigetre békefenntartói feladatokra kiutazó magyar rendőrök felkészítése /2001 október–november, 30 fő/; Nemzetközi Anti-Terrorista Tanfolyam a Külügyminisztérium támogatásával albán, boszniai, jugoszláv és makedón rendvédelmi szakemberek számára /2002 február, 16 fő/; Az Európai Válságkezelő Rendőri Erő magyar kontingense első harminc fős, csoportjának felkészítése / 2002 március, 30 fő/; Extrémizmus, terrorizmus nemzetközi szakszeminárium /2002 április, 50 fő/.

¹⁰ Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának 1999. október 15-én kelt 1267. számú határozata.

¹¹ Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának 2001. szeptember 28-án kelt 13730 .számú határozata.

¹² *Vezetés az arcvonalból.* Budapest, 2001, Országos Rendőr Főkapitányság. A kiadvány megtalálható angol nyelven a www.theiacp.org honlapcímen.

¹³ Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet; Amerikai Államok Szervezete; Afrikai Egység Szervezete; Csendes-óceáni Biztonsági Szerződés /ANZUS/; Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége /ASEAN/; Egyetemes Posta Unió /UPU/; Nemzetközi Polgárireptársasági Szervezet /ICAO/; Vámigazgatások Világszervezete.

BOTOS János
A Belügyminisztérium tevékenységének főbb jellemzői 1912–1926 között

Az első világháborút megelőző évekre a Belügyminisztérium hatásköre, szervezeti felépítése a dualizmus több évtizedes tapasztalatai alapján stabilan kialakult.¹ A belügyminiszter a miniszterelnök mellett a kabinet legfontosabb személyisége volt, akit mindenkor szoros szálak fűztek a kormányfőhöz. Változatlanul érvényesülő gyakorlat maradt, hogy a miniszterelnökök egy része saját kompetenciájába vonta a tárca vezetését is. A Belügyminisztérium a dualizmus sajátos kormányzati rendszerében az ország legfontosabb irányító apparátusává vált, hiszen hatásköre felölelte a közigazgatást, a rendvédelmet, a közegészségügyi, valamint a szociális ellátást. A tárca felügyeleti körébe tartozott a képviselőválasztások lebonyolítása, az állampolgárok által létrehozott különböző típusú politikai és nem politikai célú szervezetek, pártok felügyelete, ellenőrzése.

A tárca élén a tárgyalandó közel másfél évtized alatt 25 első számú vezető dolgozott, zömük széles közigazgatási, jogi ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkezett. Anélkül, hogy rangsorolnánk a minisztereket, csupán példaként említenénk meg SÁNDOR János személyét, aki a közigazgatási reformmunkálatok egyik jelentős személyisége volt, valamint RAKOVSKY Ivánt, aki az első világháborús vereséget követően a huszas évtized derekára erős kézzel teremtette meg a szilárd közbiztonságot.

A Belügyminisztérium apparátusa évente 200–300 ezer aktát dolgozott fel, amely a központi kormányzat iratforgalmának általában 15–20 százalékát tette ki. A tisztviselői kar 1912-ben a segédhivatal és a számvevőséget is beleszámítva 352 fő, és ez az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlásáig csupán kismértékben emelkedett. A hivatali létszám alapvetően a háborút követően sem változott, hiszen a huszas évtized derekán a központi apparátusban 95 tisztviselőt foglalkoztattak, akik mellett hasonló arányban berendelt tisztviselők, valamint számvevőségi alkalmazottak és segédhivatali dolgozók tevékenykedtek. Így a tényleges létszám ez idő tájt is 300 alkalmazott körül mozgott.

A minisztérium igen széles ügykörének megfelelően a tisztviselők sorában egyaránt megtalálhatók voltak jogászok, közigazgatási és pénzügyi szakemberek, orvosok, mérnökök, rendőrök és csendőrök. A tényleges dööntési, javaslattevési joggal bírók szinte kivétel nélkül felsőfokú végzettséggel rendelkeztek. A hivatali munka ellátása valamennyi tisztviselőtől komoly erőfeszítést követelt, hiszen kevés kivételtől eltekintve – mivel az írógép éppen ez idő tájt kezdett elterjedni –, minden ügyintézési lépés kézírással történt. A végzett munkáról a tisztviselői karnak havonta kellett számot adnia, pontosan kimutatva az esetleges elmaradásokat.

A tárca hivatali apparátusa 1912-ben az elnöki osztály mellett 12 főosztályra, valamint a segédhivatalra és a számvevőségre tagolódott. A főosztályok keretében 21 alosztály dolgozott. A Belügyminisztérium belső tagozódása a Monarchia széthullásáig alapvetően nem változott, csupán a feladatköröknek megfelelően tovább differenciálódott. 1918 őszén a segédhivatal és a számvevőség mellett 18 főosztály működött, két tucatnyi alosztályt magába foglalva.

A tárca hatásköre az első világháború éveiben egyfelől a rendkívüli helyzetnek megfelelően a közigazgatás, a mindennapi élet egyre újabb területeire terjedt ki, másfelől 1917 augusztus derekától VÁZSÁNYI Vilmos tárca nélküli miniszter kompetenciájába sorolták át a választójoggal és a választások lebonyolításával, továbbá gróf BATTHYÁNY Tivadaréba a népjóléttel és a munkaüggyel kapcsolatos feladatköröket. A hatáskörök átadása az új szervezeteknek szinte azonnal megkezdődött, de a népjóléti és a munkaügyi minisztérium vonatkozásában csak 1920-ban zárult le, a választójog és a választások területén pedig – miután az illetékes tárca elkészítette a választójogi törvényjavaslatot – 1918 január végén a feladatkör visszakerült a Belügyminisztériumba.

Az első világháborút közvetlenül megelőzően a tárca apparátusában tovább folytak a közigazgatási reform előkészítő munkálatai. A városi törvényjavaslat kidolgozása során a minisztérium a Központi Statisztikai Hivatal városi háztartási statisztikai adataiból indult ki. A munkálatok eredményeként a belügyminiszter a minisztertanács 1912. június 14-i ülésén előterjesztette a városi törvényjavaslatot, amely egyértelműen és hosszabb távra szólóan kívánta rögzíteni a törvényhatósági joggal felruházott és a rendezett tanácsú városok állami támogatását, jogot akart biztosítani a tárcának, hogy a közegészségügy területén rendeleti úton írhatta elő az egészségügyi intézmények létesítését és fejlesztését, továbbá központilag és egyöntetűen szabályozza a városi tisztviselők illetményeit. A törvényjavaslat – amelynek parlamenti beterjesztéséhez a minisztertanács hozzájárult – kötelezte a Belügyminisztériumot, hogy a hatályba lépéstől számított két éven belül a városok szervezetéről és a városi rendőrségek helyzetének rendezéséről (valójában államosításáról) terjesszen elő jogszabálytervezetet.²

A tárca az 1912:LVIII. törvénycikk 30. §-nak végrehajtása érdekében saját apparátusából bizottságokat küldött ki a törvényhatóságokhoz helyszíni tapasztalatszerzés, a készülő szabályozás megalapozott előkészítése céljából. A minisztérium és a fővárosi tanács új típusú kapcsolatainak a kialakítása érdekében 1913 tavaszától az egyes osztályok vezetői minden Budapestet érintő, számottevő intézkedésről kötelesek voltak előzetesen tájékoztatni a főpolgármestert.³

Előre lépett a vidéki rendőrségek államosításának az ügye is, mert az említett törvénycikknek megfelelően dr. PEKÁRY Ferenc budapesti rendőrfőkapitány-helyettes irányításával a minisztériumban új részleg kezdte meg működését. Bár a kirobbanó első világháború egyelőre félretolta a rendőrség államosításának a szabályozását, az előkészítő munka változatlanul tovább folyt, és a tárca 1917. november 19-i tájékoztatása szerint az „államosítással elérni kívánt cél érdekében most már elkerülhetlenné vált, hogy a szervezés, a céltudatos, egyöntetű irányítás és egységes vezetés minél inkább összpontosíttassék”, ezért az államrendőri, közbiztonsági és határrendőri alosztályokat egybeolvasztották. A következő év június elején pedig a minisztertanács jóváhagyta azt a törvénytervezetet, amely a városokban és egyes esetekben a községekben a rendőrséget a Belügyminisztérium irányítása alatt államosítja, míg ettől különválasztva az igazgatásrendészetnek a helyhatóságok hatáskörében kellett maradnia. Az államosított rendőrség működését kétfokozatú hatóságként, rendőrkapitányságok és rendőr-főkapitányságok formájában írták elő. A törvénytervezetben megfogalmazottak végrehajtása azonban csak az első világháború befejezését követően történt meg.

A monarchia széthullásával lezárult a Belügyminisztérium dualizmuskori története. A belügyi tárca tevékenységét az utolsó fél évtizedben is ugyanaz a tendencia jellemezte, mint a dualizmus fél évszázada alatt. Széles jogköre dacára hivatali ügyintézése az esetek egy kisebb csoportjától eltekintve megmaradt a törvényes keretek között, és általában nem vált a politikai csatározások színterévé. Az első világháborút megelőző és a háború alatti évek minisztériumi tevékenységének eredményeként lényegét tekintve elkészült a kor európai normáit számos vonatkozásban figyelembe vevő közigazgatási reform, a centralizált államrendőrség létrehozásának a terve, az államosítandó rendőrség és a csendőrség összehangolt irányításának a koncepciója. Ezek a tervezetek, gondolatok a monarchia széthullásával sem váltak idejét múlttá, s nem merültek a feledés homályába, mert a háborús állapotok megszűnését követően rájuk építve valósult meg a közigazgatási rendszer módosítása, a rendőrség államosítása. A dualista Belügyminisztérium számos jellegzetes vonása pedig tovább öröklődött a két világháború közötti belügyi tevékenységben.⁴

Az első világháborús vereséget követően létrejött polgári kormányzat Belügyminisztériuma belső szervezeti felépítését tekintve folytatta a dualizmuskori hagyományokat. Hatásköre területi vonatkozásban azonban a háborús vereség következtében mintegy harmadára zsugorodott. Miután a néptörvény megerősítette a népjóléti és a munkaügyi minisztérium felállítását, 1918–1919 fordulóján a közegészségügyi, a közegészségügyi igazgatási, a segélyezési és a szociális, valamint a gyermekvédelmi főosztályok feladatköre oda került át.⁵ Ugyanakkor a háborút követő hónapokban egyre markánsabban törtek utat maguknak – és részben valósultak meg – azok az elképzelések, amelyek a belső ügyek irányítását, igazgatását teljes körűen állami feladatnak tekintették. Új, számos vonatkozásban évtizedes feladatot jelentett, hogy a történelmi Magyarországtól elszakított területekről az állami, az önkormányzati tisztviselők tömegesen menekültek át az összezsugorodott országrészbe, ahol elhelyezésükről, foglalkoztatásukról a belügyi tárcának kellett gondoskodnia. Mindezen túlmenően a háborús vereséget követően a hadsereg mint fegyveres erő gyakorlatilag széthullott, a rendőrség és a csendőrség szerepe felértékelődött, ami sürgető feladatként tűzte napirendre az egységes állami közbiztonsági, közrendészeti testület kiépítését, a vidéki rendőrségek államosítását.

Mindezen feladatokat 1919 február végén a Belügyminisztériumban 16 osztály látta el. A szervezeti rend és a feladatkörök összehangolása érdekében március elején tervezet készült a minisztériumi részlegek öt főcsoportba sorolására, amelyen belül a közbiztonság, a rendészet, továbbá az igazgatásrendészet, valamint a rendőrbíráskodás egy-egy különálló egységet alkotna, és az egyéb – közigazgatási, anyakönyvi és más feladatokat – ettől különválasztva két főcsoportba tagolnák. Az elképzelés tényleges megvalósítása azonban – amelynek kétségtelenül előremutató vonása, hogy erőteljesen csökkenteni kívánta a hivatal széttagoltságát – a proletárhatalom megteremtéséig már nem történt meg.

A Tanácsköztársaság napjaiban a Belügyi Népbizottság hatásköréhez sorolták új feladatként a vasúti közlekedés és a hajózás irányítását is. A belügyi tárca vezetése szigorúan centralizált lett, erőteljesen bürokratikus vonásokat mutatott fel. Az ügyintézésben a hatalmi váltás ellenére érvényesült a folytonosság, ami abban is tükröződött, hogy az újonnan létrehozott politikai nyomozó osztályt nem számítva, a hivatalnokok kétharmada már a polgári kori Belügyminisztériumban is alkalmazásban állt.

A népbiztosság szervezeti felépítése 1919 március vége és augusztus eleje között több alkalommal is változott, de alapvetően a március elején kimunkált főcsoport keretekben mozgott. Az 1919 nyarán kidolgozott új munkabeosztás szerint a népbiztosság valamennyi részlegét – beleértve a segédhivatalt és a számvevőséget is – három főcsoportba sorolták. Az első az általános igazgatási, a második a tanácsigazgatási, a harmadik a rendvédelmi hatásköröket látta el. A három főcsoport keretében 16 önálló osztály dolgozott, amelyek további részlegeket foglaltak magukba, így például az államosított és központosított rendészetet, rendvédelmet irányító XV. Vörös Őrség osztály több mint tucatnyi, a belső elhárítást és a hírszerzést ellátó XVI. Politikai Osztály féltucatnyi alosztályból épült fel.⁶

Az 1919 május végétől a tanácskormányral párhuzamosan Aradon, majd Szegeden tevékenykedő polgári kabinet Belügyminisztériuma öt – elsősorban közigazgatási, rendészeti, rendvédelmi feladatokat ellátó – osztállyal dolgozott, belső működésében, szervezeti felépítésében folytatva a dualizmus kori hagyományokat. Egyébiránt ezekben a hónapokban is egyaránt kikerült a Belügyi Népbiztosság és a polgári Belügyminisztérium hatásköréből a közegészségügy, a népjólét, a szociális ellátás köre, és mindkettő kompetenciájában főként a közigazgatás, valamint a rendvédelem felügyelete, irányítása szerepelt.

A háborús vereséget követő tíz hónapban a belügyi tárca munkáját rendszerváltozások közepette, súlyos belső helyzetben végezte. A nehéz feltételek dacára – a tisztviselői kar zöme által végzett folyamatos munkának köszönhetően – a minisztérium mindvégig működőképes maradt. A polgári köztársaság napjaiban előrehaladt, majd a tanács hatalom idején megvalósult az egységes, centralizált, államosított közbiztonsági testület létrehozása, amelynek személyi állományában változatlanul megtalálhatók voltak az államrendőrség, és a csendőrség tagjai. A személyi állomány egy részének folyamatos együtt maradása, a tisztviselői kar részben változatlan összetétele, az aradi és a szegedi kabinetek dualista hagyományokra épülő Belügyminisztériuma biztosította, hogy 1919 augusztusában a tárca nagyobb megrázkódtatások nélkül térhetett vissza hagyományos feladatköréhez és munkastílusához. Ugyanakkor a húszas évtized elejétől egyre több ponton vált érzékelhetővé, hogy nem múlt el nyomtalanul a háborút követő tíz hónapban a tárca vezetésében, irányításában túlsúlyossá váló pártpolitikai szempontok hatása.

A Tanácsköztársaság összeomlását követően a Szegeden működő kormány 1919. augusztus 12-én beszüntette tevékenységét, hivatali apparátusa a hónap folyamán beolvadt a fővárosban dolgozó minisztériumokba. Az 1919 őszén újjászerveződő Belügyminisztérium hatásköre két fő területet ölelt fel. Egyrészt irányította az egész ország területén az államosított rendőrséget, a csendőrséget és a folyamőrséget, másrészt ellátta a közigazgatás felügyeletét. A húszas évtized elején ténylegesen befejeződött a közegészségügyi, népjóléti feladatok átadása az erre a célra szerveződött önálló minisztériumnak. Ugyanakkor az évtized első felében teljesen speciális feladatkörként jelentkezett a trianoni szerződés végrehajtása a belügyi területen, ami önálló osztály keretében folyt.

A Belügyminisztérium tevékenysége a húszas évek elején igen nehéz körülmények közepette bontakozott ki. Ez időre befejezett tényré vált, hogy az ország elvesztette területének a kétharmadát, ami alapjaiban érintette a dualizmus évtizedeiben kiépített közigazgatási rendszert. További gondok forrásává lett, hogy 1919–1922 között a miniszteri bársonyszékben egymást váltották a politikusok, és így gyakorlatilag az államtitkárok irányították a tényleges munkát.

A minisztériumi szervezet és apparátus újjáépítése során a dualizmus kori hagyományokat követték. A tárca szervezeti rendje 1921 végére stabilizálódott: az elnöki osztály mellett ekkor 12 funkcionálisan létrehozott részleg dolgozott, valamint a segédhivatal és a minisztériumi számvevőség. Két osztály a törvény előkészítéssel és a közjogi ügyekkel foglalkozott, három a helyi közigazgatással (vármegyei, városi, községi megosztásban), további három az állami közigazgatással kapcsolatos jogköröket – gyámügy, anyakönyvi kérdések, kivándorlás és mások – gyakorolta, míg négy önálló részleg a rendészeti, közbiztonsági, államvédelmi feladatköröket látta el. Mellettük a békeszerződés érvénybe lépését követően mintegy fél évtizeden keresztül önálló békeszerződési osztály is tevékenykedett. Az 1925 december végére kimunkált, és 1926. január 1-én életbe léptetett új szervezeti rend az egykorú indoklás szerint „az ügyintézés egyszerűsítése és a munkaerők gazdaságosabb kihasználása érdekében” az elnöki osztály, a segédhivatal és a számvevőség személyzete mellett tucatnyi osztályt állított fel. A rendőri szervezeti osztály kivételével megszüntette az alosztályokra tagolódást, de megőrizte a szervezeti rend funkcionális hatásköri megosztását.

A Belügyminisztériumban néhány hónapos kényszerű megszakítást követően újraindultak a közigazgatási reformmunkálatok, felhasználva az első világháború végéig elkészült tervezeteket. Ezek révén vált lehetségessé, hogy 1920-ban a tárca törvénytervezeteket nyújtson be a vármegyei igazgatás szervezeti és háztartási (költségvetési) változtatásairól, a városi törvényhatóságok és a rendezett

tanácsú városok képviselőtestületeinek a megalakításáról, a kis- és a nagyközségekben a községi képviselőtestület felállításáról. A számos előremutató vonást magukon hordozó tervezetek azonban megbuktak a vármegyék ellenállásán. A munkálatok ennek ellenére több csatornán tovább folytak, és azok eredményként – többek között – 1923 január derekán készen állt egy javaslat az ország közigazgatásának az átalakítására. A tervezet a megyék és a járások területének arányosítását, számuk jelentős csökkentését, a községek és a tanyák helyzetének a rendezését célozta, de megvalósítása egyelőre nem történt meg. A közigazgatási reformmunkálatok azonban ennek dacára a húszas évek második felében, majd a következő évtized során is tovább folytatódtak, megnyerve azoknak olyan tekintélyes szakértőt is, mint MAGYARY Zoltán.⁷

Szintén az első világháború utolsó évére kimunkált törvényjavaslat szellemében történt meg a rendőrség államosítása, az államrendőrség szervezetének a kiépítése. A rendeleti úton létrehozott államrendőrség hatásköre a törvényhatósági jogú és a rendezett tanácsú városokra terjedt ki, biztosítva a lehetőséget, hogy a belügyminiszter azt egyes községekre vagy községi csoportokra bármikor kiterjeszthesse. A városi rendőrkapitányságok mellett létrejöttek a megyei, illetve a kerületi rendőr-főkapitányságok, majd az egységes – a csendőrséget és a folyamőrséget is magába foglaló – közbiztonsági szervezet vezetésére, irányítására 1921-ben megszervezték az országos főkapitányi állást. A szervezeti rend további módosítása az évtized második felében zajlott le.

A Belügyminisztérium munkájában az első világháborút követő mintegy fél évtizedben – ha sokszor áttételesen is – tovább hatottak a monarchia időszakában kikristályosodott szervezési, munkamódszerbeli jellemzők. Tevékenységének a súlypontjában változatlanul a rendészeti szervek ellenőrzése, irányítása, a közigazgatás felsőszintű felügyelete, lépésenkénti továbbfejlesztése állt. Ez a tendencia a közegészségügyi, szociális feladatkörök új minisztériumnak történő átadásával tovább erősödött. A folytonosság azonban sem a huszas évtized első felében, sem a későbbiekben nem jelentette azt, hogy kisebb-nagyobb hullámzással vissza-visszatérően nem vették napirendre a szervezeti rend módosítását, az ügyintézés korszerűsítését, a reformmunkálatok folytatását. Ezek taglalása azonban már egy új történet részét képezi.⁸

Jegyzet:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris

² 1912/LVIII. tc. a városok fejlesztéséről

³ Loc. cit.

⁴ BOTOS János: *A dualizmus korszaka. A Magyar Királyi Belügyminisztérium a dualizmus korszakában*. Budapest. 1994, BM Kiadó, 76-90. p. /Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből./

⁵ 1918/IV. néptörvény a munkaügyi és népjóléti igazgatásról

⁶ ÖRY Károly: Rendvédelmi szervek az első világháború, az „öszirózsás” forradalomban és a proletárdiktatúra időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 5. sz. 42-54. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.; Idem: Katonapolitika és hadseregszervezés az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején. *Hadtörténelmi Közlemények*, LXXXIII. évf. (1970) 1-2. sz.

⁷ BOTOS János: *Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig 1848-1938*. Budapest, 1994, BM Kiadó, 31-53. p. /Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből./

⁸ BOTOS János: *A Belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig*. Budapest, 1995, BM Kiadó, 5-37. p. /Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből./

ERNYES Mihály A rendvédelmi szakkifejezések múltja

A kérdéskörben, egy, a teljességre törekvést nélkülöző tanulmány elkészítése is komoly dilemma elé állítja annak szerzőjét. Nem annyira a visszapillantás mélysége, távolsága, hanem az érintett szakkifejezések csokrának nagysága, tarkasága, ami mindenképpen szubjektív döntés eredménye lesz. A történelemben visszatekintő, gyakran találja magát szemben a fogalmak változásával, a téma lezáratlan-ságával. A napjainkban vizsgálódó nemkülönben.¹

A rendvédelem

A rendvédelem alig több mint évtizedes múlttal bíró kifejezés, meghatározására, tartalommal megtöltésére csupán néhány törekvés történt.²

A rendvédelem, ha történeti kitekintésben szemléljük bizonyos témaátfogó jelentést takar, mégpedig annak a körnek a meghatározását, amelyik a kutatás tárgyát képezi. E körbe sorolhatók meghatározott testületek, azok működése és a rájuk vonatkozó szabályozás. E szemlélet talaján állva megfogalmazható, hogy a rendvédelem szűkebben nem más, mint a mindenkori fennálló jogi, valamint közösségi szabályozás meglétének és a kitűzött célok előfeltételeinek a biztosítása, illetőleg a biztosításukért folytatott harc, meghatározott testületek által. Az ország belső rendjéről van szó, amelynek biztosítására a karhatalommal történő kényszerítő fellépés is lehetőség. Nem tartozik a körbe a honvédség, aminek alapvető feladata az ország biztonságának oltalmazása. A meghatározott testületek körét a fegyveres rendvédelmi szervek jelentik, nevezetesen a csendőrség, a határőrség, a rendőrség, a testőrség, a vám- és pénzügyőrség és a büntetésvégrehajtás. Utóbbi kapcsolta a lakossággal, eltérő a többiétől. A rendvédelem módszertani megközelítésben egy besorolási fogalom, amelynek belső tartalma változó, oly formában is, hogy testületek kerülhetnek be, illetőleg ki a vizsgálódás köréből. E vonatkozásban megemlíthető a katasztrófavédelem kérdése, aminek bővebb érintésére most nincs térünk, de lásd a honvédelemről és a rendőrségről szóló törvény besorolási rendelkezéseit.

A rendvédelem a közigazgatás része, tágabb, mint a kebelébe sorolt testületek, de szűkebb, mint a rendészet.³

Visszapillantás

A rendvédelem, a rendvédelmi tevékenység minden bizonnyal egyidős az állammal, jóllehet az egyes szervezetek elnevezései mások voltak, úgyszintén a hatalom szervezetében elfoglalt helyük. Az emberek közösségekbe tömörülése, már hozott az egyes csoportok számára követendő magatartásokat, betartandó szabályokat, vagyis kialakult egyfajta rend, de annak védelme, fenntartása is. Ennek közösségi megnyilvánulását váltotta fel az állam megjelenésével, az elkülönült fegyveres közhatalom. Az ókori államokban tetten érhetők olyan feladatok, illetőleg azok végrehajtóinak köre, amelyek különösebb mérlegelés nélkül besorolhatók a rendvédelem fogalomtárába.

A magyar államfejlődés szintén jól tükrözi a rendvédelmi tevékenység jelenlétét. Az államalapítás-kori magyar várintézmény és megye eredeti fölfogás szerint, honvédelem egyesítve közigazgatással.⁴ A közigazgatást és az igazságszolgáltatást ugyanazok a közegek végezték, vagyis a királyi vármegye közigazgatási és joghatósági egység volt.⁵ Élén a király által kinevezett ispán állt, aki katonai parancsnok, pénzügyi, közigazgatási – ezen belül rendvédelmi – hatóság és bíró volt. Utóbbi jogköre a világiakra terjedt ki. A vármegye egyházfője a főesperes volt. A várnagy az ispán helyettese, különös feladata a vár őrzése. A hadnagy a mezőn tevékenykedő helyettese az ispánnak. A századok élén álló századosok (száznagyok) több hatóságnak is megfeleltek, de különösen figyeltek a köztartozások teljesítésére, mivel azokat századonként kellett beszolgáltatni. Rendvédelmi (rendőri) feladatokat láttak el az örök. Közülük kerültek ki a csőszök, a börtönőrök, a kikiáltók és a kapusok. A főhirdetők (főhírnökök) hozták az emberek tudomására a különböző rendelkezéseket, a bitangjóságggyűjtők pedig a rabszolgákat és az elbitangolt jószágokat gyűjtötték össze a megye várába, ahonnan gazdájuk megválthatta őket. A királyi vármegye speciális – szintén rendvédelmi – típusa volt a határvármegye, élén a határvárispánnal. A határvárak az országból kivezető utak mentén létesültek. A végrehajtó állományhoz tartoztak az örök, akiket e területen határőröknek neveztek. A parancsnok az őrnagy volt, a beosztottak az örök, a lövők és kapusok. A határok mentén szolgálók honvédelmi teendőik mellett jelentős vámőri, határvédelmi és határrendőri feladatokat is elláttak.⁶

A XIII. században a központosított királyi közigazgatás fokozatosan teret engedett az autonóm vármegyei közigazgatásnak a nemesi vármegyének, a kiváltságos nemzeti jellegű területi közösségeknek, a városoknak és a földesuraknak. Az alapeszmét a partikuláris önkormányzat jelentette,

amelynek joga magába foglalta a szabályalkotás jogát, a bíró- és elöljáróválasztás jogát, az önhatalmú közigazgatás és igazságszolgáltatás jogát. E közigazgatási autonómia feladatai között kiemelt helyet foglalt el a közrend biztosítása.⁷ A nemesek önálló cselekvésük területének, az együtt létező közigazgatást és igazságszolgáltatást látták.

A nemesi vármegye élén a királyt az ispán – a XV. századtól főispán – képviselte. Helyettese az alispán. A szolgabírák törvényszéki tevékenységükön túl, közvetlen felelősei voltak területük közbiztonságának. Segítőik, a választott esküdtek. A nemesi vármegye testületei a közgyűlés és a törvényszék. A közgyűlés igazságszolgáltató, közigazgatási és jogszabályalkotó hatáskörrel rendelkezett.

A várnagyi tisztség is komoly tartalmi változáson ment keresztül. A királyi vármegyében az ispán helyetteseként a vár őrzője, a belső rend fenntartásának felelőse. Rendvédelmi (rendőri) feladatai mellett katonai és gazdasági kötelezettségek is terhelték, de ítélkezéseket is végzett.⁸ A XV. században, egyes területeken összeolvadt feladatköre az alispáni teendőkkel, de a következő században szét is vált, melyet követően elnevezése kezd háttérbe szorulni a várkapitány kifejezéssel szemben.⁹

ESZTERHÁZY Miklós nádor, septei várnagyának 1640-ben adott 32 pontos instrukciót, a várbeli feladatokra vonatkozóan. Az 1–4. pontok vallási jellegű, az 5. a nádor becsületének védelmét célzó utasításokat tartalmazott.

Hét pont rögzített katonai feladatokat. Húsz pontban közigazgatási teendők kerültek megfogalmazásra, melyekből 7 kifejezetten rendőri;

1. Ellenőrizze a bebocsátandókat és okmányait.
2. Ügyeljen a kapuk zárására, este a kulcsokat vegye magához. Éjjeli levelet zsinóron húzzanak fel. Ha valakit éjjel mégis be kell engedni, zsiliprendszerben nyissák-zárják a külső-belső kapukat.
3. Figyeljen a drabantokra és a többi zsoldosokra, az istrázsákat ellenőrizze, követelje meg, hogy a virrasztók és a cirkálók szorgalmasan végezzék munkájukat.
4. Előzze meg a várba behozott gabona, bor és eszközök ellopását.
5. A vár körüli kertekre – ő és helyettese – kitekintsen, azon legyen, hogy bennük lopással kárt senki ne okozzon, ha valakit tetten érnek vigyék a várba és veressék vasra.
6. Szolgáljon hívül és jámborul, melyért havonta 12 forint készpénz fizetést és egy inas tartását kapja.¹⁰

A várnagy tisztség a XIX. században is kimutatható, mint a vármegye közbiztonságáért dolgozók egyik elöljárója.

Különösen a török hódoltsági területen, annak peremén és a hadi útvonalak mentén vált tarthatatlanná a közbiztonság. A kóborló katonák, a szabad hajdúk és más rablók, tolvajok ellen szerveződött a parasztvármegye. A XVII. század második évtizedétől a rendőri feladatok végrehajtására létrejött szervezetek, a parasztság felfegyverzett egységei voltak. Egy-egy vármegyében több ilyen közösség alakult, kezdetben spontán az országgyűlési törvényekkel összhangban, később a megyei statútumok rendelkezései szerint. A XVII. század közepétől, a nemesi vármegyék a parasztvármegyéket maguk alá rendelték.

A parasztvármegye vezetőit az összegyűlt küldöttek választották, a tekintélyesebb emberek közül. E paraszt-tisztek a kapitányok, a hadnagyok és a tizedesek. A parasztkapitányt főgondviselőnek is nevezték. Voltak kerületek, amelyek élén csak hadnagyok álltak. A megválasztottak esküt tettek, mely szerint érdek nélkül, a megye utasításai szerint járnak el, azok ellenére nem cselekszenek; az alispán és a szolgabírák parancsait teljesítik; a megyére nézve károsat, lopást, gyilkosságot, vagyis minden gonosztságot az alispánnak és a szolgabírának azonnal feljelentenek; a mezőn járó, kóborló, fosztogató latrokat minden tehetségükkel üznek, kergetnek, megfognak, de meg nem ölik, kivéve, ha saját életüket védik; az elfogottakat pedig a vármegyére, az alispán kezéhez viszik büntetésre. A legénységet armansoknak hívták.

Egyes felvidéki vármegyékben – Bars, Esztergom, Nyitra – a török hódoltságtól távolabbi területeken, a parasztvármegye mintájára nemesi fegyveres szervezetek is alakultak, Zápisz elnevezéssel. Fellelhető olyan álláspont, amely szerint a parasztvármegyék és a zápiszok azonos szervezeteket tartak.¹¹ Más megközelítések szerint, a zápiszok vagy csak nemesekből álltak, vagy a vezetésben volt mindig jelen a nemesség. E nemesi tömörülések is a közbiztonság védelmére jöttek létre és önkormányzati alapon álltak. Élükön kapitányok, hadnagyok voltak, akiket a községek nemes lakói választottak. A vezetők minden faluban tizedeseket neveztek ki, akik szintén felesküdték a vármegyére. 1638-ban Bars vármegyében 7, tizenkét évvel korábban Nyitra vármegyében 15 zápisz volt.¹²

A parasztvármegyék a XVIII. század közepéig fokozatosan feloszlottak. Fontos szerepet játszottak, több mint másfél századon át a parasztvármegye intézménye képezte a rendőrséget.¹³

A XV. századra közel 20 000 falu épült fel. Élükön az egy évre választott falusi bíró állt. Ő hirdette ki a felsőbb helyekről érkező rendelkezéseket, híreket továbbított a gonosztevők üldözéséről, megfigyelte az ellenség mozgását. Az esküdtek részvételével bíraskodott.¹⁴

A földesúri hatalom a megszerzett kiváltságokkal a XIII. századra fejlődött ki. Jogosítványai közé tartozott többek között, fegyveresek tartása és a jobbágyság feletti bíraskodás is. Az úriszéken a halállal büntetendő nyilvános gonosztettek kivételével, bármely ügyben dönthettek. A királytól kapott pallosjoggal bíró földesúr bármely bűnügyben ítélezhetett, ha a cselekményt az ő birtokán követték el és a tettest, ott fogták le. Utóbbi esetben más jobbágysággal szemben is eljárhatott. Saját személy- és vagyonbiztonságán túl, érdekében állt a birtokán élők védelméről is gondoskodni. Amikor pedig a tiszántúli területeken a rablások a postai közlekedést is veszélyeztették, 1701 tavaszán királyi rendelet hagyta meg, hogy az útonállások megakadályozásáról a földesurak gondoskodjanak.¹⁵

Földesúr lehetett a király, egyházi személy vagy testület, világi földbirtokos és város is. A nemesi vármegyék kialakulásával egy időben, erősödött a városok szerepe.

A közigazgatást jelentő városi önkormányzat testületi szervei voltak: a közgyűlés, a külső és a belső tanács; az egyedi szervek: a bíró, az esküdtek (tanácsnokok), a jegyző, a polgármester, más tisztviselők és a kisebb területek előljárói. A rendőri – policiális – jellegű feladatok, a közrendért – közbiztonságért való felelősség, mint a testületi, mint az egyedi szerveknél megtalálhatók. Telepítésük, terjedelmük változó, akár a városok berendezkedése. A policiális jelleg is túlterjeszkedik esetenként a tipikus rendőri teendőkre és felöleli a szélesebb rendészeti kört.

A rendőri feladatok teljesítésében a polgárok közvetlenül is részt vettek. A közvetlenség nyilvánult a város önvédelmében is. E feladatkörök gyakran fedték egymást, a teljesítők is azonosak voltak, előtérbe kerülésüket az adott helyzet határozta meg. Az önkormányzat élén, a rendőri hatáskörrel is rendelkező vásárbíró állt.

A városkapitány a XV. század közepén tűnt fel, rangban a bíró és a polgármester után. A város fegyveres őrségének parancsnoka, a belső rend fenntartásának egyik szereplője. A közigazgatásban végzett tevékenységével biztosította a városi rendelkezések betartását. Városi kapitánynak többnyire egy tanácsnokot bízta (választottak) meg, akinek valamennyi rendőri teendő a feladatkörébe tartozott. A közrend-közbiztonság védelme során kisebb ügyekben ítélezett, a bűnügyeket a tanács elé utalta. Ellenőrizte az idegeneket, felügyelt a köztisztaságra, gondoskodott a bírói ítéletek végrehajtásáról.

Különösen az alföldi városokban volt meghatározó az utca, melyet néhol járásnak neveztek és a bennük kialakított egység a tized. Ezek bizonyos önkormányzatot jelentettek, élükre utcakapitányt vagy hadnagyot, illetőleg tizedest választottak. Más városokat negyedekre osztottak, melyek előljárói a negyedmesterek vagy fertálmesterek voltak. Nevezték őket negyedkapitányoknak is. Eredetük a német negyed (viertel) kifejezéshez köthető. A fertálmester részben rendőri, részben más, de rendészeti tevékenységet hajtott végre a város tanácsának alárendeltségében, esetenként a városkapitány beosztottjaként. Számuk, beosztásuk és feladatkörük városonként változott.

Egyes bányavárosokban a bíró mellett, rendőri hatalmat gyakorolt – természetesen a bányászok felett – a bányamester is.

Rendelkezett rendőri jellegű feladatkörrel a városbíró, aki megvizsgálta az árukat, kijelölte az árusok helyét, gondoskodott a tisztaságról, beszedte a helypénzt és a vámot. Rendfenntartó tevékenységében segítők is voltak. Bíraskodott kisebb bűncselekményekben, vásári vitákban, károkozásokban, szerződésszegésekben.

A bortermeléssel foglalkozó településeken alakult ki a hegymester vagy hegybíró, akit egyes városokban hegykapitány néven ismertek. Az egy vagy több szőlőhegy előljárója bíraskodott kisebb ügyekben, felügyelt az utakra, vízmosságokra, felfogadta és ellenőrizte a szőlőőröket. Hegyrendőri tevékenységét a városi tanács felügyelete alatt végezte.

A rendőri tisztséget betöltők munkáját kisebb tisztviselők, közegek, hatósági szolgák segítették. Teljesítettek rendőri szolgálatot választott polgárok, esküdt céhbeliek, kapuőrök, toronyőrök, éjjeliőrök vagy bakterok, csákányosok, darabontok, hajdúk, satrapák, muskotárosok, kerülők, strázsák, vigyázók, trabantok.

A darabont (drabont) több jelentésű kifejezés. A XVI. században a székely katonai rend újonnan alakult egységének tagjai.¹⁶ Mint közbiztonság-védelmi szereplő visszavezethető a cseh-német, trabant kísérő szóhoz. Főurak fegyveres szolgálója, majd megyei-városi hajdú, vagyis rendőr.¹⁷ Más emlékek szerint, a fejedelmek korában a darabontok, mint rendőrök a hadjáratokban, portyázó szolgálatot teljesítettek.¹⁸

A hajdúk, mint fegyveres állathajtók kevésbé tartoztak a rendőrök körébe, mint uradalmi rendfenntartó alkalmazottak – botos legények – a XVII. században már közelítettek a testülethez. Később

a törvényhatóságok – vármegyei, városi – hivataloszlói, díszőrei, fogházőrei, vagy közbiztonsági szolgálatot teljesítő egyenruházott szolgái, altisztjei már tekinthetők rendőrnek.¹⁹ Hajdúk voltak a török által elűzött kóborlók ellen épített kastélyok őrei, akik a kezdetleges postaszolgálatot is teljesítették.²⁰ A XVI. században a fegyveres rablót, fosztogatót jelentő kifejezésből, a század végére paraszti eredetű magyar puskás gyalogost jelentő szó lett.²¹

A teljességet korán sem felölölő visszapillantás után, lépünk egy nagy pályát befutott és máig sem igazán tisztázott jelentésű kifejezéshez, a rendészethez.

A rendészetről

E kifejezés vizsgálatánál, tartalmának bemutatásánál, kifejtésénél szintén nem tűzhetem célul a teljességet, mivel „a rendészet jelentőségének és fogalmi körének megállapítása – egyrészt történelmi fejlődésének változatossága miatt, másrészt a jelölésére használt szó (rendészet, rendőrség, politia) többféle funkciója következtében – egyike a politikai tudomány legnehezebb és legvitásabb kérdéseinek.”²²

A rendészet fogalomváltozásának feltárása, alapvetően a változás folytonosságát mutatja be.

Ahogy a rendvédelemről, illetőleg a hozzá sorolt testületekről állítottuk, úgy a rendészetről is elmondhatjuk, hogy az állammal egyidős. A görög eredetű politeia – aminek jelentése az állam helyes kormányzásának tudománya – méltán tekintheti magát annak a szónak, amelyből a police, policaj kifejezések származnak. Egy 1775-ben kiadott latin-magyar-német-szláv szótár szerint, a latin politia – németül polizei – városi rendet jelent²³, ami arra is utal, hogy az első rendészeti rendtartások városi intézkedések voltak.²⁴ Más forrás szerint a police szó viszonylag új keletű, 600-ban alkották a francia policerből, aminek jelentése a nép hatalma.²⁵

KARVASY Ágost – 1862-től több kiadást megélt tanulmányában – a német polizei szó jelentését, származását vizsgálva utalt arra, hogy a közrendészeti tudománnyal foglalkozó írónál, akik alatt a német szakirodalom művelőit értette, nagy véleménykülönbség uralkodik, amikor e tudománynak különféle definíciói lehetnek fel.

„Berg a maga Polizeiwissenschaft című munkájában 24 ilyent soroz elő és azóta azok még szaporodtak, oka ezen különbségnek az, hogy némelyek terjedtebb, mások szűkebb kört jelölnek ki e tudománynak.”²⁶

ZIMMERMANN 1845-ben 80 jelentésről, RAU német közgazdász 1853-ban csak a német irodalomban jelenlévő 100 meghatározásról írt.²⁷

KARVASY álláspontja szerint; „A közrendészeti tudomány (Polizeiwissenschaft) azon elveknek foglalatja, melyeknek alkalmazása által az államban a fenyegető veszélyek és háborítások közvetlenül elháríthatnak, azoknak káros következményei megszüntetnek vagy enyhítetnek és az emberek finomabb szükségletei, melyeket a magasabb műveltség kíván, kielégítetnek.”

A közrendészeti tudomány tárgya a veszélyek és háborítások elhárítása, amelyek „származhatnak vagy az emberek gonosz akaratából, vagy azoknak vigyázatlanságából, vagy a természeti elemektől”.

A hatóság pedig, amelynek feladata a végrehajtás, „közrendészeti hatóságnak vagy rendőrségnek (polizei) nevezetnek”.

Munkájának, a gyakorlati tevékenységről szóló részében írta, hogy a veszélyek fenyegetik az állam közbátorlétét, azaz az összes polgári társaság bátorságát, a magános bátorságot; a személyt, a bécületet, az egészséget, a vagyont. Ennek megfelelően fejtette ki a népességi közrendészetet, a kultúrpolitikát, a szegényi rendőrséget, az állam közbátorlétét, a személyes bátorságot, a közegészségügyet, a vagyonbátorságot.

KARVASY dolgozata hivatkozásul és vitatémaként is szolgált, nem egyszer bírálatok célpontjává vált.

PAULER Tivadar az általa írt enciklopédiában (1871) Rendészeti politika cím alatt jelezte, hogy a rendészeti politika vagy rendészettan „körére és értelmezésére nézve annyira szétágaznak a vélemények, hogy már HENRICI (1808) 50-nél több értelmezést említ... A véleménykülönbség egyrészt a policzia (rendészet) szó eredetében, másrészt ezen intézet történeti kifejlésében gyökerezik. Mert a politika s policzia szavak nyelvészetiileg egyértelműek lévén, körzetüket elméletileg könnyen összezárták; s az életben pedig rendőrségi hatóságokhoz több külön természetű ügyek kezelése utasítattván, azokat is a rendészettan fogalma alá sorolták... rendészettan annál fogva azon elvek rendszeres foglalatja, melyek szerint a belbátorságot és polgári rendet fenyegető veszélyek közvetlenül elhárítandók, azoknak káros következményeik megszüntetendők.”²⁸

PAULER szerint a rendészet feladata a polgári rend és biztonság megővésére, s az azokat fenyegető veszélyek súlyos következményeinek elhárítására vonatkozik. Attól függően pedig, hogy az

állam köz- vagy a lakosok magánbiztosságára irányítja tevékenységét, köz- és magánbiztossági rendszetre szakad. Ez adja a rendészettan anyagi részét, az alaki részt pedig a rendészeti hatóságok szervezésének tana. A közbiztossági rendészettan az állami közrend megóvására alkalmas eszközök megállapításával foglalkozik, a magánbiztossági rendszet pedig a magánosoknak személyes és vagyoni biztosságával. Előbbihez tartozók; „a népesség, az egyletek és társulatok, népgyűlések, utasok, sajtó, fegyverviselés, veszélyes csoportosulások, csődülések iránti intézkedések”. Utóbbihoz soroltak; a polgárok élete, testépsége, szabadsága, becsülete és egészsége, illetőleg ezek biztosítása. Ezek tartalmát adják a gyilkosságok, mérgezések, párviadalok, testi sértések, építkezések, egészségügy, becsületbeli és szabadságbántalmak, a vagyona nézve pedig az emberek által okozott károsítások, a természet okozta szerencsétlenségek, a tűzvész, árvíz, jégeső, marhadögből származó bajok.

A rendészettan alaki részében a rendészeti hatóságok és azok végrehajtó szerveinek elrendezése, az állami és községi rend- és csendőrség, a titkos rendőrség körüli elvek, a rendőrségi ügyeljárás módja tárgyalandók.

PAULER fejtegetésében teret ad a rendészet felosztására vonatkozó néhány gondolatnak is. Azok, akik a „szellemi és az anyagi érdekek előmozdítását számítják, jobbadán biztonságira és jólétire osztják... Haufmann általánosra és különösre, Behr egyedüli céljának a jogbátorságot állítván, annak közvetlen és közvetett létesítési eszközei szerint osztja fel...

A magasabb s alsóbb rendszet különbsége abban gyökerezik, hogy részint az államhatalom, részint helyhatóságok gyakorolhatják.”²⁹

A rendészet és a rendőrség szavakat gyakran használták azonos jelentéssel bíró kifejezésként. KEDVESSY György 1872-ben közreadott szabályrendelet gyűjteményében, a következő meghatározást tette. „Rendőrség alatt érteni a törvényhatóságok azon kebelbeli hivatalát, melynek feladata a jólét előmozdítására, rend és biztonság fenntartására, nemkülönben az ezeket fenyegető veszélyek elhárítása céljából, akár emberi cselekvés vagy mulasztásból, akár pedig a természet elemeitől származnak, megállapított országos és helyi rendszabályokat végrehajtani illetőleg azok megtartása felett őrködni és a vétségek büntények elkövetőit nyomozni, elfogni és a törvényszék elé állítani. Ezen teendőket szab. kir. és rendezett tanácsal bíró városokban a kapitányi hivatalok, biztosok és rendőrkatonák segédelmével, a megyékben pedig a szolgabírák teljesítik, csendbirtosok, pandúrok és községi bírák segédelmével.”³⁰

Az 1873-ban kiadott Egyetemes Magyar Encyclopaedia rendészet címszót nem tartalmaz, de rendőrséget igen.

„A rendőrség, azon intézkedések összessége, melyek az államban a rend és közbiztonság fenntartására és védelmére hivatnók, s melyeknek végrehajtása az államkormány felügyelete alatt álló közegek által teljesítetik... A megkülönböztetés közbiztonsági és jóléti rendőrség között sokat veszített előbbi fontosságából, miután a jóléti rendőrségnek nagy részét mint nem rendőrségi ténykedést a közigazgatás többi ágaiba osztották be.”³¹

A Magyar Lexikon 1884-ben kiadott XIV. kötetében, szintén nem található a rendészet kifejezés. A rendőrség címszó mellett zárójelben szerepel; lat. politia; gör. politeia, m. államigazgatás. „A rendőrség valamely államban a közbiztonság, jólét, a társadalom és az állam szabad fejlődése fölött való gondoskodással megbízott hatósági intézmény, mely azonban az igazságszolgáltatástól el van különítve. A rendőrség a gyors segély nyújtására rendkívüli hatalommal van felruházva és a rend érdekében parancsokat és rendeleteket büntetés kiszabása mellett is hozhat, s a közbiztonság fenntartására rendőri vétségeknél büntetést is alkalmazhat, továbbá tiszte valamely titokban elkövetett bűn felfedezésére minden lehetőt elkövetni.”³²

GRÜNWALD Béla 1884-ben a következőket írta, A közigazgatás és a személyi élet című tanulmányában. „A közigazgatás harmadik nagy funkciója az egyesekkel szemközt a rendészet. A rendészet az állam azon tevékenységét jelenti, mellyel a külső lét biztonságát, mely az emberi fejlődés fő feltételeinek egyike, megadja az állam polgárainak. A rendészet tárgya tehát valamely közveszélyes tényező s feladata a védelem a tényező hatása ellen... nem lehet saját rendszere, hanem a beligazgatás rendszeréhez alkalmazkodik, s a rendészetnek ugyanazon rendszere van mint a beligazgatásnak... a rendészet tevékenysége (negatív) fenntartó és oltalmazó.”³³

CSIKY Kálmán 1889-ben adta ki a magyar közigazgatási jogról szóló kézikönyvét. E munkából idéztük a rendészet beemelésekor azt, hogy e fogalom nehéz és vitatott kérdéskört takar. CSIKY álláspontja szerint, a rendőri igazgatás – mint közigazgatási tevékenység – súlypontja az egyén létfeltételeinek biztosításában fekszik, vagyis a „személynek úgy a természet, mint az emberek fékezhetetlen ereje részéről fenyegetett biztonsága megóva és védelmezve legyen.” Ezt az egyén nem képes önmaga számára biztosítani, az állam tartozik az egyesek védelméről gondoskodni. „Az államhatalomnak e

czélra irányzott tevékenysége, intézkedései és intézményeinek összessége képezi a rendészetet és az erre vonatkozó közigazgatási jogszabályok alkotják a rendészet jogát.”

CSIKY is tett egy rövid visszapillantást, majd rátért a rendészet fogalmára, felosztására. Régebben a politia általában a világi kormányzatot jelentette, szemben az egyházi kormányzattal. Később szűkült a köre, a beligazgatásra vagy közigazgatásra, de a tanulmány elkészítésekor már ennek a meghatározásnak sem felelt meg. Igaz, hogy a rendészeti tevékenység keresztül vonul az egész közigazgatáson, de mégsem maga a közigazgatás, bár annak egy önálló negatív jellegű eleme.

A fogalmat hármassal felosztás mentén igyekezett meghatározni.

- A közigazgatási rendészet tulajdonképpen az illető közigazgatási ág vagy ügy rendszete. Ez általában a végrehajtó hatalomnak és szerveinek mindazon tevékenysége, amely a pozitív jellegű gondozással párhuzamosan „oda irányul, hogy elhárítsa a jólét és fejlődés útjában álló, valamint az igazgatás menetét gátló és nehezítő akadályokat”. E rendészet jelen van a közigazgatás minden ágában az egészségügyi igazgatástól a pénzügyiig egyaránt, igaz változó súllyal, szereppel. Ennek szervei, mivel az illető ág igazgatásától nem választhatók el, annak rendes egységei, bár az alsóbbrendű funkciókra különleges közegeket is felállítanak. Ilyenek a csőszök, az erdő-, gát-, pályaőrök, a pénzügyőrök. Joga, részben a kihágási büntető törvénykönyvben rögzített.

- A törvényszéki rendészet a büntető igazságszolgáltatás terén működő rendőri hatalom, melynek feladata a megtörtént bűncselekmények és elkövetőinek felderítése, a bizonyítékok beszerzése a felelősségre vonást célzóan. „A végbement bűnös cselekmény ugyan már megszűnt veszély lenni, s ennek hiányában a rendőri tevékenységnek nincs tulajdonképpen tárgya, de mivel a bűncselekmények földelítetlen és büntetlen maradása kiváló nagy veszélyt rejt a jogbiztonságra nézve: azért a törvénykezési rendészet közvetve mégis veszély ellen küzd.” A rendészet e fajtájának sincsenek külön szervezetei, teendőit a közbiztonsági rendőrség közegei, vagy a bíróság megkeresésére és parancsára teljesítik, vagy önállóan lépnek fel utólagos bírósági megerősítéssel.

- A közbiztonsági rendészet a közigazgatásnak egyik önálló ága, melynek szervezete vagy külön központi hatóság – külön rendőrmisztérium – vagy a belügyminisztérium egyik osztálya. „Feladata azon bekövetkező veszélyek megfigyelésében, megelőzésében és elhárításában áll, melyek az összesség és az egyén fizikai létének, erkölcsi épségének, személyének és vagyonának biztonságát, majd az ember, majd a természet fékezhetetlen erői részéről fenyegetik.” Egyéb teendői is lehetnek a társadalmi rend fenntartása érdekében, szintén rendészeti momentumokkal. Ilyenek a koldulási, a bejelentési, az útlevelezési és a cselédügyek. Szervei részben azonosak az általános közigazgatás hatóságai-
val, részben külön rendőri szervezetek, amelyek vagy államiak, vagy törvényhatóságiak, vagy közsé-
giek. Rendelkezik „fegyveres erő fölött is, mellyel az őt megillető kényszerhatalom rendszabályainak
foganatot szerezni jogosítva van; s a közönséges nyelvhasználat főleg e kényszerhatalom gyakorlására
hivatott szervek összességét érti a rendőrség neve alatt.” A rendőri igazgatás tárgyát a közbiztonsági
rendészet képezi.

Foglalkozik a szerző a közbiztonsági rendészet körével, nevezetesen azzal, hogy a bekövetkező veszély esetén a rendőrség feladata a megfigyelés, a fenyegető veszély esetében pedig a megelőzés és elhárítás. Ez esetben 2 végpont között kell tevékenykedni, a polgári szabadság sérthetetlenségének elve, valamint az egyének személy- és vagyonbiztonságának, s a közrend fenntartásának érdeke között. Itt tárgyalja a diszkrecionális jog kérdését is. Bekövetkezett veszély esetén, a rendőrségnek kötelessége kényszerhatalmi szabályokkal, a veszély korlátozására és elnyomására intézkedni.

A közbiztonsági rendőrséget (rendészetet) felosztotta magasabb, vagy államrendészetre és alsóbb, vagy közrendészetre. Előbbi esetében a rendőri tevékenység gyakorlása a központi államhatalmat illeti, helyi hatóságok csak megbízásból járnak el. A közrendészet gyakorlása a helyhatóságokra bízott önkormányzati ügy, állami felügyelet alatt. Az államrendészethez tartozók; az egyesületi ügy, a gyülekezési ügy, a népmozgalmak, a katonai karhatalom, a kivételes szabályok alkalmazása, rögtönbíró-
ság, királyi biztosság, a fegyver-lőpor árusítás, a sajtórendészet. A közrendészethez sorolt; a tűz- és
vízrendészet, a vásári rendtartás a színházi rendtartás, a toloncügy, a közkerékpáros, a cselédügy. Ide
tartozhat még a vasúti, a vízi, és a közúti közlekedés, szállítás, üzemek, gyárak, ipartelepek ellenőr-
zése, de a mezői rendőrség is.³⁴

A Pallasz Nagy Lexikona 1897-ben kiadott XIV. kötete is arról szól a rendészet címszó alatt, hogy annak fogalma, illetőleg fogalmának terjedelme vonatkozásában eltérőek a nézetek. Némelyek szerint a rendészet az összes állami tevékenységet jelenti, ami az állam és az állampolgárok jólétének, vagyis a közjólétnek a biztosítására és emelésére irányul. E nézetben belül is 2 vonal húzódik meg. Egyik szerint a teljes kormányzást jelenti a rendészet. A másik kiveszi a jogszolgáltatást a fogalom-
körből és a rendészetet a közigazgatással azonosítja. A helyesnek tartott álláspontot képviselő szerint,

a rendészet az államigazgatás ama köre, amely a társadalom külső rendjének közvetlen biztosítására s megoltalmazására irányul.

Üggyái; a felsőbb állambiztonsági, a személy- és vagyonbiztonsági, a közegészségügyi, a szegényügyi, az elkövetett bűntettek nyomozása, a büntettek felfedezése, üldözése, kézre kerítése, a rendőri kihágási bíraskodás.

- Hozzávetőlegesen erre az időszakra tehető a rendészet, rendőrség témájában, a hazai szakemberek vitáinak kezdete is. A kisszámú résztvevő gondolkodására, erőteljesen rányomta bélyegét a német szakirodalom.

- PETROVICS László 1884-ben készített dolgozatot, a szegényes szakirodalom miatt maradt ür betöltését, illetőleg az oktatás beindítását célozva. A befejezetlen tanulmány, a Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat címet viseli. Álláspontja szerint; „A rendőri hatalmat, valamint annak tárgyait meghatározó jogszabályok összessége közrendészetnek, a közrendészet rendszeres előadása pedig közrendészeti tudománynak neveztetik. A felségjogok egyik tárgyát képező rendőri hatalmat, átruházott hatáskörben a rendőrség gyakorolja.”

PETROVICS bírálata KARVASY és KEDVESSY munkásságát érintette, elismerve, hogy KARVASY az első, aki a közrendészeti tudományt magyar nyelven tárgyalta. Hibájául azt róta fel, hogy a „régibb német írók után indulva könyvében többet foglalkozik a kultúrpolitikával, a nemzetgazdászattal, mint a rendészettel”.³⁵

A vélemények ütközését mutatja, ILLYEFALVY VITÉZ Géza 1903-ban készült munkája is, melynek címe Társadalmi fejlődés és a rendőrség, mint önálló állami szerv. Álláspontja szerint; a „törvényben és szakirodalomban a rendészet és rendőrségi funkció két különböző fogalma összeavartatik s a rendészet és ezzel a rendőrségi eljárás a közigazgatás egyik részének, egyik nyilvánulási oldalának s a rendőrség maga a közigazgatás alárendelt közegének állíttatik, s mint ilyen szerveztetik”.³⁶

E „téves nézetet hangoztató munkák közül”, CSIKY és GRÜNWALD álláspontját is bírálja. Szerinte CSIKY, a kényszerítő államhatalmat, a veszélyek visszaszorítására gyakorló rendőrséget, beleerősokolja a rendészet és ezúton a közigazgatás keretébe, ahelyett, hogy a közigazgatás körében tárgyalná, ami attól el nem választható és önállóan, az elválasztható rendőri funkciókat.

ILLYEFALVY szerint, a rendőrség „önálló hatóság, önműködő, önmagát kiegészítő államszerv, mely nem tartozik sehova s ha feladatában valahova tartozik, mivel mindkettő intézkedéseit kényszerrel is megvalósíthatja, az csak a bíróság lehet, melynek kebeléből vált ki, de semmi esetre a közigazgatáshoz.”

- (És!) Ha volna terünk további álláspontok ismertetésére, bizonyára fényesebben tudnánk megvilágítani azt a változást, amelyen a rendőrállam közismert gondolata a rendészet, a XX. század kezdetéig keresztülment. A magyar kifejezésként 1807-ben felbukkanó intézmény, a XVIII. századig sok helyen a belső közigazgatást jelentette. Elkülönítették a jóléti és a biztonsági rendészetet, amihez kapcsolódott a rendészeti feladatokat végrehajtó intézmény, a rendőrség szervezete. A rendőrállam lebontásával, a rendészet (rendőrség) a veszélyelhárítás területére szorult vissza.

- A XX. század fordulóját követő időszak rendvédelméhez kötődő vizsgálódások, a közrend, a közbiztonság, a diszkrecionalitás, a generálklauzula és más kapcsolódások érintése egy újabb előadás, dolgozat témái lesznek.

Irodalomjegyzék

BARANYAI Károly: *Magyar büntetőjog történet* II. kötet Miskolc, 1932. s.n.

BOTKA Tivadar: A vármegyék első alakulásairól és őskori szervezetéről *Századok*, IV. évf. (1870) 8. sz. 499-522. p., V. évf. (1871) 5. sz. 297-309. p., 388-398. p., VI. évf. (1872) 1. sz. 23-38. p. 2. sz. 67-85. p., 3. sz. 135-148. p.

CSIKY Kálmán: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve joghallgatók és szigorlók használatára* II. kötet Budapest, 1889.², Pallas.

CSIZMADIA Andor – KOVÁCS László – ASZTALOS László: *A magyar állam és jogtörténet* Budapest, 1975, Tankönyvkiadó Vállalat

DORNING Henrik: *A rendőrség intézményének fejlődése*. Budapest, 1922, Magyar Királyi Állami Rendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelősége.

EGYED István: *A magyar közigazgatási jog alaptanai*. Budapest, 1947, Szent István Társaság /A magyar közigazgatás tudomány klasszikusai 1874-1947./

TÖRÖK János – POLLÁK János – LAUBHAIMER Ferenc: *Egyetemes Magyar Encyclopaedia* XI. kötet Buda-Pest, 1873, Szent István Társulat.

EMBER Győző: *A újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig* Budapest, 1946, "Budapest" Irodalmi, Művészeti és Tudományos Intézet.

EREKY István: *A magyar helyhatósági önkormányzat*. Budapest, 1910², Grill.

GRÜNWALD Béla: *A közigazgatás és a személyi élet* Budapest, 1884, s.n.

GYÁRFÁS István: *A paraszt vármegye* Budapest, 1882, Akadémia.

- GYÖRFFY György: *Előzmények és magyar történet 1242-ig*. In SZÉKELY György (szerk.): *Magyarország története tíz kötetben*. Harmadik rész I-V. fejezetek Budapest, 1984. Akadémiai Kiadó
- HÓMAN Bálint – SZÉKFÜ Gyula: *Magyar történet II. III. (A rendőrség kialakulásának kora)* Budapest, 1936. Egyetemi Nyomda.
- ILLYEFALVY Géza: *Társadalmi fejlődés és a Rendőrség mint önálló szervezet. Közigazgatás-jogi értekezés az ismeretelmélet és a szerves társadalmi fejlődéstan alapján*. Budapest, 1903, Révai.
- KARVASY Ágost: *A közrendészeti tudomány és cultúrpolitika*. Budapest, 1870. Athenaeum.
- KEDVESSY György (szerk.): *Az országos és pestvárosi rendőrügyi szabályrendeletek*. Pest, 1872, Petrik Könyvészete.
- KELENIK József: *A hajdúk* In RÁCZ Árpád (szerk.): *Nagy Képes Millenniumi Hadtörténet, 1000 év a hadak útján*. Budapest, 2000, Rubicon-Aquila.
- KIRÁLY János: *Magyar alkotmány és jogtörténet*. Budapest, 1908, Hornyánszky Viktor császári és királyi udvari könyvnyomdája
- KRISTÓ Gyula: *A vármegyék kialakulása Magyarországon*. Budapest, 1988, Magvető Könyvkiadó.
- Magyar Lexikon*. XIV. kötet (Az egyetemes ismeretek encyklopaediája) Budapest, 1884, Akadémia Kaidó.
- MERÉNYI Lajos: *Herczeg Esterházy Pál nádor 1635-1713*. Budapest, 1895, Történelmi Társulat.
- BÁN-NEMES-VARGA (szerk.): *Magyar történelmi fogalomtár*. Budapest, 1989, Gondolat.
- OSVÁTH Pál: *Közbiztonságunk múltja és pandúr korom emlékei*. Budapest, 1905, Szerző. Fritz Nyomda.
- Pallas Nagy Lexikona* XIV. kötet. Budapest, 1897, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.
- PARÁDI József: Rendvédelem vagy rendészet. *Belügyi szemle*, XLIX. évf. (2001) 2.sz. 97-108.p.
- PARÁDI József: Rendvédelem kontra rendészet. *Pécsi határőr tudományos közlemények*, I.évf. (2002) 1.sz. 7-12.p. A tanulmány korábbi változata 2002. júniusában Pécsen hangzott el a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja által szervezett hadtudományi tudományos konferenciasorozatnak „*Határőrség és rendészet*” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PAULER Tivadar: *Jog- és államtudományok encyclopaediája* Pest, 1871. Emich Gusztáv
- PESTI Frigyes: *A magyarországi várispánságok története a XIII. században* Budapest, 1882. s. n.
- PETROVICS László: *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat* Budapest, 1884. s. n.
- RÉDEY Miklós: *Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba*. Budapest, 1923, Magyar Királyi Állami Rendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelősége.
- Révai Nagy Lexikona*. IX. kötet Budapest, 1913, Révai Testvérek.

Jegyzet:

- ¹ PARÁDI József: Rendvédelem vagy rendészet. *Belügyi szemle*, XLIX. évf. (2001) 2.sz. 97-108.p.
- ² A rendvédelem kifejezés alkotója és első használója dr. PARÁDI József. A fogalom a Szemere Bertalan Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság közvetítésével terjedt el. A rendszerváltás utáni magyar joganyag valamennyi több száz releváns jogszabályában szerepel a fogalom. A köznyelv, a média és a törvényhozás egyaránt átvette és alkalmazza (a szerk.).
- ³ PARÁDI József: Rendvédelem kontra rendészet. *Pécsi határőr tudományos közlemények*, I. évf. (2002) 1. sz. 7-12. p. A tanulmány korábbi változata 2002. júniusában Pécsen hangzott el a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja által szervezett hadtudományi tudományos konferenciasorozatnak „*Határőrség és rendészet*” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ⁴ GYÖRFFY, 1984. 781. p
- ⁵ KRISTÓ, 1988. 146. p
- ⁶ BOTKA, 1870. 511. 513. 516. p. PESTI, 1882. 93. 103. 105. 108. 109. 117. p.; KIRÁLY, 1908. 379-395. p.; EREKY, 1910. II/4. II/51.; BARANYAI, 1932. 142. 145. 146. p.
- ⁷ HÓMAN – SZÉKFÜ: 1936. 335. 338. p.; CSIZMADIA – KOVÁCS – ASZTALOS: 1975. 154. 155. p.
- ⁸ HÓMAN – SZÉKFÜ: 1936. 339-341. p.
- ⁹ KIRÁLY: 1908. 398. p.
- ¹⁰ MERÉNYI: 1985. 296-300. p.
- ¹¹ HÓMAN – SZÉKFÜ: 1936. 520. p.
- ¹² EMBER: 1946. 576. p.
- ¹³ GYÁRFÁS: 1982. 3. p.
- ¹⁴ loc. cit.
- ¹⁵ loc. cit. 37. p.
- ¹⁶ EGYED: 1947. 152. p.
- ¹⁷ RÉVAI: 1913. 321. p.
- ¹⁸ OSVÁTH: 1905. 7. p.
- ¹⁹ RÉVAI: 1913. 321. p.
- ²⁰ OSVÁTH: 1905. 7. p.
- ²¹ KELENIK: 2000. 127. p.
- ²² CSIKY: 1889. 63. p.
- ²³ DORNING: 1932. 37. p.
- ²⁴ KARVASY: 1870, 6. p.
- ²⁵ loc. cit. 11 p.
- ²⁶ loc. cit. 12. p.
- ²⁷ RÉDEY: 1923. 9. p.
- ²⁸ PAULER. 1871. 247. 248. p.
- ²⁹ loc. cit. 249. 250. p.
- ³⁰ KEDVESSY: 1872. 3. p.

³¹ E. M. Encyclopaedia, 1873. 202. p.

³² M. Lexikon, 1884. 296. p.

³³ GRÜNWALD: 1884. 5. p.

³⁴ CSIKY: 1889. 63-120. p.

³⁵ PETROVICS: 1884. 23. p.

³⁶ ILLYEFALVY: 1903. 57. p.

GÁSPÁR László
A határőrség képzési rendszerének változásai 1945–1956

A második világháború utolsó tíz hónapjában hazánkat sem kerülte el a pusztítás, és ahogyan az állami élet olyan sok területén, az ország határőrizete vonatkozásában is lezárult egy időszak. A korábbi határőrizeti, határvédelmi rendszer összeomlott, sőt még a régi–új határok jelentős részéről, is vissza kellett vonulni.¹ Az ország azonban így is talpra állni, élni akart.

A szovjet kíváncsiak és a magyar érdekek egybeestek az új magyar hadsereg mielőbbi megszervezését illetően, ezért ezt már 1945 január végén megkezdték. Az új hadsereg szervezői fő vonásait tekintve a korábbi magyar hadseregszervezet modelljét követték, amikor 7 honvédkerületi parancsnokságot és ezeket feltöltő, kiegészítő parancsnokságokat szerveztek. Ebből a modellből egyenesen következett, hogy a határőr csapatok létrehozására is a honvédkerületi parancsnokságok szervezetében került sor. A Honvédelmi Minisztérium 1945. február 22-én intézkedett a honvédkerületi parancsnokságok felé a határportyázó századok felállítására vonatkozóan.² Az országon átvonuló háború teremtette körülményekből fakadóan azonban erre nem egyidejűleg, hanem lépcsőzetesen, a hadműveletek nyugatabbra tolódásával – három szakaszban – előbb keleten, később nyugaton is sor került.³

A határportyázók képzése

Bár a határportyázó alegységek felállításánál törekedtek arra, hogy elsősorban a korábbi határvadász ismeretekkel, gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező állományt biztosítsák szervezetükbe,⁴ mégis a határportyázó századoknál, őrsőkön szolgálatot teljesítő tisztek altisztek és katonák nagyobbik fele nem rendelkezett határőrizeti szakképzettséggel, többségük a régi hadseregben más fegyvernemnél teljesített szolgálatot.⁵ 1945 második felére azonban olyan mértékben megnőtt a határőrcsapatok tevékenysége iránti igény, hogy azt a határőrizeti feladatok ellátására felkészítetlen, kiképzetlen állománnyal ellátni tovább már nem lehetett. Központi elgondolás híján a kiképzés megszervezésének feladata a kerületparancsnokságokra hárult, ezért az kerületenként elég nagy eltérést mutatott, míg végül egykori határvadászok bevonásával valamennyire egységesítették.⁶ A századparancsnokok felkészítését a honvéd kerület törzsébe tartozó határszolgálat vezetője havi határszolgálati értekezleten végezte. Azok havi két alkalommal az őrsparancsnokokat képezték tovább szakmailag, akik viszont a legénységi állomány napi 2 órás kiképzéséért voltak felelősek.⁷ A kiképzés során a gyalogságra vonatkozó szabályzatokon kívül szakkönyvként használták Bulbuk Emil Határszolgálat (1930.) és Határőr járőr (1935.) című műveit.⁸ Mivel ezek kellő számban nem álltak rendelkezésükre, ezenkívül – bár rendkívül jól szerkesztett munkák voltak, – több részük már nem felelt meg a megváltozott körülményeknek, ezért egy–egy részüket sokszorosították, lejuttatták az alegységekhez azzal a céllal, hogy azokból oktassák képezzék az állományt. Valamennyi kerületre jellemző volt, ahogy a pécsi honvéd kerület parancsnoka megjelölte a kiképzés fő feladatait: „Fő súly a határszolgálatos kiképzésen, ezenkívül a fegyelmet helyreállító zártrendi kiképzésen és a harckészséget fenntartó lövészetben van.”⁹

A kiképzés mellett a személyállomány felkészítésének új formája is megjelent a honvédség, így a határőr kötelékek szervezetében is, a politikai nevelők intézménye, amit kezdettől fogva a hadsereg megnyerésének, majd befolyásolásának legfőbb eszközül szánták a baloldali pártok. Az intézmény létrehozását kezdetben létszámhiányra hivatkozva akadályozta a katonai felső vezetés, azonban a baloldali pártok kezdeti kompromisszumok árán mégis megvalósították kezdeményezésüket. 1945 végére a határőr alegységeknél mindenütt, az állomány politikai nevelésével tiszthelyetteseket bíztak meg, akik nem függetlenítettek voltak, beosztásukkal járó katonai feladataik mellett végezték – ekkor még meglehetősen alacsony színvonalú – tevékenységüket.¹⁰

Az 1946 márciusi átszervezéssel a honvédség – ezen belül a határőr csapatok – tisztikarának összetételében értek el jelentős változásokat azzal, hogy eltávolították a politikai szempontból kevésbé megbízhatónak ítélt személyeket. Ennek során elbocsátottak 87 tisztet és 277 tiszthelyettest, beosztásából felmentettek további 55 tisztet és 82 tiszthelyettest. Helyükre bár felkészületlen, s nem ritkán alkalmatlan, de a baloldali erők számára elkötelezett egyének kerültek. Az átszervezést követő egy év alatt (a 14-ből!) 7 zászlóaljparancsnokot kellett leváltani alkalmatlanság miatt.¹¹

Az említett átszervezést követően egyre nagyobb figyelmet fordítottak az állomány politikai megnyerésére. A honvédségen belül a határőr csapatok az elsők között voltak, ahol kialakították a nevelőtiszti rendszert. A Határőr Parancsnokságon nevelőtörzs, a zászlóalj- és századparancsnokságokon nevelőtisztek tevékenykedtek, igaz ez utóbbiak csak tiszthelyettesi rendfokozatban. A számukra szervezett nevelőtiszti tanfolyamon felkészítették őket az alegységeknél politikai tájékoztatás, oktatás, és agitáció végzésére. Miután az MKP két hónapos nevelőtiszti tanfolyamát elvégzetteket tisztté léptették

elő, jelentősen megnőtt a tisztikaron belül a kommunista elkötelezettségük száma. Az 1946 májusában beindított Határőr című lap az írásos és képes agitáció eszközével közvetlenül befolyásolta a sorozott állományt, jelentősen hozzájárulva azok politikai megnyeréséhez.¹²

A tiszti állomány szakmai felkészítésére 1946-tól századparancsnoki, 1947-től pedig őrsparancsnoki tanfolyamokat indítottak. Ezeken tankönyvként kezdetben a kormány által 1945. március 10-én módosított honvédségi szolgálati szabályzatot, később pedig már az 1946 nyarán kiadott új szabályzatot használták. A már korábban is működött nevelőtiszti tanfolyamok mellett nyomozói és egy ideig határforgalom ellenőrzési tanfolyamot is szerveztek. A tiszti és tiszthelyettesi állomány – katonai képzettségének fejlesztésére – egyaránt jól hasznosította az 1946-tól megjelenő Honvéd című katonai folyóiratot, amelyet igyekeztek a sorozott állomány kiképzése során hasznosítani. A legénység kiképzése az alegységeknél folyt, napi 4 órában, általában 08–12 óra között, s – a járőrszolgálatban lévők kivételével – mindenki, még a belszolgálat is kötelezően részt vett rajtuk. A kiképzés tárgyát, módszerét az őrsparancsnok határozta meg, legjobb belátása szerint. Általában a határszolgálatos ismeretek elsajátíttatása és a harcászati szabályzat rajra és szakaszra vonatkozó részei álltak középpontban.¹³ 1946 végére – többnyire a zászlóaljparancsnokságok állomáshelyén – megalakultak a kiképző századok, és ez a szervezeti változás már a minőségileg magasabb szinten álló, központilag szabályozott kiképzés irányába mutatott.¹⁴

Határrendőrség képzési rendszere

A második világháború után kialakult határavadász szervezet azonban nem látta el a magyar állam határainak őrzésével összefüggő valamennyi feladatot, tevékenysége elsősorban az államhatár jogellenes átlépésének megakadályozására, a határrend és a normális határmenti viszonyok fenntartására irányult, a határon átmenő személyforgalomnak csupán egy kisebb részét, az úgynevezett kishatárforgalmat ellenőrizte, azt sem kizárólagosan. A határforgalom ellenőrzésének feladata – a világháború előtti határforgalom-ellenőrzési rendszer mintájára – rendőri szervezetekre hárult, azonban a dualista Magyarország idején kialakított rendszerhez némileg hasonló módon külön határrendőr szervezetet hoztak létre a belügyi szervezeten belül.¹⁵

A határrendőrség felállításával az ideiglenes határ mentén most már két határőrizeti szervezet is tevékenykedett: a Honvédelmi Minisztérium irányítása alá tartozó honvédkerületi parancsnokságoknak alárendelt határportyázó századok, valamint a Belügyminisztérium irányítása alatt a rendőrség Vidéki Főkapitányságának határrendőr kapitányságai. Míg az előbbi a honvédelem, addig az utóbbi a rendvédelem rendszerébe illeszkedett. Ezen a határavadászok 1946 évi átszervezése sem változtatott.¹⁶

A határrendőrség ugyan a rendőrség szervezetén belül jött létre, de sajátos feladatai, szervezete és szolgálati eljárásai miatt kezdettől fogva a rendőrség többi részétől függetlenül, önálló szervezeti keretek között működött. Csak a kezdeti időszakban volt – elsősorban személyzeti és gazdasági vonatkozásban – a vidéki főkapitánynak alárendelve, szolgálati tekintetben már ekkor is a belügyminiszter diszponált a testület felett, később pedig teljes egészében alája tartozott.¹⁷

Az új személyi állománynak viszont nem volt kellő szakismerete, ezért már 1946-tól megindult a rendőri állomány szervezetszerű, intenzív képzése. A belügyi képzést biztosító tanfolyamok, később tanosztályok a belügyminiszter alárendeltségébe tartoztak, aki a szakfelügyeletet az országos szaktanulmányi felügyelőség útján gyakorolta. Már 1945 novemberében négy hetes tájékoztató-, azt követően pedig három hónapos előkészítő tanfolyamot indítottak a képesítés nélküli tisztek számára. Az előkészítő tanfolyam után tiszti vizsgát kellett tenni. 1946 decemberében felállt az első őrsparancsnokképző tanfolyam, amit 1947 februárjában a folyamrendészeti szaktanfolyam, majd márciusban a rendőri tanosztályok felállítása követett.

1947 során kialakult és megszilárdult a határrendőr képzés. Áprilisban külön központi kiképző zászlóaljat állítottak fel Budapesten, szeptemberben nyomozó tiszthelyettesi tanfolyam, októberben pedig a folyamrendészeti tanfolyam helyett állandó jellegű folyamrendészeti tanosztály jött létre. A gazdasági beosztásokat betöltő tiszthelyettesek részére rendőrgazdászati tiszthelyettesi tanfolyamot állítottak fel októberben. A tiszthelyettes-képzés mögött nem maradt el a határrendész tisztek tanintézet-i képzése sem. A belügyminiszter 1947 novemberében a rendőrtisztek képzése céljára rendőr akadémia felállítását rendelte el, 1949 júniusában pedig beindult a törzstiszti főiskola Rendőrtiszti Főiskola néven. Ezekben a tanintézetekben folyt a határrendőrség tiszti állományának felkészítése, továbbképzése. Mindezek hatására megnyugtatóan rendeződött a határrendőrök szakmai képzése.

Képzés a pártirányítás alá vont határvédelem szervezeténél

Az 1940-es évek második felének éveire jellemző volt az a kiélezett belpolitikai küzdelem, amelyet a politikai pártok a hatalom megszerzéséért folytattak. Ennek egy közbülső csatáját a fegyveres erők megnyeréséért vívták. A baloldali pártok a belügyi szerveknél jól startoltak, de más volt a helyzet a sokáig kigazda miniszterek alá tartozó honvédség esetében. A szervezet megnyerésében döntő momentumnak az állami szerveknél kötelezően végrehajtott igazolási eljárás (közismerten: B-listázás) bizonyult.¹⁸ A hadsereg egészénél, de a határvédelemnek is, az eljárás végére vezető beosztásokban csak kommunisták, esetleg néhány szociáldemokrata, vagy parasztpárti maradt. Ilyen körülmények között a honvéd határvédelem kiképzésének központi kérdésévé az állomány politikai megnyerése, politikai nevelése vált. A katonai és határszolgálatos kiképzést is fontosnak tartották, de politikai nevelőmunka mögött csak másodrendű jelentőségük lehetett.

A hatalomra jutó kommunista párt azonban nem elégedett meg a fegyveres erők és testületek politikai befolyásolásának ilyen szintjével, párthadsereggé funkcionáló fegyveres szerveket akart kialakítani.

1948-ban, a Belügyminisztérium egészét érintő átszervezés során az államvédelmi szervezetet függetlenítették a rendőrségtől, s a határ-, folyam- és légi közlekedés rendészeti hatóságainak, a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóságnak, valamint az útlevél alosztályának a beolvasztásával a Belügyminisztérium egyik közvetlen szerveként működő BM Államvédelmi Hatóságot hozták létre. Ez a szovjet belbiztonsági rendszerhez igazodó kommunista irányítás alatt álló hatóság nagy jelentőségű szervezetté vált, s bár már rendelkezett karhatalmi alakulatok felett is, még nem képezett elegendő erőt ahhoz, hogy az egész országban, minden körülmények között biztosítsa a kommunista vezetők kizárólagos hatalmát. Jól érzékelték ezt a hatalom birtokosai, ezért – moszkvai ösztönzésre – úgy döntöttek, hogy teljes egészében átveszik és Magyarországon is megvalósítják a Szovjetunió belbiztonsági rendszerét, hiszen az egy jól bevált, eredményesen működő rendszer. (Ugyanez a rendszer épült ki a szovjet befolyás alatt álló országok mindegyikében, még Jugoszláviában is).

A kommunista vezetés 1949 végére látta elérkezettnek az időt arra, hogy Magyarországon is maradéktalanul megvalósítsa a szovjet típusú belbiztonsági rendszert, ezért a Minisztertanács 4.353/1949. sz. rendeletével 1950. január 1-től a BM ÁVH-t a Belügyminisztérium, a határőrséget és a katonai elhárítást pedig a Honvédelmi Minisztérium szervezetéről leválasztották, s belőlük önálló szervezetet, az országos főhatóságként működő Államvédelmi Hatóságot (ÁVH) hozták létre.¹⁹

Az átalárendelés során felmentették a főparancsnok helyetteseit, az összes osztályvezetőt, és valamennyi határvédelem (rövidesen határőr) zászlóalj élére államvédelmi tisztet neveztek ki, akik legfeljebb, ha felszínes határőrizeti ismeretekkel rendelkeztek, viszont a szovjetrendszer megbízható káderei voltak. Bizonyára ez is oka volt annak, hogy a szovjet tanácsadók által közvetített szovjet szervezet, eljárás, szabályzat, stb. olyan gyorsan gyökeret vert az Államvédelmi Hatóság részévé vált Határőrségnél.

Valamennyi őrsparancsnoki és politikai helyettesi beosztásba, – déli és nyugati viszonylatban őrsparancsnok helyettesi beosztásba is – tiszteket, szolgálatvezetői beosztásba pedig tisztelhelyetteseket terveztek ki, azonban ennek személyi feltételeit csak fokozatosan tudták megteremteni. Rajtuk kívül a sorozott állományú határszolgálatos és a kiképzési tisztelhelyettesek vagy tisztesek, valamint a rajparancsnokok tartoztak az őrs parancsnoki állományához. Egyes főirányban lévő őrsök hivatásos kutyavezető tisztelhelyettesekkel is meg voltak erősítve.

A parancsnoki állomány szakmai hozzáértése – a szakértelemmel rendelkező régi tisztek leszerelése és az új, elkötelezett, de szakismeretekkel, tapasztalatokkal nem rendelkező ÁVH-s tisztek kinevezése következtében – kezdetben csapnivaló volt, s csupán a szovjet tanácsadók segítségével őrizhették meg a működőképességet. Ez persze a szovjet minta szolgálai másolását is jelentette egyúttal. Idővel azután szakmai tapasztalatokkal is gazdagodtak, de vezetés színvonalának számottevő javulása csak a hasonlóan elkötelezett, de már az iskolákról jobban felkészítve kikerülő fiatal tisztek szolgálatba állításával következett be. Ők pedig néhány év alatt a vezetés minden szintjén meghatározó tényezőkké váltak.

Nagy gondot fordítottak az alárendelt parancsnokok felkészítésére, azonban egy ideig a határőrizeti tapasztalatok több napos összevonásokon történő feldolgozása volt az egyetlen lehetőség tömeges képzésükre. A határőr szervezetek irányítása parancsok, utasítások kiadásával és végrehajtásuk módszeres számonkérésével valósult meg. A direktívák olyan részletességgel írták elő a feladatokat, hogy az alárendelt parancsnokoknak vajmi kevés önállóságuk maradt, tevékenységükben gyakran csak a tételen végrehajtásra szorítkozhattak. A határőrizeti feladatok egységes értelmezésének és megvalósításának érdekében Határőrizeti Utasítást, később Törzsszolgálati Utasítást adtak ki.

A határőr parancsnokság a tavaszi és őszi felügyeleti szemlék alkalmával az ellenőrzésre kijelölt bizottságok munkáján keresztül mérte föl a kerületek és zászlóalj állapotát. Ekkor hajtották végre az egész állomány vizsgáztatását is. A kerület vagy a zászlóalj minősítését a harcászati kiképzés, a kiképzés (határőr kiképzés, politikai oktatás, harcászati kiképzés, testnevelés stb.) állapota, a lövészeti eredmények, az alaki szemle és nem utolsósorban a határőrizeti eredmények (elfogások, büntetlen határsértések száma, aránya) határozták meg.

A határőrség tiszti karában a rendszer által favorizált munkás-paraszt származású tisztek aránya még 1949 végén sem érte el a 27 %-ot, ezek túlnyomó többsége is csupán főhadnagyi vagy annál alacsonyabb rendfokozattal rendelkezett. A tisztek nagy része – különösen magasabb beosztásokban – bár támogatta a politikai rendszert, azonban un. „régis tisz” volt, többet közülük osztályellenségnek tekintettek. A határőrségnek az ÁVH szervezetébe illesztését követően alapvetően megváltoztatták a tisztikarának az összetételét is, ezzel kívánták biztosítani e testületnél is az államvédelmi szervezet elkötelezettségét, osztályhűségét. Az átszervezéshez kapcsolt politikai tisztogatás során 168 tisztet és 248 tiszthelyettest távolítottak el a testületből.²⁰ Eltávolításukkal megfosztották a határőrséget ezek komoly határőrizeti, anyagi, ellátási stb. tapasztalataitól, aminek a következményeit az egész határőrség, különösen pedig a parancsnokságok hosszú ideig érezhették. A „régis” tisztek megmaradt szűk rétege pedig az 1954 utáni létszámcsökkenések áldozata lett.

Az eltávolítottak helyének feltöltésére és az új szervezet fokozottabb igényeinek kielégítésére több száz munkás és paraszti származású – elsősorban MDP-tag (Magyar Dolgozók Pártja volt akkoriban a kommunista párt neve) – fiatalot vettek fel a hivatásos állományba, gondosan ügyelve a származás szerinti összetétel adminisztratív szempontjára. 1952 elejére az 1454 fős tisztikar 88,6 százaléka már „új tisz” volt, azaz olyan – szinte kizárólag munkás és paraszti származású – fiatal, akit származása, politikai elkötelezettsége alapján választottak ki és gyorsított tanfolyamokon készítettek fel tiszti beosztására, és aki társadalmi emelkedését kizárólagosan a szocialista rendszernek köszönhetette. Ezzel persze alaposan visszaesett a hivatásos állomány katonai képzettségének színvonala, aminek javulását csak 1952 után, az új tiszti iskolák első évfolyamainak szolgálatba állásával lehetett észlelni.²¹

A határőrség légénységi állománya sorozás és behívás útján került állományba. A besorozott légénység szolgálati ideje az időszak nagyobbik részében 3 év volt, aminek elteltével kérhette a továbbszolgálat engedélyezését, illetve a hivatásos állományba vételt. Elnevezésükre az ÁVH vezetője 1951-ben a korábbi „államvédelmi őr” helyett az „államvédelmi honvéd”, néhány hónappal később pedig az „államvédelmi határőr” rendfokozati elnevezést vezette be, továbbá elrendelte a korábban használatos „bajtárs” helyett az „elvtárs” megszólítást.²²

A határőrségnél folyó kiképzést és felkészítést az országos parancsnokság irányította és ellenőrizte, azonban azok közvetlen tervezése és szervezése a kerületek, illetve az alegységek szintjén történt.

A tiszthelyettesek a beosztásukhoz szükséges ismereteket a főtí iskolán szerezték meg. A tisztek kezdetben a honvédségi tiszti iskolákon, 1952-től viszont a belső karhatalom kádereivel együtt a Vöröslov államvédelmi tiszti iskolán, valamint a Zájczy laktanyában tanultak. A szakbeosztású tisztek képesítésüket végig honvédségi tanintézetekben jutottak speciális szakképzettségükhöz. 1951-ben a gyalogos-, a páncélos-, a híradó-, a tüzér-, a műszaki-, a hadtáp- az egészségügyi- és a sporttiszti iskolákon 194 fő tanult.²³ A szovjet szabályzatok adaptálása, a szovjet határőrizeti rendszer magyarországi megvalósítása megkívánta, hogy a határőrség vezető beosztású tisztjei a Szovjetunióban végezzék a magasabb katonai iskolákat, tanfolyamokat, a helyszínen tanulmányozva a szovjet határőrizet gyakorlati kérdéseit.

A hivatásos állomány továbbképzését a Határőr Parancsnokság kiképzési osztályának tiszti osztálya irányította. A kerületek és zászlóalj vezetői, valamint a Határőr Parancsnokság beosztottai számára évente két alkalommal 5–5 nap összevonást, valamint évente egy alkalommal 2 napos törzsvezetési gyakorlatot szerveztek. A kerületeknél az alacsonyabb beosztású hivatásos állomány részére a Határőr Parancsnoksághoz hasonló módon szervezték az összevonásokat. Az itt levezetésre került törzsvezetési gyakorlaton csak a törzs vett részt, a végrehajtásba esetenként egyes alegységeket is bevonak. Az országos és kerületi parancsnokságok törzseinél, szerveinél külön-külön negyedévente törzs-technikai foglalkozást is vezettek le 4 órás időtartamban.

A hivatásos állomány egésze, minden évben tavasszal és ősszel köteles volt a határőrségnél rendszeresített valamennyi fegyverrel az előírt lögyakorlatokat végrehajtani. Ezt szigorúan megkövetelték, így lökészségük állandóan magas szinten volt.

Az országos és kerületi parancsnokságok hivatásos állománya számára hetente 4 óra kötelező testnevelési foglalkozás volt előírva, ezen kívül gyakori sportrendezvények kiírásával is javították a hivatásos állomány állóképességét.

A hivatásos határőrök kötelesek voltak hetente önképzést tartani, aminek megtörténtét az összevonások alkalmával végrehajtott vizsgáztatásokkal ellenőrizték.

A sorozott állomány kiképzésében 1950-től a szovjet határőrség kiképzési rendszerét valósították meg. Ennek megfelelően a sorozott állomány kiképzése három és fél hónapos újonckiképzésre, tisztesek további három hónapos kiképzésére, az alegységeknél folyó kiképzésre, valamint a kerületparancsnokságokon végrehajtott összevonásokra tagozódott.

Az újonckiképzést a kerületek alárendeltségébe tartozó ezred, zászlóalj vagy századszervezetű kiképzőpontokon hajtották végre. Állandó kiképzőkeret nem volt – tekintettel az újonc állomány bevonultatásának és kiképzésének ciklikusságára –, hanem azt minden évben a kerület- és zászlóaljparancsnokságoktól, alegységektől vezénylés útján biztosították. Az újonckiképzés három és fél hónapig tartott, alap- és szakkiképzésre tagozódott. Míg az alapkiképzés minden újonc számára egységes tematika²⁴ alapján folyt, addig a szakkiképzés időszakában az egyes szakbeosztásúakat viszonylatonként vagy országos szinten összevonatan egy kiképzőbázison képezték ki. 1950-ben – még a honvédségi hagyományok alapján – kiképzési ágak volt: a határszolgálat, a harcászat, a lő-, az alaki- és a sportkiképzés, a fegyver-anyag-, valamint a szabályzat ismeret. 1954-re viszont az előbbi kiképzési ágak kiegészültek a politikai oktatással, a műszaki-, a vegyvédelmi-, az egészségügyi-, a közlekedési-, a légoltalmi kiképzéssel és a tereptannal. Speciális szakkiképzési ágak voltak a híradó, a műszaki és a hadtáp szakismeretek.

A tisztesek kiképzésére megfelelő csapatoknál szerzett gyakorlat után, az alegységparancsnokok javaslatára került sor. Ezt Fóton, a központi tisztes iskolán 3 hónap időtartamban hajtották végre, ahonnan rajparancsnokként kerültek vissza alegységeikhez. Az iskolát legeredményesebben elvégzők közül kerültek kiválogatásra azok a tisztesek és őrmesterek, akik további 3 hetes, beosztásukra felkészítő módszertani foglalkozások után határügyi vagy kiképző tisztesi, illetve szakaszparancsnok-helyettesi beosztásokba kerültek. A híradó tiszteseket a flottilla újpesti iskolájában, a műszaki, szállító, majd a vegyvédelmi tiszteseket a honvédség szakalegységeinél képezték ki.

Az alegységeknél folyó kiképzést a kerület és zászlóalj közvetlen alegységeinél (vegyvédelmi és műszaki alegységek kivételével) valamint az őrsőkön, forgalomellenőrző-pontokon heti 8 óra katonai és 6 óra politikai foglalkozással valósították meg.

A kerületparancsnokságokon az alegységek tisztesei, valamint a járőrparancsnokok részére több csoportban negyedévente 2–2 nap összevonást szerveztek. A szak-fegyverkezelők és mesterlövészek összevonását, felkészítését az előírt lögyakorlatok előtt hajtották végre.

A kiképzés hatékonyságát átfogóan évente kétszer, a tavaszi és őszi felügyeleti szemle alkalmával ellenőrizték, értékelték. Ekkor határozták meg a következő időszak feladatát is. Ezeken kívül alkalmaztak még cél- és bizottsági ellenőrzéseket is.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a határőrség létszámának – részben indokolt, részben túlméretezett – fejlesztése, tiszti állományának differenciálatlan, igen rövid idő alatt véghezvitt cseréje a korábbiaktól lényegesen eltérő, tömeges képzést és kiképzést igényelt. A szovjet tapasztalatok figyelembe vételével ugyan nagyjából sikerült egy olyan kiképzési, felkészítési rendszert kialakítani, amely eleget tudott tenni a megváltozott igényeknek, azonban ennek ára az alacsonyabb minőség és a nemzeti jelleg feladása volt. A tisztikar túlméretezett váltása a vezető-irányító munkában is érezte negatív hatását, amit a szovjet tanácsadókra való fokozottabb támaszkodással igyekeztek ellensúlyozni, azonban ez is a szovjet határőrizeti rendszer magyarországi elterjedésének és megszilárdulásának kedvezett. Mindezek ellenére az időszak végére kialakult az a felkészült határőr parancsnoki és törzstiszti állomány, amely politikai elkötelezettsége mellett is képes volt a határőrizet különböző vezetési szintjein szakmai feladatának kellő ellátására.

Forrás:

¹ PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, 1994.1.sz. 4-23.p.

² HL HM Eln. 20.183. sz. Intézkedés a honvéd határőrség felállítására

³ PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p.

⁴ Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historica Preasidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6. sz. 64-75. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁵ HL HM Elnökség iratai 1945/29 001

⁶ PARÁDI József: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, 1994.2. sz., 84-126.p.

⁷ KESERŰ István: A határőrség megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában Kandidátusi értekezés (ZMKA). Kézirat. Budapest, 1985. 98. p.

⁸ PARÁDI József: A magyar rendvédelem sajátosságai és fejlődési periódusai a második világháború előtt és után. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VI. évf. (1996) 7. sz. 80-89. p. A tanulmány korábbi változata 1995. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háborúból diktatúrába” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁹ HL HM Elnökség iratai 1945/37 632 p.

¹⁰ MUCS Sándor: Adatok a magyar határőrség 1945 utáni történetéhez (1945 február – 1946 március) *Hadtörténelmi Közlemények* X. évf. (1963) 2. sz. 18. p.

¹¹ KESERŰ op. cit. 189. p.

¹² PARÁDI József: A népi demokratikus forradalom határrendőrsége 1945-1949. In. ÁBEL László (szerk.): *A Határőrség 40 éve*. Budapest, 1985, Határőrség, 67-80.p.

¹³ SZÖCS Ferenc (szerk.) *A határőrség megalakulása és harca a néphatalomért 1945-1948* Budapest, 1970. BM Határőrség 146. p., 189. p.

¹⁴ KESERŰ István–PARÁDI József: *A magyar határőrizet története, hagyományai*. Budapest, 1990, Határőrség, 72 p., ill.

¹⁵ 1690/1945 Me.r. a csendőrség feloszlításáról és az államrendőrség megszervezéséről; 145 389/1945 BM.r. a csendőrség feloszlításáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló miniszterelnöki rendelet végrehajtásáról.

¹⁶ PARÁDI József: A magyar határőrizet (1867-1945). *Határőrségi Tanulmányok*, 1997. 1.sz. különszám 11-35.p.

¹⁷ NAGY György: *Magyarország határforgalmat ellenőrző szervezetének, a szervezet feladatrendszerének, alkalmazott módszereinek változása 1945 – 1991 között*, Kandidátusi értekezés. (MTA). Kézirat. Budapest, 1993. 32-36. p.

¹⁸ KESERŰ op. cit. 126. p.

¹⁹ GÁSPÁR László: A Határőrség leválasztása a Magyar Néphadsereg szervezetéről *Új Honvédségi Szemle* XLIX. évf. (1995) 5. sz. 43-47. p.

²⁰ Határőrség Irattára (HI) 0195/Pk. klgs.-1951.

²¹ GÁSPÁR László: *A Határőrség fejlődése 1950-1956 között* Egyetemi doktori értekezés (ZMKA). Kézirat. Budapest, 1989, 96. p.

²² HI – 045/1951.ÁVH.T.biz., valamint; HI – 087/1951.ÁVH.T.biz.

²³ HI -0315/Pk.klgs.-1952.

²⁴ HI – 0754.500/1950.Kf.Szt.szerv.; HI – 0168/1955.

KISS István Géza
A Magyar Királyi Pénzügyőrség lökiképzése.
Adalékok a Magyar Királyi Pénzügyőrség 1932. évi lökiképzéséhez

A Magyar Királyi Pénzügyőrség történetének a feltárására irányuló kutató munkák már felszínre hozták a szervezet és a működés főbb eseményeit.¹ Kutatásaim során a szervezet-történet szakkiképzését kívántam újabb információkkal gyarapítani, melynek során megközelítőleg teljes képet sikerült kialakítanom az 1932. évi pénzügyőrségi lögyakorlatok végrehajtásáról.

A pénzügyőrség altiszti állományának lökiképzéséről általában a Pénzügyminisztérium VI.c. főosztály vezetője (1932-ben dr. JANKOVICH Antal miniszteri tanácsos) intézkedett. Az évenkénti lökiképzések előkészítését és végrehajtását – így az 1932. évit is – a pénzügyigazgatóságok főnökei (igazgató, igazgatóhelyettes vagy a pénzügyőri előadó) szervezték, majd a PM VI.c. főosztály vezetőjének címzett jelentésekben foglalták össze az adott pénzügyigazgatóság területén működő pénzügyőrségi szervek tagjai által végrehajtott löfeladatokat és azok eredményeit.

A pénzügyőrség története kutatásaimban több kutatóhelyen előtalált és szórványos adatokat tartalmazó dokumentumok, jelentések, vagy kimutatások vizsgálata, majd összesítő táblázatba foglalása mellett, az 1931-es évre is visszautaló ügyintézői és lapszáli feljegyzések, levelezések, számítások segítettek elő az 1932. évi pénzügyőrségi fegyvergyakorlati kiképzések, a löoktatói tanfolyamok és segédoktatói továbbképzések után végrehajtott éles lögyakorlatok eredményeinek és tapasztalatainak összegzését.

Az elemzéseim alapján megállapítható az a tény, hogy az 1932. évi lögyakorlatokon a pénzügyőri testület összes tényleges szolgálatban álló altisztje közül 2423 fő vett részt, a mintegy 2590 főnyi állományból.² Sőt, ehhez hozzá számolható azok a 42 éven felüli pénzügyőri altisztek is – 151 fő –, akik 1931-ben önhibájukon kívül nem vettek részt az előírt lögyakorlaton, pl. a debreceni pénzügyigazgatóságnál, ahol a lögyakorlat nem lett végrehajtva. Részükre a Frommer-Stop pisztolyra való kiképzést is megtartották, majd az 1931. évben már kiképzett pénzügyőri löoktatókkal és segédoktatókkal együtt vettek részt a lögyakorlat teljesítésében.³

A pénzügyőrségi lövészeti kiképzése

A pénzügyőrség lökiképzésére dr. JANKOVICH Antal miniszteri tanácsos, a PM. VI.c. főosztály vezetője 1932.06.11.-én kiadott rendeletében – a pénzügyőrség szakkiképzésén belül – az 1931. évben kiképzett pénzügyőri löoktatók és segédoktatók 1932. évi tanfolyamszerű összevonására intézkedett.⁴

A rendelet kitért arra is, hogy a korábbi éveknél megfelelően, az 1932-es évre is a vegyesdandárparancsnokságokkal történt megállapodások szerint kell a lökiképzéseket és a lögyakorlatokat végrehajtani, az érintett vegyesdandárparancsnokságok által kijelölt helyőrségi vagy vámőrségi lőtereken.

Az intézkedés kiegészült azzal, hogy a 42 éven felüli pénzügyőrök részére is kötelező jellegűvé tette a tanfolyami képzésen való részvételt és az előző évben kiképzett segédoktatóknál beállott hiány pótlását is előírta.

1. Elméleti és gyakorlati lökiképzés.

A pénzügyőrség tagjainak elméleti és gyakorlati lökiképzését minden esetben az adott pénzügyigazgatóság lehetőségei határozták be. Az eltérő elhelyezési körülmények nagyban meghatározták úgy az elméleti, mint a gyakorlati lökiképzést. Pl. 1932-ben a székesfővárosban a Fiumei úti pénzügyőri lakatnyában, F.É.G. kispuskával való lövészet végrehajtásához kialakított és berendezett helyiségben, 211 fő hajtott végre lövészetet, melyhez személyenként 3-3 F.É.G. puskatöltényt használtak fel.⁵ A sátoraljaújhegyi pénzügyigazgatóságnál pedig a testnevelési szerv részéről biztosított F.É.G. kispuskával való lövészetet gyakorolni nem lehetett, mert lőternek is megfelelő helyiség nem állt a pénzügyőrség rendelkezésére.⁶

A pénzügyőrség tagjainak nagy része löelméleti ismeretei és gyakorlati tapasztalatuk emelése érdekében is a polgári lövészegyleteknek tagjaiként rendszeres lögyakorlatokat végeztek. Pl. a szegedi pénzügyigazgatóság pénzügyőrei.⁷

2. Löoktatói és segédoktatói tanfolyam

A pénzügyőrség tisztviselői és altiszti állománya elméleti és gyakorlati lökiképzésének vezetését löoktatók és segédoktatók végezték, akiknek folyamatos képzését, továbbképzését többnapos löoktatói és segédoktatói tanfolyami rendszerben végezték.

A tanfolyamok és lövészetek anyagi- és pénzügyi biztosítására minden pénzügyigazgatóság főnöke szolgálati jegyen költségvetést készített, melyeket felterjesztésük és a bennük foglaltak alapján a „Pénzügyőrség” költségvetési cím „Dologi kiadások” rovat „Egyéb dologi kiadások” alrovaton az érintetteknek rendelkezésre is bocsátották.

Elméleti és gyakorlati lökiképzés minden esetben csak löoktatói vagy segédoktatói tanfolyamot végzett pénzügyőrségi tisztviselők személyes felügyelete mellett kerülhetett végrehajtásra. A kijelölt és kivezényelt személyeket 10–11 napos tanfolyamokra, összehívásra rendelték be, ahol megfelelő ellátást és szállást biztosítottak részükre.

1932-ben azonban előfordult az is, hogy a sátorlajújhelyi pénzügyőrségi kerületek tisztviselői közül koruknál fogva löoktató nem volt kivezényelhető.⁸

A tanfolyamokon kiemelt oktatási téma volt a pénzügyőrség részére szolgálati fegyverül a 36.393/1922. sz. PM számú rendelettel rendszeresített 7.65 mm-es 19M önműködő Frommer-Stop és Frommer-Liliput pisztolyok használatára, karbantartására és kezelésére való kiképzés. Súlyozottan a pisztoly fogások, a töltés, ürítés és a tüzelés. Az utóbb említett pisztoly a pénzügyőrség tisztviselői részére lett rendszeresítve. A testület részére rendszeresített pisztolyok és azok fegyverzetkezelési utasításának kiosztására csak később, az 1926. évi április 16-i keltezésű 43.331/VI.c.-1926. PM számú rendelet kiadását követően került sor. Minden egyes pisztolyhoz 1 db pisztolytáska, 25 db éles töltény és 1 db csőtisztítókefe tartozott.

3. Lő- és segédoktatók továbbképzése

A löoktatók és segédoktatók 1932. évi tanfolyamrendszerű továbbképzésére a 41/1932.P.M.res.számú intézkedés 1932.05.09-én került kiadásra. A korábban, vagy 1931-ben már oktatókká vagy segédoktatókká kiképzett pénzügyőri tisztviselők és altisztek az illetékes helyi vegyesdandárparancsnokságok intézkedésére és a pénzügyigazgatóságok főnökei rendelkezésére továbbképző tanfolyamokon vettek részt, melyeket kirendelt honvédségi tisztek vagy altisztek vezettek le. Az oktatásokat általában előre meghatározott napokon tartották.

A továbbképző tanfolyamok befejeztével került sor az éles lögyakorlatra. A továbbképző tanfolyamok 1932. évi oktatásain részt vett 40 éven aluli pénzügyőri tisztviselő 27 fő, segédoktatóként 42 éven aluli és 1931-ben is kiképzett pénzügyőri altiszt 407 fő; összesen 424 fő.

A tanfolyamokon részt vett állományt a rendelkezésre bocsátott F.É.G. céllovó kispuskával, Frommer-Stop pisztollyal és 95 M. Mannlicher löfegyverrel kellően kiképezték és az azokkal elért eredményeik jók voltak, melyeket a katonai parancsnokok elismerése is kísért.

Említésre való az az eset, mely során a komáromi pénzügyigazgatóság pénzügyőr altisztjei megfelelő mennyiségű töltény hiányában csak korlátozott mértékben gyakorolhatták magukat a F.É.G. céllovópuskával való lövésben. Ez a kis probléma a lökiképzés eredményét viszont súlyosan érintette.⁹

4. Éles lökiképzés és lögyakorlat

A lökiképzést úgy a pénzügyőri tisztviselők, mint az altisztek, kivétel nélkül látható érdeklődéssel fogadták és a kiképzés alatt tőlük, telhetőleg igyekeztek mindazt elsajátítani, ami a fegyverek eredményes használatát biztosítja.

Az 1932. évi lökiképzésre a pénzügyigazgatóságok pénzügyőri előadói állították össze a lögyakorlatokon felmerülő költségeket (élelmezési adagváltság, I–II. csoport napidíjai, lőtérhasználati díj, stb.).

A pénzügyőri tisztviselő, kiképzett löoktató- és segédoktató által vezetett elméleti és gyakorlati oktatás után a vegyesdandárparancsnokság által meghatározott időben, a helyi katonai vagy közeli vámőrségi lőtereken az összes tényleges szolgálatban álló pénzügyőri altisztből 2423 fő (kb. 96%), éles lövészetet végzett. A négy lögyakorlatot 95M Mannlicher puska karabéllyal, legnagyobbbrészt 2 csoportban, 3–3 napon át elvégezték.

Az iskolalövés végrehajtásakor vegyesdandárparancsnokságok intézkedései szerint egy napon, az első, két lögyakorlati szám lelövésénél többet a kiképzés érdekében nem lehet megengedni és ennek megfelelően ezért nem volt elvégezhető 3 napnál rövidebb idő alatt. A komáromi pénzügyőri biztosító kerületből 9 olyan pénzügyőr altiszt is részt vett az iskolalövésben, akik koruknál fogva (42 éven felüliek voltak) akkor vettek először részt éles lögyakorlaton.¹⁰

Az első és második löfeladatot, a második napon a 100 m-es és a 200 m-es körös céltábla fekvő, feltámasztással történő leküzdése jelentette. A 100 m-es körös céltáblán 16 cm-es körben 3 találat volt a követelmény, míg a 200 m-esnél 32 cm-es körben levő 3 találat.

A harmadik löfeladatot, a harmadik napon egy 200 m-es távolságon levő fedezék mentén oldalt mozgó, 16 mp-ig mutatkozó mellalakra fekvő leadott lövéssel való leküzdése tette ki.

A negyedik löfeladatot viszont egy 100 m-es távolságon szökellő fejalakra álló testhelyzetben leadott lövések jelentették. A 3. és 4. löfeladatnál minden találat 20 egységet jelentett.

A négy löfeladat végrehajtására személyenként 20 db Mannlicher töltény volt meghatározva. Az éles lövészetek töltényigényeit általában a pénzügyigazgatóságokkal együttműködő vegyesdandárparancsnokságok lőszerraktáraiból kerültek kiutalásra.

A lögyakorlatot végrehajtó minden személy a nevére kitöltött „Iskolalövés eredménylap”-ot kapott, melyen szerepelt az év (1932.), a lövő neve, rangfokozata, a puska (karabély) száma, a lövő látóképessége, a löfeladatok során leadott lövések száma, eredménye löfeladatonként, és az összesítés, melyen szerepelt az összesített követelmény, a 76 egység. A lölapot a lövés-vezető értékelte, aláírásával hitelesítette és a megjegyzéseit is rávezette, pl. jó lövő, elkapkodta a lövést, stb.

A löeredmények értékelését mellőzöm, de egy-két eredményt meg kell említenem.

Pl. a székesfehérvári pénzügyőrség nagyobb része közepesen jó lövőnek bizonyult, 88 fős létszámának mintegy harmada pedig kiváló eredményt ért el, ami főleg a nagy érdeklődésnek és a löoktató, MARECZKY Gyula püöri főbiztos kiváló hozzáértéssel és odaadással irányított oktatásának tudható be.¹¹

Más, pl. az éleslövészetet végrehajtó szegedi pénzügyőrök közül 3 fő löeredménye maradt alul csak a megkívánt 76 egységen, a többiek pedig a 76-ot, vagy azt meghaladó eredményt érték el.

Továbbá pl. a pécsi pénzügyőrségi löoktatók és segédoktatók löeredményének katonai minősítése „kiválóan jó”-nak, míg a többi altisztek eredménye, melyeket az éleslövészet alatt beállott erős, és szeles időjárás erősen befolyásolt, „Elég jó”-nak volt értékelhető.¹² A lökiképzés alá vont pénzügyőrségi altisztek által elért eredmény inkább csak elméleti tudásban nyilvánult meg, mivel a szükséges Mannlicher puskák csak kölcsön kérések útján, tehát csak időszakonként álltak rendelkezésre. Ezen puskahiány következménye lett az után az is, hogy az altisztek a Mannlicher puska sajátosságait nem ismerhették, valamint az annak eredményes használatához szükséges izomerősítő gyakorlatokban csak ritkán részesedhettek. Ezeknek a gyakorlatoknak végzésében a pécsi pénzügyőrség a továbbiakban állandóan részt kívánt venni, ezért a vegyesdandárparancsnokságtól a pécsi pénzügyőri biztosi kerületeknek egyenként 6 db Mannlicher puskát és felszerelést igényeltek. Az 1932.évi lögyakorlat lölapjait minden pénzügyigazgatóság a P.M. VI.c. főosztályára felterjesztette.

A székesfehérvári éleslövészetben kisebb problémát jelentett az 1922. évből származó, nagyobb részt repedt hüvelyű, pontos céllovésre kevésbé alkalmas töltény lett kiadva és ez a lövések eredményét hátrányosan befolyásolta. Ez a lövést-vezető tiszt megállapításával is megegyezett.¹³

A lögyakorlatok befejeztével a „Pénzügyőrség” költségvetési cím terhére beszerzett és rendelkezésre bocsátott lőszeranyagok hulladékait (lőszerláda, töltényhüvely, tölténytár, tárdoboz, és egyéb hulladék) a lögyakorlat pénzügyőrségi résztvevői által össze kellett gyűjteni és az összegyűjtött lőszerhulladékot két példányos kimutatás kíséretében, pénzügyigazgatósági (központi vámigazgatósági) kerületenként az 57.455/VI.c.-1932. PM. számú rendelet (kiadva: 1932.április 22-én) alapján decemberben a csepeli fém- és lőszerátvételi kirendeltséghez be kellett szállítani. A felmerülő szállítási költségek elszámolása a „Pénzügyőrség” költségvetési cím, „Dologi kiadások” rovat, „Beszerzési költségek” alrovat terhére történt.

Összegezve:

A pénzügyőrség löoktatói és segédoktatói lökiképzése, valamint az azt követő lögyakorlatok a legnagyobb rendben nyertek befejezést. A lökiképzés és az éles lövészet alatt az illetékes pénzügyőri előadó a vegyesdandárparancsnoksággal személyesen állandóan érintkezésben volt és a kiképzés körüli eljárás kolcsönösen, teljes egyetértésben történt. A vegyesdandárparancsnokságok oktatási tervei a pénzügyőri szolgálat zavartalan ellátását tekintve is a célnak megfelelt és arra vonatkozó negatív észrevétel nem került említésre. A katonai oktatók részéről javaslatként felmerült az, hogy a lökiképzés érdekében minden pénzügyőri altiszte 95 M. Mannlicher karabéllyal lássanak el, mert az oktatásokon csak 10 db puska lett a használatra biztosítva. A kiképzések és a lögyakorlatok alatt a kirendelt pénzügyőrök kifogástalan, fegyelmezett magatartást tabusítottak, általában jó szorgalmat, igyekezetet és igen kielégítő előmenetelt értek el, valamint elismert katonás magatartást tanúsítottak, amiért a továbbképzés vezetésével megbízott honvédségi tisztek a legteljesebb elismerésüknek adtak kifejezést. A lögyakorlatokon résztvevő pénzügyőrök megtették kötelességüket, ellenük panasz nem merült fel. A lögyakorlatokban elért eredményekről összesítő táblázatok készültek, melyeket a katonai vezetőségek kielé

gítóen jónak és várakozáson felülinek ismertek el. Az altisztek elhelyezése és élelmezése kifogástalan jó volt, A költségekről készített kimutatások arra engednek következtetni, hogy a lövészetek költségeit, azokat megelőzően is szolgálati jegyen igényelték meg. Ezt támasztják alá azok az esetek is, melyek időpontjai azt a feltevésemet támasztották alá, hogy a löökutatói tanfolyam elrendelése és a költségeknek a Pénzügyminisztériumtól való igénylése nem esett egybe, az utóbbi később, ezért a hiányzó összegek pótlólagos kiutalását kellett kérni. De olyan eset is előfordult, hogy többlet költségek keletkeztek.¹⁴ A számadások szerint a kifizetések rendre megtörténtek.

A lökiképzés színvonalának emelésére tett javaslatok

A sátoraljaúj helyi pénzügyőrség 1932.10.29-i jelentésében javaslat került felterjesztésre, melyben a pénzügyőri altisztek részére miniatűr lőtérnek – a pénzügyőri altisztek anyagi hozzájárulásával – a lak tanya udvaron való létesítésére. Dr. JANKOVICH Antal, a PM. VI.főosztály vezetője a javaslatot nem fogadta el azzal, hogy a lökiképzés gyakorlás hivatalos cél, tehát ezekre a gyakorlatokra hivatalosan is szükség van, annak eszközeiről pedig hivatalból kell gondoskodni.¹⁵

- A pécsi pénzügyigazgatóság azzal a javaslattal érvelt, hogy a helyes lövéshez és találáshoz szükséges ismeretek és ügyességek alapos elsajátítása céljából minden pénzügyőrségi biztosi kerület részére 1 db F.É.G. kispuska beszerzése lenne elegendő a szükséges eszközökkel. A P.M. VI.c. főosztály vezető 1932.09.12-i értesíti a pécsi pénzügyigazgatóságot, hogy javaslatához nincs megfelelő költségvetési fedezet, egyenlőre nem tudják biztosítani az igényt.

- A sátoraljaúj helyi pénzügyigazgatóság főnöke azzal a javaslattal élt, hogy a pénzügyőrségi kerületében a pénzügyőrök részére és 1933-as évre 1 db Deseő-Rödl féle hordozható „Házilövölde”¹⁶ beszerzését engedélyezze, hogy a kerület pénzügyőrei részére még a téli hónapokban is a F.É.G. kispuskás lövészetet gyakorolni lehessen. Indokaiban előadta, hogy a „Házilövölde” beszerzési ára 140 Pengő, két ember bárhova szállíthatja és kezelése rendkívül egyszerű, valamint üzemeltetése külön költséggel nem járhat, mert egyrészt a testnevelési kirendeltség, valamint a MOVE Lövészegyesület a szükséges F.É.G. Longrifle-töltényeket a pénzügyigazgatóság rendelkezésére bocsátja.¹⁷

A javaslatot a PM részéről elfogadták és 1932.12.13-án engedélyezték a „Házilövölde” beszerzését a pénzügyőrség kiképzése céljából a „Pénzügyőrség” költségvetési cím, „Dologi kiadások” rovat, „Beszerzési költségek” alrovat terhére. A megfelelő fedezetről a hiteligénylési kimutatások útján lett gondoskodva. A beszerzett Házilövöldét a pénzügyőrségi leltárba be kellett vételezni.

Néhány gondolat a „Házilövölde” használathatóságáról. A házilövölde lehetővé tette, hogy egy vagy két pénzügyőr (lövész) F.É.G. kispuskával, akár zárt helyiségben, akár bárhol a szabadban, úgy álló, mint mozgó- és pillanatcélok lövését gyakorolhatta. Az iskolalövés összes lögyakorlatait, valamint a legnehezebb harcszerű célokra való lövés, (mint pl. gyorsan mozgó alakok és pácéllőrészek) volt végrehajtható vele. Fegyveranyag igénye F.É.G. kispuska, Longrifle-töltény, mely bármilyen távolságról használható.

A végrehajtható löfeladatok:

1. Iskolalövés

1.1. Körös céltáblára: egy vagy két céltábla egyszerre állítható fel, egy vagy két pénzügyőr egyszerre löhet.

1.2. Alakra: a találatot kapott alak elbukik és a hajtószerkezet segítségével új alak kerül a helyébe, egy vagy két pénzügyőr löhet. Az alakok nagyságát tetszés szerint változtathatjuk.(B./b, mint a.)

1.3. Alkalmi célokra: (kapás- és gyorslövés) a cél tetszés szerint néhány mp-ig áll és azután eltűnik. Ha közben eltalálják, természetesen szintén elbukik. A célok rövid ideig való mutatkozása teljesen pótolja az előre-hátra mozgást, mert rövid előre-hátra mozgásnál (pl. szökellésnél a cél nagysága és így körvonala nem változhat.)

2. Harcszerű célokra való lövés

2.1. Fel- és eltűnő célok követése (1./c.-hez hasonlóan)

2.2. Mozgó célok lövése:

2.2.1.A célokat állandó egyenletes oldalmozgásban tartjuk.

2.2.2.Egy vagy két pénzügyőr löhet.

2.2.3. Ha a löszekrényt egy oldalon valamivel alátámasztják úgy, hogy az ferdén áll, akkor a célok ferde vonalban mozognak.

2.2.4. Az alakok nagysága tetszés szerint változtatható és így pl. oldalt szökellő alakból egyszerű fogással lövészárokban mozgó váll- vagy fejalak csinálható.

2.2.5. A felállított alakcélokat tetszés szerinti sebességgel és időközökkel oldalt mozgadjuk. A cél nagysága megváltoztatható.

A lögyakorlatok különböző alakcélokkal is végrehajthatók oldalt szökellő, oldalt és előre szökellő, oldalt kúszó, oldalt és előre kúszó, oldalt és oldalt előre mozgó pc.gk (lőrések), különböző állatok (róka, nyúl, őz, stb.).

Elismerések és pénzjutalmak

Az 1932. évi lőkiképzés terén lőoktatóként vagy segédoktatóként kitűnt pénzügyőri személyeket odaadó, eredményes tevékenységük és általában a pénzügyőrség gyakorlati kiképzése és fegyelmezése terén szerzett érdemeik elismerésül, a P.M. VI.c. főosztályvezetője, JANKOVICH Antal miniszteri tanácsos a pénzügyigazgatóságok által tett javaslataik szerint dicséretben vagy pénzjutalomban részesítette. Az érintett pénzügyőrök értesítése mellett a jutalmazásukat illetve megdicsézésüket minden esetben az érdekeltek szolgálati és minősítési táblázatába be kellett vezetni.

A pénzjutalmak összegei 20–30–50 Pengőt tettek ki, melyeket aláírt elismervényen vettek át, mint pl. a sátoraljújhelyi pénzügyigazgatóságnál:

„ELISMERVÉNY 30P. azaz H a r m i n c pengőről, mely összeget a nagyméltóságú m. kir. Pénzügyminisztérium 2.066/1932.P.M.VI.c.fő. sz. rendeletével kiutalt jutalom fejében a mai napon átvettém. Sátoraljújhely, 1932. évi november hó 26-án. Vékey Jenő m.kir.püőri szemlélsz.”¹⁸

Mellőzni kellett a jutalomról vagy a dicséretéről az értesítést, abban az esetben, ha a jutalomban, illetve dicséretben részesítettek valamelyike időközben fegyelmi eljárás vagy fegyelmi büntetés hatálya alá került

A pénzügyőrség 1932. évi lőkiképzésére „...kirendelt pénzügyőrök kivétel nélkül megállapodott, komoly gondolkodású és nemzeti szempontból megbízható emberek benyomását keltették, a honvédség tagjaival a legjobb egyetértésben voltak és rövid vezénylésük alkalmat adott a honvédség és a pénzügyőrség közötti megértés és kölcsönös megbecsülés kimélyítésére...”¹⁹

Ez a jellemzés a kor összegezett véleményének is tekinthető a pénzügyőrségről, mint fegyveres őrtestületről.

Forrás:

¹ – PARÁDI József: *A dualista Magyarország pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914*. Budapest, 1987, Határőrség, 123 p., ill.

– Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. 1-3. köt. Budapest, 2003, Tipico Design Kft, 1. köt. *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*. 219 p., 8 jogszabály, 11 melléklet. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

– Idem: *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1995¹, Tipico Design, (társszerzőkkel, szerk.) 222p., 141 melléklet

– Idem: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatairain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CII.évf. (1989) 2. sz. 177-196.p.

– Idem: A dualizmus kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII. évf. (1999) 9. sz. 82-85. p. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 23-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században*” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

– Idem: A pénzügyőrség szerepe a dualizmus kori Magyarországon határőrizetében. In. BERTA Gyula(szerk.): *Somogy megyei rendvédelem-történeti szimpózium 2001-2002*. Kaposvár, 2002, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 46-48.p. A tanulmány korábbi változata 2001. szeptemberében Kaposváron hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság „*Dél-Pannon Rendvédelem-történeti napok*” című szimpózium sorozatának 2001. évi rendezvényén. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

² Arday Pénzügyi Évkönyve a m. kir. pénzügyőrség és az összes pénzügyi közeg számára. LIV. évf. (1933) KLESZKY Gyula kiadása. 350. p.

³ MOL K292. 9. csomó 764. A m. kir. debreceni pénzügyigazgatóság 1932.évi szn. jelentése.

⁴ 175/1932. P.M. r. Pénzügyőrség lőkiképzése

⁵ MOL K292. 9. csomó 858. A székesfővárosi pénzügyigazgatóság 1932.12.23-i jelentése

⁶ MOL K292. 9. csomó 856. A sátoraljújhelyi pénzügyigazgatóság 1932.12.03-i jelentése

⁷ MOL K292. 9. csomó A szegedi pénzügyigazgatóság 1932-i jelentése

⁸ MOL K292. 9. csomó 845. A sátoraljújhelyi pénzügyigazgatóság 1932.09.29-i jelentése.

⁹ MOL K292. 9. csomó 722. A m. kir. komáromi pénzügyigazgatóság 1932. évi szn. jelentése.

¹⁰ MOL K292. 9. csomó 719. A m. kir. komáromi pénzügyigazgatóság 1932. évi jelentése

¹¹ MOL K292. 9. csomó 859. A székesfővárosi pénzügyigazgatóság jelentése

¹² MOL K292. 9. csomó 799. A pécsi pénzügyigazgatóság 1932.08.31-i jelentése.

¹³ MOL K.292. 9.csomó 817. A m. kir. székesfehérvári pénzügyigazgatóság 1932. évi jelentése

¹⁴ MOL K292. 9. csomó 764. A m. kir. debreceni pénzügyigazgatóság költségkimutatása

¹⁵ MOL K.292. 9.csomó. 850. A sátoraljújhelyi pénzügyigazgatóság 1932.november 9-i javaslata

¹⁶ Rendszeresítésre került a 7577/1932 HM körrendelettel

¹⁷ MOL K.292. 9.csomó 856. A sátoraljaújhelyi pénzügyigazgatóság 45/2.főn.-1932. Szám, 1932.12.03-án.

¹⁸ MOL K.292. 9.csomó. 850. A sátoraljaújhelyi pénzügyigazgatóság 1932. november 9-i javaslata

¹⁹ MOL K292. 9. csomó 859. A székesfővárosi pénzügyigazgatóság jelentése Vö. A budapesti vegyesdandár parancsnoksághoz beterjesztett jelentéssel.

NAGY Ákos Péter
A budapesti Rendőrtiszti Főiskola

A Rendőrtiszti Főiskola története

A Főiskola történetével különösebben most nem szeretnék foglalkozni, hiszen előttem már sokan írtak róla¹, most csak egy rövid összefoglalást tekintek feladatommak:

A hatvanas években a bűnözés minőségi változáson ment keresztül, új bűncselekményszakok jelentek meg. A Belügyminisztériumnak fokozatosan nőttek a feladatai, szükségessé vált egy képzettebb rendőrtisztállomány létrehozatala, melynek alapja a rendőrtisztképzés főiskolai szintre való emelés volt. A BM kollégium 1970. május 28-án határozott a Rendőrtiszti Főiskola létrehozásáról.² Az iskola felügyeletét a belügyminiszter látta el. Az intézmény 1971. szeptember 1-jén kezdte meg működését.³

A szakokra az előírt felvételi követelmények teljesítését követően nyertek felvételt a jelöltek. A hallgatók a tanulmányaik befejezése után államvizsgát tettek és oklevelet kaptak.⁴ Ez az oklevél – a képesítés általános fokozata szempontjából – egyenértékűnek számított a más főiskolákon megszerzett oklevelekkel.

1971-től indult a nappali képzés, ezt követte 1975-ben a levelezős oktatás.⁵ A hallgatók I-II-III. évfolyam közötti nyári szünetben egyhónapos nyári szakmai gyakorlaton vettek és vesznek jelenleg is részt. A nappali tagozaton évfolyam-parancsnokság működik, akiket a főiskola általános helyettese irányít.

Az iskola működését a volt Rendőrtiszti Akadémia épületeiben kezdte meg, de mivel ezek nem voltak elégségesek a színvonalas oktatás biztosításához, ezért újabb épületrészeket emeltek. (1980-ig bezárólag.)

A főiskola eddigi vezetői: 1970–1986: Dr. GYÖRÖK Ferenc r. vezérőrnagy, 1986–1990: Dr. BELOVAI Illés r. ezredes, 1990–1993: Dr. KRATOCHWILL Ferenc főigazgató, 1994–1995: Dr. DÁNOS Valér r. dandártábornok, 1996–1997: Dr. FAZEKAS Attila r. dandártábornok. A főiskola főigazgatója 1997 óta Dr. BLASKÓ Béla r. dandártábornok.⁶

A Főiskola működésének jogi alapjai

A Rendőrtiszti Főiskola az államháztartás részét képező olyan önálló jogi személy, amely a Belügyminisztériumon belül, mint önálló központi költségvetési szerv, a felsőfokú oktatási és tudományos kutatási tevékenysége révén széleskörű társadalmi szükségleteket elégít ki. A belügyminiszter közvetlen felügyelete és irányítása alá tartozó főiskola – az egyéb felsőoktatási intézményekhez hasonlóan – a vonatkozó jogszabályok adta keretek között, de autonóm módon működik. Alaptevékenységét országos szinten, kizárólagos illetékességgel végzi. Alaptevékenységi körében a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvényben, a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben, a katonai és rendvédelmi felsőoktatási intézmények vezetőinek, oktatóinak és hallgatóinak jogállásáról szóló 1996. évi XLV. törvényben, illetve más kapcsolódó jogszabályokban meghatározottak szerint az előzőekben felsorolt rendvédelemmel foglalkozó szervek részére képez szakembereket nappali, levelező, és esti tagozatán. (Rendőrség, Határőrség, Vám- és Pénzügyőrség, Büntetés-végrehajtás, Katasztrófavédelem)⁷

A szervezeti és működési szabályzatban meghatározott jogosultságai alapján az intézményt a főigazgató és helyettesei irányítják.

A főiskola alaptevékenységi körén kívül költségterítéses szolgáltatásként, illetőleg vállalkozási tevékenységként külső megbízók számára oktatói, kutatási, szaktanácsadói, felső- és középfokú tanfolyami, át- és továbbképzési, illetve más egyéb szolgáltatási feladatokat láthat el.

A képzés módjai: nappali, levelezős, keresztévfolyamos, átképzős.

Az oktatás és a választható szakok

A Rendőrtiszti Főiskolán az oktatás 6 szemeszteres nappali, illetve 4 éves levelező tagozatos képzés keretében az alábbi szakokon folyik: bűnügyi, közrendvédelmi, közlekedésrendészeti, igazgatásrendészeti, gazdaságvédelmi, vám- és pénzügyőri, határrendészeti, büntetés-végrehajtási.

Az alapképzés mellett helyet kap a főiskolai képzésben számos más szak-, illetve átképző tanfolyam is. (rendészeti szervek, ügyészség... stb.)

A jelentkezés és a felvétel sajátosságai

„A nappali tagozatra – a felvételi irányszámoknál jelzettek figyelembevételével – állandó belföldi lak-
hellyel rendelkező 25. életévét (büntetés-végrehajtási szakon 30. életévét) be nem töltött büntetlen ma-

gyar állampolgárok jelentkezhetnek, akik a fegyveres szolgálatra alkalmasak és a főiskola képzési iránymainak megfelelően valamely rendvédelmi szervnél a munkaviszony létesítését, illetve a szolgálat teljesítését vállalják...”⁸

A nappali tagozatokon átlagosan 250 hallgató vesz részt – összesen mintegy 750 –, míg a levelező oktatásban részesülők száma meghaladja az 1500–1600 hallgatót is.

2001-ben összesen a 260 nappali tagozatos helyre 2618-an (10,1-szeres túljelentkezés), míg a 260 levelezős helyre 1733-an (6,7-szeres túljelentkezés) adták be felvételi kérelmüket. A nappali tagozatok közül legtöbbször a büntügyi szakra jelentkeztek (1432; az összes jelentkező 54, 6%-a), ha azonban a szakonként felvehető hallgatók számát is figyelembe vesszük, akkor elmondhatjuk, hogy a vámgazgatási szakra volt a legnagyobb túljelentkezés (22,9-szeres).

A főiskola által meghirdetett szakokra az érdeklődés átlagosan tízszerese volt 2001-ben annak, mint ahány helyre be lehet kerülni. A legkevésbé a közlekedésrendészeti és közrendvédelmi szakok vonzották az érdeklődőket, fontos azonban megemlíteni, hogy ide csak hivatásosként lehet bekerülni, a polgári pályázók számára ez zárt terület.

A levelezősök esetében a statisztikák is mást mutatnak: a legfelkapottabb szakok épp azok voltak, melyek a nappalisok körében utolsóként zárták a sort, így a közrendvédelmi 11,4-szeres, pénzügy-nyomozói 6,6-szoros és közlekedés rendészetre 6,5-szörös volt a túljelentkezés. (a pénzügynyomozói szakot a nappali képzésben nem lehet választani, mert nem került meghirdetésre.)⁹

Alkalmassági vizsgálatok

A pályázók az írásbeli és szóbeli felvételi vizsgákon, a pszichológiai vizsgálaton, valamint a fizikai-kondicionális gyakorlati felmérésen szerezhetik meg a felvételhez szükséges pontokat. A felmérésre az írásbeli vizsgákat követően hívják be a pályázókat. Csak azok a jelentkezők kerülnek behívásra, akik az írásbeli felmérésen megfelelték. Itt a jelentkezők aktuális fizikai-kondicionális állapotát, szervezeteik teherbírási képességét mérik fel.¹⁰ Az eljárás során „alkalmas”, illetve „nem alkalmas” minősítést kap a felvételiző. Aki „nem alkalmas” minősítést kap, az a felvételi eljárás további részében nem vehet részt.

Emellett meg kell felelniük a hivatalos állományba vételhez szükséges egészségügyi alkalmassági vizsgálaton is, amely a jelentkezőknek a rendvédelmi szerveknél végzendő feladatok ellátásához szükséges egészségi állapotát hivatott megállapítani.¹¹

A pszichológiai vizsgálat, amely két részből – csoportosan megírt tesztből és egyéni vizsgálatból – áll, a jelentkezők intelligenciájáról, értékrendjéről és személyiségéről készít felmérést a „pályaalakalmasság” megállapítása céljából.¹²

A felvett hallgatói állomány paraméterei

A tavalyi évben legtöbbször Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből (29 fő – 10,7 %), Pest megyéből (25 fő – 9,3 %), illetve Bács-Kiskun megyéből (22 fő – 8,1%) jöttek. A legkevesebb hallgatót Komárom (4 fő – 1,5 %), Zala (6 fő – 2,2%) és Tolna (6 fő – 2,2%) megye „küldte”. Ebből a rendőri szakokra 22 borso-di, 17 pesti és 17 szabolcsi jutott.

A hallgatók többsége vidékről jön a főiskolára (Budapestről, vagy Pest megyéből összesen 47-en jöttek 2001-ben – 17,5%), az ő elhelyezésük a főiskola kollégiumában részben megoldott, itt mintegy 360 személy számára van férőhely.

Az újonnan felvettek érettségi átlaga nagyjából megegyező, 4-es körül mozog. Ennél csak a büntetés-végrehajtásos hallgatók átlaga lényegesen alacsonyabb (2,99).

Gimnáziumban a jelentkezők nagyobbik hányada végzett, a 269 hallgatóból 177-en, azaz mintegy 66 %. A többiek tanulmányaikat érettségig adó szakközépiskolákban fejezték be. Arról nincs megbízható adat, hogy hányan jártak olyan gimnáziumba, illetve szakközépiskolába, melyben rendvédelmi oktatás is folyt.

A polgári pályázók és a hivatásos hallgatók aránya korábbi évekkel ellentétben egyre inkább megfordulni látszik, hiszen a 2001-ben felvettek között a civil életből érkezettek száma 191, míg a hivatásosok 78-an vannak (büntügyi- 25, közlekedés- 16, közrendvédelem- 21, büntetés-végrehajtás- 15), s ezzel az évfolyamnak már csak a 29 %-át alkotják.

A férfiak–nők aránya is egyre inkább kiegyensúlyozódik: a 2001-es statisztikák szerint 68–32 % a nemek közötti megoszlás. Ez a pálya emancipálódását mutatja.

A nyelvvizsgálóval rendelkezők attól függően, hogy a vizsgájuk milyen szintű, illetve típusú, többletpontokat kapnak a felvételi pontok összesítésénél.

Nyelvvizsgapontot 58 fő számíthatott be a felvételi pontoknál, ez az összlétszámnak csak 21,5 %-a. A bünyügyi szakon 22,6 %-a, a határrendészeknek, 34,6 %-a, a vám- és pénzügyőrök 30 %-a rendelkezett érvényes nyelvvizsgálóval. Arról nem szól a kimutatás, hogy a hallgatók ezeket a nyelvvizsgákat mely nyelvekből szerezték és hogy ezek milyen tudást tükröznek.¹³

Alapképzés és tanulmányok:

A nappali tagozatra felvettek először egy hathetes alapképzésen vesznek részt. Itt igen erős fizikai-pszichikai terhelés éri őket, hiszen a mindennapos, néha estig tartó tanórák, a napi három erőnléti foglalkozás, az állandó összezártság, és a sokak számára teljesen új fegyelmi-, illetve fegyelmezési rendszer még a legerősebbeket is megviseli. A hallgatók ezen alapképzés keretei között ismerkednek meg először a rendészeti munka alapjaival, a fegyverek használatával és még sok egyéb olyan ismerettel, melyek a rendészeti munka végzéséhez elengedhetetlenek. Az alapképzés végén vizsgáznuk kell a 6 hét során elsajátított tananyagból, csak sikeres vizsga esetén kezdhetik meg főiskolai tanulmányaikat.

Az első év elvégzésével a polgári hallgatók kettős jogállásba kerülnek, azaz a hallgatói státusz mellett egyben próbaidős, hivatásos jogállású rendőr őrmesterré is válnak. A második évtől az ösztöndíjat felváltja a fizetés, majd az év végétől véglegesített állományba veszik őket.

A gyakorlati alapismereteket a hallgatók a vizsgaidőszakokat követő 1 hónapos szakmai gyakorlatok alatt szerezhetik meg, melyet vagy júliusban, vagy augusztusban kell teljesíteniük. A második szemeszter után a Balaton környékén nyílik lehetőség az első nyári szakmai gyakorlat teljesítésére, a 4. szemeszter után pedig ott, ahol a hallgató ezt kívánja.

Tantárgy, óra és vizsgarend (Bűnyügyi szakon 1999/2000)

I. év 1. félév: Idegen nyelv, Logika, Politológia, Bevezetés az állam- és jogtudományokba, Pszichológia, Számítástechnika, Közrendvédelmi ismeretek, Kriminálmetodológia, Krimináltechnika, Rendőri alapismeretek, Testnevelés.

I. év 2. félév: Idegen nyelv, Szociológia, Büntetőjog, Büntető-eljárás jog, Magyar alkotmányjog, Pszichológia, Számítástechnika, Közlekedésrendészeti ismeretek, Szabálysértés-jog, Krimináltechnika, Rendőri alapismeretek, Testnevelés.

II. év 3. félév: Idegen nyelv, Büntetőjog, Büntető-eljárás jog, Közigazgatási jog, Pszichológia, Számítástechnika, Szabálysértés-jog, Krimináltaktika, Rendőri alapismeretek, Testnevelés.

II. év 4. félév: Idegen nyelv. Büntetőjog, Büntető-eljárás jog, Közigazgatási jog, Polgári jog, Számítástechnika, Krimináltaktika, Igazságügyi-orvos és elmekórtan, Bűnyügyi szolgálati ismeretek, Rendőri alapismeretek, Testnevelés.

III. év 5. félév: Retorika, Etika, Büntetőjog, Polgári jog, Pedagógia, Számítástechnika, Kriminológia, Kriminálmetodika, Bűnyügyi szolgálati ismeretek, Rendőri alapismeretek, Testnevelés.

III. év 6. félév: Büntetőjog, Emberi jog, Nemzetközi jog, Vezetés és szervezési ismeretek, Kriminológia, Kriminálmetodika, Bűnyügyi szolgálati ismeretek, Szakmai kötelező alternatív I, Szakmai kötelező alternatív II., Testnevelés.

Kiemelt óraszámban a következő órák kerülnek oktatásra: idegen nyelv (324) nyelvvizsga, büntetőjog (240) államvizsga, bűnyügyi szolgálati ismeretek (238) államvizsga, testnevelés (214), büntető eljárás-jog (150) szigorlat.

Zárávizsgára bocsátás feltételei: Minimum egy szigorlat letétele, Intézmény által akkreditáltatott idegen nyelvből minimum egy államilag elismert, rendvédelmi középfokú szaknyelvi „C” típusú nyelvvizsga, vagy bármilyen nyelvből államilag elismert, általános „C” típusú nyelvvizsga eredményes letétele, Szakmai gyakorlat elvégzése, Szakdolgozat elkészítése¹⁴, Abszolutórium megszerzése, „B” kategóriájú gépjárművezetői engedély¹⁵.

Zárávizsga tárgyak: Büntetőjog, Kriminálisztika, Bűnyügyi szolgálati ismeretek

A végzett hallgatók elhelyezkedési lehetőségei

A főiskolán sikeres államvizsgát tett és tanulmányi eredménytől függően hadnaggyá, vagy főhadnaggyá előléptetett tisztek elhelyezkedését a képzésben érintett minisztériumok és országos hatáskörű szervek garantálják, törekedve a szolgálati és egyéni érdekek harmonizációjára.

A végzett hallgatók többsége beosztott tiszti, kisebb részük – elsősorban a közrendvédelmi és a határrendészeti szakosok – a végzést követő viszonylag rövid idő után parancsnoki munkakörbe kerül.

A tanulmányaikat befejező hallgatóknak, megszerzett diplomájuk alapján, lehetőségük van mindazon polgári felsőoktatási intézményekben továbbtanulni, melyek újabb diploma megszerzésére irányuló vagy posztgraduális képzést indítanak.

Az Rendőrtiszti Főiskolán szerzett diploma birtokosát – 2 évi munkában eltöltött idő után – feljogosítja többek között magánnyomozói tevékenység, őrzés-védelem, valamint rendészeti feladatok ellátására, irányítására, illetve kiegészítő képzés után különböző szakértői munkák vállalására is.¹⁶

Az oktatók

Az oktatási feladatokat a mintegy 160 fős tanári kar látja el. Az oktatók 16 különböző tanszéken tevékenykednek, így: Bűnügyi tanszék, Gazdaságvédelmi tanszék, Katasztrófavédelmi tanszék, Kriminológiai tanszék, Közrendvédelmi tanszék, Közlekedésrendészeti tanszék, Büntetés-végrehajtási tanszék, Határrendészeti tanszék, Vám- és Pénzügyőri tanszék, Alkotmányjogi és közigazgatási jogi tanszék, Büntetőjogi és Kriminológiai tanszék, Társadalomtudományi tanszék, Pszichológiai tanszék és laboratórium, Számítástechnikai és informatikai központ, Testnevelési és küzdősportok tanszéke, Idegen nyelvi Intézet.

A főiskolán 44-en rendelkeznek tudományos fokozattal, négyen közülük kettővel is (Phd/C.Sc). A legtöbben Phd. fokozatúak (10), majd Dr.univ (7) kandidátusok (5) és C.Sc főiskolai tanárok (5).

A főiskolán 15 egyetemi-, illetve főiskolai tanár (14), 24 docens, 59 adjunktus és 25 tanársegéd oktat. Szakoktatója 10, míg külsős oktatója 22 van az RTF-nek. Az 1993/94-es adatokhoz képest sokat javult a statisztika a főiskolai tanár/egyetemi tanár kategóriában, hiszen a 2001-es arány majdnem 7%-kal magasabb, mint 93/94-ben volt.(2,4 %) A docensek és adjunktusok száma is változott. Az előbbieket 14,5 %-ról 14,8 %-ra, míg az adjunktusok 47,6 %-ról 36,4 %-ra változtak. A tanársegédek száma majdnem fele a 93/94-es évnél: 28,9 %-ról 15,4 %-ra csökkent. A statisztikai adatok változása a képzés színvonalát befolyásoló tanári kar jelentős minőségi fejlődését bizonyítja.

Az iskola külsős oktatói a tanári kar 13,8 %-át teszik ki. Fokozat nélkül 7 oktató tanít a főiskolán, legtöbbjük nyelvtanár (6 fő).¹⁷

A tudományos fokozatszerzést megnehezíti az a tény, hogy jó néhány, a főiskolai szakképzés szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró terület, mint pl. igazgatásrendészet, közrendvédelem, határrendészet, vámrendészet, bűnügyi operatív ismereteket stb. szakterületükön – egyetemi képzés híján – egyszerűen nincs hol tudományos fokozatot szereznük az oktatóknak.¹⁸ Emellett vannak még olyan területek is, – mint pl. a kriminológia – amelyek nehezen fogadtathatóak el az egyetemeken olyan kutatási témaként, amelyet a tudományos fokozatszerzés szempontjából is támogatnak.¹⁹

A tanári kar 39 %-a nő, 61 %-a férfi. Ez a hét évvel ezelőtti állapotok megcserélődését mutatja, hiszen akkor a tanári kar többségét hölgyek alkották.

Az oktatói és kutatói kar továbbképzése

A rendszeresen szervezett idegen nyelvi és számítástechnikai továbbképzéseken túl még számos más témában is folyt ismeretanyag-bővítés.

Többek között: A gazdasági bűnözés napjainkban, az ezzel szemben történő rendvédelmi tevékenység aktuális kérdései. A katasztrófavédelmi törvény és végrehajtási rendelkezéseinek bemutatása, a katasztrófavédelmi szervezeti struktúra ismertetése. A rendőri intézkedések elleni állampolgári panaszok kivizsgálásának tapasztalatai. A személyi adatok védelme a rendőri munkában, az előforduló problémák ismertetése. A köztisztviselői törvény módosításával összefüggő, a hivatásos állománnyal kapcsolatos változások ismertetése. Kutatásmódszertan. Több más, pedagógiai tárgyú továbbképzés.

Az iskolában folyó kutatás és tudományos tevékenység

Az oktatók jelentős része kutatómunkát is folytat, illetve diákkörök keretében a hallgatók kutatói tevékenységét is segítik. Az 1999-ben alapított mestertanári elismerést még az alapítás évében iskolánk TDK elnöke, most pedig 2000-ben titkára is elnyerte.²⁰

A 2000-ben négy fő szerzett PhD. tudományos fokozatot, a többi ilyen fokozatot megszerezni kívánó tanárnál már csak a védési idő kitűzése várta magára. A Rendőrtiszti Főiskola Tudományos tanácsa üléseit rendszeresen megtartotta, számos –a főiskola tudományos életét érintő- kérdésben véle-

ményt nyilvánított. A főiskolán folytatott tudományos kutatómunkát a tanszékek mellett a Rendészeti Kutatóintézet is segíti, amely a főigazgató tudományos helyettese felügyeletével működő, önálló feladatkörrel ellátott intézmény.

Az alapító okiratban foglalt rendeltetésének megfelelően az ORFK, a Határőrség és az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság állományába tartozók részére: rendészeti vezetőképzést, vezetőik periodikus továbbképzését, rendészeti tiszti periodikus továbbképzést, szabadegyetemet, köztisztviselők központi továbbképzését tartotta.

Nemzetközi kapcsolatainkon keresztül, folytatva a már megkezdett gyakorlatot, egyre nagyobb számban használnak fel a főiskola oktatói tudományos munkáikban idegen nyelvű szakirodalmat.

Az RTF 2001–2003. évre szóló középtávú kutatási tervébe 107 kutatási téma szerepel, melyek jelentős része már befejeződött, illetve 2003. év végéig teljesülni fog. A középtávú kutatási tervet nem csupán a rendvédelmi szervek országos főhatóságai, hanem a Megyei Rendőr Főkapitányságok, a Határőr Igazgatóságok, a Katasztrófavédelem Területi Igazgatóságai is véleményezték, javaslatokat tettek, illetve megjelölték azokat a témákat, melyek az adott rendvédelmi szervek gyakorlati munkájának végrehajtásához szükségesnek vélték. A terv végleges kialakításához ajánlásokat tette a BM és az RTF Tudományos Tanácsa is. a tervezés ezen metodikája képes biztosítani azt a jogos igényt, hogy azon kutatási témák kapjanak prioritást, amelyek a legjobban szolgálják a bűnmegelőzést, felderítést és a bűnüldözés napi, gyakorlati igényeit. A 2001-es évben további erőfeszítéseket tett az iskola abba az irányba, hogy közös kutatási terveket dolgozzon ki, melyekben hazai, illetve külföldi partnereink is részt vesznek. Ennek során hazai jogtudományi karokkal, továbbá a német, szlovák, lengyel partnerekkel alakult ki közös kutatási program, elsősorban határrendészeti, kriminológiai, kriminalisztikai, pönológiai és közlekedésrendészeti témákban.²¹ A tanszékek és az RVTKI tudományos igényű publikációs gyakorlata is tovább szélesedett.²²

Kutatás tervezése: A főiskolán a kutatásnak kiemelt jelentősége van. Ezen eredmények gyakorlatot segítő szerepe, oktatásban való felhasználása kitüntetett jelentőségű. A prioritások sorrendje: A kutatás célja az oktatás közvetlen támogatása. A kutatás tudományos minősítések megszerzésére irányul. A kutatás speciális módszertani szükségleteket kielégítő munka. Nemzetközi rendvédelmi együttműködést hivatottak elősegíteni.

Diákköri tevékenység

A hallgatók tudományos kutatási tevékenységét elsősorban a Tudományos Diákköri Tanács szervezi meg és hangolja össze. A kutatómunkát a diákok tanáraik vezetésével végzik.

1999-ben Állami- és Jogtudományi szekcióban 43 dolgozat lett nevezve, ebből 23 részesült díjazásban, illetve itt egy opponensi díjat is elnyertünk. A társadalomtudományi szekcióban 4 dolgozathoz egy lett különdíjjal jutalmazva, a hadtudományi szekcióban a 11 indított dolgozathoz 6 ért el helyezést, vagy kapott valamilyen díjat.

Hallgatóink a XXV. OTDK-n az állam- és jogtudomány szekcióban egy II. és egy III., illetve egy különdíjat kaptak. A hadtudományi részben ugyancsak egy II. és III., míg a társadalomtudományi részben egy V. és egy VI. helyezést értek el. A diákoknak délutánonként lehetőségük van – a különböző tanszékek által nyújtott- speciális kollégiumok látogatására, illetve külső intézményekben meghirdetett kollégiumokon való részvételre. A hallgatók a más egyetemek és főiskolák által nyújtott diákrendezvényeken, konferenciákon, találkozók, speciális kollégiumokon és versenyeken rendszeresen részt vesznek.

A tudományos munkát és tanulást nagyban elősegíti a főiskola 120.000 kötetes szakkönyvtára, illetve a tanszékeken található dokumentumtárak. A tanárok, diákok és a külső szakemberek tudományos jellegű munkáikat elsősorban a Belügyi Szemlében, a Főiskolai Figyelőben és a Rendvédelmi Füzetekben publikálhatják.

A tankönyvek és jegyzetek jelentős hányadát, illetve a főiskola lapját (Rendjel) a főiskolai nyomda állítja elő.

Az iskola hazai és nemzetközi kapcsolatai

A / Főiskolánk az elmúlt tanévekben a korábban kiépített belföldi kapcsolatrendszerét igyekezett továbbfejleszteni. Ennek értelmében együttműködési megállapodást kötött az ELTE-vel és a Semmelweis Orvostudományi Egyetemmel.

Az RTF jelentős számú külföldi kapcsolattal is rendelkezik mind az Európai Unión belül, mind azon kívül.

B / Állandó jellegű együttműködés és kapcsolat áll fenn **Németországgal** (Villingen-Schwenningeni Rendőr Szakfőiskola, Münsteri Rendőr Vezetőképző Akadémia, Rothenburgi Rendőr Szakfőiskola, Hildesheimi Rendőr Szakfőiskola, Oldenberger Rendőr Szakfőiskola, Fürstfeldbrucki Rendőr Szakfőiskola), **Franciaországgal** (Cannes-Ecluses-i Rendőrtiszt Főiskola), **Hollandiával** (Rendőrákadémia), **Angliával** (Kent Megyei Bűnüldözési Akadémia), **Csehországgal** (Prágai Rendőrákadémia) és **Szlovákiával** (Pozsonyi Rendőrákadémia), illetve **Ausztriával**. Több nemzetközi tudományos konferencián²³ képviseltette már magát az iskola Brüsszelben, Saint-Cyr-au Mont-'dor-ban és Barcelonában.

C / Eseti kapcsolatot tart fenn a főiskola Romániával, Lengyelországgal, Ciprussal, Chilével, Gambiával és Iránnal.

Külföldi képzés lehetőségei

A. A nemzetközi alapítványok által biztosított lehetőségek és a kapcsolatépítés során külföldi kormányok e célú segélykereteit felhasználva lehetséges a külföldi tanulmányutakon megvalósuló ismeretszerzésben való részvétel. Iskolánkból 2001-ben nagy számban utazhattak ki külföldre tanárok és hallgatók különböző konferenciákra, illetve tanácskozássokra.

B. Huzamosabb külföldi tartózkodásra a lehetőségek korlátozottak. Az ebben való részvétel pályázat útján valósítható meg. Alapfeltétel az idegen nyelv ismerete és a kiemelkedő teljesítmény.

C. Teljes körű képzés az eltérő jogrend, illetve szervezeti felépítés stb. miatt nem lehetséges, a kiegészítő képzés azonban szükséges. Itt elsősorban a továbbképzésen, illetve a célorientált ismeretszerzés-bővítésen van a hangsúly. A külföldi képzés és továbbképzés lehetőségét fenn kell tartani, illetve bővíteni kell további országokkal is, hiszen – annak ellenére, hogy iskolánknak nemzetközi kapcsolatokban nincs hiánya és az együttműködést államközi szerződések is segítik (pl. Németország, Baden-Württemberg tartomány) – a hallgatóknak jelenleg csak Franciaországban adódik meg – korlátozott létszámban- az a lehetőség, hogy egy alkalommal 10 hónapra kiutazhassanak.

Tanulmányi Hivatal

„A tanulmányi hivatal ellátja az alapképzésen és a szakirányú továbbképzéseken résztvevő nappali és levelező tagozatos hallgatók tanulmányaival összefüggő oktatásszervezési, ügyintézői, ügyviteli és adminisztrációs feladatokat. A tantervi előírásoknak megfelelően féléves időtartamra elkészíti a Főiskola órarendjét. Nyilvántartja a Főiskola által szervezett szaktanfolyami résztvevő hallgatók tanulmányi végzettségét, illetve ezen túlmenően intézi az intézmény felvételi tevékenységét. A Hivatal a Főiskola Szervezeti és Működési Szabályzatának megfelelően, a főigazgató oktatási helyettesének irányításával, hivatali munkarendben végzi tevékenységét.”²⁴

Vezetője jelenleg Dr. DERCE László

Intézmény technikai háttere

Az intézmény 4 korszerűen felszerelt számítástechnikai tanteremmel, több szakkabinettel, kriminál-technikai laboratóriummal, helyszínelő-házzal, nyelvi laborokkal, zártláncú TV-hálózattal, oktatófilmek készítésére alkalmas videotechnikával és stúdióval, 52 tanteremmel és 7 előadóteremmel rendelkezik. A sportolást egy sportcsarnok, szabadtéri pályák és több, kisebb tornaterem segíti. A főiskolán jelentős számú önképző- és sportkör működik, így a kulturális és sportolási lehetőségek széles skálája biztosított.

Forrás- és irodalomjegyzék

Törvények:

- 1993. évi LXXX törvény a felsőoktatásról
- 1994. évi XXXIV törvény a rendőrségről
- 1996. évi XLV törvény a hallgatói jogállásról

Felhasznált irodalom:

- BÉKÉSI Tihamér: A Rendőrtiszt Főiskola tevékenységéről. *Rendvédelmi Füzetek* (1991) 1. sz.
- CSABA László: Az Unió keleti politikája és a kibővítés, *Európai Szemle*. Budapest, (2001) 1. sz.
- Jan DICKERS: Milyen módon tud a nevelés és az oktatás hozzájárulni a modern rendőri szervezet kialakulásához? *Rendészeti tanulmányok* II. évf. (1991) 1. sz.

- ILLÉS György: *Rendőrtiszti Főiskola – Jubileumi évkönyv – 30 éves a Rendőrtiszti Főiskola 1971-2001*. Budapest, 2001, Rendőrtiszti Főiskola.
- LIPOVECZ Iván: *Pozícióharcok a médiában*. HVG. XXIV. évf. 3. szám
- LOTHAR Spath: *1992 Európa álma*, Budapest, 1991, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó.
- MATEI László: Az egységes rendőr-szakoktatás koncepciója. *Rendészeti tanulmányok* II. évf. (1991) 1. sz.
- PARÁDI József: Rendőrtisztképzésünk hagyományai 1867-1945. In DÁNOS Valér (szerk.): *A rendőrképzés reformja a kelet-európai változások tükrében*. I. Budapest, 1991, BM Rendészeti Kutatóintézet, 35-51.p. /Tanulmányok a rendészet köréből/ A tanulmány korábbi változata 1991. november 12-13-án hangzott el a Rendőrtiszti Főiskola által szervezett rendvédelmi szakképzési konferencián Balatonföldváron. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Idem: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. *Belügyi Szemle*, XLV. évf. (1997) 4. sz. 101-109. p.
- Rendőrség 1998 – Évkönyv*. Budapest, 1997, ORFK
- Statisztikai tájékoztató, Felsőoktatás 1993/94*. Budapest, 1994, Művelődési és Köznevelési Minisztérium.
- Statisztikai tájékoztató, Felsőoktatás 1998/99*. Budapest, 1999, Oktatási Minisztérium.
- Statisztikai tájékoztató, Felsőoktatás 1999/00*. Budapest, 2001, Oktatási Minisztérium.
- Statisztikai tájékoztató, Felsőoktatás 2000/01*. Budapest, 2001, Oktatási Minisztérium.
- SZAKÁCS Gábor: A rendőrképzés helyzete a két világháború között. *Főiskolai Figyelő*, V. évf. (1994) 4. sz.
- Idem: A főfoglalkozású oktatók összetétele a Rendőrtiszti Főiskolán és tevékenységi körük. *Főiskolai Figyelő* VI. évf. (1995) 3. sz.
- Idem: Reformra szorul-e a magyar rendőrtisztképzés? *Rendészeti tanulmányok* II. évf. (1991) 1. sz.
- Idem: Tények a magyar rendőrtisztképzés II. világháború utáni korszakától a rendszerváltás kezdetéig. *Főiskolai Figyelő* VI. évf. (1995) 2. sz.
- SZEPESI Lajosné (szerk.): *Rendőrtiszti Főiskola – Hallgatói tájékoztató*. Budapest, 2001, Rendőrtiszti Főiskola

Forrás:

- ¹ PARÁDI József: Rendőrtisztképzésünk hagyományai 1867-1945. In DÁNOS Valér (szerk.): *A rendőrképzés reformja a kelet-európai változások tükrében*. I. Budapest, 1991, BM Rendészeti Kutatóintézet, 35-51. p. /Tanulmányok a rendészet köréből/ A tanulmány korábbi változata 1991. november 12-13-án hangzott el a Rendőrtiszti Főiskola által szervezett rendvédelmi szakképzési konferencián Balatonföldváron. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata;
- Idem: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. *Belügyi Szemle*, XLV. évf. (1997) 4. sz. 101-109. p.
- ² 1970. évi 39. törvényerejű rendelet a Rendőrtiszti Főiskola létesítéséről
- ³ 4/1971 (X.19.) Bm.rendelet és a 010/1971.BM.számú parancs alapján
- ⁴ 165/1971.(MK 22.) MM.sz.utasítás-Tanulmányi és vizsgaszabályzat
- ⁵ 022/1973. számú belügyminiszteri utasítás
- ⁶ *Rendőrtiszti Főiskola, Jubileumi évkönyv*, Budapest 2001, Rendőrtiszti Főiskola, 19-23. p. (2005-től prof. dr. SÁRKÁNY István ny. r. ddtbk. – 2007-től vezérőrnagy – a főigazgató, majd a felsőoktatási törvény módosítása nyomán rektor)
- ⁷ BÉKÉSI Tihamér: A Rendőrtiszti Főiskola tevékenységéről, *Rendvédelmi Füzetek*, II. évf. (1991) 1. sz.
- ⁸ *Felsőoktatási felvételi tájékoztató 2002*, Budapest, 2001, OM, 591. p.
- ⁹ RTF Tanulmányi hivatalának szóbeli közlése alapján, az adatok a TH adatbázisában megtalálhatóak 2001
- ¹⁰ Ennek során a 21/2000.(VIII. 23) BM-IM-TNM együttes rendelet előírásainak kell megfelelniük, *Belügyi Közlöny* XI. évf. (2000) 16. sz. 1554. p.
- ¹¹ loc. cit.
- ¹² CSONDORNÉ SCHÜLLER Gabriella – KIS Géza: Alkalmassági vizsgálat az Rtf-en, *Rendészeti Tanulmányok* V. évf. (1994) 4. sz.
- „...A bűnügyi szolgálat pályaprofiljának elemzésekor szembetűnővé vált, hogy ennek a pályának az alapvető pszichés terhelése az ellentétes szociális szerepek egyidejű vállalásának nehézségéből fakad. A pálya ugyanis azt követeli meg, hogy a nyomonzó harmonikusan illeszkedjen be a fegyveres szervek hierarchikus rendjébe, tekintély- és szabálytisztelő legyen, magas fokú fegyverzettséget tanúsítson. Ugyanakkor, ha sikert akar elérni a bűnüldöző munkában, akkor nagyfokú önállósággal és döntésképeséssel, kreativitással, változó helyzetekben gyors alkalmazkodási képességgel kell rendelkeznie, így fokozottan kell tanulmányozni:
- az előéletet (környezettanulmány, feltáró beszélgetések...stb)
 - verbális-szociális intelligencia színvonala
 - kognitív faktorok
 - karakterológiai szempontok (érzelmi reakciók, intellektuális kontroll, empátia készség, kontaktusteremtési képesség, motiváltság a rendőri munkában...stb)
- az alkalmassági vizsgálatok 1981 tavaszától indultak meg, 1992-től kétlépcsős a vizsgálat.
1. lépcső: csoportos vizsgálat (intelligencia, személyiségstruktúra)
 2. lépcső: a csoportos vizsgálat után – amennyiben szükségessé vált kiegészítő információk megszerzése – következett az egyéni vizsgálat.(RAVEN-teszt, ZULLIGER-teszt, EXPLORÁCIO)”
- ¹³ RTF Tanulmányi hivatal szóbeli közlése alapján, az adatok megtalálhatóak a TH adattárában 2001
- ¹⁴ *Magyar Közlöny*, 11. szám 676. p.
- ¹⁵ SZEPESI Lajosné (szerk.): *Rendőrtiszti Főiskola – Hallgatói tájékoztató*. Budapest, 2001, Rendőrtiszti Főiskola 63. p.
- ¹⁶ *Rendőrség 1998, Évkönyv* Budapest, 1997, ORFK.
- ¹⁷ SZEPESINÉ op. cit. 13-34. p.
- ¹⁸ SZAKÁCS Gábor: A főfoglalkozású oktatók összetétele és tevékenységi köre a Rendőrtiszti Főiskolán, *Főiskolai Figyelő* VI. évfolyam (1995) 3.szám 315-342. p.
- ¹⁹ *Statisztikai tájékoztató, Felsőoktatás 1993/94*. Budapest, 1994, Művelődési és Köznevelési Minisztérium, 7-164. p.
- ²⁰ *Főiskolai éves beszámoló 2000*. Jelentés (RTF). Kézirat. Budapest, 2000.

²¹ 2001-es főigazgatói tájékoztatóhoz készített témajavaslat. (RTF) Kézirat. Budapest, 2000.

²² Vö. 20.

²³ A kapcsolatos jellege protokolláris tartalmú volt elsősorban. Főként vezetői látogatásokban merült ki. Ehhez csatlakozott néhány intézmény tekintetében évente 1–1 alkalommal hallgatói csoportkirándulás jellegű, 1–2 hetes látogatás. A kapcsolatot a vizsgált időszakban még nem jellemezte a hallgatók és oktatók partnerintézményben illetve annak közvetítésével megvalósuló oktatása, továbbá szakmai gyakorlatának kivitelezése, valamint külföldi felsőoktatási tanulmányok folytatása. (a szerk.)

²⁴ *Rendőrtiszi Főiskola, Jubileumi évkönyv (1971-2001)*, Budapest, 2001, RTF 116-117. p.

NAGY György Rendvédelem és tudomány

A cikk az egy évtizede folydogáló tudományszak teremtő elképzelések lelanyhult vitái felpozícióját célozza a rendvédelem témakörében.¹ A szerző elfogadhatónak találja, hogy az állam klasszikus funkcióival kapcsolatos állami szervezetek a közigazgatáshoz tartozóak., És ha az oda sorolt funkciót ellátó szervezetek is abba a kategóriába tartoznak, akkor az állam érdekeit szolgáló (védő) szervezetek mind rendvédelmi szervezetek.

A kétpólusú világ több mint egy évtizede történt szétrobbanása a tudományos kutatás terén nemcsak megnyitotta a határokat, de megkövetelte az addig bebetonozott diszciplínák érvényességének megvizsgálását. Az általunk művelt tudománnyal kapcsolatos igények és a tudomány saját fejlődési problémái egyaránt szükségessé tették és teszik a tudomány struktúrájának vizsgálatát, más rendszerekkel való kapcsolatainak tanulmányozását.²

Az elmúlt évtizedben a fegyveres erők és testületek állományába tartozó tudományos kutatók (elsősorban a határőrség és a rendőrség állományába tartozók) kutatásaik eredményei rendszerezésekor rádőbbsenhettek arra a tényre, hogy még mindig nem tisztázott, nem pontosan körülhatárolt a rendvédelem tartalma, sem mint fogalom, sem mint tudomány. Mi több az eltelt több mint egy évtized sem volt elég szakkifejezéseink megújítására, egységes tudományos rendszerbe foglalására.³ A nemzetközi tapasztalatcserék során pedig nyilvánvalóvá vált, hogy a „nyugati” szakemberek és kutatók továbbra sem értik szakkifejezéseinket.

Mintegy újbóli vitaindító vetem fel a problémát. A korábbi kezdeményezések,⁴ gondolat kísérletek,⁵ amelyek esetenként továbbéltek,⁶ mint egy-egy konferencia előadás, elhalkultak. Nem sikerült egy olyan viszonylag kis létszámú grémiumot szervezni, amelyben az új tudományterületet igénylők eltérő álláspontjaikat ütköztetve közös nevezőre juthatnának.

E kezdeményezés ellenére a kérdés a feledés homályába merülhet. A megváltozott társadalmi viszonyok, a NATO- hoz, az Európai Unióhoz csatlakozás mint napjaink aktualitása a gyakorlatot helyezi előtérbe, azt sürgeti. Ez is egy út. Mondhatja akárki, hogy az idő majd megoldja ezt a kérdést is, hiszen eddig is jól megtalálták helyüket a tudományos kutatók a hadtudomány berkeiben.

Köztudott, hogy mai napig is a hadtudomány az a közeg ahol a határrendészet, a katasztrófavédelem, a rendőrség kutatóit (néhány kivételtől eltekintve) szűkebb és tágabb szakmai kutatásaikkal befogadta, s tudományos eredményeiket tudományos fokozat odaítélésével elismerte. Ennek legfrissebb és legékesebb bizonyítéka a ZMNE doktoravató rendezvényei.

Azonban tapasztalataim szerint a rendvédelem legkülönbözőbb területén tevékenykedő elméleti és gyakorlati szakemberek új diszciplína megalkotását igénylik.⁷

A rendvédelem önálló tudomány-e, vagy tudományszak-e vagy tudományág-e. Ennek a kérdésnek az eldöntése és mint tudomány interdiszciplináris kapcsolatának feltárása szükséges

Az új diszciplína megalkotásához azonban jelentős elméleti tisztázásra van tehát szükség, hiszen a tudomány összetett, nyílt, egyre bővülő rendszer. Hierarchiája nem szorítható egyetlen lineáris összefüggésformába, hanem több aspektus szerinti és többféle összefüggést tartalmaz.⁸

A tudományelméleti igényekből eredő struktúravizsgálatok az adott időszak tudományágáról, vagy annak egy részéről, fejlődési tendenciáiról adnak képet.⁹

Elengedhetetlen, hogy a vizsgálatok az érintett témában született publikációk és egyéb dokumentumok minél szélesebb körére terjedjenek ki. Gondos elemzőmunkával a tudomány struktúrájával kapcsolatos alapvetések szűrhetők le, melyek lehetővé teszik egy új diszciplína, differenciálódási és integrálódási tendenciák, kapcsolatformák feltárását, prognosztizálását.

Gondolataim kiindulópontja az a tény, mely szerint egy tudomány rendszerét nemcsak a már kész tudomány, diszciplína építi fel. A ma már önálló tudományok és tudományágak valaha csak mint hipotézisek, elméletek, módszerek, irányzatok, szemléletmódok léteztek. Nagy a valószínűsége annak, hogy bizonyos mai elméletek is egykor – és manapság különösen rövid idő alatt – diszciplináris önállóságra tesznek szert, így a tudomány szintjén módosítják a meglévő, vagy potenciálisan létező tudományokat, tudományágakat.

A tudománytörténeti publikációk szerint az elmúlt évszázadok tudományfejlődését elsősorban a specializáció fokozódása és azzal együtt a differenciálódási mozzanatok előretörése jellemezte. De a fejlődés egyre inkább a szintetizáció és integráció is amely a komplexitás irányába mutat, egyre inkább az interdiszciplinaritás irányába tolódik.

Az emberi, társadalmi célok és feladatok a tudományfejlődésre a tudománystruktúrára determináló hatásúak. Egyértelműnek látom azt, hogy funkcionális irányból célszerű a felmerülő kérdést

megközelíteni. E megközelítés a tudományt dinamikus tevékenységként értékeli, s lehetőséget ad a sokoldalú „megláttatásra”, a történetiségre. Nemcsak „beskatulyáz”, nemcsak a differenciálódási tendenciákat fejezi ki, hanem a szoros kapcsolatokat, az integratív tendenciákat is.

Támogatom azoknak a kutatótársaim álláspontját, akik azt a véleményt képviselik, hogy nem önálló határőr, rendőr, tűzoltó, nemzetbiztonsági tudományra van szükség, hanem az azokat közös jegyeik alapján összefűző tudományterületre, tudományszakra tudományra. Olyan tudományra, amely a rendvédelem történetével, a rendvédelem céljaival, feladataival, szervezeteivel, intézményeivel, eszközeivel, tevékenységével kapcsolatos kutatási eredményeket összefogja.¹⁰

A hazai kutatók egy részének álláspontja szerint a rendvédelem a közigazgatás egyik jelentős területe, tehát oda kell sorolni.

A hazai kutatók egy másik része az amúgy is változó hadtudományba kívánja besorolni a rendvédelmet.¹¹

Az bizonyos, hogy – ahogyan azt ZACHAR József professzor tanulmányában is bizonyította, – mindkettő az állami szuverenitást fenyegető veszélyek elhárításának kérdéseit kutatja.¹²

Az állam- és közbiztonságot zavaró emberi magatartások miatt számos szakosított rendészeti feladatot ellátó szervezetet, intézményt kellett felállítani: A teljességre törekvés nélkül ezek: igazgatási, nemzetbiztonsági, határrendészeti, vám- és pénzügyőri, idegenrendészeti (bevándorlási), állampolgársági, tűzrendészeti, polgári- és katasztrófavédelmi, természet- és környezetvédelmi, erkölcsrendészeti, közbiztonsági, egészségügyi, szabálysértési, bűnügyi, börtönügyi, igazságügyi, közlekedésrendészeti, büntetőbíráskodási, településrendészeti, mező- és erdőgazdálkodási.

A szakosított, – akár ideiglenesen elkülönülő – szervezetek száma emelkedő tendenciát mutat¹³. Egyetértek ZACHAR József professzorral abban is, hogy a hagyományos szerepek megváltozásával a rendvédelem átlép a határainkon. A békebiztosítás és a békefenntartás a nemzetközi rendfenntartó szervezetekben történő szerepvállalással valósul meg.

A rendvédelem – különös tekintettel a határellenőrzésre a határőrizetre – mint tudomány interdiszciplináris kapcsolatának feltárását szükségesnek tartom. A határvédelmet és a béketeremtést e kategória pereméhez tartozónak tekintem, melyben az interdiszciplinaritás erőteljesen a hadtudomány felé mutat.

Általam tisztelt FINSZTER Géza *A Belügyminisztérium és a tudományos kutatás* című tanulmányában az alábbiakat írta „...a rendvédelem alapos megismerése csak igen széles interdiszciplináris mezőben valósítható meg.” mellyel teljes egészében egyetértek.

Köztudott, hogy mai napig is a hadtudomány az a közeg ahol a határrendészet, a katasztrófavédelem, a rendőrség kutatóit (néhány kivételtől eltekintve) szűkebb és tágabb szakmai kutatásaikkal befogadta, s tudományos eredményeiket tudományos fokozat odaítélésével elismerte.

A rendvédelem önálló tudomány-e, vagy tudományszak-e vagy tudományág-e. Ennek a kérdésnek az eldöntése és a tudományterület interdiszciplináris kapcsolatának feltárása szükséges.

A kutatók eltérő nézeteket vallanak e témában melyet a publikált vélemények is alátámasztanak. Egy vélemény szerint például a hadtudomány és a rendvédelem viszonya témakörében legkézenfekvőbb annak elismerése, hogy a rendőrség karhatalmi tevékenysége közel áll a hadtudományhoz. Az Öböl – háború idején az őrző – védő megelőző feladatokat sokszor nem a rendőri, hanem a hadtudomány által kidolgozott és jól kipróbált módszerekkel, eszközökkel teljesítettük. hogy „...a határőr csapattevékenységek során amely a jugoszláv polgárháború miatt déli területeken vált általánossá az alegységek vezetését a hadtudományban leírt elvek alapján biztosítottuk.”

Az RTF 1997. évi kiadványa, amely „A rendőri csapaterő taktikai eljárásai” címet viseli, amelynek készítője BERNÁTH Mihály le sem tagadhatná hadtudományi ismereteit.¹⁴

OPÁL Sándor az interdiszciplinaritás jelentőségét emelte ki amikor úgy fogalmazott, hogy „A rendvédelemnek ... hasznosítani kell azokat a hadtudományi ismereteket és tapasztalatokat is, amelyek az említett tudományág belső védelmi és logisztikai témakörébe tartoznak.”¹⁵

A kutatók jelentős része természetesen csak a konszolidált viszonyok közötti rendvédelmet vizsgálja, azt is rendőri szemüvegen keresztül, s a kutatások perifériáján helyezkedik el a „minősített időszak” kérdésköre. Szóba sem kerül, vagy csak érintőlegesen a nemzetközi terrorizmus, a nemzetközi szervezett bűnözés erőszakos tevékenysége, a tömeges migrációs hullámok kezelése, a katasztrófa helyzet, vagy az úgynevezett háborús (katonai – honvédelmi) közigazgatás kérdése.¹⁶ Pedig – e téma területén tett vizsgálódásaim arra engednek következtetni – ezeréves történelmünk jelentős részének „közigazgatását” ilyen funkciót ellátó szervezetek jellemezték.

A kutatásaim során megvizsgált dokumentumok alapján megállapítható, hogy e kifejezés értelmezésében tapasztalható a legtöbb nézetkülönbség.¹⁷

A kifejezések összességében és formailag azonosnak tekinthetők. Az eltérések a részletekben rejlenek. „rendvédelem: mindazok a tevékenységi formák, amelyek az ország törvényekkel szabályozott alkotmányos belső rendjének fenntartására és folyamatos biztosítására irányulnak”¹⁸

Mindenképpen vizsgálni érdemes annak az okát, vajon a hatályos jogszabályaink miért nem harmonizálnak a tudományos kutatók nézeteivel.

A Magyar Köztársaság Alkotmánya VIII. fejezet 40/A. § (1) szerint „A fegyveres erők (Magyar Honvédség, Határőrség) alapvető kötelessége a haza katonai védelme. A Határőrség rendészeti feladatkörében ellátja az államhatár őrzését, a határforgalom ellenőrzését és a határrend fenntartását.”

Az 1993. évi CX. törvény A honvédelemről I. Fejezet 2.§. szerint: „A honvédelem célja: idegen hatalom fegyveres támadása ellen a Magyar Köztársaság függetlensége, területi sérthetatlensége, a lakosság és az anyagi javak katonai erővel való megvédése, illetőleg az államszervezet, ezen belül a fegyveres erők, a rendvédelmi szervek, továbbá a nemzetgazdaság, a társadalmi szervezetek és az érintett állampolgárok erre való összehangolt felkészítése.”

A honvédelemről szóló 1993. évi CX. tv. (Hvt) 65. §-ában rendelkezik a rendvédelmi szervekről. Ide sorolva: rendőrséget, polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat, büntetés-végrehajtási testületet, vám- és pénzügyőrséget, polgári védelmet, ht. állami és önkormányzati tűzoltóságot.

Az 1997. évi XXXII. törvény 2.§.szerint „Az államhatár őrzése és védelme a fegyveres erők feladata. A Határőrség kettős rendeltetésű, sajátos jogállású és szervezetű fegyveres szerv, amely a haza katonai védelmét a fegyveres erőkre, a határrendészeti feladatait az e törvény rendelkezései, valamint a rá vonatkozó más törvények és jogszabályok alapján hajtja végre.”

Az államhatár rendjének védelme: a Határőrségnek a zavartalan határmenti viszonyok megőrzésére irányuló szolgálati tevékenysége, amelyet az államhatár őrzésével, a határforgalom ellenőrzésével, a határrend fenntartásával és a jogszabályokban meghatározott egyéb feladatok végrehajtásával valósít meg. (Hör.tv.4.§.(1))

Az államhatár őrzése: a Magyar Köztársaság államhatára sérthetatlenségének biztosítására a Határőrség által a határterületen folytatott állandó szolgálati tevékenység. (Hör.tv.4.§.(2))

E törvényeken kívül tevékenységét meghatározza: az 1994. évi XXXIV. tv. a Rendőrségről, az 1993. évi LXXXVI. tv. a külföldiek beutazásáról, Magyarországon tartózkodásáról és bevándorlásáról, az 1997. évi CXXXIX. tv. a menedékjogról, továbbá a Btk. „a 66/1997. (XII. 10) BM rendelet, 1973. évi. I. tv. Be. , 1968. évi I. Tv. valamint még több, a kutatás szempontjából nem meghatározó jogszabály.”¹⁹

Természetesen egy tudomány befogadó. Az egymást követő hosszabb – rövidebb időszakok eltérő jogalkotási, államirányítási koncepciói nem zárják ki a történeti távlatokban egymáshoz közelálló funkciót ellátó szervezetek, szervek elméletének és gyakorlatának egy tudományterületbe, tudomány-szakba sorolását.

Ha az állam klasszikus funkcióival kapcsolatos állami szervezeteket a közigazgatáshoz (állami-gazgatáshoz) tarozónak elfogadjuk, s az oda sorolt funkciót ellátó szervezetek is abba a kategóriába tartoznak, akkor az állam érdekeit szolgáló (védő) szervezetek mind rendvédelmi szervezetek. De vajon az útlevelelhatóság, vagy a földhivatalok rendvédelmi szervezetek? Ha mindazok a tevékenységi formák, amelyek az ország törvényekkel szabályozott alkotmányos belső rendjének fenntartására és folyamatos biztosítására irányulnak akkor az.

Más területet vizsgálva, vajon a Határőrség rendvédelmi szerv, vagy nem? A hatályos jogszabály szerint nem, pedig jogosult „rendészeti feladatkörében” kényszerítő eszközök alkalmazására, nem is beszélve arról, hogy az állam kiemelten fontos érdekeit védi.

A kutatók által publikált definíciókon nyugvó elméletekben véleményem szerint nagyon sok a funkcióra épülő azonosság, de nincs teljes átfedés.

Az interdiszciplináris kapcsolat az egyik kiemelten fontos tudománnyal a jogtudománnyal több aspektusból bizonyított, hiszen az állam érdekeit megvalósító, az állam által meghatározott (jog)szabályok (törvény, rendelet, határozat) érvényesítését szolgáló tevékenységeket eljárásokat teljesítő, sok esetben kikényszerítő szervezetekről van szó.

Az általam is támogatott rendvédelem tudomány valamint a jogtudomány kapcsolatát jól példázza, hogy társadalmi fejlődés során bekövetkező változások figyelemmel kísérésével a működés a végrehajtás tapasztalata alapján együttesen, vagy önállóan tesz (tett) javaslatot az államnak a mindenkori biztonságpolitikai koncepció valamint a (jog)szabályok módosítására, tartalmi és eljárásjogi területen. Eközben az állami igények (célok) teljesítéséhez a lehető legracionálisabb szervezetet épít fel,

feladatrendszer fogalmaz meg, a cél eléréséhez elveket, alkalmazható módszereket, eljárásokat dolgoz ki, azokat előkészíti az alkalmazásra, beválás vizsgálatot végez, korrekciós, módosító javaslatokat, rendszabályokat készít elő.

Más megközelítésben a vizsgált területeknek a közigazgatással való kapcsolata az állami irányítás folytán olyan összefüggésben is felmerülhet, hogy rendvédelem tudomány csak tudományszak, s azt az állam és jogtudomány fogja össze mint tudományág.

Ha a Nyugat-Európában, az USA-ban és Japánban meghonosodott teljes elkülönülés, elkülönítés a járható út, akkor a rendvédelem tudományág, szakterületei, pl. határellenőrzés, a karhatalmi tevékenység és a – kémelhárítás elmélete és módszertana is egyre inkább önállósuló tudományszakokká válnak.

Természetesen egy tudomány befogadó. Az egymást követő hosszabb – rövidebb időszakok eltérő jogalkotási, államirányítási koncepciói nem zárják ki a történeti távlatokban egymáshoz közelálló funkciót ellátó szervezetek, szervek elméletének és gyakorlatának egy tudományterületbe, tudományszakba sorolását.

A rendvédelem terén végzett összehasonlító vizsgálatomból az a következtetés szűrhető le, A kutatók által publikált definíciókon nyugvó elméletekben véleményem szerint nagyon sok a funkcióra épülő azonosság, de nincs teljes átfedés.

A rendvédelem kifejezés tartalma további tisztázásra, pontosításra szorul, ahhoz, hogy önálló diszciplínaként elfogadásának kérése szóba kerülhessen.²⁰

Forrás:

¹ FINSZTER Géza: A közigazgatás és a rendvédelmi kutatások helye és perspektívája. *Belügyi Szemle*, XLVI. évf., (1998) 1. sz.

² SALGÓ László: *A biztonság új típusú megközelítése*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1993. 28. p.

³ NYÍRI Sándor: A közrend és közbiztonság. *Belügyi Szemle*, XLII. évf., (1994) 10. sz.

⁴ PINTÉR Sándor: Rendőrség, rendészet, közbiztonság. *Belügyi Szemle* XL. évf., (1992) 6. sz.

⁵ OPÁL Sándor: A rendvédelem néhány tudományelméleti és fogalmi kérdése. *Belügyi Szemle*, XL. évf. (1992) 6. sz.

⁶ PRÓKAI Béla. Nemzetbiztonság, honvédelem, határrendészet. *Rendészeti Szemle*, (1992) 1. sz.

⁷ A Magyar Rendészettudományi Társaság (MRT) kezdeményezte a Magyar Tudományos Akadémiánál Rendészettudományi Bizottság létrehozását. Az MRT ki szeretné váltani a rendvédelem kifejezést rendészet terminológiára. Ezzel szemben a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság (SZBMRTT) álláspontja szerint a jogtudomány egyik ága. A rendészet nem azonos a rendvédelemmel, bár a két szakterület között átfedés van. Az SZBMRTT a rendvédelmet interdiszciplinárisnak tartja, amelyben több tudományterület (humán és reál tudományok egyaránt) érintett. A két irányzat tehát egyetért abban, hogy a rendfenntartáshoz kapcsolódó tudományos tevékenységek elkülöníthetők más tudományterületektől, de nem ért egyet a szakterület elnevezésében. Abban is egyetértés van a két irányzat között, hogy történelmi vonatkozásban a rendvédelem-történet a helyes terminológia. (a szerk.)

⁸ FINSZTER Géza: Rendészet vagy rendvédelem. *Belügyi Szemle*, XLIX. évf., (2001) 2. sz. 86-96. p.; PARÁDI József: Rendvédelem vagy rendészet. *Belügyi szemle*, XLIX. évf. (2001) 2.sz. 97-108.p.

⁹ MAGYARY Zoltán: *A magyar közigazgatás*. Budapest, 1942. s.n.

¹⁰ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

¹¹ Vö. 7.

¹² ZACHAR József: *Indokolt-e a rendvédelem-tudomány fogalmának használata. Gondolatok egy új tudományággal kapcsolatban*. Kézirat, Budapest, 2002.

¹³ BOTOS János: A Belügyminisztérium tevékenységének főbb jellemzői 1912 – 1926 között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 5. sz. 80-82. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.; SZIKINGER István: A magyar rendőrség jövője. *Belügyi Szemle* Budapest, XLVI. évf. (1998) 1. sz.; SZITA János A közigazgatás tevékenysége és szervezete a neoabszolutizmus első felében 1849 – 1854. In MEZEY Barna (szerk.): *Jogtörténeti előadások ELTE ÁJK*. Budapest, 1991, Tankönyvkiadó.

¹⁴ BERNÁTH Mihály: *A rendőri csapaterő taktikai eljárásai*. Budapest, 1997, Rendőrtiszti Főiskola.

¹⁵ OPÁL: op. cit.

¹⁶ SZIKINGER: op. cit.

¹⁷ Vö. 7-8.

¹⁸ OPÁL: op. cit.

¹⁹ A rendészet kontra rendvédelem álláspontunk szerint álvita, mivel nincsen tétje. A rendszerváltás után e témakörben született – összességében több száz – jogszabály tartalmazza a rendvédelem kifejezést. A terminus technicust a köznyelv is átvette, a médiában szinte naponta lehet vele találkozni. Újabb fejlemény, hogy egy jogász csoport rendészet kifejezés alá kívánja gyűrt a rendvédelem egészét, tekintet nélkül a rendészet terminológia „foglalt” jellegére. E jogász csoportot támogatják mindazok, akik karrierjük, népszerűségük stb. tekintetében előnyöket várnak attól, hogy a rendészet terminológiát támogatják.

²⁰ A rendvédelem kifejezés PARÁDI József kutatótól ered, amely a vezetésével működő tudományos társaság, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság (SZBMRTT) közvetítésével terjedt el a rendszerváltás nyomán. A témakör vizsgálatakor nem hasznoltam a terminológia alkotója és terjesztő szervezete véleményének a megismerése

sem. Az SZBMRTT-t bemutató kiadvány röviden tartalmazza a fogalmat létrehozók álláspontját. „A rendvédelem fogalmát e bemutatkozás keretében tüzetesen ugyan nem kívánjuk definiálni, a lényeg azonban néhány mondatban is összefoglalható. A rendvédelemhez tartozónak tekintjük valamennyi állami és önkormányzati, a rendfenntartásra specializálódott fegyveres szervezetet. E testületek struktúráját, díszlokkációját, feladataikat, működésüket, jogi meghatározottságukat, felszereltségüket, személyi állományuk képzési, szociális, gazdasági és erkölcsi helyzetét is a fogalom részének tartjuk. A fogalomkör integráns részének tekintjük továbbá ezen testületek vezetését, irányítását, szolgálati metodikáját, az együttműködést, továbbá a szimbólumrendszereiket. A rendvédelem-történetét gyűjtőfogalomnak tekintjük, amelybe – tértől és időtől függetlenül – beletartozik az egyetemes történelem során megvalósult valamennyi rendvédelmi modell. A különböző korok rendvédelmi modelljei és azok változásai alkotják a rendvédelem-történetet.”

PARÁDI József
Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867–1945

A vizsgált időszak rendvédelme képzési és képesítési rendszere a korszak rendvédelmi fejlődésétől, a magyar állam, az ország fejlődésétől elválaszthatatlan. Nemzeti történelmünk ezen szakasza a polgári fejlődés markáns periódusa. A magyar rendvédelemben is ekkor alakult ki és stabilizálódott a nemzeti alapokon nyugvó polgári típusú rendvédelmi rendszer.¹

Ismereteink szerint eleink nem fogalmazták meg a magyar rendvédelem polgári korszaka képzési és képesítési koncepcióját. Tudomásunk szerint a magyar rendvédelem ekkor nem rendelkezett kimunkált és írásban rögzített képzési és képesítési stratégiával. Ennek ellenére azonban mégis élesen rajzolódnak ki azok a fejlesztési tendenciák, amelyek meghatározták a korabeli rendvédelmi képzés lényegi vonásait és – a Tanácsköztársaság rövid időszakától eltekintve – a vizsgált időszak egészében érvényesültek.²

Megítélésem szerint az 1867–1945-ig terjedő időszakban a magyar rendvédelem képzési-képesítési rendszerének két olyan lényegi vonása volt, amely a rendvédelmi képzési rendszert döntően meghatározta és egyben lényegesen eltért a későbbi időszakok gyakorlatától.³

Az egyik ilyen lényegi vonás az volt, hogy nem törekedtek a rendvédelmi képzésnek az állami iskolai rendszerbe integrálására. A dualizmus és a két világháború közötti időszak rendvédelmi testületeinek oktatását az jellemezte, hogy a különböző szintű beosztási csoportokhoz a megfelelő szintű és orientáltságú állami iskolai végzettséget írták elő, amelyre alapozva valósították meg a rendvédelmi szakképzést valamilyen hosszabb-rövidebb idejű tanfolyam jellegű képzéssel.⁴

Amilyen ütemben fejlődött a polgári magyar állam, olyan mértékben fejlődött és differenciálódott az állam alkalmazásában – ezt követően pedig az önkormányzatok alkalmazásában – lévők képesítési követelményrendszere, melyhez igazodott a képzési struktúra.⁵

E fejlődési folyamatban döntő láncszemet alkotott az **1883/I. tc.**, amely az államigazgatási alkalmazottak képesítésének szabályozásával megteremtette a képesítési követelmények és a képzési rendszer alapjait. A közigazgatási alkalmazottak képesítésével kapcsolatos előírások gyökerei Mária Terézia uralkodásának idejére nyúlnak vissza ugyan, komplex jellegénél fogva azonban az **1883/I. tc.** szabályozta e kérdést átfogó módon. Lényegében a vizsgált időszakban mindvégig érvényben maradt, bár több esetben kiegészítették.⁶

Fokozatosan formálódott ki a két világháború közötti időszakra a köztisztviselők és közalkalmazottak képesítési előírásai, képzési rendszerük. E folyamat részét képezte a rendvédelmi testületek személyi állománya képesítési követelményrendszerének és képzési struktúrájának kialakulása.⁷

A rendvédelmi képzés tekintetében e folyamat irányát két fontos elv szabta meg. Az egyik az volt, hogy a rendvédelmi szervek személyi állományának képzési rendszere nem térhetett el a köztisztviselőkre és közalkalmazottakra vonatkozó képzési struktúrától. A másik elv az volt, hogy széleskörű és magas színvonalú, a tudomány legújabb eredményeit hasznosító ismereteit a gyakorlatban alkotó módon alkalmazni képes, jól képzett szakemberek képzése váljék megvalósíthatóvá.⁸

A közszolgálatában állók képesítésének és képzésének szabályait végleges formában az **1929/XXX. tc.**⁹ és az **1933/XVI. tc.**¹⁰ szabályozta, melynek végrehajtási teendőit két miniszterelnöki rendelet (**2300/1934. ME.**, **2310/1934. ME.**) határozta meg.

A jelzett törvények és rendeletek nyomán egységes rendszer alakult ki a közszolgálatban állók körében. Ennek lényege az volt, hogy a felsőfokú végzettséget igénylő beosztások esetében az állás betöltése tekintetében az kerülhetett kinevezésre, aki a munkaköri teendőket megalapozó felsőfokú tanintézet diplomájával továbbá a gyakorlati közigazgatási vizsga általános és szakvizsgájával is rendelkezett.¹¹

A köztisztviselői, közalkalmazotti hierarchia legalsó grádicsának betöltésére elégséges volt az érettségi bizonyítvány és a leendő szakterület ismereteit feldolgozó szaktanfolyam eredményes elvégzése.¹²

Az egységes képzési-képesítési rendszer következménye volt az egységes fizetési rendszer létrejötte is. Az állami fizetési osztályok mindenkire vonatkoztak, aki e rendszerbe bekerült. Az alapfizetést illetően nem volt számottevő a honvédtiszt, köztisztviselő és rendőrtiszt, stb. között. A különböző pótlékokból és juttatásokból adódóan azonban a különböző szakterületeken ténykedők jövedelme között komoly eltérés jöhetett létre.¹³

A rendvédelmi testületek altiszti és legénységi állománya (a mai fogalmaink szerinti tiszthelyettesi kar megfelelője nem tartozott az állami fizetési kategóriákba. Részükre – testületenként eltérő – fizetési struktúrát és képesítési-képzési rendszert alakítottak ki. A legénységi-altiszti rendszerek mindegyike az állami képzési és képesítési és fizetési rendszert követte, annak valamilyen másolatát alkotva. A különbséget csupán az képezte, hogy minden alacsonyabb szinten ismétlődött meg. E kategóriában állami iskolai végzettségként az elemi iskolát, a magasabb beosztásokhoz pedig a négy polgárit, vagy a gimnázium, illetve azzal egyenértékű középiskolák (pld. katonai reál iskola) alsó évfolyamainak elvégzését írták elő. Erre épültek a szakképzést biztosító hosszabb-rövidebb tanfolyamok.¹⁴

A szakképzési rendszer tehát akarva vagy akaratlanul leképezte az állami iskolai rendszer hibáit és előnyeit egyaránt. Nem volt ugyan kizárt a legénységi-altiszti állománycsoportból a magasabb kvalifikációt követelő állománycsoportba jutás, a gyakorlatban azonban nem ez volt az általános, bár a vizsgált korszak végéhez közeledve a felsőbb csoportba lépők száma határozottan növekvő tendenciát mutat.¹⁵

A rendszer kétségtelen előnye volt, hogy az adott szintű beosztási csoporthoz (legénységi-altiszti kar és tisztviselő vagy tiszt kar) a szakképzettség fiatalon megszerezhető volt. Nem vált szükségessé újabb állami iskolai végzettség megszerzése a szolgálati karrierhez. Ez persze nem jelentette azt, hogy a beosztási csoporton belül elsőbbségjutáshoz nem lett volna szükség továbbképző tanfolyamok sikeres elvégzésére.¹⁶

A rendvédelmi testületek tisztviselői-tiszti beosztásainak döntő többségéhez állami iskolai végzettségként a jogász-képzettség volt előírva. Tekintélyes számú beosztáshoz kapcsolódott a Ludovica Akadémiai végzettség is elsősorban a csendőrségnél, testőrségnél, koronaőrségnél és a képviselőházi őrségnél. A különböző szakbeosztások betöltéséhez pedig – amelyek szinte valamennyi rendvédelmi testületnél megtalálhatók voltak – mérnöki, orvosi, levéltárosi állatorvosi, közgazdász, diplomák jelentették a kinevezés előfeltételeit.¹⁷

Ily módon – elsősorban a rendvédelmi testületek tisztviselői-tiszti kara esetében – rendkívül széles általános és szakmai műveltséggel rendelkező személyi állomány jöhetett létre, általában a tudományegyetemek valamelyik karának diplomájával rendelkezve. Ezt pedig követte a szakterület minden csínját-bínját felölelő szaktanfolyam sikeres elvégzése, amelyhez bizonyos gyakorlati teendők is járultak. A konkrét beosztásokba kinevezettek tehát elméletileg és gyakorlatilag is kellően felvértezett, széles látókörű a szakterületüket jól ismerő személyek lehettek.¹⁸

Ez az állapot természetesen nem alakulhatott ki rövid idő alatt és számos más tényezőtől is függött, mint például a személyi állomány erkölcsi és anyagi megbecsültsége. A két világháború közötti időszakra azonban a rendszer már döntően kiforrt és jól működött. A harmincas évekre a „gyakorlati közigazgatási vizsgarendszer” formájában nyertek viszonylag egységes formát a tisztviselői-tiszti kar tanfolyamai.

A gyakorlati közigazgatási vizsga általános és szakvizsgából állt. Az általános vizsga minden jogvégzett számára egységes volt. Ezt követően négyféle szakvizsgát lehetett tenni: a „belügyi”, „pénzügyi”, „közoktatásügyi” és „közgazdasági-közlekedésügyi” szakvizsgát a leendő beosztás jellegétől függően.¹⁹

A nem jogász végzettségűek számára pedig az illetékes szaktárca állította össze a vizsga általános és szakvizsga anyagát. E vizsgát tiszti vizsgának nevezték.²⁰

Az általános és a szakvizsga között hosszabb-rövidebb időnek kellett eltelnie, ami azonban a három évet nem haladhatta meg. Ezen idő – maximum 3 év – jelentette a gyakornoki időt.

A rendvédelmi testületek leendő tisztviselői és tisztjei ezen idő alatt nem csupán a leendő beosztásuk és annak környezetében lévő munkakörök teendőivel ismerkedhettek meg. Lehetőséget kaptak arra is – a leendő testületük jellegétől függően –, hogy bíróságokon, ügyészségnél laboratóriumokban, egyetemi tanszékeken és kutatóintézeteknél is eltölthessenek bizonyos időt.²¹

E rendszer nem csupán a polgári felsőoktatási intézményekben végzettekre terjedt ki. A magyar rendvédelem egyes testületeinél a leendő tisztek döntő többségének (pld. a csendőrségnek) képesítettségi előfeltétele a Ludovica Akadémia elvégzése volt. A csendőrtisztek esetében ezt egy 10 hónap körüli tanfolyam és több hónapos gyakorló csapatszolgálat követte. A 10 hónapos tanfolyam arra volt hivatott, hogy közrendvédelmi ismeretekre tegyenek szert. A gyakorló csapatszolgálat alatt az első önálló tiszti beosztás alá rendelt személyi állomány teendőivel ismerkedtek. Ezt követően kerülhettek a legalacsonyabb tiszti parancsnokságra beosztott tisztként. Majd néhány éven

belül nyerték el az első felelős parancsnoki kinevezésüket a legalacsonyabb tiszti parancsnokságok valamelyikére.²²

Elmondható tehát, hogy a rendvédelmi testületek teljes személyi állományát, a tiszti kart pedig különösen jól felkészült szakemberek alkották.

Méltán levonható tehát az a következtetés, hogy a kiegyezéstől a második világháborúig terjedő időszakban a magyar rendvédelem képesítési és képzési rendszerének vezérfonalát a minőségre való törekvés képezte. A minőség elve, annak a mennyiség elé helyezése jelentette – az állami iskolai végzettségre tanfolyam formájában történő szakképzés megvalósítása, mint első elem mellett – azt a második elemet, amely a korszak rendvédelmi képzésének sajátja volt.²³

E csaknem egy évszázadot felölelő időszak alatt a magyar rendvédelmi képzésben olyan sajátos helyzet jött létre, hogy:

- **Az időszakot megelőző és közvetlenül követő évtizedekhez viszonyítva is a képesítés és képzési követelményrendszer jóval fejlettebb és eredményesebb volt.**

- A magas, európai szintű eredményeket úgy érték el, hogy nem hoztak létre rendvédelmi tartalmú képzést megvalósító felsőoktatási intézményeket, hanem a legcsekélyebb költségfordítással szaktanfolyami rendszereket vezettek be, amely azonban a magas színvonalú állami iskolai képzési rendszeren nyugodott.

- **Nem militarizálták a magyar rendvédelmet.** Egyrészt azért, mert a teljes tisztviselői-tiszti kart nem vetették alá több éves, militáns szellemű nevelést megvalósító katonai rendszerű iskolai képzésnek. Katonai képzettségre csak azon beosztásokban tartottak igényt, ahol az a munkaköri teendők-ből adódóan szükségesnek látszott. E nevelést-képzést azonban a katonai tanintézetek valósították meg. Másrészt azért, mert a rendvédelem személyi feltételei váltak rugalmassá az által, hogy a **személyi állomány polgári végzettséggel is rendelkezett, illetve viszonylag rövid idő alatt megoldható volt szaktanfolyam elvégzésével kellő számú utánpótlás biztosítása. Nem jöhetett létre olyan réteg, amely arra lett volna kárhóztatva, hogy egzisztenciális boldogulásának egyetlen lehetőségét rendvédelmi területen realizálhatta.**²⁴

Összességében elmondható, hogy e rendszer kétség kívül hatékonyan működött. Biztosította a rendvédelmi testületek személyi állományának magas szakmai színvonalát.

Abban az esetben azonban, ha kissé mélyebbre hatolunk a rendvédelmi szakképzés és képesítés szféráiban – amit kutatótársaim az egyes testületek oktatási rendszerének feltárása során bizonyára meg fognak tenni – előtérbe kerülnek olyan fejlődési tendenciák, amelyek megítélésem szerint abba az irányba mutatnak, hogy a visszarendeződő polgári rendszer igényeinek megfelelően előbb vagy utóbb a magyar rendvédelem és annak képesítési rendszere is azon elvek mentén fog újjá alakulni, amelyek 1867 és 1945 között már kikristályosodtak, illetve amelyek töretlenül funkcionálnak Európa nyugati felében. A szovjet modellhez való igazodás vargabetűjét követően – a magyar közigazgatás részeként – a hazai rendvédelem és rendvédelmi képzés, illetve képesítési rendszer megújulásának az útja a polgári fejlődés időszaka történelmi tapasztalatainak a hasznosítása. Nagy valószínűséggel megállapítható, hogy ez az út is rögzös, hiszen a politikai vezetéskörében mindig akadnak olyanok, akik elképzeléseiket többre tartják, mint a történelmi tapasztalatokat. Olyanok is szép számmal akadnak, akik a külföldi mintákat igyekeznek megvalósítani a magyar hagyományok és tapasztalatok mellőzésével. Ezen álláspontok cselekedetei azonban nem lehetnek tartósak, mivel az objektív magyar állapotokkal nincsenek összhangban. Sok nehézség árán ugyan, de a magyarországi körülmények között keletkezett tapasztalatok hasznosítása be fog következni. E folyamat már elindult, megvalósítása megállíthatatlan.

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

² Idem: *A magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX. évf. (1999) 10. sz. 98-147. p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciáorozatnak „*A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

³ CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia Kiadó.

⁴ MAGYARY Zoltán: *A közigazgatási tisztviselők gyakorlati szakképzésének problémája*.

⁵ In. MÁRTONFFY Károly (szerk.): *Fejezetek a közjog és a közigazgatási jog köréből*. Budapest, 1932, sn.

⁶ 1883/I.tc. a köztisztviselők minősítéséről

⁷ PANKA Károly: *A köztisztviselők minősítésének fejlődése. Közigazgatási Szemle*, I.évf. (1914) 1.sz. 254-260.p.

⁸ MÁRTONFFY Károly: *A közszolgálat utánpótlása*. Budapest, 1937².

⁹ 1929/XVI.tc. a közigazgatás rendezéséről.

¹⁰ 1933/XVI.tc. a közigazgatás rendezéséről szóló 1929/XVI.tc. módosításáról és kiegészítéséről.

- ¹¹ EGYED István: *Közzszolgálati tisztviselők képzése és képesítése*. Budapest, 1936.
- ¹² CSIZMADIA Andor: Közigazgatási képzés és képesítés Magyarországon 1918 előtt. *Állam és igazgatás*, (1971) 708-720. p.
- ¹³ Idem: A közigazgatási képzés és képesítés Magyarországon 1920-1971. *Állam és igazgatás*, (1971) 708-720. p.
- ¹⁴ Idem: Reformtörekvések a magyar közigazgatásban 1944 előtt. *Állam és igazgatás*, (1972) 514-523. p.
- ¹⁵ Idem: Közigazgatási reformkísérletek a század elején. *Állam és igazgatás*, (1974) 701-712. p.
- ¹⁶ MEZNERICS Iván – TORDAI Lajos: *A magyar közigazgatás szervei 1867-1937*. Budapest, 1937, Magyar Közigazgatási Intézet.
- ¹⁷ LADIK Gusztáv: *Közigazgatásunk fejlődése 1867 óta*. Budapest, 1932, Magyar Közigazgatási Intézet.
- ¹⁸ Loc.cit
- ¹⁹ Vö. 3.végjegyzettel
- ²⁰ MAGYARY Zoltán: Közzszolgálati minősítési rendszerek. *Közigazgatástudomány*, (1939) 73-83.p.
- ²¹ *Közzszolgálati jogszabályok gyűjteménye*. III. köt. 1. állami és vármegyei közzszolgálatra képesítő kellékek. Budapest, 1938, Magyar Királyi Pénzügyminisztérium.
- ²² PARÁDI József: Rendőrtisztképzésünk hagyományai. 1867-1945. In. DÁNOS Valér (szerk.): *A rendőrképzésünk reformja a kelet-európai változások tükrében*. I. Budapest, 1999, BM Rendészeti Kutatóintézet, 35-51. p. /Tanulmányok a rendészet köréből./ A tanulmány korábbi változata 1991. november 12-én hangzott el a Rendőrtiszt Főiskola által szervezett rendvédelmi szakképzési konferencián Balatonföldváron. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ²³ Idem: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. *Belügyi Szemle*, XLV. évf. (1997) 4. sz. 101-109. p.
- ²⁴ EGYED István: *Közigazgatási tisztviselők képzése és képesítése*. Budapest, 1936.

PARÁDI József
A magyar rendőrtisztképzés tradíciói 1867–1945

A magyar rendőrtisztképzés hagyományaiból történő merítés igénye nem először merül fel a rendszer-váltás óta. Már az ANTALL-, majd a HORN-kormány időszakában is megfogalmazódott ezen igény. Érdekes, hogy az ORBÁN-kormány ciklusában a nyílt, tudományos igényű eszmecsere megszűnt ebben a kérdésben. A rendvédelemtörténeti kutatók úgy érzékelték, – az előző időszakokhoz viszonyítva – mintha rájuk nem is az érdemi kérdések kialakításában lett volna szükség, hanem csupán a nem publikus előkészítési folyamatok nyomán született döntések alátámasztása terén számítottak tevékenységükre.

A magyar rendvédelem képzési rendszerével a hetvenes és nyolcvanas években még csupán érintőlegesen foglalkoztam a rendvédelmi testületek szervezetének és működésének vizsgálata kapcsán. 1991-ben, majd 1995-ben azonban igyekeztem célirányosan is feltárni e témát, melynek eredményeként publikáltam a Rendészeti Tanulmányokban¹, illetve a Belügyi Szemlében². A kilencvenes évektől a rendvédelem-történeti oktatás tananyagának „karbantartása” során visszatérően foglalkoztam a témával. Kutatásaim eredményei tükröződtek az általam interpretált tananyagban. Feltárásaim egy részét pedig publikáltam a Rendvédelem-történeti Füzetekben, illetve kiadás alatt állnak. Publikációim lényegét ismertettem Tudományos Társaságunk 2002. február 14-i szimpóziumán.³

Amikor a magyar rendőrtisztképzés tradícióinak ismertetésére vállalkoztam, azzal a szándékkal tettem, hogy:

- vizsgálódásom intervallumát a polgári fejlődés időszakára terjesztem ki;
- a témával kapcsolatosan korábban már általam publikáltakat igyekszem elkerülni;
- a rendőrtisztképzést nem önmagában, hanem a korabeli állami tisztségviselők felkészítési rendszerének figyelembevételével teszem;
- a rendőrtisztképzést tágabb értelmezésben vizsgálom, érintve a csendőrtiszti képzést, illetve a legénységi és altiszti felkészítést is, a hangsúlyt a szakképzés rendszerére helyezve.
- a téma részleteinek beható vizsgálatát megelőzően célszerű tisztázni magát az alaphelyzetet. Nevezetesen az 1867-től 1945-ig terjedő időszakban Magyarország nem rendelkezett a rendőrtisztképzést megvalósító, az állami oktatási intézményrendszerbe integrált oktatási intézménnyel.⁴ Nem volt tehát egy olyan tanintézet, a rendvédelmi testületek tisztikarának felkészítésére, mint amilyennel Ludovika Akadémia néven a Magyar Királyi Honvédség rendelkezett.⁵

Felvetődik a kérdés, hogyan oldották meg elődeink a rendvédelmi szervek tisztikarának képzését. Ez azonban elvezet bennünket egy másik kérdéshez is. Beszélhetünk-e egyáltalán rendvédelmi tisztikarról, vagy a tisztviselői réteg speciális részét képezték a rendvédelmi testületek tisztségviselői.

A rangok tekintetében a korabeli helyzet differenciált volt. A rendvédelmi testületek körében katonai rangot a csendőrségnél, a testőrségnél, a képviselőházi őrségnél és a koronaőrségnél viseltek. A két világháború közötti időben e sort gyarapította a mindenkorli határőrizeti szerv (egymást követően három testület látta el e feladatot 1920 és 1945 között), melynek tagjai ugyancsak katonai rendfokozatot viseltek. Valamennyi rendőrség személyi állománya rendőri rangokat viselt. A magyarországi rendőrségek államosításáig⁶ valamennyi állami és önkormányzati rendőrség önálló rangrendszerrel rendelkezett. E rangrendszerek között nem voltak jelentős különbségek. Abban valamennyi rangrendszer hasonlított egymásra, hogy többé-kevésbé a tisztviselői címek változatai voltak. A nagyobb városok rangfokozati rendszerét pedig a környező kisvárosok csekély eltéréssel adaptálták rendőrségükre. Szinte mindegyik rendőrség rangrendszerében akadt azonban valamilyen sajátos, egyedi elem is, amely a helyi tradíció megtestesítője volt.⁷ A magyarországi rendőrségek államosítása után sem a katonai rangrendszert alkalmazták, az új Magyar Királyi Államrendőrségnél, hanem a Fővárosi

Rendőrség rendőri rangrendszerét vezették be az új országos állami rendőrségnél.⁸

A Magyar Királyi Csendőrség tagjai azonban katonai rendfokozatot viseltek. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy a csendőrség katonai testület lett volna. A szervezet egyetlen paramétere sem felelt meg a katonai szervezettel szemben támasztott követelményeknek. A kortársak sem tekintették a csendőrséget katonai alakulatlak. A Magyar Királyi Csendőrség valamennyi szolgálati szabályzatának elején megtalálható az a mondat, hogy „A csendőrség a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt, katonailag szervezett őrtestület”.⁹

A lényeg a „katonailag szervezett” kifejezés értelmén van. A korabeli szóhasználat ezzel a mai fogalmaink szerinti belső függelmi viszonyokra utalt. Arról volt tehát szó, hogy a csendőr személyében katonának minősült, rá a katonai alá- és fölérendeltségi viszonyok vonatkoztak. A Csendőrség azonban, mint szervezet nem volt katonai. A Csendőrség egyértelműen rendvédelmi testületnek minő-

sült. Ezt a kettős helyzetet tükrözte a testület alárendeltségi viszonya is. A Magyar Királyi Csendőrség a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumnak kizárólag személyi ügyekben volt alárendelve. A honvédelmi tárca szolgálati feladatok ellátásába nem szólhatott bele minden, a humán témakörön kívül eső ügy viszont a Magyar Királyi Belügyminisztérium kompetenciájába tartozott.¹⁰

A csendőrségi téma csupán azért érdekes, mivel 1945-ben a rendőrség vette át a csendőrség feladatkörét. A csendőrség lényegében a vidék rendőrsége volt. Az 1945 utáni magyar rendőrségben egyesültek a korabeli csendőrségi és rendőrségi feladatok. A vidéki rendőrség még 1948-ban is a csendőrségi szolgálati szabályzások szerint látta el tevékenységét.¹¹ A felkészítés rendszerét illetően tulajdonképpen nincs lényeges eltérés a csendőr és a rendőrtisztek között. Egységes volt ugyanis a közigazgatásban a fizetési osztályokba besoroltakkal szemben támasztott képesítési követelményrendszer. Ez azt jelentette, hogy a szakterületének megfelelő egyetemi, vagy főiskolai végzettséggel kellett rendelkeznie a jelöltnek. Ennek birtokában foglalkoztathatták a jelentkezőket gyakornokként. Ezt az átlag három éves időszakot a rendőrségnél gyakornoki időnek, a csendőrségnél pedig általában próbaidőnek nevezték.¹²

A három év alatt a jelölteknek le kellett tenniük a gyakorlati közigazgatási vizsgát, amely általános és szakvizsga részből állt. Az előképzettség tekintetében a csendőri és rendőri követelménytámasztás közeledett egymáshoz. A dualizmus időszakában a csendőröknél az előfeltétel a Ludovika Akadémia diplomája volt. A két világháború közötti időszakban azonban egyre bővítették a jogi diplomával rendelkező gyakornokok számát.¹³

A rendőrségeknél az előképzettségi igény megegyezett a tisztviselőkével. Az alacsonyabb fizetési osztályok betöltéséhez elégséges volt az érettségi is. Ők alkották a felügyelői kart. A magasabb fizetési fokozatba tartozó fogalmazó karba azonban az előképzettségi követelményt a jogtudománykari diploma, vagy a jogakadémiai záróvizsga képezte.¹⁴

A rendőrségnél a felügyelői kar két részből állt, a detektív felügyelőkből és a közrendvédelmi állomány tevékenységét irányító és ellenőrző felügyelőkből. Őket rendőrellenőröknek is nevezték. A közrendvédelmi és a detektívfelügyelők képzési anyaga csak részben egyezett meg, döntően eltért egymástól.

Detektív felügyelői tanfolyamra illetve vizsgára 12 éve kifogástalan detektív szolgálat után lehetett jelentkezni. Ez a várakozási idő nyolc évre csökkenhetett, ha a detektívnek főiskolai, vagy egyetemi végzettsége volt. Egyébként a detektív tanfolyamra történő jelentkezés előfeltétele is az ép egészséges testalkat és kifogástalan fizikai és pszichikai, valamint erkölcsi állapot mellett az érettségi volt.

A detektív felügyelő jelöltek, akik már jelentős szolgálati tapasztalatok és alapos felkészítés birtokában kerülhettek a detektív felügyelő tanfolyamra, rövidebb idő alatt (mintegy félév során) más tananyagot elsajátítva, az önálló felkészítés formáját előnybe helyező módon készültek fel a detektív felügyelői vizsgára, mint a közrend védelmi felügyelői karba való felvételre aspirálók.

A felügyelői kar detektív ágában a felügyelői, és főfelügyelői vizsgák egyben betöltötték a bűnüldözés egy-egy részvételére kiterjedő szakértői jelegű minősítést is.

A közrendvédelmi felügyelők döntő többsége nem a testületből jelentkezett. Ez sem volt ugyan kizárt, azonban nem volt jellemző, hogy az alacsonyabb állománycsoportba tartozók tovább tanulva érettségi bizonyítványt szereztek, és ennek birtokában jelentkeztek a felügyelői karba.

A közrendvédelmi felügyelői gyakornoki idő három éve alatt a jelöltek tanfolyam formájában elsajátították mindazon ismereteket, amit a leendő beosztottaiknak is ismerniük kellett, majd a jövőendő hivatásuk munkaöreinek gyakorlásával is megismerkedtek. A felkészítés ezen fázisában, a gyakornokokat idősebb, jelentős gyakorlattal rendelkező legénységi állományú személyek mentorálták. Ezt követően kerülhetett sor a rendőrfelügyelői tanfolyam tananyagának elsajátítására, újabb tanfolyam keretében, majd a tanultak gyakorlati alkalmazásának megismerésére. Ennek során a gyakornokokat többnyire leendő kollégáik mentorálták.

A felügyelői kar mindkét ágában a főfelügyelői rang eléréséhez újabb vizsgát kellett letenni. Ennek anyagát azonban már nem tanfolyami keretek között, hanem a megjelölt szakirodalom feldolgozása formájában sajátították el a jelentkezők. A főfelügyelői vizsga tartalma erősen támaszkodott a jelöltek gyakorlati tapasztalataira.

A felügyelők és a főfelügyelők azonban a fizetési osztályok magasabb fokozataiba nem léphettek, hacsak nem kerültek be a fogalmazói karba.¹⁵

A fogalmazói karba történő bejutás előfeltétele az állami felsőoktatási intézmény diplomája volt. Ez döntően jogtudományi végzettséget jelentett. E karba való előrelépést sem tiltotta semmi, a felügyelői karban szolgálatot teljesítők számára, ha diplomát szereztek, mégis a fogalmazói karba jelentkezők döntő többsége nem a testülettől érkezett, hanem a felsőoktatási tanulmányaikat befejező friss

diplomások köréből. A fogalmazó gyakornokok képzése eltért a felügyelőkétől. A fogalmazó gyakornokok ugyan részt vettek a felügyelők tanfolyamainak egyes foglalkozásain, azonban felkészítésük jellege és tartalma egyaránt más volt, mint a felügyelőké. A fogalmazó gyakornokok számára lehetőség nyílt arra is, hogy megismerkedhessenek leendő munkájuk tudományos alapjait művelő hazai intézményekkel. Kutatóintézetekben, laboratóriumokban, egyetemi tanszékeken is töltöttek el bizonyos időt, ahol a tájékozottság szintjén elsajátíthatták a leendő hivatásukhoz kapcsolódó tudományágak legújabb eredményeit, a hazai kutatások helyzetét.¹⁶

A fogalmazó kari jelöltek számára is biztosított volt a gyakornoki idő során a tanfolyami képzés. Ennek keretében készítették fel a gyakornokokat, a gyakorlati közigazgatási vizsga általános szakvizsga követelményeire. A gyakorlati közigazgatási vizsga általános része azonos volt a közigazgatás más szakágaiban tevékenykedőkével. Összesen 12 szakot különböztettek meg, bár az u.n. egyéb szakok kategória is számos szakra bomlott. A gyakorlati közigazgatási vizsga szakvizsga anyaga az egyes szakok speciális ismeretigényét tükrözte. A szakterületek ismeretanyagát négyféle szakvizsga anyagba csoportosították. A rendőrfogalmazó gyakornokok számára a gyakorlati közigazgatási vizsga általános és szakvizsga anyaga mellett speciális rendőrség-orientáltsági témájú tanfolyamokat is e kellett végezniük.¹⁷

A gyakornoki idő a fogalmazók esetében sem merült ki a tanfolyamok, illetve a tudomány művelésére szakosodott intézmények látogatásában, valamint az előirt vizsgák letételében. A fogalmazó gyakornokoknak is meg kellett ismerkedniük leendő beosztottaik munkakör-típusaival, illetve választott hivatásuk beosztásainak feladataival, a gyakorlatban is egy-egy – az adott szakterületen jelentős tapasztalattal rendelkező – mentor irányításával.

A gyakornoki idő eredményes eltöltését követően, az állami alkalmazottakat a kezdő fizetési osztályba sorolták be. A magasabb képzettségűek azonban magasabb fizetési osztályokat érthettek el. A fogalmazói karban azonban a tanácsosi, illetve kapitányi rang és az ahhoz kapcsolódó fizetési osztály elérésekor újabb vizsgát kellett letenni. A katonai állomány esetében a csendőrségnél a törzstiszti rang az őrnagyi rendfokozatba lépés igényelte az újabb vizsgát. Ennek birtokában – megfelelő üresedések esetében – az alezredesi, majd az ezredesi rang is elérhetővé vált.

A csendőrtisztikar felkészülésének keretei is megegyeztek a közigazgatás más területein dolgozókéval, csupán a tartalom különbözött.

A gyakornoki idő a csendőrtisztek esetében is három év volt, csak az elnevezése különbözött a közigazgatás más területeitől. Az előfeltétel kritériumát a Ludovika Akadémia diplomája, illetve az I. világháború után bővülő mértékben a jogtudományi végzettség alkotta. A Ludovika Akadémiát végzeteknek a honvédségnél is el kellett tölteniük bizonyos időt. Kezdő hadnagyként a fegyvernemüknek megfelelő csapatnál kaptak beosztást rövid időre. Ezt követte a csendőrtiszti tanfolyam, melynek időtartama közel egy év volt. Itt már a jogász és a katonai végzettség csendőrtiszti gyakornokok együtt tanultak. A tanfolyam során, illetve azt követően került sor arra, hogy a jelöltek megismerkedjenek leendő hivatásuk tudományterületét művelő tudományos alkotóműhelyek tevékenységével is. A tanfolyam után került sor a csapatgyakorlatra, ahol a majdani beosztottaik szolgálati feladatainak elvégzésével ismerkedhettek meg egy-egy tapasztalt csendőr altiszt vezetésével. A gyakornoki idő végén szakvizsgát tettek a jelöltek. Ennek nyomán voltak kinevezhetők az első csendőrtiszti beosztásukba. Ez a beosztás azonban nem biztosított még önálló hatáskört. Az első tiszti beosztás ugyanis szinte kivétel nélkül a legalacsonyabb tiszti parancsnoki hely helyettese volt. Itt – az idősebb tisztársa vezetésével – ismerkedhetett meg a csendőrtiszt tiszti hivatásának gyakorlati fortélyaisal. Ezt követően nevezték ki a csendőrtiszteket önálló felelős beosztásba.¹⁸

A csendőrtisztek szakmai felkészítése tekintetében a keretek és a metodika döntően megegyezett ugyan a rendőr fogalmazókéval, illetve felügyelőkkal. Tartalmilag azonban nem lehetett a gyakorlati közigazgatási vizsga elméleti és szakvizsga anyagát tőlük követelni, mert az a jogász képzettségre épült. Márpedig a csendőrtisztek többsége – a jogász képzettséggel rendelkezők növekvő aránya mellett is – a Ludovika Akadémia diplomájával rendelkezett.

A csendőrtisztek tekintetében a közigazgatásban nem jogászai képzettséggel, hanem az u.n. szakdiplomával (orvos, mérnök, tanár, stb.) rendelkezőkre vonatkozó szabályok érvényesültek. Számukra az illetékes tárca vezetői u.n. szak-, vagy tiszti vizsgát hoztak létre. Ilyen vizsgát tettek le például a rendőrség és a csendőrség gazdasági is, döntően közgazdasági és számviteli anyagból. A csendőrtiszti szakvizsga azonban mindenképpen érdekes volt, mivel katonai képzettségű személyt készítette fel alapvetően nem katonai feladat ellátására. Ebben a vonatkozásban a csendőrtiszti szakvizsga egyedülállónak tekinthető, hiszen a többi szakdiplomás a tudomány területére alapozott szakvizsga anyaggal ismerkedhetett meg gyakornoki ideje alatt és tehetett abból szakvizsgát.¹⁹

Élesen eltért a csendőrségnél és a rendőrségnél egyaránt a legénységi és az altiszti állomány kérése a felsőbb karok szakmai felkészítésétől.

Az állami rendvédelmi testületeknél a legénységi állománycsoportba való felvétel előfeltétele az ép- és egészséges testalkat, a kifogástalan egészségi és pszichikai állapot, továbbá a fedhetetlen erkölcsiség mellett az elemi iskolai végzettség volt. A legénységi állomány esetében emellett megkövetelték egy bizonyos testmagasság-minimumot, amely a dualizmus időszakában 163 cm, a két világháború közötti időszakban pedig 170 cm volt. A felvételre jelentkező továbbá nem lehetett nő, illetve gyermektelen elvált, vagy gyermektelen özvegy lehetett. Általában a jelentkezők életkorlimitét is meghatározták, ez azonban többször változott. A jelentkezés során még elfogadott legalacsonyabb életkor határ a 25 év, a legmagasabb pedig a 40. élet volt.

A legénységi állomány esetében az elemi iskolai végzettség, mint a bekerülés előfeltétele a két világháború közötti időszakban vált általánossá. Korábban az önkormányzati és az állami rendőrségeknél is megengedett volt az, hogy a legénységi állomány egy része írni, olvasni nem tudott. Ez alól a csendőrség volt kivétel, amelyet viszonylag későn, 1881-ben hoztak létre. E testületeknél már a kezdetektől fogva megkövetelték a legénységi személyi állománytól az elemi iskolai végzettséget.²⁰ A közoktatás terjedésével azonban először az állami rendvédelmi testületeknél mérsékeltek, majd szüntették meg az analfabétizmust. A magyarországi rendőrségek államosításakor az újonnan felvetteknek már rendelkezniük kellett elemi iskolai bizonyítvánnyal.

A legénységi és altiszti szintű állománycsoport tekintetében felkészítésről azon időszaktól beszélhetünk, amikor a felvétel általános előfeltételévé vált az elemi iskolai végzettség. Ezzel sikerült ugyanis az analfabétizmust a testületen kívülre szorítani. Ezt megelőzően a rendőrlegénység új tagjának felkészítése többnyire abból állt, hogy néhány alkalommal idősebb rendőrtársával együtt küldték ki szolgálatba, azzal a feladattal, hogy kiérje figyelemmel a szolgálati teendőket és sajátítsa el azokat. Néhány közös szolgálat után a jelöltet a rendőrség tisztikarnak tagja beszámoltatta a látottakból és kioktatta a várható teendőire. Ezzel alkalmassá nyilvánították az illetőt a szolgálat ellátására.²¹

A XIX. században az első rendőrképző tanfolyamok ideje 6-8 hét volt. Meglehetősen gyorsan gyarapodott azonban a tananyag, végülis a két világháború közötti időszakban kétszer egyéves időtartamú képzésben részesült a rendőrlegénység, illetve a rendőr altiszti kar.

A próbaidő alatt kellett a jelölteknek elvégezni az alaptanfolyamot, majd gyakorló szolgálatot el látniuk. A próbaidő végén pedig már önállóan láttak el szolgálati feladatokat. Az eredményes próbaidőt követhette a véglegesítés. Hasonlóan működött a próbaidő a csendőrlegénységnél is. A próbaidő alatt a testület a jelöltektől minden következmény nélkül megválhatott. Véglegesítés esetében azonban a próbaidő is beszámított a szolgálati időbe.

A legénységi állomány legrátermettebb tagjai jelentkezhetek altiszti tanfolyamra, minimum 10 éves eredményes szolgálati idő birtokában. A jelentkezés elfogadásában, vagy elutasításban jelentős szerepet kapott a jelentkező parancsnokának véleménye. Az altiszti tanfolyam elvégzése nyomán a csendőrségnél őrsparancsnoki, a rendőrségnél pedig őrségparancsnok-helyettesi, vagy őrségparancsnoki beosztásban volt kinevezhető az altiszt.

A csendőrségnél a legénységi állomány továbbképzésére u.n. járőrvezetési iskolát is szerveztek. Ezt a tanfolyamot mindenkinek el kellett végeznie, aki már 5 éves szolgált a testületnél. Aki a hetedik szolgálati évének végéig nem kezdte el a járőrvezetői tanfolyami tanulmányait, attól a testület megvált. A rendőrségnél is hasonló tanfolyamokat szerveztek a legénységi állomány képzettségének aktualizálása és elmélyítése érdekében.

A képzés tehát végigkísérte a rendőrség és a csendőrség teljes személyi állományát a szolgálati ideje egészét. Állománykategóriától függetlenül magasabb rendfokozatba, illetve fizetési osztályba csak azok kerülhettek, akik a magasabb illetményi villákhhoz kapcsolódó magasabb képzettségbeli igényeknek is meg tudtak felelni.

Összességében:

1. 1867-1945-ig a mai rendőrszervezet elődjének tekinthető korabeli rendőrség és csendőrség 2×2 lépcsős volt. Az alsó lépcsőn belüli két fokozatot mindkét testületen belül a legénységi és az altiszti képzés alkotta. A felső lépcsők két fokozatát pedig a felügyelői és a fogalmazói kar képezte, bár a csendőrségnél a felső lépcső homogénebb volt, mint a rendőrségnél.

2. A képzési lépcsők és azon belüli fokozatok közötti átmenet elméletileg lehetséges volt ugyan, azonban mindkét testületnél a lépcsők közötti átjárásra példák inkább a két világháború közötti időszakban akadtak. A fokozatok közötti átjárás már szélesebb rétegeket érintett. A legkiterjedtebb for-

mában a legénységi állománycsoportból az altiszti állománycsoportba való átjutás valósult meg. Itt azonban mindkét fokozatba való bejutás iskolai végzettség szerinti előfeltétele azonos volt.

3. Mindkét testületnél a személyi állomány állami fizetési osztályokba besorolt részének felkészítési rendszere megegyezett a közigazgatás egészére érvényes felkészítési struktúrával.

Tartalmi tekintetben azonban az előképzettség irányultságát és a választott hivatása alapját képező tudományterület vonatkozó ismereteit, ill. gyakorlati tapasztalatokat ölelt fel a szakvizsga anyaga.

4. Nem jöttek létre a rendvédelemre specializálódott állami szakintézetek. Az alapkoncepció az volt, hogy alapvetően a közigazgatás egészére érvényes szabályokat kell alkalmazni a rendvédelem terén is. A speciális rendvédelmi szakismeretek elsajátításához elégségesnek tartották a szaktanfolyamok és szakvizsgák rendszerét. Ez a képzési szisztéma csak úgy tudott eredményesen működni, ha egyrészt valamennyi képzési lépcsőbe való bejutáshoz a szintjéhez viszonyított magas előképzettségű küszöböt állítottak. A tisztikar esetében a jelentkezőknek leendő hivatásukhoz kapcsolódó tudományág elméleti alapjaival is rendelkezniük kellett. Másrészt pedig ez-egy testület tevékenységét szakterületek (pl. detektívfelügyelők, rendőrfelügyelők) és szintek szerint is (pl. felügyelők és fogalmazók) felosztottak. A felkészítés mindig egy szint egy szakterületére vonatkozott. Ez alól kivételt a legmagasabb szint jelentett, amelyet nem bontottak szakterületekre. (csendőrségnél a tiszték, rendőrségnél a fogalmazók). A testületek ezen legfelsőbb szintű személyi állományának posztjaiban a továbbképzést posztgraduális módon oldották meg.

5. A szakképzés gyakorlatorientált volt. A felkészítés szisztémájából adódóan elméleti kérdésekkel, a tevékenység tudományos megalapozásával csak elenyésző mértékben foglalkoztak a szakmai felkészítés során, mert az ilyen jellegű ismeretek többségét a jelöltek az előképzettségük megszerzése során sajátították el.

6. A szakmai felkészítés fontos elemét alkotta a szakmai metodika átadása, a gyakorlati tapasztalatok megismerése, a munkakultúra elsajátítása. A különböző képzési lépcsők és fokozatok gyakorlati tapasztalatszerzéssel zárultak. Valamennyi szinten önálló hatáskörrel bíró, felelős beosztásba csak azok kerülhettek, akik a tudásuk alkalmazásának a fortélyait is megismerték.

7. A felkészítési szisztéma lehetővé tette, hogy gyorsan reagáljon a képzés a szolgálati tevékenység során felmerülő kérdésekre. Lehetőség nyílt arra, hogy a gondok mellett az eredményeket minél hamarabb beépítsék a felkészítés tananyagába.

A vizsgált időszak rendvédelmi szakképzésének volt még egy kevésbé fontosnak tűnő, de nem jelentéktelen sajátossága. Nevezetesen a rendszerből valamilyen oknál fogva kikerülők számára biztosított volt egzisztenciája fenntartásának lehetősége. Az altiszti és a legénységi állomány esetében ezt szolgálta az u.n. igazolványos altiszti rendszer. Ennek lényege az volt, hogy a fegyveres testületek volt tagjai a közigazgatásban – azonos felkészültség esetén – a civilekkel szemben elsőbbséget élveztek a kinevezések tekintetében. A tisztikar esetében az előírt előképzettségű szint nyújtott lehetőséget a testületen kívüli esetleges elhelyezkedésre. A tiszték esetében erre csak rendkívüli helyzetekben kerülhetett sor. Ilyen szituáció alakult ki például a trianoni békediktátum nyomán, amikor a leszerelő hivatásos katonai állomány számára tartották fenn a rendvédelmi testületeknél megüresedő állásokat.

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József: Rendőrtisztképzésünk hagyományai 1867-1945. In. Dános Valér (szerk.): *A rendőrség reformja a kelet-európai változások tükrében*. I. Budapest, 1991, BM. Rendészeti Kutatintézet, 35-51.p. /Tanulmányok a rendészet köréből./ A tanulmány korábbi változata 1991. november 12-én hangzott el a Rendőrtiszti Főiskola által szervezett rendvédelmi szakképzési konferencián Balatonföldváron. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

² Idem: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. *Belügyi Szemle* XLV. évf. (1997) 4.sz. 101-109.p.

³ Idem: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek* 16.sz. fog megjelenni.

⁴ MÁRTONFFY Károly (szerk.): *Magyar felsőoktatás*. Budapest, 1937. Pallas

⁵ RADA Tibor: *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története 1830-1845*. I. kötet Calgary-Budapest, 1998, Gálos-nyomdász Kft.

⁶ 5047/1919. ME.r. a vidéki rendőrségek államosításáról.

⁷ TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségeinek története*. Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomda.

⁸ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996². Osiris, 194-222.p.

⁹ A csendőrségi szolgálati szabályzatok ezen mondatát a csendőrség felállítását elrendelő törvényből idézték. 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.

¹⁰ Vö. 8. végjegyzettel

¹¹ 1690/1945. ME.r. az ideiglenes nemzeti kormány rendelete a csendőrség feloszlásáról és feladatainak a rendőrségre ruházásáról.

¹² EGYED István: *A közigazgatási tisztviselők képzése és képzése*. Budapest, 1936.

¹³ LENGYEL László: *Csendőrtisztképzés a Magyar Királyi Zrinyi Miklós (Pécsen), majd a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián (Budapesten)*. Kézirat a szerző tulajdonában.

¹⁴ CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia Kiad, 455-465.p.

¹⁵ PARÁDI József: Rendőrtisztképzésünk hagyományai 1867-1945. In. Dános Valér (szerk.): *A rendőrség reformja a kelet-európai változások tükrében*. I. Budapest, 1991, BM. Rendészeti Kutatintézet, 35-51.p. /Tanulmányok a rendészet köréből./ A tanulmány korábbi változata 1991. november 12-én hangzott el a Rendőrtiszt Főiskola által szervezett rendvédelmi szakképzési konferencián Balatonföldváron. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹⁶ 18/1936. BM körrendelet.

¹⁷ 1933/ XVI. tc. és a 2310/1945 ME.r.

¹⁸ KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Doktori értekezés. Debrecen, (Debreceni Egyetem) Kézirat. Debrecen, 2000.

¹⁹ 1929/XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről.

²⁰ CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány.

²¹ OSVÁTH Pál: *Közbiztonságunk múltja és pandúrkorom emlékei*. Budapest, 1905.

²² TIHANYI Ferenc (szerk.): *Próbacsendőrok tankönyve*. Budapest, 1927, Palladis Rt.

PARÁDI József
A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak
szakvizsgarendszere Magyarországon

A téma feltárása során a vizsgált időszak időhatárait értelemszerűen a kiegyezéstől a második világháborúig terjedően állapítottam meg. Egyrészt azért mert ebben a két történelmi korszakban – a dualizmusban és a két világháború közötti időszakban – működött a magyar csendőrség. Másrészt ezalatt a 78 év alatt fejlődött ki a magyar közigazgatási képesítési rendszer elérve, sok tekintetben túl is szárnyalva a hasonló európai rendszereket. Ebből a jól bevált és magas szintű képesítési rendszerből merített a rendszerváltás nyomán formálódó új köztisztviselői és közalkalmazotti szakképzési koncepció.

A téma teljes részleteiben történő feldolgozása meghaladná egy szokványos előadás, illetve tanulmány terjedelmét. A teljesség igénye nélkül de a lényegi vonások bemutatásával kívánom a csendőrtiszt hivatásra és a köztisztviselői pályára lépés minősítési rendszerének elveit bemutatni.

A vizsgált időszakban a magyar állam arra törekedett, hogy alkalmazottai magas szinten kvalifikált személyek legyenek. Viszonylag mérsékelt létszámú de jól képzett munkatársi gárda kialakítása és fenntartása volt az alapvető cél. Ennek érdekében olyan juttatások birtokába kerültek az e kategóriában foglalkoztatottak, amelyek lehetővé tették a követelményrendszer magas színvonalon történő kialakítását. A polgári magyar állam hatékony fejlődésének egyik titka a közigazgatásban foglalkoztatottak magas színvonalú szakmai tudása volt, amely kiegészült e réteg neveltetéséből és megbecsültségéből fakadó korrupcióellenes habitusával.¹

A képesítési rendszer nem egy csapásra alakult ki. Az előzmények visszanyúlnak a Habsburg adminisztráció elvárásaihoz.² A köz érdekében működő tisztségviselők felvételével kapcsolatos előírások dinamikusan gazdagodtak a vizsgált időszakban is, az 1880-as évektől azonban jogszabályokban is jól körülhatárolhatóan ragadható meg a témakör.³

A szabályozás lényege az volt, hogy az állami szférában tevékenykedőket – a végzett munka jellegétől függően – csoportosították. Az azonos vagy hasonló teendőket végzők számára pedig képesítési követelményeket állapítottak meg. Az azonos szintű képesítéssel rendelkezők számára azonos fizetési kategóriákat hoztak létre, amelyek között eltérés legfeljebb a pótlékok formájában keletkezhetett. Ilyen pótlék volt érvényben például a fegyveres szolgálatot ellátók esetében amelynek az elnevezése többször változott. A rendszerezési elv azonban az volt, hogy nem a képzettség tartalma alapján differenciálták a bérezést, hanem annak szintje szerint. Az egyetemi végzettséggel rendelkezők tehát az államapparátusban lényegében azonos fizetésre számíthattak függetlenül attól, hogy milyen szakon végeztek, hiszen a közigazgatásban nem csupán jogászokra, hanem mérnökökre orvosokra stb. is szükség volt.⁴

A közszolgálatban tisztség vállalásához azonban nem volt elégséges a megfelelő profilú diploma. A közszolgálatba lépéshez valamilyen szakvizsgát is le kellett tenni. Már a törvényhatósági⁵ és a községi törvény⁶ is előírta az önkormányzati tisztviselők számára az oklevél mellett a gyakorlatot illetve a szakvizsgát.

A konkrét képesítési követelményeket szakonként állapították meg. Ilyen szakok voltak: közigazgatási (fogalmazói) szak; községi (kör) jegyző; tanárok, tanítók; orvosok; műszaki alkalmazottak; bányászati szaktisztviselők; erdőtisztviselők; levéltárnokok; posta-távírda tisztviselők; számviteli tisztviselők; az egyéb szakok (tengerészeti, telekkönyvi, börtönügyi, vesztegintézeti, zálogházi); segédhivatali.

Az államigazgatási alkalmazottak képesítésének szabályozását rögzítő és a polgári magyar állam fejlődése során többszörösen módosított jogszabály előírta azt is, hogy egy-egy szakon belül mely állásokhoz szükséges elméleti képzettség és az milyen szintű legyen. Kezdetben még nem állt rendelkezésre olyan széles merítési bázis amely a kellő számú és megfelelő iskolai végzettséggel rendelkező szakembert biztosíthatta volna. Ezért a szükséges kvalifikáció megszerzéséhez – átmeneti megoldásként – alkalmazták a gyakorlati vizsgáztatást. Ezekben az esetekben gyakorlati idő és eredményes gyakorlati vizsga meglétével pótolták az iskolai végzettséget.⁷ A társadalom képzettségi szintjének emelkedésével azonban a gyakorlati vizsga ilyen jellegű alkalmazása mindinkább háttérbe szorult.

A közigazgatásba történő bekerülés gyakorlati ismereti részét kiforrott formában a harmincas években rendezték.⁸ Ennek részeként a gyakorlati közigazgatási vizsgát két részre osztották úgynevezett általános és szakvizsgára. A gyakorlati közigazgatási vizsga általános része egységes volt valamennyi szak számára. A szakvizsga anyaga azonban az egyes szakterületek speciális ismeretigényéhez igazodott, így a szakvizsgák anyaga eltérő volt. Összesen négyféle szakvizsgát alakítottak ki. Szakvizsgára az általános vizsga eredményes letétele után lehetett jelentkezni.

Szakvizsgák voltak: belügyi szakvizsga (anyaga: 1. Igazgatás és közbiztonsági rendészet, 2. Honvédelmi igazgatás, 3. Jóléti közigazgatás, 4. Törvényhatósági és községi önkormányzat, 5. Pénzügyi igazgatás, 6. Gyámügy, 7. Anyakönyvi ügy, 8. Vallás- és közoktatásügyi igazgatás, 9. Földművelésügyi igazgatás, 10. Ipari-, kereskedelmi- és közlekedésügyi igazgatás, 11. Rendőri büntetőbíráskodás, 12. Vámigazgatási politika); pénzügyi szakvizsga (anyaga: 1. A pénzügyi közigazgatás szervezetének, feladatának és hatáskörének ismerete, az adók és illetékek valamint az ezekkel kapcsolatos pénzügyi politika alapismerete, könyvviteli ismeretek a kereskedelemi joggal kapcsolatosan, 2. A fogyasztási adók és jövedékek, továbbá az ezekre vonatkozó pénzügyi politika. Jövedéki büntetőjog.) vallás- és közoktatásügyi szakvizsga (anyaga: 1. Vallásügyi-, közoktatási-, közművelődési- és közalapítványi igazgatás, 2. A közoktatási és közművelődési politika); közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsga (anyaga: 1. Földművelésügyi igazgatás és mezőgazdasági politika, 2. Ipari kereskedelemügy és közlekedésügyi politika, 3. Közgazdasági és közlekedésügyi igazgatással kapcsolatos magánjogi jogszabályok gyakorlati része.)⁹;

Az általános vizsga tartalmát külön rendeletben szabályozták. Az általános vizsga tárgyai voltak: 1. a közigazgatás szervezete és működése; közszolgálati jog; az állami számvitel; a költségvetési jog; 2. a magyar közjog; 3. A magyar magánjognak és a polgári peres eljárásnak a közigazgatással kapcsolatos része; 4. a magyar büntetőjog és büntető-törvényhozási jog a közigazgatással kapcsolatban.¹⁰

A gyakorlati közigazgatási vizsga általános és szakvizsga követelményeit három év alatt kellett teljesíteni. Ezen időszak volt hivatott arra is, hogy a jelölt az előírt gyakorlati időt is teljesítse.¹¹ A gyakorlati idő keretében nem csupán arra nyílt lehetősége a gyakornoknak, hogy a leendő munkájához kapcsolódó teendőkkel illetve az azzal határos feladatokkal ismerkedjen meg. A szakterület jellegétől függően gyakornokok lehetőséget kaptak közgyűjteményeknél, tudományos intézeteknél, egyetemi tanszékeknél stb. arra, hogy a leendő pályájukhoz kapcsolódó diszciplínákat művelő alkotóműhelyek tevékenységébe is betekinthessenek.¹²

A gyakornokság és az ahhoz kapcsolódó gyakorlati közigazgatási vizsga a kinevezési rendszer szerint működő szervezetekben volt alkalmazható. A közigazgatás önkormányzati részében azonban a tisztviselőket 6 évre választották. Az önkormányzatoknál a választási szisztémát csak fokozatosan az állami szférát követően váltotta fel a kinevezési rendszer. 1914-ben már a vármegyei tisztviselők 55%-a kinevezéssel került posztjára. Az önkormányzatoknál a kinevezésre történő áttérés az első világháború után vált általánossá. 1929-ben az életfogytig (mai fogalmak szerint nyugdíjig) tartó választást vezettek be a törvényhatóságoknál.¹³ Az előléptetések más önkormányzati tisztségekre szintén „életfogytig” tartó választás útján történtek. A szakigazgatásban fokozatosan a harmincas évek második felében valósult meg a kinevezési rendszer.¹⁴ Végül 1942-ben vélt általánossá az önkormányzatokban is a kinevezési rendszer.¹⁵

A gyakorlati közigazgatási vizsga fokozatosan alakult ki. Kialakulásának előfeltétele volt a kinevezési rendszer elterjedése illetve a közigazgatásban foglalkoztatottak szakok szerinti csoportosítása és ahhoz kapcsolódóan a képesítési követelményrendszer kialakítása.¹⁶

Nem lehetett azonban a közigazgatás valamennyi szakterületén tevékenykedő munkatársakat a gyakorlati közigazgatási vizsgába bevonni, mivel tevékenységük és az ahhoz előírt iskolai végzettségük más tudományterületeket érintett. A jogi tudást illetve végzettséget nem igénylő szakokon is kialakították a gyakornokság ideje alatt elsajátítandó követelményeket. A gyakorlati közigazgatási vizsga általánossá válásával is fennmaradtak a szakdiplomával rendelkezők számára a különböző szakvizsgák, amelyeket néhol tiszti vizsgának is neveztek. A szakvizsgák előírására a miniszterek voltak jogosultak az igazgatási körükbe tartozó szakterületekre vonatkozóan.¹⁷

Egyes szakvizsgák már a gyakorlati közigazgatási vizsgarendszer széleskörű elterjedését megelőzően kiforrott formában működtek. A fegyveres szolgálatot teljesítőkre és a pénzügyi területre a harmincas években a szolgálati viszonyokra vonatkozó részletes szabályozás született, melynek részeként szabályozták a csendőr tisztképzést is. E szabályozás természetesen nem egyik napról a másikra született, hanem több évtizedes fejlődés következmény volt.¹⁸ A csendőrségi szabályozásokkal közel egy időben került sor a rendőrségre vonatkozó szabályozás elkészítésére is.¹⁹

A csendőrtisztte képzés a vázolt rendszer részeként, annak speciális elemeként formálódott. A magyar Királyi Csendőrség felállítása után és a trianoni békediktátum nyomán kialakuló helyzetben speciális ideiglenes megoldások is születtek a csendőr tisztikar kialakítása, illetve utánpótlása tekintetében.

A testület kialakításakor – körülményekre való tekintettel – meglehetősen nagyvonalúsággal kezelték a katonai előképzettségre vonatkozó követelményeket. A belügyminiszter szorgalmazta a korábbi csendőrbiztosok legjobbainak csendőrtisztte történő átképzését tanfolyam formájában, mert a rendfenn-

tartó munka nélkülözhetetlen elemének tekintette a közbiztonsági szolgálatban szerzett tapasztalatokat és a helyismeretet. Ennek nyomán a volt csendbiztosok számára – gyorsított eljárás formájában – lehetőséget biztosítottak a képesítési előírások megszerzésére. A hathetes tanfolyamon a legszükségesebb ismeretek átadására nyílt lehetőség.²⁰ A tanfolyam eredményes elvégzése nyomán kerülhetett sor a hallgatók hadapród őrmesterré való kinevezésére.²¹ A honvédelmi miniszter a katonai szaktudás primátusának szükségességét vallotta.²² Tisza Kálmán miniszterelnök a csendőrségi szakismeretet és a nemzeti érzést tartotta a legfontosabbnak. Nem egy ízben személyesen akadályozta meg, hogy a kiépülő Magyar Királyi Csendőrséghez – ugyan kiváló katonai képesítéssel bíró, de – csendőrségi múlttal nem rendelkező és magyarul nem beszélő tiszteket átvegyenek.²³

Zömében azonban már a kezdeti időkben is katonatiszti előképzettséggel és gyakorlattal vették át a csendőrtiszti aspiránsokat, akik lemondva katonatiszti rendfokozatukról a csendőrségnél hadapród őrmesterként eltöltött gyakorlati idő és eredményes szakvizsga nyomán kerülhettek a testülethez tisztként kinevezésre. A gyakorlati – csendőrségi elnevezése próbaszolgálati – idő alatt a hadapród őrmesterek elméleti és gyakorlati képzésben részesültek. Ennek keretében megismerkedtek a leendő beosztottaikkal, azaz a legénységgel és az altiszti kar, feladataival elméleti síkon, majd a gyakorlatban is. Ezt követően a legalacsonyabb csendőr parancsnokság munkájával ismerkedtek meg. A próbaszolgálati idő végén, a hat hónap elteltével bocsátották a hadapród őrmestereket csendőrtiszti szakvizsgára.²⁴

A tiszti rendfokozattal nem rendelkezőknek úgynevezett előkészítő tanfolyamot kellett elvégezniük. Ennek volt az első könnyített változata a volt csendbiztosok számára szervezett tanfolyam. Később a tanfolyamok tananyaga, képesítési ideje gyarapodott, majd a Ludovika Akadémiától átkerült a csendőr kerületparancsnokságokhoz immár 1/4-ed éves időtartammal. Az állomány tagjai az előkészítő tanfolyam vizsgáinak sikeres letételét követően, vagy a gimnázium nyolc osztályának elvégzése és különbözeti vizsga letétele nyomán is jelentkezhetek a Ludovika Akadémiára, míg a civil életből érkezők előtt értelemszerűen csak az utóbbi út állt nyitva. A Ludovika Akadémia Honvéd Tiszti Tanfolyamának elvégzése nyomán teheték le a csendőr tiszti aspiránsok a honvéd tiszti vizsgát. Ennek nyomán nevezték ki a jelentkezőket a csendőrséghez, hadapród őrmestereknek. Ez volt az előfeltétele annak, hogy – a csendőrség kötelékében eltöltött kellő gyakornoki idő leteltével – csendőrtiszti szakvizsgára jelentkezhesse.²⁵

1902-től a próbaszolgálat idejére hadapród tanfolyamokat szerveztek 4 hónapos időtartammal, Budapest helyszínnel. Ezalatt a csendőrkerületeknél a hadapródok képzése megszűnt. A központi hadapród tanfolyamon tapasztalt főhadnagyok végezték az oktatást, akik egy-egy szakterületre külön is felkészültek. Előadásaik nyomán nyílt lehetőség a számukra a századosi kinevezésre.²⁶

A Magyar Királyi Csendőrségen belül kezdetben a gazdasági ügyeket intéző személyek részére írtak elő speciális képzettséget. Az úgynevezett számvivők altiszti rangban törzsőrmesterként látták el a gazdálkodás teendőit. Számtanácsosokat 1904-től rendszeresítették a testületnél. Feladatuk a csendőrségi gazdálkodás irányítása volt. Számukra honvéd hadtáptiszti vizsga volt az előfeltétel, melynek birtokában jelentkezhetek a csendőr számvivői szakvizsgára.²⁷

A dualizmus időszakában lényegében tehát kialakultak a csendőrtiszti képzés formái összhangban a közigazgatási munkatársakkal és a tisztképzésben résztvevőkkel szemben támasztott igényekkel.²⁸

A trianoni békediktátum nyomán a csendőr tisztikar utánpótlásának folyamatában is disszonanciák keletkeztek. A trianoni Magyarországon sem csökkent lényegesen a csendőrség és azon belül a tisztikar létszáma, hiszen az új körülmények között is a testület lényegében változatlan létszámmal 12.000 fővel látta el szolgálatát és mindössze 5 %-uk tartozhatott a tisztikarba. A trianoni békediktátumnak a magyar véderőre vonatkozó korlátozó passzusa miatt a csendőrséghez új tiszteket kezdetben szinte kizárólag a haderőből vettek át, egy éves csendőrtiszti átképző tanfolyam elvégzése után.²⁹

A húszas években jelentek meg az első jogvégezti tisztek a csendőrség tiszti karában. Ők a vámtisztképző tanfolyam elvégzése után kerültek az egy éves időtartamú csendőrtiszti tanfolyamra, melynek sikeres elvégzését követően avatták fel őket csendőrtisztté. Sajátos epizódot jelentett a csendőrtisztképzésben a Magyar Királyi Zrínyi Miklós Akadémia, amely a trianoni békediktátum teremtette körülmények között jött létre és a gazdasági válság nyomán szűnt meg alig fél évtizedes működése után.

A harmincas években tér vissza a magyar csendőrtisztképzés a dualizmus kori jól bevált gyakorlathoz, melynek lényeg, hogy a csendőr tisztek honvéd tiszti végzettséggel, gyakornoki idő letöltése után kerülnek önálló tiszti beosztásba kinevezésre, a kellő csendőrségi gyakorlati és elméleti ismeretek megszerzése nyomán. A harmincas évekre a vezetés úrrá tudott lenni a csendőr tiszti kar előregedési folyamatán, sikerült többé-kevésbé egészséges arányokat kialakítani a korosztályok között. Lényegében két fő forrásból merített a csendőr tisztképzés. Egyrészt a Ludovika Akadémián végzettek közül

kerülhettek az egy éves csendőrtiszti tanfolyamra a hallgatók. A Ludovika Akadémia hallgatói között voltak, akik eleve a csendőrtiszti pályát tekintették hivatásuknak. Ők – az alapvetően katonatiszti (gyalogosági) képzésük mellett – csendőrségi szakoktatásban is részesültek. A csendőrségi tevékenység differenciálódásával (gépesítés, híradó összeköttetés, karhatalmi feladatok stb.) azonban lehetőség nyílt olyan ludovikás hallgatók átvételére is akik a Ludovika Akadémia más szakán tanultak pld. tüzér, de hajlandók voltak átlépni a csendőrségbe.³⁰

Az egy éves csendőrtiszti tanfolyam célja az volt, hogy a hallgatók elsajátítsák mindazt a speciális szakismeretet, amire a csendőrtiszteknek szolgálati feladatuk ellátásához szükségük volt. E tanfolyamok tananyaga természetesen támaszkodott a hallgatók iskolai végzettségére. A tanfolyamok során a hallgatóknak lehetőségük volt arra is, hogy betekintést nyerjenek azoknak a hazai tudományos műhelyeknek a munkájába, amelyek a testület tevékenységéhez szükséges diszciplínák művelésével foglalkoztak. Ennek keretében látogattak el pld. a kórbonctani intézetbe.

A próbaszolgálat keretében került sor – a csendőrtiszti tanfolyamot követően – a gyakorlati felkészülésre. E szolgálat alatt a gyakorlatban is meg kellett ismerkedniük a leendő tisztetek mindazonkával a feladatokkal, amit későbbi beosztásaikban végeztek. Ezt a szolgálatukat tapasztalt, idősebb tisztek irányításával látták el. A harmincas években még a honvédségnél is el kellett tölteni kezdetben kettő majd egy évet a csendőrtisztnek. A csendőrtiszti tanfolyam és a próbaszolgálat letelte után kerülhetett sor a csendőrtiszti szakvizsga letételére. A csendőrtiszti szakvizsga nyomán nevezték ki a csendőr tiszteket első tiszti beosztásába. Ez a beosztás azonban kivétel nélkül szakaszparancsnok helyettesi hely volt. A fiatal csendőr tiszt a legalacsonyabb tiszti parancsnoki beosztást betöltő tisztjáról irányításával, annak helyetteseként sajátíthatta el a szakma fortélyait. Általában egy-két év után került a tiszt önálló parancsnoki munkakörrel rendelkező beosztásba.

Összességében tehát elmondható, hogy a Magyar Királyi Csendőrség tisztikarára vonatkozóan is érvényesültek azok az elvek, amelyek a közigazgatási tisztviselők gyakornoki idejére, a gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkoztak. A csendőrség esetében más volt ugyan a terminológia, értelem szerűen más volt a vizsga tartalma, azonban a lényegi vonások megegyeztek. Mindkét esetben a gyakornokság előfeltétele a szakirányú felsőfokú végzettség volt. A gyakornoki idő alatt mindkét esetben a leendő hivatásával szorosan összefüggő elméleti ismereteket és gyakorlati tapasztalatokat kellett szereznie a „jelöltnek”, amiről vizsga formájában kellett számot adnia. A gyakornokokkal szembeni elvárások eredményes teljesítése nyomán kerülhetett sor a véglegesítésre.

A vázolt rendszer – amely alapjaiban megegyezett a rendőrtiszti képzéssel – r u g a l m a s a n tudta kielégíteni a szervezet fejlődése nyomán módosuló igényeket a tiszti kar képzettségét illetően.³¹ Ugyanakkor m a g a s s z í n v o n a l elérését tette lehetővé, hiszen csendőrtiszti aspiránsok a leendő szolgálati tevékenységükhöz kapcsolódó tudományágot, az arra szakosodott, az ismeretek átadásában a legkompetensebb tanintézet keretei között sajátíthatták el. A közrendvédelmi szolgálat leendő irányítói a parancsnoki munka, a fegyveres szervezet vezetésének ismereteivel a Ludovika Akadémián ismerkedhettek meg. A bünyügyi szolgálatot irányító tisztek jogi képzettségre a tudományegyetemek jogtudományi karain tehettek szert. T a k a r é k o s volt a rendszer, hiszen diploma megszerzésének költségei nem terhelték a fogadó szervezetet. H u m á n u s volt, mert az érintettek szükség esetén – bár erre a csendőrség fennállása során nem került sor – visszatérhettek az alapidiplomájuk nyújtotta foglalkozáshoz is. P o l g á r b a r á t n a k is tekintendő a rendszer mivel elméletileg és gyakorlatilag jól felkészült emberek kerültek pozíciókba a lakosság biztonsága érdekében működő szervezetnél.

Jegyzetek:

¹ CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976. Akadémiai kiadó. 169-176. p. és 457-464. p.

² HAJDÚ Lajos: Az állami tisztségviselők minősítési rendszere II. József uralkodása idején. *Állam és Igazgatás*, 1973. 519-529. p.

³ 1883/I. tc. a köztisztviselők működéséről.

⁴ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1995. Osiris. 194-222. p.

⁵ 1870/ XLII. tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.

⁶ 1871/ XVIII. tc. a községek rendezéséről.

⁷ MAGYARY Zoltán: A közigazgatási tisztviselők gyakorlati szakképzésének problémája. MÁRTONFFY Károly (szerk.): *Fejezetek a közjog és a közigazgatási jog köréből*. Budapest, 1932. 298 p.

⁸ 1933/ XVI. tc. a közigazgatás rendezéséről szóló 1929/XXX.tc. módosításáról és kiegészítéséről.

⁹ MÁRTONFFY Károly: *A közszolgálat utánpótlása és a gyakorlati közigazgatási vizsgáról szóló törvény magyarázata*. Budapest, 1937². Dunántúli Egyetem Kiadó és Nyomda. 225-310. p.

¹⁰ 2300/1934. ME rendelet

¹¹ 2310/1934. ME rendelet

¹² Közzolgálati jogszabályok gyűjteménye III. Az állami és a vármegyei közzolgálatra képesítő kellékek Budapest, 1938.

¹³ 1929/XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről.

¹⁴ 1936/IX. tc. a hatósági orvosi szolgálatról és a közegészségügyi törvények egyéb rendelkezéseinek módosításáról; 1938/II. tc. a városi számvevőségi szolgálatról; 1940/XXIII. tc. az Országos Nép- és Családvédelmi Alapról.

¹⁵ 1942/XXII. tc. a vármegyei, városi és községi tisztviselők alkalmazásának, valamint egyes szolgálati vizsgáinak átmene-
ti szabályozásáról.

¹⁶ PANKA Károly: A köztisztviselők minősítésének fejlődése. *Közigazgatási Szemle*, (1914) 254-260. p.

¹⁷ MAGYARY Zoltán: Közzolgálati minősítési rendszerek. *Közigazgatástudomány*, (1939) 78-83. p.

¹⁸ 120 403/1927. BM rendelet (a csendőrség szolgálati utasítása, SZUT)

¹⁹ 3000/1931. HM rendelet és 6873/1931. HM rendelet

²⁰ OL. BM. K-150 985. cs. 1882/III. 11/a 61 034. sz. A tanfolyam tárgyai voltak: honvédségi szolgálati szabályzat; iratke-
zelés (korabeli szóhasználatlaltal irálytan); fegyvertan (a csendőrségnél rendszeresített fegyverekre vonatkozóan); tereptan (tér-
képismeret); utász ismeretek; az egyes katonákra vonatkozó és az alegységekre vonatkozó alaki szabályok és a csapatok har-
cászata; földrajz; történelem; mennyiségtan; természettan és eröműtan.

²¹ OL. BM. K-148. 86. cs. 1883. IX. C. 620/el.

²² OL. BM. K-148. 78. cs. 1882. IX. 4 214/el.

²³ CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány, 27-29. p.

²⁴ NÉMETHY Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálati és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz*. Közi-
gazgatási Könyvtár, 1899/VIII. és 1900/III. számok

²⁵ HL. HM. XVI. o. 9533. sz.

²⁶ Rendőri Lapok, 1905. január 15.

²⁷ Szervi határozványok a magyar királyi csendőr számtanácsosok, csendőr számvevőtisztek, csendőr számvevő tiszthe-
lyettesek és csendőr törzssörmesterek számára. (Cs-11/b) Budapest, 1909. sn.

²⁸ PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Bel-
ügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35-40. p.

²⁹ KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború közöt*. Ph.D. értekezés (Debreceni Egyetem)
Kézirat. Debrecen, 2001. 118-119. p.

³⁰ Loc. cit. 120-121. p.

³¹ PARÁDI József: Rendőrtisztképzésünk hagyományai 1867-1945. In. DÁNOS Valér (szerk.): *A rendőrképzésünk reformja a
kelet-európai változások tükrében*. I. Budapest, 1999, BM Rendészeti Kutatóintézet, 35-51.p. /Tanulmányok a rendészet kö-
réről./ A tanulmány korábbi változata 1991. november 12-én hangzott el a Rendőrtiszti Főiskola által szervezett rendvédelmi
szakképzési konferencián Balatonföldváron. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Ifj. PERJÉSI György
A Magyar Király Csendőrség létszámalakulása 1938–1945

A Magyar Királyi Csendőrség történetének utolsó hét esztendejét választottam vizsgálódásom tárgyául, mely a bécsi döntésektől egészen a testület feloszlatásáig terjedő időszakot foglalja magában 1938 őszétől 1945 márciusáig. Ekkor a szervezet létszámképzésében alapvető változások álltak be.¹

1938-ban és 1940-ben a német és az olasz kormány határozatainak értelmében Magyarországhoz visszacsatolták a Felvidék egyes déli részeit és részben Erdélyt. A határok revíziójához az utat a Müncheni Egyezmény nyitotta meg, melyet CHAMBERLAIN angol és DALADIER francia miniszterelnök, valamint HITLER továbbá MUSSOLINI írták alá 1938. szeptember 29-én és 30-án. Ez az egyezmény tartalmazza a területrendezéseket.

Az első Bécsi Döntés értelmében 1938. november 2-án a német RIBBENTROP és CIANO olasz külügyminiszterek döntése alapján a Felvidék déli területeinek jelentős része visszakerült Magyarországhoz.

A második Bécsi döntést 1940. augusztus 30-án, az eredménytelen magyar-román tárgyalások után hozták meg, mellyel Erdély északi területeit kapta vissza Magyarország.

A döntések értelmében a trianoni Magyarország területe 93 ezer km²-nyi területére 160 ezer km²-re nőtt, és a lakosság száma 9 millióról 13 millióra emelkedett. A meggyarapodott ország nagy- és kisközségeinek száma is több mint kétszeresére nőtt, 3200-ról 6802-re, a kiemelten fontos kistérségekkel együtt. Ezek a helységek a csendőrség működési területe alá tartoztak.²

A terület gyarapodásával együtt növelni kellett az őrsök, valamint az irányító szervek és parancsnokságainak számát is.

Az eddigi 8 csendőrkerületet 10-re emelték, a kolozsvári és marosvásárhelyi kerület felállításával. Az országban ekkor 38 osztály, 80 szárny, 193 szakasz, valamint 1375 őrs működött. Ebből 11 volt vasúti-, 22 közlekedési, 11 vízi- 19 repülőtéri- és 11 híradós őrs volt. Lovasőrsként 118, vegyesként 16, a többi gyalogosként teljesített szolgálatot.

Különítményeket is állítottak fel, számszerint hatot: Nagytétényben, Soroksáron, Seregházán, (Vas megye, Marcali járás), Sajkásgyörgyön és Nádálján (Bács-Bodrog megye, Zablyai járás) és Mozsoron (Bács-Bodrog megye, Titeli járás)

Új karhatalmi csendőr századokat is működtettek Győrben, Szabadszállásán, Letenyén, Lenti-ben, Főherceglakon, Újvidéken, Bárcán, Aknamaszlatinán, Mérken, Bánffyahunyafon, Zilahon és Nagydemenen, összesen tizenkettőt.

1942-ben hozták létre a Galántai Csendőrzászlóaljat, 3 puskás századdal, 1 nehézfegyver századdal, 1 kerékpáros századdal és 1 könnyű harcokci századdal, a Nagyvárad Csendőriskolát 5 századdal, az Ungvári Csendőrtanászlóaljat 5 puskás századdal és már működött a Szombathelyi Csendőrtanászlóalj is az őrsparancsnoki és járőrvezetői iskolával.³

A Tábori Csendőrség felállítására és alkalmazására az első Bécsi Döntés idején került sor, először a felvidéki területek katonai megszállásakor, majd 1940 szeptember és októberében az erdélyi bevonuláskor, és a Délvidék visszafoglalásakor működött a csendőrség ezen szakszolgálat.

A gyorshadtesthez tábori csendőrosztagot osztottak be.

Személyirányító és Katonagondozó állomásokat állítottak fel. A legnagyobbat Lavocsnén. A VKF Szállásmesteri Csoportjánál is létesült egy tábori rendészeti őrs, valamint a Székely Határvédelmi Parancsnokságon is egy tábori csendőr osztály. SZELEVÉNYI Tibor százados parancsnoksága alatt, aki az Úz völgyében hősi halált halt.⁴

1940-ben készített 1198 db Tábori csendőr-jelvény számából arra tudunk következtetni, hogy a tábori csendőrség létszáma kb. 1200 fő körül lehetett. Ezekhez a szervezetekhez és osztályokhoz, zászlóaljokhoz a hivatalos csendőrkeret mellett tartalékos honvédeket is beosztottak.

Sajnálatosan az ide behívottak nem voltak kellőképpen felkészítve a háborús feladatokra. Felszerelésük hiányos volt és kiképzésük is elmaradt a követelményektől. Mégis sok esetben hadrendbe állították őket, vagy belesodródtak a harcokba és igen súlyos veszteségeket szenvedtek. Különösen a 109-es tábori őrzászlóalj. Ojtoznál, ahol FEKETE Pál alezredes, a zászlóalj parancsnoka is hősi halált halt. Századai Tordánál és Hargitánál véreztek el. Az Oitozi-szorosból HAJNÁDY Endre csendőr hadnagy csak közelharc árán tudott kitörni.

Meg kell említenem a 10., 102., 103., 105. és 106. tábori őrzászlóaljakat.⁵ A Nyilaskeresztes Párt utasítására megszervezték a harcfegyelmet biztosító alakulatokat, és megalakult a Nyilas Számonkérő Szervezet Katonai Csoportja, ahová 41 csendőr egyént osztottak be, 5 tisztet és 36 altisztet.

A kassai bombázás, a kárpátaljai, erdélyi és délvidéki partizántámadások után nyilvánvalóvá vált, hogy a háború kiterjed Magyarországra is, melyet 1944-ben a szovjet hadsereg betörése követett.

A mozgósított és felvonultatott csendőrerők a harcokba keveredve súlyos veszteségeket szenvedtek az ország egész területén, a Vereckei-szorostól Debrecenen át, Torda, Budapest eleste után Marcaliig.⁶

A veszteségkimutatások szerint a csendőr tisztikarnak 24 hősi halottja volt, és még az újrabeírtak közül, a feltöltésre szánt tisztek közül is hárman estek el. A legénység hősi halottainak számát nem lehetett megállapítani. 132 halottnak a nevét ismerjük, természetesen ez csak elenyésző száma az összes elesettnek. Légi tevékenység következtében a legénységből 25-en veszítették életüket.

A harcok során sokan estek fogságba. A hadifogolytáborokban a különböző járványok és betegségek következtében 11 tiszt és 16 altiszt halt meg.

Sokan reménytelen helyzetükben öngyilkosságot követtek el (16 tiszt és 3 altiszt).⁷

A csendőrség születésének 64. évfordulóján a Magyar Közlöny 1945. évi 26. számában megjelent az Ideiglenes Nemzetgyűlés rendelete, mely megállapította a testület történelmi felelősségét. A rendelet a testület intézményeit megszüntette és szervezeteit feloszlatta. Mindazokat a személyeket, akik a csendőrség szolgálatában álltak, elbocsátották, nyugdíjukat és kegydíjukat megszüntették.⁸

Más szervezeteket nem bélyegeztek meg ilyen súlyosan, mint a csendőrséget. Megindult a csendőrség felszámolása, amiben különösen Erdei Ferenc parasztpárti író, belügyminiszter jeleskedett.

A háború után még 15.828 csendőr élt Magyarországon, akiknek igazolnia kellett múltjukat. Az igazolások során mindössze 271 főt igazoltak le. A többieket internálták, vagy rendőri felügyelet alá helyezték, illetve munkatáborokba zsúfolták össze: Tiszalök, Kazincbarcika, Csepel, Recsk stb. Akik népbírószám elé kerültek, azokat háborús vagy népellenes bűntettek elkövetésével vádolva ítélték el. Közülük 25 csendőrtisztet és 48 altisztet végeztek ki.

Az erőszakos cselekmények következtében 10 csendőrtiszt halt meg.

Legutóbbi felmérésem szerint az 1994. évi Csendőrségi Zsebkönyvben feltüntetett 969 tiszt közül már 715-en meghaltak. A maradék 254 kitevődik az emigráció szórányaiban-, vagy a még idehaza élő kb. 31 tisztből.⁹

Évtizedek múlva az Alkotmánybíróság határozatában kimondta, hogy a csendőrséget megszüntető rendelet szankciói alkotmányellenessé váltak.¹⁰ A nyugdíjjogi hátrányokat megszüntették. A törvényt sértő elítéléseket semmissé nyilvánították. Ezzel a ma élő csendőregyének becsületét helyreállították.¹¹

Jegyzetek:

¹ KAISER Ferenc: *a Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány. /Pannónia Könyvek./ 175 p.

² Az 1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről határozta meg a Magyar Királyi Csendőrség feladatrendszerét és működési területét.

³ Csendőrségi Lapok szerkesztősége (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyve*. Budapest, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, Belügyminisztérium.

⁴ SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945*. Budapest, 2000, Ister, 173 p.

⁵ KÖVENDY Károly: *Csendőrök a Kárpátokban*. s.l., 1953. a szerző kiadása.

⁶ REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Kiadó, 229-297.p.

⁷ id. PERJESI György: *Csendőrségi biográfia*. Kézirat, a szerző birtokában.

⁸ Magyar Ideiglenes Nemzeti Kormány 1690/1945.sz.r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről.

⁹ Vö.7. jegyzettel.

¹⁰ 44/1991. (VIII.28.) alkotmánybírósági határozat.

¹¹ A rehabilitációs folyamat korábban kezdődött. A minisztertanács 86/1987.sz. rendeletével hatálytalanította a rendeletnek mellékletében fel nem sorolt rendeleteket. 1991. november 21-én pedig a kormány a 93/1990.sz. rendeletében intézkedett az 1945 és 1963 között törvényt sértő módon elítéltek társadalombiztosítási és nyugdíjjogi helyzetének rendezéséről. (szerk.)

SÁGI Zoltán
Egyenruha, mint tradíció a Magyar Rendőrségnél

Az utóbbi fél évben a társadalom érdeklődésének központjában került a magyar rendőrség, annak külső megjelenési jegyei, így egyenruházata és a szolgálatban lévő rendőröket egymástól megkülönböztető szolgálati jelvény is. Miközben az országos rendőrfőkapitánynak jelölt dr. BENCZE József tábornok, a parlamenti bizottság meghallgatása során arról beszélt, hogy mennyire elvesztette tekintélyét a rendőrség egyenruhája, annak viselőjét nem egyszer egyszerűen leköpi az emberek az utcán, mások arról nyilatkoznak, hogy mennyire semmitmondó a magyar rendőrség jelenleg rendszeresített egyenruhája és mennyire jellegtelen az.

A publikáció célja annak vizsgálata, hogy a 126 évvel ezelőtt államosított (akkor még csak a fővárosban)¹ magyar rendőrség, az adott társadalmi és politikai viszonyok között mennyire vette figyelembe a szervezeti azonosság ezen elemét, a ruházat kiválasztásában és tervezésében mennyire játszott szerepet a politika, az azt megtestesítő személyek. A publikáció első részében az 1881–1945, a második világháború befejezéséig terjedő időszak rendőri egyenruháinak jellegzetes darabjai kerülnek bemutatásra elsősorban a korabeli szabályzatok, szakmai kiadványok, mint forrásmunkák felhasználásával.² A tudományos folyóirat következő számában pedig, a második világháborút követő évtizedek változásait kívánom bemutatni, különös figyelmet szentelve a multikulturalizmus kihívásainak a rendőrségi egyenruha vonatkozásában a második ezredfordulót követő években.

Minden európai fővárosnak megvan a maga jellegzetes rendőr típusa, amelyek többsége magán hordozza az adott szervezet hagyományörző szimbólumait, jellegzetességét színben és formában egyaránt. Ezek minden országban a hagyományok mellett egyfajta sajátos jelet jelentenek. A jeleknek a tudományok rendszerében betöltött szerepéről és helyéről MORRIS amerikai filozófus 1938-ban megjelent a *Foundations of the Theory of Sign* című munkájában fejtette ki, mely a szakirodalomban az első kimondottan szemiotikai tárgyú tanulmány. MORRIS szerint a szemiotika viszonya a többi tudományhoz kettős természetű. Egyrészt egyike a tudományoknak, másrészt alapja más tudományoknak. MORRIS a szemiotikát három területre osztotta. A pragmatika a jeleket használó személyek társadalmi és pszichológiai jellemzőivel, a jelekkel kapcsolatos külső tényezők viszonyával foglalkozik, a szemantika maguk a jelek által közvetített jelentést vizsgálja, míg a szintaktika a jelek formai viszonyait, elrendeződését.

A rendőrségek részére készített és rendszeresített egyenruhák, valamint az őket az egységes megjelenésen belül egymástól megkülönböztető egyedi jelek (sorszámozott szolgálati jelvények, különböző minőségű anyagokból az egyenruházaton különböző helyen elhelyezve) MORRIS logikáját követve maguk is a szemiotika részét képezik.

A londoni utcai rendőr a bobby, az elmúlt évszázadban ugyanazt a félreismerhetetlen megjelenést mutatja fekete egyenruhájában, a jellegzetes magas rendőrsisakban, mint amit dédszüleink láthattak London utcáin sétálva. Bár azóta sokat fejlődött a materia amiből a sisak és az egyenruha készült és London belvárosának arculata is modernizálódott, a jellegzetes bobby sisak kényelmetlensége ellenére a rendőrök fején maradt. Viselője a segítőkész, barátságos közszolgát jeleníti meg, aki ha kell elfogja a tolvajokat, rablókat, miközben az utcán játszó gyermekek legjobb barátja. A bowler hat-hoz való ragaszkodás, a hagyomány fontosabb az angolok számára a funkcionalitásnál és a modern öltözködési formáknál. Az amerikai rendőr a legnagyobb melegben is feketében öltözve, zárt egyenruhájában az erőt, határozottságot sugallja egy olyan társadalmi közegben, amelyre épp a kötetlenség, a szabadságérzet a legjellemzőbb, mégis az elmúlt közel egy évszázad rendőri egyenruha fejlődése során a meghatározó jelek változatlanok maradtak (a kissé szögletesre tervezett rendőrsapka, az egyedi megkülönböztető jel a rendőr száma stb.) és csak némileg az egyenruha anyaga és szabása modernizálódott. A holland rendőrök merev, szögletes vonalvezetésű egyenruhájának és az ahhoz tartozó rendőri kiegészítőknek, amelyek elsősorban a funkcionalitásra törekszenek, is megvan a maga üzenete a rend fenntartása és a segítségnyújtás viselői részéről. Az ilyen üzenetek fellelhetők a magyar rendőrség egyenruhatörténet vizsgálata során is.

Így például TAMÁS Ernő újságíró az Országos Magyar Sajtókamara rendőri rovatvezetői alosztályának tagja, a Magyar Királyi Rendőrség egyenruhájáról a következőt jegyzi 1941-ben. „a pesti rendőr egyenruhája a magyar jogrend és belső biztonság jelképe volt mindig, és az ma is”.³

A múlt század első felében a magyar rendőr egyenruhájának megvolt a maga becsülete. Aki azt hordta tudta, ruhája nem lehet piszkos szakadozott, és viselője ápolt, borotvált kellett hogy legyen. Részeg egyenruhás rendőrrel az utcán találkozni nem lehetett. Mind az őrszemélyzet mind a fogalmazói és tisztikar méltósággal, büszkeséggel viselte egyenruháját szolgálatban és társaságban egyaránt.

Az egyenruha mindig is az adott állam hivatalnokainak, katonai és rendvédelmi intézményeinek megkülönböztetése érdekében készített öltözk volt. A legrégebbinek jegyzett egyenruha a spártai katonák háborúban viselt vörös felöltője volt, mely viseletet, szint a római hadsereg részére is átvették, mert azon a háborúban szerzett sebesülések vérfoltjai kevésbé látszódtak meg és ezáltal nem hatottak annyira lehangolóan a sebesült körül csatázó harcosokra.

A szervezeten belüli egyedi megkülönböztetés a magyar rendőrségnél nem mindig egy számmal ellátott jel volt. A törvényt, a hatóságot az 1848-as forradalmat követően egy tárgy jelképezte. A konstlabet bot egy buzogány szerű tárgy volt, amelynek nyele üreges fából, feje fémből készült. Az üreges részben írásos parancsot vagy jelentést lehetett elhelyezni. Ezen szolgálati jelvényt felmutató személy utasításait végre kellett hajtani ellenkezés nélkül.⁴ Hasonló hatalommal felruházott tárggyal a szépirodalomban Victor HUGO *Monte Cristof grófja* című művében találkozhatunk, amikor a történet elején Edmond DANTEST a törvény szolgálja letartóztatja szolgálati „buzogányával” rámutatva. Az 1848-ban létrehozott Országos Rendőri Hivatal tisztviselőinek szolgálati jele így elképzelhető, hogy francia minta alapján került rendszeresítésre, miután korábbi eredetére a hazai rendfenntartó történelemben utalást nem jegyeztek fel. Az 1848-as évek rendőre ez mellett nemzeti színű zsinórral díszített egyenruhát hordott, amit később a kiegyezésig a császári egyenruha váltott fel.

A kiegyezést követően Magyarország városai rendőreiket saját, jellegzetes egyenruhájukba bújtatták ezzel is egységet teremtve egy-egy város rendjének védelmezői között. 1861 tavaszán így Pest városának rendőrségi egyenruhája a vörös zsinórral díszített kék attila volt, amihez magyar-szabású kék nadrág, magyar csizma és csákó volt rendszeresítve. Az egységesség érdekében a korábbi pénzmegváltás helyett 1863-tól az egyenruhát készen, természetben kapták meg az akkor még városi rendőrség tagjai. A fővárosi rendőrség létrehozása után 1872-től már egységes viseletet rendelnek el a főváros egész területén. A gyalogos legénység sötétkék posztó zubbonyt és szürke „lengyel” nadrágot viselt fekete csizmával. A posztó zubbonyon nemzeti színű karszalagot hordtak, fejfedőjük lakkszíjjal és fehér lószőrforgóval ellátott „Kossuth” kalap volt. Télen báránybőr kucsmát viseltek. A lovasrendőrök búzavirágkék színű attilát kaptak ugyanolyan színű zsinórzattal. Ezt egészítette ki az ugyanolyan színű posztóból varrt magyaros szabású zsinóros nadrág és a sötétkék mente. A fővárosi rendőrség 1881-es államosítását követően az esős időkre már fekete gumiköpenyt rendszeresítettek részükre.⁵

A milleneumi ünnepségekre 1896-tól RUDNAY Béla főkapitány a fővárosi rendőröknek módosította az egyenruháját. a zubbony és a lengyel nadrág helyett a gyalogos rendőrök dolmányt és pantallót valamint fekete magasszárú cipőt kaptak hogy a világkiállításon már ebben képviseljük és védjük a rendet a biztonságot, megjelenésükkel emeljék és növeljék a világkiállítás imázsát.⁶

Az 1870-es évektől 1909-ig a szolgálatban lévő rendőrök, a nyakukba akasztva viselték az azonosító számukat jelző fémtáblát. A felsőruházatra az akkori kor divatjának megfelelően az álló nyakgallér volt általános így a század végén Párizsban rendezett világkiállításon a fővárosi rendőrök is méltóan képviselték egyenruhájukkal a testületet.

A fogalmazói kar 1896 előtt sötétkék attilát viselt meggyszínű bársony hajtókával a Kossuth kalapon lószőrforgó helyett kócsagtollal. A rendőrfelügyelő egyenruháját a honvéd tisztektől az különböztette meg, hogy a felügyelői kar sötétkék hajtókás attilát kapott sötét búzavirágkék zubbonyokra amihez szürke posztóból készült nadrágot hordtak. Ehhez aranyláncos fekete nemezkalap járt. A milleneum évében a fogalmazói kar egyenruhája is részben változott, sötétkék hajtókás kétsoros pitykegombos dolmányt kaptak.

A XX. század elején első Ferenc József kifejezte azon kívánságát hogy a bécsi rendőrséghez hasonlóan A budapesti rendőr fejére is sisak kerüljön mert, hogy inkább az való a rendőr fejére mint sem kalap. Így ő császári és apostoli Királyi Felsége 1909. évi március hó 22.- én Bécsben kelt legfelső elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a budapesti Magyar Királyi Államrendőrség őrszemélyzetének és csapattisztjeinek ruházata és felszerelése a bemutatott tervezet szerint megváltoztassék. A király kívánságát ugyanis gróf ANDRÁSSY Gyula akkori belügyminiszter örömmel teljesítette és adott utasítást a javaslat elkészítésére dr. BODA Dezső rendőrfőkapitánynak. BODA több reformjával együtt már korábban szeretett volna változtatni rendőrei egyenruháján és már 1906-ban megbízta NEMES Mihály történeti festőművészt egy ízig- vérig magyar egyenruha tervezésével. A festőművész az új egyenruha legjellegzetesebb darabjának a sisakot jelölte meg. Alapjául az ősi jászsisakot választotta, amely végigvonult a magyar viselettörténelmen. NEMES Mihály Bécsbe utazott, hogy ott tanulmányozhassa a szigetvári hős, ZRÍNYI Miklós akkor még Bécsben őrzött sisakját, amelyről a második világháború végéig rendszeresített főveg a rendőrök és a köznyelvben egyaránt használt „Zrínyi sisak” becenevet kapta. A tervezésénél a művész törekedett arra, hogy a sisak a viselőjét elsősorban az ünnepélyes alkalmakkor magasabbá, daliásabbá, feltűnőbbé tegye.⁷

A sisakhoz a rendőrök új egyenruhát kaptak. Az új, zsinóros díszegyenruha sötétkék posztóból készült. Az őrszemélyzet fekete, az altisztek ezüstsínóros atillát viseltek. A gyalogrendőrök három részre osztott, kilenc soros tulipán alakú vitéz kötést hordtak új egyenruhájukon, a lovasok hat soros zsinórzattal viselték ugyanezt az egyszerű lovasrendőrök fekete, az altisztek ezüst, míg a tisztek aranyból szőtt zsinórzattal.⁸

Jelentős változást hozott az egyedi megkülönböztető szolgálati jel elhelyezése is. A korábbi nyakban lógó fémlemezre vésett szám a derékszíj csatjára került. A fekete lakk bőrvet összefogó csatot a rendőrök a II. világháború végéig viselték. Az új egyenruhához szolgálatban sötétkék „babmérőlnek” becézett sapkát (hivatalos nevén tiszti sapka) hordtak, amelynek elején a napellenző felet a magyar koronával és a rendőr azonosító számával láttak el.⁹

Az I. világháború kihatott a rendőrök egyenruházatára is. A készletek, a kész egyenruhák elfogytak, pótlásukra nem volt lehetőség, hiszen a frontra küldött katonák egyenruháját is egyre nehezebb volt előállítani. A rendőrség vezetői a legegyszerűbb megoldást választották, a hadsereg számára nagy mennyiségben készült csukaszürke anyagból pótolták és szerelték fel a fővárosi rendőröket. Ez 1919-ben a rendőrség újjászervezésekor komoly gondokat okozott. A nemzeti hadsereg fővárosba történő bevonulására alig tudták összeszedni a díszszakasz részére szükséges egységes díszegyenruhát. A kormánynak hosszabb időre volt szüksége, hogy gondoskodjon az egységes sötétkék posztó gyártásáról.¹⁰ A feladatot nehezítette az alkotmányhozó nemzetgyűlés 1920. évi I. törvénycikke,¹¹ amellyel törvényesítette a vidéki rendőrség államosítására vonatkozó 1919. október 1-jén kiadott miniszterelnöki rendeletet.¹² Ezzel megszűnt a főváros és a vidéki rendőrségek különállása, azonosak lettek a státuszok, egységesek a rangsorok. A politikai helyzet – a trianoni békediktátum – amúgy is nehezítette az új összevont szervezet egységesítését, ami kihatott az egyenruhára és a fegyverzetre egyaránt.

1921. július 21-én gróf RÁDAY Gedeon belügyminiszter ideiglenes szabályzatot adott ki a Magyar Királyi Államrendőrség tagjainak egyenruha-viseléséről.¹³ Ebben – utalva a békeszerződés határozmányaira, amely a rendőrség fegyveres személyzetének tekintetében is megszorító rendelkezéseket tartalmazott – rögzítette, hogy az országban a budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrségnél rendszeresített egyenruhát kell hordani a fogalmazóknak és a felügyelőknek egyaránt. Tekintettel a díszegyenruha hiányára, annak viselése hivatalos alkalmakkor és a társadalmi életben azidő tájt nem volt kötelező. Az egységes Magyar Királyi Államrendőrségbe beolvadt korábbi határrendőrségi, valamint a fővárositól csak némileg eltérő szabású, vagy színű egyenruha darabok kihordását a miniszter engedélyezte, de ezen esetekben is az egységes hajtókával és rangjelzésekkel kellett azokat ellátni. A hajtóka a galléron csak négyszögletes formájú lehetett és a dolmány (attila) nyakrészét körbevevő aranyzsinórt, valamint a VIII. fizetési osztálytól fölfelé alkalmazandó paszományozást kivéve semmilyen más díszítmény nem volt viselhető. Az egységes hajtóka színe a fogalmazói karnál sötétkék, a felügyelői karnál pedig világoskék volt. Az ily módon egységesített rendfokozati rendszert 1921 szeptemberétől viselték a rendőri tisztviselők. Ezzel egyidőben megszűntek a hat- és nyolcágú csillagok, a határrendőrségi jelvények, illetve a négyszögletes formától eltérő hajtókák viselésének lehetősége. Az egységesítés további előírásaként egységesen zárt kardbojt viselését rendeli el a fogalmazói és felügyelői karnál. Ez a miniszteri döntés az őrszemélyzetre és az altisztekre vonatkozó korábbi egyenruha-viselési szabályzatot nem érintette csak annyiban, hogy nyugdíjazás vagy felfüggesztés esetén az egyenruha csak úgy volt viselhető, ha közhivatali jellegét teljesen megszüntették, a sapka azonban ilyen körülmények között sem volt hordható.¹⁴

1922. január 5-én dr. NÁDOSY Imre országos főkapitány újabb kiegészítést rendel el, amelynek legjelentősebb része az ország különböző területein dolgozó rendőrök mint szervezeti egységek tagjainak megkülönböztetése.¹⁵ Ezért, hogy a Magyar Királyi Állami Rendőrség egyenruháját viselőkről azonnal meg lehessen állapítani melyik kerület állományába tartozik (a kerület itt nem a fővárosi egységeket jelenti)¹⁶ a sapka bal oldalán a kerület arab számjeggyel feltüntetett sorsszámát rendeli el viselni, a fogalmazói és felügyelői karnál sárga, míg az őrszemélyzetnél fehér színű fémből elkészítve. Ezeket a számokat központilag készítették, majd osztották ki. Így a budapesti rendőrök számot továbbra sem viseltek, a Budapest vidékiek az 1-es, a debreceni kerület beosztottjai a 2-es, a miskolciak a 3-as, a pécsiek a 4-es, a szegediek az 5-ös, a székesfehérváriak a 6-os, míg a szombathelyi kerület beosztottjai a 7-es számjegyet hordták.¹⁷ Belügyminiszteri rendelettel egységesítették a próbaszolgálatos segédfogalmazók és segédfelügyelők egyenruházatát is.¹⁸ A rendszeresített rendőrtiszti egyenruha általános kötelezővé tételét pedig újabb miniszteri rendelet szabályozta.¹⁹ Célja a rendeletet kiadó dr. RAKOVSKY Iván belügyminiszter szerint a Magyar Királyi Állami Rendőrség belső fegyelmének további szilárdítása, testületi szellemének ápolása, hivatali tekintélyének kifelé való fokozása –

ez a mai public relations tevékenység korabeli tudatos alkalmazása- és a közbiztonsági szolgálat hatékonyabb ellátása. A rendelet az egyenruha kötelező viselésénél kiemelt oknak tartja az alá- és fölérendeltségi viszony –belső szervezeti kommunikációs jelrendszer- azonnali megállapíthatóságát a szigorú fegyelem fenntartása érdekében. Fontosnak tartja továbbá, hogy a tiszti egyenruha viselése a fegyelem megszilárdításán túl növelje a testületi szellemet és a bajtársiasságot. Végül hangsúlyozott szerepet szán az egyenruha-viselés tekintetében a rendőrtiszt mint hatósági személy által kiváltott tiszteletnek és a rendőrtiszt intézkedéseivel szemben a feltétlen engedelmességnek. 1923-ra konszolidálódott az egyenruha ellátás, így ettől az évtől az ország területén a rendőr akár az őrszemélyzet, akár a tisztikar tagja volt, felismerhető és azonosítható volt bárki számára.²⁰

1923-ban RAKOVSKY magyar királyi belügyminiszter új egyenruházati szabályzatot készített, jelezve hogy a rendőr tisztviselői, tiszti tanfolyamra felvett hallgatókat, vagy a próbaszolgálaton lévő segédfogalmazókat és segédfelügyelőket is hivatalból folyamatosan kívánja egyenruha darabokkal ellátni, és azok akik korábban valamely önkormányzati rendőrségnél saját egyenruhával rendelkeztek az előírásnak megfelelően a viselésük előtt kötelesek voltak átalakíttatni. Az egységesítés szigorára jellemző volt, hogy a miniszter rendelete már nemcsak az egyenruha viselés szabályát megsértőket fenyegette felelősségre vonással, hanem azok előjárói is, így a parancsnoki felelősség kérdése az egyenruha viselés szabályainak tekintetében rendeleti szinten rögzítésre kerül.²¹

A Magyar Királyi Állami Rendőrség V. és ennél magasabb fizetési osztályába kinevezett, továbbá ezen ellátásokra jogosultak részére 1924. augusztus 2-től új egyenruházati szabályzat készült, amelyben a dísz- és szolgálati egyenruha rendszeresítését vezették be országos szinten egységesítve. A díszegyenruha a rendelet szerint a különösen ünnepélyes alkalmakkor, mint például istentisztelet, magas kihallgatás, bemutatkozó látogatás, vagy ünnepélyek és Főméltóságok hivatalos fogadásainál, a szolgálati egyenruha pedig egyéb alkalmakkor volt viselendő. Kivételes esetekben a díszmagyar is viselhető volt, erről azonban külön belügyminisztériumi rendelet rendelkezett.²²

A sapkán rendszeresített kerület megkülönböztetésére szolgáló számokat 1925-ben a miskolci és pécsi rendőr-főkapitányságok megszűnésével változtatták, így Budapest vidéke továbbra is az 1-es, a debreceniek a 2-es, a szegediek a 3-as, a székesfehérváriak a 4-es, a szombathelyi kerületi rendőr-főkapitányság tagjai pedig az 5-ös számot használták.²³

A fenti intézkedések mind az őrszemélyzet, mind a fogalmazói, felügyelői és tisztikar tekintetében 1936-ig változatlan maradt. A kormányzó úr őfőméltósága 1936. szeptember 4-én Gödöllőn írta alá azt a legfelsőbb engedélyt, amely alapján a belügyminiszter rendeletben szabályozta az új rendőri egyenruhát. A gyalogos őrség sötétszürke posztóból (szövetből) varrt kis attilát, zubbonyt, nadrágot illetve csizmanadrágot kapott, és ugyanilyen színű posztóköpenyt, körköpenyt rendszeresítettek számukra. Megjelent a nyári ruházat. A zubbony anyaga a szövetzubbonyéval megegyező szabású, azonban nem álló, hanem lehajtott gallérral készült és hajtókája levehető volt. Anyaga fehér vászonból vagy zsávolyból készült. A különleges szolgálatoknál, mint például a dunai mentőőrség, megengedték a vászon- vagy zsávolynadrág viselését az általános őrszemélyzetnél azonban továbbra is a rendszeresített nadrágot kellett viselni. A nyári zubbonyhoz fehér „Zrínyi sisakot” rendszeresítettek, amely vízhatlan, napálló fehér festékréteggel bevont köppervászonból készült sisakot alumíniumból készült Magyarország koronás címerével látták el. A fekete fénymázos borjúbőrből készült csizma mellett magasszárú, ugyancsak fekete fénymázos cipőt hordanak ettől az időtől a nadrághoz a rendőrök. Rendszeresítik téli időkre a sötétszürke anyagból készült fülvédőt és a gyapjú kesztyűt. Az ünnepélyes alkalmakkor viselt kis attila a zubbonytól elsősorban attól tér el, hogy öt pár fekete magyaros mellzsinór díszítette és fekete zsinórral szegélyezték a gallért is. Ünnepélyes alkalmakkor továbbra is a fekete lakkozott, préselt nemezsből készült „Zrínyi sisakot” viselték, amelyet Magyarország babér- és tölgyfagallyal övezett koronás, alumíniumból készült címerével láttak el. Általános szolgálatban fekete szövetből készült szemernyővel és álszíjjal ellátott felfelé kissé keskenyedő alakú sapkát viseltek piros, fehér, zöld gombot, ezüst zsinórral körbefogó sapkarózsával. A szolgálati öv továbbra is 5 cm. széles fekete bőrből készült, amelyen egy alumíniumból készült számtáblán viselte a rendőr egyedi azonosító jelét.²⁴

Az altisztek a szolgálati övön számtábla helyett egy azzal megegyező nagyságú nikkelezett táblán sárgarézből készült, domború magyar koronát viseltek. A lovasrendőröknél a legénység a díszsisakon annak baloldalán rögzített fémtölcsérben fehér lószőrből készült forgót hordtak, amely a sisak csúcs magasságáig ért. A nyári ruházatuk annyiban egészül ki, hogy a fehér zubbonyra a bal vállon fekete ispahán vállzsinórt varrtak. A fogalmazó és felügyelői kar egyenruházata is változott, a sisak alumínium részeit bearanyozták, a sapka ezüst zsinórzatát meggyipiros színű selyemmel beszőtt aranyzsinórral látták el. A kis attila világos, galambszürke színű szövetből készült zsinórzata meggyiszínű vörös

selyemszállal átszőtt aranyzsinórból állt. A felügyelők a bal vállon, a fogalmazók mindkét vállon vállzsinórt viseltek, amely a ruházat zsinórzatának anyagából készült. A zubbnyon a fogalmazók sötét kobaltkék, a felügyelők pedig búzavirág kék színű hajtókát hordtak. Mindkét tisztviselői kar finomabb anyagból készített fekete nadrágot kapott. A köpenyek a legénységi szabás szerint készültek, csak finomabb anyagból egy-két apróbb eltéréssel, mint ahogy a lábbelik is. Részükre is rendszeresítették a nyári fehér zubbnyot és nadrágot. Ünnepestélyes alkalmakkor díszövet viselhettek, amely gyapjú- és aranyzsinórból állt.²⁵

A speciális szolgálatot ellátó rendőrök külön felszerelést kaptak, így a motoros rendőrök sötétbar-na bőrkabátot és bőrnadrágot, a gépkocsi vezetők és kerékpáros rendőrök, valamint a motoros rendőrök is bőr lábszárvédőt, és a gépkocsivezetőknél megjelenik a tányérsapka. A közlekedési rendőröket fehér vászon kézelő, valamint „K”-betűs karszalag különböztette meg.²⁶

A magyar rendőrség szolgálati jeleiben és egyenruházatában a következő jelentős változást a II. világháború, valamint a Magyar Államrendőrség megalakulása hozta. A Királyi Állami Rendőrség megszűnt, az azt felváltó demokratikus rendőrség egyenruhájában is jelezni kívánta a változást. Míg a korábbi egyenruházati és felszerelési tárgyak kihordását 1948. december 31-ig lehetővé tették, a „Zrínyi sisak” viselését 1946. június 4-től megtiltották, helyette az újonnan rendszeresített tányérsapkát kellett viselni. 1945. október 29-től Dr. ERDEI Ferenc belügyminiszter megszüntette a deréköv szám viselését, a rendőrtiszt helyettesek és rendőrök részére szolgálati jelvényt rendszeresített és speciális megkülönböztető jelek kerültek a határrendőrség, a folyami rendészeti és a légiforgalmi rendészeti szervek zubbonyának bal felső karjára. Ezzel egyidőben elrendelték az új Magyar Államrendőrség részére rendszeresített egyenruházat gyártását és folyamatos bevezetését.²⁷

Jegyzetek:

¹ A fővárosi rendőrséget 1872-ben ideiglenes jelleggel az 1872/XXXVI. tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló törvénnyel államosították, majd véglegesen az 1881/XXI. tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló törvénnyel. „Azon esetre, ha a főváros egyesítéséig ezen a fővárosi rendőrségről szóló törvény még nem alkottatik, a tényleges egyesítés napjától kezdve a rendőrség végleges rendezéséig a főváros jelenlegi rendőri közegei közvetlenül a belügyminiszter hatósága alá helyezettnek, aki a rendőri közegek feletti fegyelmi joggal, valamint kinevezésük és elmozdításuk jogával ruháztatik fel és felhatalmaztatik, hogy a rendőri ügyekben való fellebbezést a fővárosra nézve ideiglenesen szabályozza...” 1872/XXXVI. tc. A belügyminiszter 4152/B. sz. leirata nyomán a fővárosi közgyűlése 1973. XII. 15-én a városi rendőrséget átadta a belügyi tárcának.

Az 1881/XXI. tc. a Budapest-főváros rendőrségéről szóló törvényt 1881. április 12-én hirdették ki az országgyűlés mindkét házában és július 1-én lépett hatályba. «Budapesten „fővárosi rendőrség” elnevezés alatt egységes szervezettel rendőrség állíttatik fel, melyet saját közegei által az állam kezel, s amelynek működési köre az 1872/XXXVI. tc. alapján megalakult főváros összes bel- és külterületére terjed ki. (1872/XXXVI. tc. 1. és 22. §)» 1881/XXXVI. tc. 1. §

² PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 337. p-367. p.

³ BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 37. p.

⁴ Loc. cit. 98. p.

⁵ 2761/1886. főkapitányi rendelet és 10 538/1892. főkapitányi rendelet.

⁶ BORBÉLY – KAPY: op. cit. 27. p.

⁷ Loc. cit. 32. p.

⁸ 42 014/1908. BM. r. Egyenruházati szabályzat

⁹ Loc. cit.

¹⁰ BORBÉLY – KAPY: op. cit. 99. p.

¹¹ 1920/I. tc. Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről.

¹² 5047/1919. ME. r. a magyarországi rendőrségek államosításáról.

¹³ 63 515/1921. BM. r. Ideiglenes szabályzat a Magyar Királyi Államrendőrség tagjainak egyenruhaviseléséről.

¹⁴ 39 820/1921. BM. r. A Magyar Királyi Állami Rendőrség szervezetének és szolgálatának szabályozása

¹⁵ 105 900/1921. BM. r. Kiegészítő szabályzat a Magyar Királyi Államrendőrség tagjai egyenruhaviseléséről szóló ideiglenes szabályzathoz.

¹⁶ A magyarországi rendőrségeket 1919-ben államosították. Ez azt jelentette, hogy a – korábban a városi tanácsok kompetenciájába tartozó – városi rendőrségeket egységes irányítás alá vonták a belügyi tárca közvetlen felügyeletével. Az egy szervezetbe integrált városi rendőrségek új testületének a neve Magyar Királyi Állami Rendőrség volt. Vármegye csoportonként hoztak létre egy kerületi kapitányságot. A kerületi rendőr-főkapitányságok hatásköre az érintett vármegyékben fekvő városok rendőrségeire terjedt ki. Egy-egy kerületi rendőr-főkapitánysághoz tartozó vármegyék megegyeztek a honvéd kerületparancsnokságokhoz tartozó vármegyékkel. Hozzávetőlegesen a mai régiók szerepét töltötték be a rendvédelem területén a kerületi rendőr-főkapitányságok.

Vö. 12. jegyzettel

¹⁷ A kerületi rendőr-főkapitányságok átszervezésével a sapkaszámozást is módosították. 126 413/1925. BM. r. Sapkaszámok megváltoztatása.

¹⁸ 175 337/1923. BM. r. Egyenruházati szabályzat az ideiglenes minőségű próbaszolgálatos Magyar Királyi Állami Rendőrség-i segédfogalmazók és segédfelügyelők részére. 158 742/1924. BM. r. Egyenruházati szabályzat Magyar Királyi Állami

Rendőrségnek az V. és ennél magasabb fizetési osztályba kinevezett, továbbá az ezen állások címével, illetőleg jellegével felruházott egyenruha és fegyver viselésére jogosult tagjai részére.

¹⁹ 1540/1923. BM. r. A Magyar Királyi Állami Rendőrség részére rendszeresített rendőrtiszti egyenruha viselésének általános kötelezővé tétele.

²⁰ BORBÉLY – KAPY: op. cit. 97-104. p.

²¹ 175 337/1923. BM. r. Egyenruházati szabályzat az ideiglenes minőségű próbaszolgálatos Magyar Királyi Állami Rendőrség-i segédfogalmazók és segédfelügyelők részére.

²² 158 742/1924. BM. r. Egyenruházati szabályzat Magyar Királyi Állami Rendőrségnek az V. és ennél magasabb fizetési osztályba kinevezett, továbbá az ezen állások címével, illetőleg jellegével felruházott egyenruha és fegyver viselésére jogosult tagjai részére.

²³ 126 413/1925. BM. r. Sapkaszámok megváltoztatása.

²⁴ 123 000/1936. BM. r.

²⁵ Loc. cit.

²⁶ Loc. cit.

²⁷ A Magyar Államrendőrség egyenruházati és felszerelési szabályzata. *Rendőrségi Közlöny*, II. évf. (1946) 3. sz.

SUBA János
A Magyar Királyi Csendőrség létszámának tervezett felemelése 1918-ban

Egy szervezet többé-kevésbé folyamatosan változik, átalakul, a körülményekhez alkalmazkodik, ez elsősorban a szervezet feladatával és a feladathoz rendelt pénzüsszeggel áll szoros összefüggésben. A csendőrség teendői az első világháború során módosultak, kiegészültek. A világháború vége felé 1918-ban a katonai vezetés elképzeléseiben a csendőrség szerepe átalakult. Tervek születtek a testületnek a háború utáni helyzetre, a karhatalmi felhasználására irányuló elképzelések megvalósítására.¹ Ez elsősorban a csendőrség létszámának felemelésében és új feladataiban nyilvánult meg. A katonai vezetés ezen elképzelése azonban nem valósult meg.

Csendőrség a világháborúban

Az I. világháborúban a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományából – a testület fokozott mérvű szolgálati teendőinek ellátása mellett – 1914-ben összesen 105 tiszt, és 1 734 főnyi legénység vett részt. Tábori csendőrként 39 tiszt és 1 317 főnyi legénység, hadművelleti területen és annak közelében 25 tiszt, teljesített katonai-rendőri szolgálatot, csapatszolgálatra pedig, – önként jelentkezés következtében – 41 tiszt és 417 főnyi legénységet vezényeltek el. Ezen kívül határvédelemre a rendes létszámon felül megerősítéseként 1 139 főnyi csendőrlegénységet rendeltek ki.²

A háborús évek a Magyar Királyi Csendőrséget súlyos feladat elé állították: alapvető feladatán túl – az ország belső területén a közbiztonsági szolgálat ellátása mellett – a háborúval járó más feladatokat is elkeltett látnia, pl.: a munkára kiadott hadifoglyok felügyelete, katonaszökevények nyomozása, kémek és más veszélyes egyének kézrekerítése, vasutak és távírvonalak őrzése stb. Számos esetben jelentős létszámú csendőrségi erőt kellett igénybe venni a járványok elfojtására, és több városban, így Budapesten is, a közbiztonsági szolgálathoz a rendőrség támogatásához. Ezenkívül a csendőrség közbiztonsági szolgálatot teljesített a megszállt ellenséges területeken és minden arcvonalon, továbbá kivette részét a közvetlen harci cselekményekből is.³ Felvidéken 28 őrsnek, illetve különítménynek kellett az ellenséggel való harc felvétele után visszavonulnia. Ugyanez történt az erdélyi román betörés idején is. Hadiszolgálat következtében 7 csendőrtiszt és 42 altiszt halt hősi halált.

A háború összesen 93 tisztet és mintegy 3 000 főnyi legénységet vont el a csendőrségi szolgálattól. A tábori csendőrök pótlására, valamint a határmenti és belterületi csendőrőrsök megerősítésére a katonai vezetés utasítására 5 040 fő népfelkelőt és 732 tartalékos altisztet kellett a csendőrség rendelkezésére bocsátani.⁴ Ezzel szemben azonban a háború alatt ténylegesen 13 727 népfelkelőt és 669 tartalékos altisztet rendeltek ki a csendőrség megerősítésére. Más források alapján 557 tartalékos altiszt és 12 992 népfelkelő nyert beosztást a csendőrséghez.⁵

A csendőrség ilyen fokozott mértékben való igénybevétele, és az a tény, hogy, a rendszeresített létszám kiegészítése a háborús idők alatt teljesen szünetelt, a közbiztonságot rontó tényezőnek bizonyult. A csendőrség fejlődése a háborús évek alatt szünetelt, csupán 12 új őrsöt állítottak fel, egyet pedig feloszlattak. Létszámemelés 57, létszámcsökkenés 3 őrsöt érintett, 2 lovas őrsöt gyalogosítottak.

Igaz ugyan, hogy 1918. nyarán a csendőrség létszámát a rendszeresített 12 000 főről 18 000-re emelték fel. A bekövetkezett események azonban a létszámemelés tényleges keresztülvitelét már lehetetlenné tették.⁶

Tervezet a csendőrség létszámának felemelésre

A katonai vezetés 1918-ban már serény tervező munkát végzett a háború utáni helyzet kezelése érdekében, amely a mi szempontunkból elsősorban a milliós tömeghadsereg leszerelésére irányult. E feladat megoldásának biztosítására tervezték a csendőrség létszámának felemelését, amelyet most ismertetünk. Ennek rendelték alá a csendőrség átszervezését és kiegészítését. A katonai vezetés a király elvi beleegyezésével elkészítette a terveket, hogy azután a honvédelmi miniszter a minisztertanács elé terjessze.⁷

A katonai vezetés szerint a köz- és vagyonbiztonság, valamint a rendfenntartás az országban a leszerelési időre külön gondot igényel. Ezért tervbe vették a csendőrség létszámnak 50 000 főre való felemelését oly módon, hogy ez a létszám a leszerelés kezdetével teljes legyen. "Egyes őrsök megerősítése a szükséghez képest mozgalmasabb vidékeken erősebben, zárt osztagok tartása veszélyes pontokon, iparvidékeken stb., mozgó tartalék osztagok minden kerületben esetleg szárnyon, ezeken a helyeken páncélautók és csapatszállításra alkalmas autóoszlopok készenléte és elhelyezése, jó távíró

telefon esetleg rádió összeköttetés. Létszám kiegészítésére elsősorban önként jelentkező, de mindenképpen olyan legénységgel számoltak, amely még egy-két évig szolgálatköteles."⁸

A végrehajtást úgy képzelték el, hogy a béketárgyalások megkezdésekor a legénység azonnal hazajön, iskoláztatik, csendőrruhát kap kakastollas kalappal, úgy hogy a több hónap múlva kezdődő csapatszállításkor már szervezett működésre készen áll. Jó fizetést terveztek, amely biztosítja a jelentkezők nagy számát és jó szolgálatát.

E szervezetnek nagy előnye, – a katonai vezetés szerint – az hogy „...a majdan felveendő békelétszámnál tisztán csak a katonai szükségletet kell figyelembe venni, mert a közbiztonsági, karhatalmi stb. feladatokat teljesen a csendőrtestületre ruháznák át.”⁹

A Honvédelmi Minisztérium kapta a feladat kidolgozását, amelyet DÁNI altábornagy az 1. ügyosztály vezetője koordinálta. A 16. osztály feladatul kapta, hogy készítsen egyúttal egy törvényjavaslatot, hogy a csendőrség tényleges és nem tényleges létszámába magasabb rendfokozatú tiszteket is átvehessen, mert ennek a nagy testületnek nagyszámú tisztre van szüksége magasabb rendfokozatokban is. Tisztek visszatérését a fegyveres erőbe, honvédségbe törvényszerűen lehetővé kell tenni, szolt az utasítás.¹⁰

A csendőrség 1918 – ban rendszeresített állománya (Magyarországon 11 600 fő, Horvátországban 1 300 fő) összesen 12 900 fő volt.¹¹ A szűkebb magyarországi csendőrség állományának 18 000 főre vagyis 55 %-kal 6400 fővel való létszámemeléséhez, valamint a legénységi illetékeknek átlagosan 50 %-os emeléséhez a belügy- és pénzügyminiszter már hozzájárult.¹²

1918-ban tényleges meglevő hivatásos állomány Horvátországot is beleértve 9 650 fő volt, ez 3 250 fővel 25 %-al volt kevesebb a rendszeresített létszámnál. A vezényelt népfelkelők létszáma (Horvátországot is beleértve) 18 100 fő volt. Ez a ténylegesen csendőri szolgálatot teljesítő állomány 75 % volt. A 35 %-t s 9 650 főnyi hivatásos állomány alkotta. Így Horvátországot is beleértve 1918-ban 27 750 fő teljesített csendőrszolgálatot.

1918 – ban rendszeresített állomány (fő)		1918-ban meglevő hivatásos állomány	vezényelt népfelkelők	1918-ban szolgálatot teljesítő állomány
Ország	létszám			
Magyarország	11 600			
Horvátország	1 300			
Összesen	12 900	9 650	18 100	27 750

A tapasztalatok azt mutatták, hogy – a megromlott közbiztonsági viszonyok mellett – ez a 27 750 fős létszám nem elegendő még a közbiztonsági szolgálat ellátására sem. Hiszen a történelmi tapasztalatok azt mutatták, hogy a közbiztonsági viszonyok a háború elhúzódásával, valamint békekötés után nagyon sokáig rosszabbodtak.¹³

Ezért tartották szükségesnek a csendőrség hivatásos állományának mielőbbi felemelését úgy, hogy ez a felemelt állomány a békekötés után is megmaradjon, amikor már nem lehet egyszerűen katonákat kirendelni a csendőrség megerősítésére.¹⁴

A 2 300 csendőrör mellett 1 200 új örs felállítását tervezték, vagyis több mint 52 %-al akarták az örsök számát felemelni, összesen 3 500-ra. A tervezet szerint az egyes örsök létszámát átlag 10 fővel számolva a közbiztonsági szolgálat ellátására állandóan 35 000 csendőrré lenne szükség.

Ez a létszámemelés a közbiztonsági szolgálatot teljesítő 27 000 főnyi állományhoz viszonyítva 30 %-os, 8 000 főnyi létszámemeléssel járt volna. Azonban ha a rendszeresített hivatásos állományhoz viszonyítjuk majdnem háromszoros (Horvátországgal együtt 22 000 főnyi) létszámemelést jelentett volna

csendőrség közbiztonsági szolgálatot ellátó létszáma (kell)	jelenleg szolgálatot teljesítő állomány (van)	szükséges létszám (hiányzik)
35 000	27 000	8 000

A tervezet azzal számolt, hogy a békekötés után a csendőrök közül megmaradna kb. 8 000 fő, ez alapján a létszámszükséglet így 27 000 fő, ebből Horvátországra 4 000 fő esne.¹⁵

Csendőrség karhatalmi feladatai

A közbiztonsági szolgálat ellátása mellett a tervezet a karhatalmi feladatokat is csendőrségre bízta volna. A katonai vezetés figyelembe vette, hogy a tervezett békekötés után néhány évig a csapatok békelétszáma minimális lesz, és feltételezték azt is, hogy a csapatok 18–19 éves, nem hadviselt fiatalokból fognak állni, ezért karhatalmi szolgálatra nem lesznek alkalmasak.

Erre az átmeneti időszakra a csendőrségnek kell átvenni a karhatalmak szolgáltatását is. Ezen célra tervezték hogy csendőrkerületenként – 1918-ban 8 csendőrkerület, 2 újabb csendőrkerület felállításához már megvolt az elvi hozzájárulás – összesen 10 kerülettel számolva – egy-egy, Horvátországban 2 karhatalmi csendőrzászlóalj állítanak fel. Összesen 12 karhatalmi csendőr zászlóalj.

Egy karhatalmi csendőrzászlóalj a terv szerint 3 gyalogszázból és 1 kerékpáros századból állt volna, századonként 3 karabélyos és 1 géppuskás szakasszal. A tervezet szerint egy ilyen zászlóalj állománya kb. 800 főt tett volna ki. Az összszükséglet tehát 10 000 fő volt, ebből Horvátországra 1 600 fő esett volna.

A csendőrség közbiztonsági szolgálat ellátására az összlétszám 78 %-t (35 000 főt), karhatalmi célokra 22 %-t (10 000 főt) terveztek, így az összlétszám 45 000 fős összlétszámmal számoltak, amelyből Horvátországra 6 700 fő, az összlétszám 15 %-a esett. A tervezet számolt azzal is, hogy a szárnyak székhelyein is állítanak fel csendőr karhatalmi szakaszokat – ebbe a belügyminisztérium nem volt hajlandó belemenni – így az összállomány 50 000 főre emelkedett volna. Ezen karhatalmi szakaszok felállításával összefüggésben a rendőrség államosításától (amely 9 000 fő) el lehetne tekinteni, vélte a tervezet.

Vagyis az 1918-ban rendszeresített 9 650 fő hivatásos csendőr létszámot – amelynek 15 %-a, azaz 1500 fő a hadrakelt seregnél és a megszállott területeken volt vezényelve – négyszeresére akarták növelni.¹⁶

Legénység kiegészítését toborzás útján tervezték a hadrakelt sereg és a mögöttes országrész alakulataiból. A Honvédség hátszágbeli alakulatainál már elrendelték a toborzást. A Honvédelmi minisztérium megígérte, hogy hasonló intézkedéseket ad ki Magyarországon diszlokáló közös alakulatokra nézve. Egyelőre nem tervezték a hadrakelt seregnél a toborzást, "Felsőbb elhatározás" (Uralkodói hadparancs) volt szükséges ahhoz, hogy elrendelhesék a toborzást. Horvátország tekintetében a létszám felemeléséhez a bán hozzájárulására, valamint a magyar kormány és a bán közös intézkedésére is szükség volt.

A legénység képzése tekintetében az első lépés az lett volna, hogy a hadra kelt seregnél tábori csendőr szolgálatra vezényelt 1 500 fő csendőrt mielőbb visszarendeljék.¹⁷ Ehhez azonban uralkodói hadparancsra volt szükség, mivel az A. O. K. /Hadsereg főparancsnokság /nem volt hajlandó a csendőröket visszavezényelni.¹⁸ Ezt, továbbá azon igényt figyelembe véve, hogy a megszállott területekre vezényelt csendőrök szolgálatban maradhassanak, a tervek szerint 1919 végéig a meglévő csendőrség létszámát 3 turnusban 37 000 főre kívánták növelni.¹⁹

Ez természetesen a kiképzés rovására történhetett volna, hiszen a tervek szerint a csendőr karhatalmi osztagokban szolgálatot teljesítő legénységnek nem kellett volna csendőri képzettséggel rendelkeznie. Ezen karhatalmi osztagok – személyi állományának már meglévő katonai képzettségére alapozva – azonnal hadra foghatóak lettek volna. A tervek szerint a karhatalmi osztagok megalakulását követően az oda beosztott személyi állomány csendőr kiképzést is kapott volna, aki a későbbiek során a közbiztonsági szolgálatban működő csendőrök pótlására és felváltására lettek volna hivatottak.

Az átmeneti időszak – a leszerelés – letelte, és a rendes közbiztonsági viszonyok beállta után, valamint ha a csapatok már rendes évfolyamú békeállománnyal rendelkeznének, akkor ezek a karhatalmi alakulatok megszűntek volna. Ekkor a karhatalmi csendőrlegénység valamint továbbszolgáló altisztek a csapat állományába visszatérhettek volna. Így a hivatásos csendőr állomány nem 45 000, hanem csak 35 000 fő lett volna.²⁰

A legénységi állomány felemelésével új szakaszok és új szárnyak felállítása is szükséges. Így a tisztek létszáma is emelkedne. A szükséges tiszteket az eddigi eljárás szerint²¹ a csendőrség állományába átvinnék, azzal az eltéréssel, hogy nem csak zászlósként, hanem rendfokozatukban – hadnagyok, főhadnagyok és századosok – akár hivatásosak akár tartalékosak átléphetnek a hivatásos csendőr tisztikarba. A tervezet szerint indokoltá teszi ezt a változást egyrészt a nagymérvű létszámfejlesztés, másrészt pedig az a körülmény, hogy a tervezett nagyszámú hadviselt csendőrlegénység céltudatos vezetést, tapasztaltabb, a fegyelem kezelésben jártasabb szintén hadviselt tiszteket is igényelt.

A csendőr karhatalmi osztagoknál szolgálatot teljesítő tisztek – békében csak tényleges tisztek – a szükséges időre vezényelhetők lettek volna, hogy a csapatállományba bármikor visszatérhessenek.²²

A kiadásokat tekintve a magyarországi (Horvátország nélkül) csendőrség évi költségvetése 11 600 fő után az 1918. évi illetékeknél 26 millió korona, ez 50 %-os emeléssel 40 millió korona. A tervezett 45 000 főt számolva, levonva a 6 700 horvátországi csendőrt, 38 300 fő után és 50 %-os illetékemelésnél 132 millió koronát jelentett volna. A horvátországi csendőrségnél ugyanolyan felemelt illetékeket számítva mint a szűkebb Magyarországon, az elérendő 6 700 fős állomány évi költségvetése 27 millió koronát tett volna ki. Ez összesen 159 millió koronát jelentett volna.

Ebbe a költségvetésbe nemcsak a személyi illetékek, hanem az összes dologi kiadások mint: fegyverzet, felszerelés, ruházat stb. is beletartozott. Mivel a belügyi tárca háború alatt nem volt abban a helyzetben, hogy a létszámnövekedés részére beszerezze a fegyverzetet, felszerelést, ruházatot stb., nem is szólva az elhelyezésről. A tervezet kívánatosnak tartotta, hogy háború alatt és a békekötés után következő 2-3 év alatt is a hadügyi, illetve részben a honvédelmi tárca viselje a többlet költségek 40 %-át.

Ez azt jelentette volna, hogy Magyarországon, – ahol a belügy- és pénzügyminiszter a katonai vezetéstől függetlenül a 18 000 főre való létszámemelést már elhatározta – (38 800 -18 300 – 20 300 fő) után háború alatt 40 % mozgósítási hitel = 53 millió, 60 % büm. = 79 millió, az átmeneti idő alatt az 53 millió 36 %-a = 21 millió a honvédelmi tárca, annak 74 %-a = 32 millió a hadügyi tárca és 79 millió a belügyi tárca terhére került volna elszámolásra.

Horvátországban a háború alatt 40 % mozgósítási hitel = 11 millió, 60 % horvát költségvetés = 16 millió, átmeneti idő alatt a 11. millió 36 %-a = 4 millió a honvédelmi tárca, annak 74 %-a = 7 millió a hadügyi tárca és 16 millió a horvát költségvetés terhére került volna elszámolásra.

A csendőrség létszámnövelésének és átszervezési tervezetének megvitatása 1918 júniusában került sor, ahol azt jóváhagyták. A katonai funkcionáriusok 1918. szeptember 30-iki 3 ülésén a csendőrség kiépítése is szóba került, a honvédelmi minisztérium még 500 fő toborzásához is hozzájárult. Ugyanis korábban a póttettek nagyfokú igénybevétele folytán nem volt olyan helyzetben, hogy a csendőrség megerősítésére további katonákat kirendelhessek.

A toborzás eredménye a honvédségnél az I–VIII. csendőrkerületnél szeptember elejétől szeptember 15-ig 669 fő volt. Toborzás még mindenütt folyamatban volt.

1918 augusztus végéig nem toborzás útján jelentkezők száma a m. kir. csendőrségnél 2 633 fő, a horvát csendőrségnél 117 fő volt.

A magyar csendőrségnél 26 898 fő teljesített szolgálatot, amely a tervezett 39 000 fős létszámhoz viszonyítva, 67 %-os feltöltöttséget jelentett, a horvát csendőrségnél 4 633 fő teljesített szolgálatot, amely a tervezett 5 600 fős létszámához viszonyítva csupán 83 %-os feltöltöttséget jelentett. A 44 600 főre tervezett létszámra kivetítve összesen 31 531 fő állt rendelkezésre vagyis az előírányzott létszám 70 %-a.

Ezért azt javasolták, – arra való tekintettel, hogy a toborzás a mögöttes országrészekben már ily rövid idő alatt ily jó eredménnyel járt – azt javasolták, hogy azt ki kell terjeszteni a közös hadsereg alakulataira is. A hadifogságból visszatértek közül, azokat akik 6 havi csapatszolgálatot nem rendelkeztek ugyan, de megbízható minősítést kaptak, fel kell venni. A tervezők azzal számoltak, hogy a kormányok és a katonai hatóságok a szükséges létszám átengedéséhez hozzájárulnak.²³

Magyar Királyi Horvát-Szlavón Csendőrség létszámának tervezet felemelése

A Magyar Királyi Horvát-Szlavón Csendőrség legénységi állománya 1 300 fő volt. Ténylegesen azonban csupán 850 fő teljesített szolgálatot, vagyis az állomány 35 %-a, 450 fő hiányzott. Vezényelt honvéd és népfelkelő 1 660 fő volt, amely az összlétszám 66 %-t tette ki, a fennmaradó 34 %-t a hivatásos állomány adta. Így 1918-ban 2 510 fő teljesített szolgálatot. A tervezet szerint „elhatározottat” további 500 fő hivatásos csendőr felvétele. Tehát 1 300 főről 1 800 főre emelkedne a testület létszáma 1918-ban.²⁴

Jelenleg rendszeresített állomány	jelenleg meglévő hivatásos állomány	vezényelt honvéd és népfelkelő	jelenleg szolgálatot teljesítő állomány
1 300	850	1 660	2 510

A háborús veszteségek, elhalálozás és nyugdíjazás következtében a hivatásos csendőrök 1300 főnyi létszámából ténylegesen 450 fő hiányzott. Ezen felül a megmaradt 850 főnyi hivatásos csendőrlegénység sem állt teljes számban rendelkezésre a „belrend” fenntartására, mert a csendőrök egy része a hadrakelt seregnél és a megszállott területeken teljesített szolgálatot, s így ezekre a leszerelés idejében sem lehetett számítani.²⁵

A tervezet számolt azzal, hogy a csendőrlegénység egy további része a leszerelés alkalmával a csendőrség kötelékéből távozik úgy, hogy végeredményben az előírt 1300 főnyi létszám mintegy 800 főre fog csökkenni, és ezen 800 főből is mintegy 50 fő csak fokozatosan fog visszatérni az ország belsejébe.

A tervezet abból indult ki, hogy a csendőrszolgálatot teljesítő 2 510 fő még a közbiztonsági szolgálat ellátására sem elegendő. Az őrsök számát és azok létszámát tehát gyarapítani kell. Az őrsök száma 24 %-kal növekedett volna, 61 új őrs felállítását tervezték, így a meglévő 259 őrs helyett 320 őrssel számoltak. Az őrsök erejét átlag 12-13 fővel tervezték, így a közbiztonsági szolgálat ellátására 4 000 fő hivatásos csendőrré lett volna szükség.

26

csendőrség közbiztonsági szolgálatot ellátó létszáma (kell)	jelenleg szolgálatot teljesítő állomány (van)	szükséges létszám (hiányzik)
4 000	800	3 200

A tervezők a rendszeresített hivatásos állományból békekötés után előreláthatólag csupán 800 fő megmaradásával számoltak, amely a tervezet létszám 20%-t jelentette. Ehhez kapcsolódott, hogy a csendőrségi szolgálatra vezényelt 1660 népfelkelőt a leszerelés alatt fokozatosan szintén le kell szerezni, miközben csakis a békeidőre megmaradt 800 csendőrré számíthatnának. Ezért is kell a létszámot feltölteni, hangoztatta a tervezet.

A tervezett átmeneti időszak alatt a honvéd csapatokat a karhatalmi szolgálat alól részben mentesítették, mivel karhatalmi csendőrosztatok felállításával számoltak. Horvát-Szlavónországban két karhatalmi csendőrzászlóaljat kívántak felállítani. Egy-egy ilyen zászlóalj állományát 800 főben állapították meg. Erre a célra 1600 fő volt szükséges. Ezen csendőr karhatalmi zászlóaljakat a rendes közbiztonsági viszonyok beálltával úgy szüntették volna meg, hogy a csendőr légénység részben a közbiztonsági szolgálatban álló csendőrség természetes fogyatékainak pótlására használták volna, részben pedig visszatérhetek volna a csapatok állományába mint továbbszolgáló altisztek.²⁷

Így a csendőrség személyi állományát 5600 főre tervezték, amint azt a körülmények lehetővé tették volna, 4 000 főre kívánták csökkenteni.

A tervezet azzal számolt, hogy a mostani 850 főnyi hivatásos csendőrlegénységi keret képes lesz arra, hogy a közbiztonsági őrsszolgálatához szükséges 3 200 fő újonc csendőrt több turnusban felszívja úgy, hogy ha a gyarapítás 1-2 hónapon belül ténylegesen megindul 1919 végével, közbiztonsági szolgálat ellátásához szükséges 4 000 fő teljesen kiképzett hivatásos csendőr rendelkezésre állhatott volna.

Költségeket illetően – a rendszeresített 1 300 főnyi létszámot tekintve – a csendőrség évi költségvetése 3 millió koronát tett ki. A személyi állomány 1 800 főre tervezett emelésével és a szűkebb Magyarországra engedélyezett illetékjavítással a csendőrség évi költségvetése 6 milliót tenne ki. A szűkebb Magyarországon már engedélyezett magasabb illetékeket a m. kir. horvát-szlavón csendőrségnél tervezett, 5600 főnyi létszámmal kivetítve az évi költség 20 millió koronát tett volna ki.

A tervezet szerint amennyiben a honvédelmi tálca a költségek felét átvállalná, akkor a 20 milliós költségvetésből a háború alatt a kormányra 13 millió, a mozgósítási hitelre 7 millió, az átmeneti időszak alatt pedig a kormányra 13 millió, a honvéd tárcára 2 millió, a hadügyi tárcára 4 millió korona esett volna.

A toborozás nélküli jelentkezés nem járt a kellő eredménnyel, szeptemberig csak 117 ember jelentkezett egyrészt az eddigi gyenge javadalmazás következtében nem volt elegendő létszámú önként jelentkező légénység, másrészt a csapatparancsnokságok nem szívesen bocsátották el a legjobb légénységüket.

A katonai funkcionáriusok szeptember 30-i ajánlása nyomán a Honvédelmi Minisztérium további 500 fő toborzásához is hozzájárult. Az így engedélyezett létszám olyan nagy volt, hogy a horvát cső létszámát is fel lehetett emelni 1 300 főről 1 800 főre a tervek szerint. 500 fő felvételének lehetőségéről a bánt kiértéskítették ugyan, a toborzás azonban már nem indulhatott meg.²⁸

Azonban a történelmi események ezen a tervezeten is túlléptek. A tervezet egyes elemeit később – az átmeneti időszakban – 1919-1920 között felhasználták, legalábbis a rendvédelmi teendőket ellátó, különböző katonai alakulatok és karhatalmi formációk csendőr elnevezését illetően.

1919. november 30-án a Nemzeti Hadsereg létszáma 56 ezer fő volt, melyből 34 ezer az ún. **csendőrtartalék** állományába tartozott. *Csendőrtartaléknak a karhatalmi céllal kikülönített, egyben az Antant és a megszálló román parancsnokság előtt rejtett alakulatok összességét* nevezték. A létszám 1920. február 1-jén 100 209 fő volt.²⁹

A toborzás és a léghadsereg létszámnövekedés azonban 1920 tavaszán megállt. A meglévő létszám karhatalomba történő átmentésének eredményeként november 1-jén az ún. csapatalakulatoknál már csak 37 500 fő volt kimutatható, ugyanekkor a karhatalmi formációk összesített létszáma 56 540 fő volt. A csendőrség és a rendőrség együttes létszáma ugyanekkor 17 341 fő volt.³⁰

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 96-100.p.

² Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

³ KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány /Pannónia Könyvek./ 11-20.p.

⁴ GÁSPÁR László – PARÁDI József: *A magyar határőrizeti szervek feladatai, a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914*. ZMKA Akadémiai Közlemények, XXX. évf. (1987) 134.sz. 131-151.p.

⁵ HL. HM. iratok 25 635/eln.1/-1918 tervezet a csendőrség létszámának felemeléséről.

⁶ REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 130-162.p.

⁷ OL. K-150. 4681/IV./B res.-/1918. tervezet a csendőrség létszámának a felemeléséről.

⁸ Loc.cit.

⁹ Loc.cit.

¹⁰ OL. K-150. 46 08 /IV./B. res.-/1918. tervezet a csendőrség létszámának a felemeléséről.

¹¹ PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 5. sz. 13-17. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, Trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹² Vö. 10. végjegyzettel

¹³ Loc.cit.

¹⁴ RAVASZ István: *A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V. évf. (1994) 6.sz. 81-88.p. A tanulmány korábbi változata 1994 októberében Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

¹⁵ Vö. 5. végjegyzettel

¹⁶ HL. HM. iratok 634 524/1.-1918 tervezet a csendőrség létszámának felemeléséről.

¹⁷ SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945*. Budapest, 2000, Ister, 13-19. p.

¹⁸ PINCZÉS Zoltán: *A tábori rendészetről. Csendőrségi Lapok*, XIV. évf. (1924) 1. sz. 6. p.

¹⁹ Vö. 16. végjegyzettel

²⁰ Loc.cit.

²¹ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1998) 8. sz. 78-83. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

²² Vö. 16. végjegyzettel

²³ Loc.cit.

²⁴ HL. HM. iratok 24 479/eln.1/-1918 a horvát-szlavón csendőrség létszámának felemelése.

Részlet a tervezet indoklásából:

„Az immár ötödik éve tartó háború következtében úgy a hadrakelt seregnél, mint az országban az élelmezés, ruházat és elhelyezés terén mind nagyobb és nagyobb fokban oly nehéz viszonyok uralkodnak, amelyek alkalmasak arra, hogy nagymértvű elégedetlenséget szüljenek, mely utóbbi egész közéletünkre a legmesszebbmenő következményekkel járhat.

Már a mai állapotok is aggasztó tüneteket mutatnak. Bár csak szórványosan, de helyenként az ellenszegülési fokozódó elégedetlenség észlelhető. Ezen ellenszegülési hajlam csírája országszerte lappang és kellő ellenrendszabályok nélkül könnyen az ország közrendjét veszélyeztető mozgalommá fajulhat. Közismert dolog, hogy ellenségeink minden eszközzel belrendünk felforgatásán fáradoznak. E célból egyrészt a hazánkban lakó nemzetiségeket uszítják, másrészt az elégedetlen elemeknél a rendfelforgató radikális szocialista eszméket hirdetik. Míg a megelégedett tömeg fenti eszméket paszivitással fogadná. Félő, hogy ezen eszmeáramlat olaj a tűzre oly tömeggel szemben, mely különféle nélkülözések következtében amúgy is fel van izgatva és a közrend fenntartására hivatott hatalom pedig gyengének vagy elégtelennek bizonyul. Ezen állapotok kellő rend-

szabályok nélkül a háború további tartalmánál, főleg pedig a leszerelés idejében és az első békeévekben katasztrofális jelleget ölthetnek.

A leszerelés előreláthatóan már csak vasúttechnikai okokból is 6-8 hónapot fog igénybe venni. Amíg a frontokon az ezen okból visszatartott katonák százezereinél a szerintük hiábavaló tétlen várakozás, a honvágy, a produktív munka utáni törekvés stb. nagymérvű elégedetlenséget lesz alkalmas kiváltani, addig a hazatérő és leszerelt milliók újbóli elhelyezkedése a polgári életben bér-, szociális és politikai mozgalmak és végül a harcedzett katonák virtuskodása oly tényezők, melyekkel a közrend fenntartásánál fokozott mérvben kell számolni.

A közrend fenntartása, a züllésnek induló állapotok további fejlődésének meggátlása tehát elsőrendű és sürgős állami feladat.

A közbiztonság fenntartására pedig elsősorban a csendőrség hivatott, nemcsak rendeltetése folytán, de kiválósága, hasznavehetősége és nagy tekintélye miatt is, mellyel ezen intézmény az ország lakossága előtt régóta bír és melynek jogosultságát ezen háború alatt is beigazolta.

A csendőrségnek az alábbiak szerinti fejlesztésénél a testületnek eddigi bevált szervezetén változtatás eszközöltetni nem szándékolatik, s a most javasolt átmeneti intézkedések a normális viszonyok beálltával színelhethetők.

A hivatásos csendőrség mai létszáma azonban nem lesz elegendő a reá háruló feladat megoldására. Leszerelés alatt és békekötés után, a később kifejtendő okok miatt, a katonaság sem lesz abban a helyzetben, hogy a csendőrség legalább szám szerinti megerősítésére a szüksége s legénységet rendelkezésre bocsássa. Tehát a csendőrséget már most szaporítani kell.

Éppen ez az átmeneti időszak míg a kedélyek újból megnyugszanak, míg a társadalmi rétegek újból elhelyezkednek és még a csapatok békeállományába megint rendes évjáratú legénység fog kerülni teszi azt is szükségessé, hogy a csapatok ezen átmeneti idő alatt a karhatalmi szolgálat alól legalább részben mentesítsenek. Ez karhatalmi csendőrosztatok felállításával volna elérhető. Nem lesz továbbá lehetséges az sem, hogy a leszerelést követő időben a csendőrséget katonaság kirendelése által esetenként vagy állandóan megerősítsük, mert békekötés után nehogy a már háborúban bevonulva volt évfolyamokat további békeszolgálatra is visszatartsunk, ami a gazdasági élet nagy károsodásával járna csakis alacsony békeállományú csapatokat tudunk fenntartani, amelyeknek legénysége javarészt a háborúban még nem szolgált 18 és 19 éves ifjakból fog állni. El sem képzelhető, hogy szükség esetén ezen teljesen tapasztalatlan, fiatalokú legénység kellő eréllyel és bátorsággal támogassa a csendőrséget a háborúból hazatért, számos csatában kipróbált és harcedzett katonákkal szemben. Az egészen biztos, hogy a hazatérő katonáknak ezen tapasztalatlan, serdülő ifjakból álló békekatonaság imponálni nem fog, sőt ezeknek alkalmazása az öreg katonáknak szinte virtuskodásra fogja kihívni.

A tervezett intézkedés nagy költséggel jár. Ezen költségek azonban elkerülhetetlenek és szorosan véve ugyanabba a kategóriába tartoznak, mint azok, melyeket a mostani külső hadicélok megkövetelnek. A várható nehéz idők bármínő nagyságú anyagi áldozatot a belrend fenntartására is indokoltá tesznek. Forradalomtól eltekintve, nagy bérharcok, szociális mozgalmak, ha nem tudjuk elejüket venni néhány nap alatt több kárt tehetnek, mint amennyit e szaporított csendőrségi évi eltartása igényel.

Ha tehát a csendőrség szaporítására kellően áldozunk, megfelelő javadalmazást, pótdíjakat, nyugdíjakat állapítunk meg és a hivatásos csendőrség tagjait és azok családjait a szükségleti cikkekkel természetben is ellátjuk és ezen feltételeket a csapatokhoz küldendő külön toborzó bizottságok útján közzé tesszük, akkor ezen elit testület tervezett szaporítása bizonyonnyal kellő időben sikerülni fog.

Kétséget nem szenvedhet, hogy ennek a csendőrségi erőnek felállítása semmi esetre sem történhetne csak a leszerelés kezdetén, hanem amint már kifejtett, már most megkezdendő volna.

A csendőrség változot fejlesztése a hadrend fenntartásától eltekintve oly előnyökkel jár, hogy szinte elkerülhetetlennek mondható.

A fegyveres erő jövő békeállományának biztosítására irányuló eddigi katonai tárgyalások máris azt mutatják, hogy a rendelkezésre álló szolgálati kötelezettségüknek még eleget nem tett legénységgel és a még katonai szolgálatot nem teljesített 18 és 19 éves újoncok bevonásával a legszerűsebb békeállomány is alig lesz elérhető.

Nagyarányú tüntetések, országos sztrájkok esetén a kormány kénytelen lenne kivételes eszközökhöz nyúlni, amelyek alatt elsősorban az 1888.-i XVIII. t.c. alkalmazását, vagyis a békeállomálynak tartalékosok és póttartalékosok bevonásával való megerősítését értem.

Ezen több éven át szolgáló legénység behívása természetesen újbóli elégedetlenséget szülne, nagy költséget okozna és semmi esetre sem adna feltétlen megbízható karhatalmat. Ha azonban a csendőrség fenti értelemben fejlesztetik, akkor ezen kétélű fegyvert az 1888.-i XVIII. t.c.-et igénybe venni előreláthatólag egyáltalában nem leszünk kénytelenek.

Különben is a csendőrség szaporítása már azért is átmeneti intézkedésnek tekinthető, mivel azon esetben, ha ily nagy számú csendőrségre többé szükség nem lesz, a létszám bármikor csökkenthető."

Az 1888/XVIII. t.c. a tartalékosoknak és póttartalékosoknak béke idején tényleges szolgálattételre kivételes visszatartása és behívása tárgyában (a szerk.)

²⁵ – *Utasítás a Császári és Királyi Hadsereg tábori csendőrsége számára.* (Fordítás) Budapest, 1905, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.

– *Utasítás a tábori csendőrség részére kérdések és feleletekben.* Szeged, 1894, Várnay.

²⁶ HL. HM. iratok 23 832/el.1-1918 toborzás a horvát-szlavón csendőrségnél.

²⁷ Loc.cit.

²⁸ SZAKÁLY Sándor: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (Acta Historiae Praesidii Ordinis), IV. évf. (1993) 5. sz. 55-58. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, Trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

²⁹ – TÓTH Sándor: A Horthy-hadsereg szervezete 1920-1944. I. II. *Hadtörténelmi Közlemények*, LXXI. évf. (1958) 1-2 és 3-4. sz.

– HETÉS Tibor – MORVA Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919-1938.* Budapest, 1968, Zrínyi Katonai Kiadó.

³⁰ – PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (Acta Historiae Praesidii Ordinis), X. évf. (2000) 12. sz. 79-87. p. A tanulmány korábbi változata

1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában*” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- Idem: A dualista Magyarország belügyi szervei. *Belügyi Szemle*, XXIV. évf. (1986) 4. sz. 45-50. p.

A magyar katonai vezetés elképzelése a határbiztosító csapatok megszervezésére 1918-ban

A Bukaresti béke – amelyet az Osztrák-Magyar Monarchia kötött Romániával 1918. május 7-én – arra készítette a magyar katonai vezetést, hogy újragondolja a magyar-román határvonal őrzetének kérdését.¹

A háborús tapasztalatok értékeléséből azt a következtetést vonták le, hogy Magyarországnak főképpen Romániával és esetleg Szerbiával szemben kell fokozottabb határbiztosító szolgálatot létesítenie. Ezért célszerűnek látszott a Románia és Szerbia felé eső határszakaszon a határőrizet teljesen katonai alapra fektetni és már békében is tisztán határőrző osztagokat alkalmazni, amelyeknek ez volna „első és fő feladatuk”. Ez annál is inkább szükséges, – vélték – „mert nagyon valószínű, hogy a háború után úgy Románia, mint Szerbia részéről újból meg fog indulni az aknamunka a Magyarország területén lakó vérrokonaiak bujtogatására és éppen ezért még igen sokáig szükség lesz a fokozottabb határelzárás és a közlekedés igen szigorú ellenőrzésére”.²

Határőrizet a háború előtt

A határ őrzetére kikülönített, vagy kirendelt alakulatoknak – legyenek azok csendőrsők, vagy a fegyveres erők kötelékébe tartozó alakulatok – több feladatuk volt:

- 1.) a határ elzárása és illetéktelen egyének általi átlépés megakadályozása,
- 2.) hírszerzés, és a szomszédos államok hírszerző szolgálata működésének meggátolása,
- 3.) a határterület politikailag megbízhatatlan elemeinek nyilvántartása,
- 4.) a vámügyi "közlegek" támogatása a csempészek megakadályozásában.³

A Magyar királyság határán a határőrizeti szolgálat békében a következő elvek szerint működött:

Külön katonai határbiztosító csapatok a kivételes hatalom időszakáig nem voltak, katonai határőrizet csupán a mozgósítást közvetlenül megelőző időszakban lépett életbe.⁴ A határbiztosítás vezetése – a honvédkerületi parancsnokságokkal egyetértésben és együttműködve – a császári és királyi hadtestparancsnokságok hatáskörébe tartozott.

A határőrizet tehát nem volt egységes, miután abban, békében három szerv is közreműködött (csendőrség, pénzügyőrség, határrendőrség),⁵ a határbiztosítást pedig egy olyan parancsnokság vezette (hadtestparancsnokság), amelynek a határbiztosító szervek és alakulatok békeidőben nem voltak alárendelve. A hadtestparancsnok – a kivételes hatalom időszakát leszámítva – nem adhatott parancsot, csupán felhívást, kérést intézhetett a határbiztosító szolgálatot végző csendőrökhöz, pénzügyőrökhöz és a határrendőrséghez. Az egységesség csak akkor kezdődött a vezetésben, amikor a katonai határőrizet elrendelték. Azonban addig a pénzügyőrség és csendőrség is csak másodrendű feladatnak tekintette a határbiztosításban való közreműködést, és a határőrzést nem katonai szempontból végezte.⁶

A határszéli csendőrségnek, pénzügyőrségnek és határrendőrségnek katonai értelemben a határbiztosítás csupán másodrendű feladata volt, s csak akkor vált számukra elsőlegessé, amikor a hadtestparancsnokságok – mozgósítás esetén vagy azt közvetlenül megelőzőleg – arra kiadták a parancsot.⁷

A katonai határőrizet elrendelésével egyidejűleg a határszéli csendőrsőket honvéd (népfölkelő) legénységgel erősítették meg (ezek, mint karhatalmi osztagok szerepeltek).⁸

A tulajdonképpeni határőrizeti szolgálat a pénzügyőrség esetében is csupán a katonai határőrizet elrendelésével vette kezdetét, amikor a pénzügyőrség a népfölkelés számára előírt honvéd esküt letette.⁹

A határrendőrség – a legénységi állomány létszámviszonyaira való tekintettel – a katonai határőrizetnél nem jutott a csendőrségéhez és a pénzügyőrségéhez hasonló szerephez.¹⁰

A háborús tapasztalatok értékelése

A háború kitörése előtt a magyar-román határvonalon a zöldhatárőrizet a m. kir. csendőrség látta el a Magyar Királyi Pénzügyőrség határmenti szakaszaival együttműködve. Azonban, ha a császári és királyi 7. és 12. hadtestek vezérkari osztályaiban szervezett felderítő főállomásoktól kiindul, megbízásokat (hírszerzés, megfigyelés stb.) kapott, azokat is teljesítette, a Magyar Királyi Határrendőrséggel együttműködve.¹¹

A csendőrség alapfeladatán túl, a katonai jellegű feladatokkal együtt a határőrizeti feladatokat – a belterületi viszonyokkal szemben alig sűrített – határmenti őrsőkkel látta el, amelyeknek általában rendszeres, 5–7 főnyi létszámú legénysége volt.¹²

1913-tól kezdve, de főleg a háború kitörése után a brassói VII. számú csendőrkerületben – ennek a kerületnek a határvonala esett egybe a magyar-román határvonallal – nagyobb számú új őrsöt és különítményt állítottak fel. Majd életbe léptették itt és a szegedi II. számú csendőrkerülethez tartozó Krassó-Szörény megyei magyar-román határvonalon is a katonai határőrizetet. Ez egy jelentékenyen megerősített kordon-őrsvonalat jelentett. A kordonvonalon összesen 107 határszéli csendőrőrs és különítmény végezte a katonai határszolgálatot, de mindig párhuzamosan a csendőrség alapfeladatát képező közbiztonsági szolgálattal.¹³

A katonai határőrizet életbelépésével a határszéli csendőrőrsök és különítmények katonai vonatkozásban a Nagyszebeni, illetve a Temesvári katonai parancsnokság irányítása (rendelkezése) alatt is állottak. Amikor a Romániával való szakítás lehetősége komolyan számításba jött, az erdélyi határterületeken a csendőrség is katonai irányítás alá került.¹⁴

Az átszervezés folyamán a kétféle alárendeltség következtében beállott súrlódásoknak, kölcsönös panaszoknak csak az 1916. évi erdélyi román betörés és az akkor lezajlott hadi események vetettek véget.¹⁵

A hadiesemények bekövetkezte előtti, és főleg a hadjárat kezdeti idejéből az volt a tapasztalat, hogy a különleges katonai határőrizetnek a maga teljességében csak a mozgósítást közvetlenül megelőző időkben – hónapokban – való szervezése és életbeléptetése nem vezet célhoz. Egyrészt a csapatokon belül a parancsnokok és a legénység nem ismerik egymást, másrészt a csapatok nem ismerik megfelelően a határszél katonai, személyi és helyi viszonyait. Ahogy akkor fogalmaztak: „így hiányzik a kötelékeknek belső szilárdsága, tehát a szolgálatteljesítés tökéletessége is.” Ez a helyzet még rosszabbodott, amikor a mozgósítás vagy háború előtti utolsó napokban bevonultak a szokásos – idősebb évfolyambeli, nem teljes katonai értékű – erősítések, amelyeknek kiképzésével külön is kellett foglalkozni, miközben fokozott határszolgálatot kellett ellátni. Megerősítésül hivatásos csendőröket elvileg nem lehetett adni, mert belterületen (a hátszágban) is a fokozott háborús szolgálati viszonyok álltak fenn, ahol a csendőrség közreműködésére is nagy szükség volt. Mégis csendőröket kellett vezényelni a határőrizet megerősítésére. Ezeknél is napokig fennállt a legkritikusabb időben a határszéli viszonyokban való tájékozatlanság, tehát a hadrafoghatóságuk csökkent.¹⁶

A határvonalnak akár 30–50 főnyi erős kordonőrsökkel való védelme – amelyre az intézkedés a román határon fennállt – igen károsnak bizonyult. A román erők 1916. augusztus 27-én az éjjeli órákban és nappal folyamatosan, rajtaütésszerűen, nagyobb erőkkel (századokkal, sőt zászlóaljakkal) számos ponton áttörtek, és ezért a szomszédos őrsőknek a bekerítés elkerülése végett hosszabb szakaszon vissza kellett vonulniuk. Így a többnyire a határvonal közvetlen közelében előre elkészített védelmi állásokat, s ezzel a határvonal további őrzését harc nélkül vagy rövid harc után fel kellett adni.¹⁷

Az 1916. augusztus 27-én 21–23 óra között történt román támadásoknál a brassói kerület 96 csendőr kordonőrsén a csendőrség különítményének 975 embere esett el, köztük 300 hivatásos csendőr. Ez olyan pótolhatatlan veszteséget jelentett, amelynek hiányát a román hadjárat alatt és utána is megérezték, különösen 1918-ban. A békeidőbeli régi, kipróbált és kiképzett hivatásos csendőrállományak az egyharmada a háború alatt részint elesett, részint a hadrakelt seregnél volt alkalmazva. A korabeli jelentések szerint ezt a súlyos veszteséget legjobb esetben is csak 5–6 év alatt tudták volna pótolni, ha a csendőrség időben megfelelő számú és minőségű próbacsendőrt kapott volna.¹⁸

A román háborús tapasztalatok azt igazolták, hogy az országhatáron a Magyar Királyi Csendőrség nem alkalmas a katonai határőrizet akár békében, akár háborúban való megfelelő ellátására: egyrészt – feladatát tekintve – közbiztonsági szolgálatot tartozott végezni, és erre is volt kiképezve, másrészt – önhibáján kívül – nem volt kiképezve és felszerelve és szervezetét tekintve sem volt alkalmas arra, hogy a határbiztosítást elláthassa.

A katonai határőrizet ellátása esetén a csendőrség kétféle – katonai és csendőrségi – előljáróktól kapott parancsokat, akik a másik által kiadott parancsot nem ismerték, s ez szervezetlenséghez vezetett. Ezen az állapoton nem segített az sem, hogy a katonai parancsnokságokhoz Nagyszebenben és Temesvárott, sőt Brassóban és Marosvásárhelyen is csendőrtörzstiszteket – mint csendőrségi előadókat, átvitt hatásköri intézkedési jogkörrel – osztottak be. Ezen összekötő tisztek működése és alkalmazása a gyakorlatban nem vált be, mert csak fokozták az érintkezési és rendelkezési nehézségeket, lassították az ügymenetet és intézkedéseket. Így olyan közbeeső parancsnokságoknak bizonyultak a katonai parancsnokságok és csendőrkerületi parancsnokságok között, melyek nemhogy hasznára voltak a határvédelemnek, hanem kellemetlen súrlódások előidézőivé váltak.¹⁹

A legfontosabb következtetés az volt, hogy a határőrizetnek egységesnek és katonai alapon szervezettnek kell lennie, különösen olyan államokkal szemben, amelyeknek katonailag szervezett határőrző csapatai vannak. Ez a megállapítás elsősorban Romániára vonatkozott. Román részről a határőrizetet az 1904. évi törvénnyel szervezett, – a román hadsereg kiegészítő részét képező katonai erőként működő – külön határőrség teljesítette.

A csendőrség javaslata

FERY Oszkár cső. altábornagy, a csendőrség felügyelője²⁰ 1918. július hó 3-ai memorandumában a honvédelmi miniszternek azt javasolta, hogy a határőrizetet békeidőben teljesen ki kell venni a csendőrség kezéből, annak végzésére külön katonai határőrző csapatokat kellene felállítani, míg a csendőrségnek az így felszabaduló erői az ország belsejében volnának felhasználhatók. Részlet a memorandumból:

„...A Monarchia határvonalának védelme elsősorban katonai feladat és mert a katonai határőrizeti szolgálat keretébe természetesen könnyebben felöllelhetők mind azon feladatok is, melyek a mindenkori katonai készenlét s hadviselés érdekében a hírszerzési, megfigyelési és más hasonló és rokon természetű szolgálatokkal kapcsolatosak; a közelmúltak tapasztalatain okulva, a velünk szemben nem megbízható határos idegen országok s államok határain – a Magyar birodalmat érdeklőleg ezt Romániával, Bulgáriával és Szerbiával szemben vélném alkalmazandónak – a határőrizeti szolgálatra egy kizárólag, csakis a hadsereg kiegészítő részét képező, s ennek keretébe tartozó katonai szervezetnek, mint határőrkatonai csapatnak felállítását indokoltnak vélem. Ez által nemcsak a csendőrség mentesítenék sok oly szolgálattól, amelyek a határzónákban most csak elvonják tulajdonképpen hivatásos szolgálatától, hanem ezen felállítás biztosítaná a határszéli viszonylatokban az egységes határszéli szolgálat kezelést... és azt, hogy ezen kizárólag a hadsereghez tartozó katonai szervezettel a katonai parancsnokságok a legteljesebb mérvben rendelkezhetvén, feltétlenül jobban teljesíthetnék mindazon követelményeket, a melyek a határőrizethez és a hírszolgálatához tartozó még más sokirányú és tárgyú feladatokhoz fűződnek.

Ezen felállítás különösen Románia felé már most is szükséges volna, mert vett jelentés szerint Románia a régi határőrizeti rendszert újból életbe léptette, sőt már a csendőrséghez beosztott népfőlakóknak a határvonalon merőben indokolatlanul történt elfogása és Romániába elhurcolása folytán durva határsértést is követtetett el. És ily eset megtörténhetik... akkor, midőn Románia részben lefegyverezve s csapataink által most is megszállva s hatalmunkban tartva van ?

Előrelátható tehát, hogy a hadjárat emlékei folytán a Balkán felé minden oldalon a barátságtalan hangulat és bizalmatlanság továbbra is fennállani fog, s ... ezekkel szemben pedig biztosítékot csakis a kizárólag határőrizetre rendelt, tehát mindig ott lévő különleges határőr csapat nyújthat.”²¹

A katonai vezetés komolyan vette és magáévá tette az elképzelést, s megvizsgálta a lehetséges alternatívákat.

Elképzelések a határőrizet megszervezésére

A Honvédelmi Minisztérium vezetése úgy vélte, hogy minden körülmények között leghelyesebb, ha a román és szerb határ mentén már békében is a zöldhatárőrizet megvalósítása céljából katonai csapatokat szerveznek, amelyeket a határszéli csendőrség, pénzügyőrség, és határrendőrség támogatna, különösen a határszéli lakosság megfigyelése, megbízhatatlan elemek felkutatása és a kémkedések megakadályozása tekintetében.

A fő kérdés az volt, hogy a határőrző szolgálatra milyen csapatokat és alakulatokat használjanak fel.

A katonai vezetés úgy vélte, a határőrző szolgálat lényegéből fakad, hogy e szolgálatban alkalmazott egyéneknek (tiszteknek és legénységnek) pontos helyi ismeretekkel kell rendelkeznie, ugyanazon vidéken hosszabb ideig kell szolgálatot teljesíteniük, és lehetőleg továbbszolgálókból kell állniuk.

A határbiztosítás katonai alapokra való fektetésére három változatot tartottak elképzelhetőnek

1.) A csendőrség határszéli őrszeit külön határőrség osztagokká szerveznék át.

2.) A közös hadsereg vagy a honvédség országhatárszájára diszlokáló ezredei (egyes zászlóaljai) teljesítsenek határbiztosító szolgálatot, vagy külön határbiztosító csapatokat (határőrség zászlóaljakat) szervezzenek.

3.) A határ mentén szervezzenek egy határőrséget, amelyhez az altiszteket a csendőrség adná, legénysége pedig a határszéli megbízható lakosságból kerülne kiegészítésre.

Az első változat csak akkor valósítható meg – vélték –, ha lehetséges a csendőrség létszámának 50 000 főre való felemelése, és így a megfelelő számú határszéli csendőrőrsöt kivonnák a csendőrség rendes közbiztonsági szolgálata alól és csak határbiztosító szolgálatra, használnák fel.

Az erdélyi csendőrkerületnek összesen 107 határszéli őrséje volt, 96 a brassói csendőrkerületnél, 11 pedig Krassó-Szörény vármegye Romániával határos területén a szegedi kerülethez tartozott. Úgy vélték, ha az őrsők számát 240-re felemelik, akkor – őrsőnként 10 csendőrt számolva – összesen 2 400 főnyi csendőrt vonnának el a csendőrségtől.

Ebből a létszámból egy csendőrezredet lehetne alakítani 4 csendőrzászlóaljjal, amelyből egy zászlóalj Erdély keleti, kettő pedig déli határának (az Ojtozi-szorostól a Vaskapuig) biztosítását látná el. A Vaskaputól a Drináig terjedő határszakasz biztosítását a 4. csendőr zászlóalj végezné. A zászlóaljak 3 századból állnának, egyenként 4–4 szakasszal, vagyis a négy zászlóalj 12 századból, összesen 48 szakaszból tevődne össze.

Az így szervezett határbiztosító csendőrség egy csendőr ezredparancsnok vezetése alatt állna, aki a honvédelmi miniszternek lenne közvetlenül alárendelve.

A szervezet felállítása esetén a következő tiszti beosztásokat kellene megszervezni:

1 csendőr ezredparancsnokságot, ahol 1 ezredes, 1 különleges alkalmazású ezredes és 2 alantós tiszti hely lenne,

4 csendőr zászlóalj-parancsnokságot 4 törzstiszti és 4 alantós tiszti beosztással,

4 csendőr zászlóalj 12 százados és 48 alantós tiszti hellyel.

Összesen 6 törzstiszt, 12 százados és 54 alantós tiszt (amelynek fele magasabb állású altiszt is lehetne) lenne a határcsendőrség tiszti létszáma.

A törzsek és az irodaszemélyzet egyéb, nem továbbszolgáló legénységének pótlása a fegyveres erők kiképzett állományának vezénylésével lenne megoldható.

A határbiztosító csendőrség költségei a honvédelmi tárcát terhelnék.

Ez volt tehát az egyik elképzelés.

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium azért támogatta ezt a javaslatot, mert a határbiztosítás kérdésének ily módon történő megoldása, egy már meglévő szervezeti keret – jelen esetben a csendőrség – fejlesztése volt a legkönnyebben megoldható a háborúban kimerült, utánpótlási nehézségekkel küzdő ország számára.

A második alternatíva az volt, hogy a közös hadsereg vagy a honvédség országhatárszájára diszlokáló ezredei (egyes zászlóaljai) teljesítsenek határbiztosító szolgálatot, vagy külön határbiztosító csapatokat (határvadász zászlóaljakat) szervezzenek.

Határőrizeti célra számításba jöhetnek a nagyszebeni 23., a brassói 24., és a marosvásárhelyi 22. honvéd gyalogezredek azon zászlóaljai, melyek a határmenti helyőrségekben voltak elhelyezve. A második alternatíva megvalósítása esetében ezek átvették volna a határbiztosítási szolgálatot. Ezen zászlóaljak számára természetesen még újabb nyári és téli szállásokat és „állomásokat”, őrhelyeket kellett volna építeni. (A téli „állomásokra” ott volt szükség, ahol a határon át télen is lehetséges a közlekedés.) Ebben az esetben felmerült az a gondolat is, hogy a határbiztosítást végző csapatok létszáma legyen nagyobb a többi honvédzászlóaljánál, hogy minél kevesebb zászlóaljat különítsenek ki erre a célra.

Számításba vették, hogy a határbiztosításra esetleg fel tudják használni a már meglévő 3 magyar kiegészítésű határvadász-zászlóaljat, melyek eddig Boszniában és Hercegovinában állomásoztak. (Ez viszont azt jelentette volna, hogy a magyar határ biztosítására császári és királyi közös zászlóaljakat használnak fel, s akkor a határbiztosítás, – ami tulajdonképpen honvédelmi ügy, és mint ilyen a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozik – a közös hadügyminiszter hatáskörébe kerülne. Ezért célszerűbbnek tartották a már említett honvéd gyalogezredek felhasználását.)

Azzal, hogy újabb honvéd alakulatokat (jelen esetben határvadász zászlóaljakat) állítsanak fel a honvédség tervezett átszervezésével kapcsolatban – a már tervbe vett 9 honvéd hadosztály keretén kívül – már csak azért sem számoltak, mert az ország emberanyagát, a háborút követő 10–15 éven belül még jobban megterhelni nem lehetett. Nem is szólva arról, hogy a honvédség akkori újoncjutaléka a 9 hadosztály fenntartására sem volt elég, tehát még újabb zászlóaljak felállítására gondolni sem lehetett.

A harmadik javaslat az volt, hogy a határ mentén szervezzenek egy határőrvédelmet. A katonai vezetés ezt csak akkor tartotta elképzelhetőnek, ha az a katonai szolgálatukat letöltött férfiakból állna,

akik megfelelő magasabb zsold és a katonai szolgálatban nyújtandó kedvezmények, például a gyakorlatok elengedése, stb. ellenében 2–3 évig önként továbbszolgálnak. Hangsúlyozták, hogy a kedvezményeknek mindenesetre olyanoknak kell lenniük, hogy elég jelentkező legyen a szükséges állománylétszám fenntartására. A tiszteket a fegyveres erőktől, az altiszteket a csendőrségtől tervezték szolgálatra vezényelni, megfelelő váltással. Úgy vélték, hogy ez a szervezet lenne a legkevésbé katonás és hasonlítana a Romániában rendszerben lévő határőrző rendszerhez.

Ennek a megoldásnak az egyik hátránya az volt, hogy az 5 éves háború következtében – éppen akkor, amikor a katonai határőrizetre a legnagyobb szükség van, – aligha lesz elégséges létszámban annyi ember, aki a háborús katonáskodás után még 2–3 évi határőrzési szolgálatra jelentkezne. A másik gondot a jelentette, hogy nemzetiségi területről lévén szó, éppen erre a fontos szolgálatra esetleg megbízhatatlan elemeket is felhasználnának.

A legfontosabb érv a határőrvidék ellen úgy szólt, hogy a határőrvidék osztrák császári sajátosság volt, és az osztrák hadsereg speciális fegyvernemét alkotta, annak felszámolásáig. A határőrvidék, mint ilyen a magyar állam- és közjogtól teljesen idegen volt és nem illett bele a magyar határőrizeti sajátosságokba.²²

Elvi javaslat a határcsendőrség felállítására

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumban ennek a kérdésnek a megtárgyalására 1918. szeptember 9-én osztályközi értekezletet tartottak, amelyen a csendőrséget felügyelő FERY Oszkár cső. altábornagy is részt vett. Az értekezleten részt vett továbbá az eln. 1./a osztály, az eln/b. 2., 3., 10., 16. osztály és a költségvetési osztály képviselője.

A különböző javaslatokat kidolgozó 1./a osztály azt a változatot javasolta elfogadásra, amelynél a csendőrségtől vennének el erőket a határbiztosításhoz, mert külön határőrző csapatok szervezésére a közeli jövőben, emberanyag hiányában nem gondolhattak, a határőrvidék szervezése pedig szintén nem lehetett megfelelő megoldás.

FERY cső. altábornagy, a csendőrség felügyelője ragaszkodott ahhoz, hogy a határbiztosítást feltétlenül külön kell választani a csendőrségi közbiztonsági szolgálattól. Az objektív helyzetet figyelembe véve – miszerint külön határőrző csapatok felállítása nem vihető most keresztül – elfogadta azt a javaslatot, hogy a határbiztosítást az újonnan szervezendő határcsendőrség végezze, amelyet mentesíteni kell a közbiztonsági szolgálattól. Az erre a célra szükséges 2 400 főnyi legénység és néhány tiszt a csendőrségtől elvonható, ha a tervezett létszámemelés – a csendőrség létszámát kb. 42–43 000 főre, emelik – bekövetkezik, amihez a kormány már hozzájárult. (Az 1918. augusztus 31-ei Minisztertanács-ülés döntött a csendőrség létszámának 80 %-os felemeléséről, ez 2 kerület, 21 szárny, 47 szakasz, 20 járás és 200 órparancsnokság felállítását jelentette.)

A 3. osztály – csatlakozva a csendőrségi felügyelő álláspontjához – a határőrizet szervezését nem tartotta célszerűnek. Szerintük a határbiztosításnak katonai alapokra való fektetése „külön határcsendőrségi osztagok által” nem szüntetné meg a fennálló katonai határőrizeti rendszer hiányait és hátrányait. A 3. osztály véleménye az volt, hogy vagy tisztán katonai alapon „határbiztosító alakulások szerveztessenek” a hadsereg szervezetébe beillesztve, vagy a határ közelében elhelyezett és megfelelő létszámon tartott rendes csapatok végezzék az ország határának „arra szükséges részein” a katonai határőrizetet.

Igaz, az új szervezet felállítása az országra nézve nagyobb személyi és anyagi megterheléssel járt volna, de ennek a megoldásnak voltak előnyei is. Egyrészt a katonai határőrizetet a külön e szolgálatra kiképzett és csakis e szolgálatra alkalmazott parancsnokok, csapatok állandóan ugyanazon a határ-részen végeznék, akik a határszél életviszonyait, lakosságát, stb. alaposan megismernék és így a határbiztosítást a legjobb eredménnyel, teljesíthetnék. Másrészt a „rendes csapatok” egyéb kiképzésük rovására nem lennének megterhelve a zöld határőrizet teendőivel. Ugyanis a határőrizet már nemzetközi vonatkozásai miatt is nagy jártasságot, tehát alapos kiképzést igényel. Ezért javasolta az osztály a külön határbiztosító alakulások szervezését.

Az értekezleten résztvevő többi osztály is csatlakozott az első alternatívához.

A költségvetési osztály szerint a határbiztosító csapatok után felmerülő költségek a mozgósítási hitelt terhelnék. A jövő békeköltségvetésére prejudíciumot²³ a pénzügyminisztérium hozzájárulása nélkül nem tehetnek. Ez idő szerint a határbiztosító csapatokat csakis „háborús alakulások”-nak lehet-

ne minősíteni. Amennyiben a határrendőrsztagok a csendőrség jelenlegi szervezetén belül alakulnak meg, akkor ezt a kérdést a belügyminisztériummal kell megoldani.

Az 1. osztály a határőrizetnek katonai alapra való fektetését békében nem tartotta szükségesnek. Szerintük a határbiztosítás katonai szervezése felesleges, a határszolgálatnak jövőbeni szabályozása a határmenti csendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség határszolgálati feladatait illetően a belügyminisztérium, illetve a pénzügyminisztérium feladatkörébe és kompetenciájához tartozik. Ezért a meglévő állapot fenntartását javasolta, külön határőrző csapatok szervezését szükségtelennek tartotta, ugyanis azt rendvédelmi kérdésként fogta fel.

Hogy a határőrző alakulatokat milyen módon szervezzék meg, az a fegyveres erők átszervezésétől függött. Ennek eldöntéséig a határbiztosító csapatok szervezését sem lehetett konkrét alapokra fektetni, csak elvi megállapodásokról lehetett szó.

Az értekezleten ennek értelmében elvi döntés született a katonai alapon álló külön határőrizeti csapatok (határrendőrség) felállításáról. Abban is megállapodtak, hogy ennek megvalósítása a háború befejezése utáni időben válhat aktuálissá.

A csendőrség megtette az előkészületeket, hogy a háború előtti határbiztosítást bármikor ismét véghezviesse.

A honvédelmi tárca 1./a. osztálya – a csendőrségi felügyelővel – megkezdte a határbiztosítás új alapokra való fektetésének tervezését, hogy a téma időszerűvé válásakor már egy kész tervezet tegyenek le a döntéshozók elé.²⁴

A történelmi események azonban megváltoztatták a magyar határőrizet elvi alapjait és gyakorlati kivitelezését.

Forrás:

¹ MERÉNYI László: *Erdély védelme*. 1916. Budapest, 1994.

² NAGY Vilmos: *Románia elleni hadjárat 1916-1917*. I. köt. Budapest, 1922. s.n.

³ GÁSPÁR László – PARÁDI József: A magyar határőrizet szervek feladatai a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914. *ZMKA. Akadémiai Közlemények*, XXX. évf. (1987) 134.sz. 131-151.p.

⁴ PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 5.sz. 13-17.p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatoknak a „Háború, forradalom, Trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁵ Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. Században*. I. köt. Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben. II. köt. Csendőrség a határőrizetben. III. köt. Rendőrség a határőrizetben. Budapest, 2003, Tipico Design.

⁶ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.

⁷ Idem: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX. évf. (1982) 10.sz. 44-51.p.

⁸ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Had történelmi Közlemények*, CI. évf. (1988) 1.sz. 56-92.p.

⁹ A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Had történelmi Közlemények*, CII. évf. (1989) 2.sz. 177-196.p.

¹⁰ Idem: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Had történelmi Közlemények*, XCIX. évf. (1986) 3.sz. 541-570.p.

¹¹ Idem: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, (1997) 1.sz. Különszám, 11-35.p.

¹² Vö. 4. végjegyzettel; PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918*. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.

¹³ REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

¹⁴ Utasítás a katonai határőrizet tárgyában a m.kir. Honvédség, népfölkelés, csendőrség, pénzügyőrség és határőrség számára. Budapest, 1909, s.n. 91.p.

¹⁵ SZÁDECKY KARDOS Lajos: Az oláhok Erdélybe törése és kiveretésük 1916-1917. Budapest, s.a., s.n.

¹⁶ Loc.cit.

¹⁷ A 39. honvéd gyaloghadosztály harcai Erdély keleti határán 1916/17. őszén és telén. Budapest, 1922, s.n.

¹⁸ A cs. és kir. 82. székely gyalogezred története 1883-1919. Budapest, 1931, s.n.

¹⁹ *A Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség névkönyve*. Budapest, 1878-1917, Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium.

²⁰ FERY Oszkár cső.altbgy-t, MENKINA János cső.alcz-t és BORHY Sándor cső.alcz-t a Lenin-fiúk 1919. július 19-én letartóztatták, a mozdony utcai tanítónőképzőben berendezett főhadiszállásukra hurcolták, ahol 3 napi kínzás zárásként a pincében bajonettel összeszurkálták, majd az éj leple alatt a Dunába dobták a csendőrtisztek tetemeit. Mindkét alezredes az altábornagy közvetlen beosztottja volt. A Tanácsköztársaság leverését követően a koronaügyszétség vizsgálta a Vörös Őrség túlkapásait. Ennek keretében megállapították, hogy 27 csendőr kivégzésére került sor (1 altbgy. 2 alez., 1 szds., 1 fhdgy., 6 tiszthelyettes – ebben az időben konkrét rendfokozat nem pedig rendfokozatcsoport volt –, 4 járásőrmester, 11 őrmester és egy csendőr). REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat, 159-161.p.

²¹ Had történelmi Levéltár. A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium iratai. 1918. Elnöki csoport iratok.

²² Loc.cit.

²³ prejudícióm = jogi értelemben előzményül szolgáló, irányadó korábbi döntés

²⁴ Vö. 21. végjegyzettel

SUBA János Honvédelmi határszolgálat

A trianoni határok által kialakult katonaföldrajzi helyzet, a békediktátum által előírt katonai rendelkezések, valamint az előállt katonapolitikai helyzet – az ellenséges utódállamok gyűrűjében – megkövetelte a honvédség esetleges felhasználását a határvédelemben. Dolgozatomban bemutatom, hogy katonai vezetés milyen szerepet szánt a Magyar Királyi Honvédség alakulatainak az ország határainak védelmében egy esetleges fegyveres konfliktus esetén. Ismertetjük azokat az elveket amelyek szabályozták és előírták a honvédség alakulatainak szerepét egy esetleges határmenti fegyveres konfliktusban, mielőtt az háborúvá szélesedett volna. A jobb megértés érdekében egy konkrét példán – a szombathelyi vegyesdandár példáján – mutatom be a honvédség alakulatainak szerepét a határvédelemben.¹

A határőrizet fejlődése és struktúrája

Először tekintsük át a határőrizet fejlődését és struktúráját a két világháború között. A Magyar Királyság határőrizetében számos hatóság vett részt, de 1921-től meghatározó szerep jutott a határőrzés szervezeteinek, a Magyar Királyi Vámőrségnek és utódainak, amelyek egyben a legdinamikusabban változó struktúrát képezték.²

„A Magyar Királyi Vámőrséget 1921 őszére állították fel. Az új fegyveres szervezet létrehozása a magyar katonai vezetés győzelmét jelentette. Ezáltal ugyanis a honvédség rendkívül szűkösen meghatározott létszámkerete feletti fegyveres erőt telepíthettek a határvonal mellé. Az Antant közbiztonsági megfontolások alapján hozzájárult az új szervezet felállításához. Magyar részről azonban azt létrehozása pillanatától a honvédség álcázott részének tekintették.

A vámőrség hivatalosan a pénzügyminisztérium szerveként működött. A minisztériumban a XX. majd a XIX. főosztály felügyelte a testületet. A XIX. főosztály azonban csak névleg tartozott a pénzügyminiszter alá, a valóságban a honvédelmi minisztérium kikülönített részeként funkcionált. A nem határvédelmi teendők irányítását itt végezték. A határvédelem irányításával a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium XIX. osztálya foglalkozott a harmincas évektől a földi főcsoportfőnök I. csoportfőnökének alárendeltségében.

A vámőrség felett a honvédség főparancsnoka úgynevezett szemlejegot gyakorolt, de csak rejtetten e jogával csak kivételesen és szórványosan élhetett, és csak azon vámőralakulatok esetében, amelyek a honvédségi csapatokkal közös elhelyezésbe kerültek. A főparancsnok szemlejegát a vámőrségi szemlélő révén gyakorolta. A honvéd vezérkar főnökének a katonai jellegű kiképzés felügyeletére volt joga, amit a vegyesdandár-parancsnokságokon keresztül érvényesített. A vegyesdandár-parancsnokságok jogkörébe tartozott a vámőrkerületek gazdasági ellenőrzése is. A vámőrség helyzete hasonlított a csendőrségéhez. Mindkét testület személyi és fegyelmi szempontból a honvédséghez, szakmai szempontból pedig a belügyminisztériumhoz, illetve a pénzügyminisztériumhoz tartozott. A vámőrség azonban sorozott személyi állománnyal látta el feladatát és a nyílt, de még inkább a rejtett kapcsolatai szorosabbak voltak a honvédséggel, mint a csendőrséggel.

A vámőrség felügyelőségének székhelye Budapest lett. Alárendeltségébe hét vámőr-kerületparancsnokság tartozott. A vámőrkerületek szakaszokra, a szakaszok pedig őrsökre oszlottak.

A szakaszparancsnokok alárendeltségében álltak a határ menti utazást ellenőrző központok is, amelyek a közvetlen katonai irányítás alól fokozatosan kerültek ki. Kezdetben csak a legforgalmasabb távolsági határátkelőhelyek kerültek a Magyar Királyi Államrendőrséghez, majd fokozatosan a kevésbé forgalmasak jelentős része is. A kishatárforgalmi határátkelőhelyeket a vámőrség és utód szervei felügyelték. 1932-ig a vámőrség szervezeti felépítése nem, legfeljebb területi elhelyezkedése változott.

1931-ben a vámőrség hét kerületre, 54 szakaszra és 1512 őrsre oszlott.

Kezdetben a vámőrség szervezetéhez vezényelve koncentrálták a társ határőrizeti szervek határ menti erőit, összesen 2 177 csendőrt, 3 754 katonát, 256 rendőrt és 800 pénzügyőrt. Ezt a létszámot fokozatosan kívánták felváltani a vámőrség 4.913 főre tervezett személyi állományával. Ebből azonban mindössze 4 210 főt engedélyeztek a vámőrség számára, bár már 1922-ben az Antant részéről is felmerült a 6.262 főnyi létszám szükségessége. Végül is az 1922. évi VIII. tc. 4 500 főnyi létszámot tett lehetővé. Konkrét határszolgálati feladatok ellátására azonban az engedélyezett létszámból is csupán 3 417 fő volt beosztható, a többiek a szervezet működéséhez szükséges funkciókat látták el, pl. számvivő, kutyaidomár stb. A beosztható létszám azonban soha nem volt teljes. Mintegy 1.300 fő rendsze-

resen távol volt a továbbképzéseken, szabadságon, betegség miatt, vagy éppen a fogdában stb. A csaknem 200 km hosszú államhatár őrzésére 2.100 fő maradt. Ebből a létszámból kellett azonban a közel 200 kishatárforgalmi átkelőhely állóőrségét is kiállítani, amely a pihenőben lévőkkel együtt 800 főt tett ki. Az őrzésre ténylegesen 650 fő marad, a pihenőben lévőket leszámítva. A Magyar Királyság határainak őrzését összesen 325 járőr látta el, kétfős járőröket alapul véve. A vámőrség vezetése már 1924-ben kérelmezte a létszámuk felemelését. Javasolta továbbá, hogy az alegységek parancsnokait ne a szemlék alkalmával felmért kiképzési mutatók, hanem a határőrizeti eredményeik alapján ítélhessék meg. Gondot okozott a vámőrségnél az is, hogy az elhelyezési körleteket fokozatosan alakították ki. Ahol nem tudtak a végleges vámőrobjektum felépítéséig megfelelő házat bérelni, ott összevontak őrsöket. Ennek következtében azonban olyan helyzet állt elő, hogy egyes helyeken a kivonuló járőrnek három-négy órát is menetelnie kellett, mire a határt elérte. Ezt a gondot a lovak számának felemelésével hidalták át.

A tiszti állományt, az országos felügyelőségen és kerületeken kívül a szakaszhoz nevezték ki. Egy szakasznál általában négy-hat tiszt teljesített szolgálatot.

Az őrsök létszáma 5 és 14 fő között mozgott, a vámőr-szakaszparancsnokságok pedig 16 fővel működtek. A szakaszok alá úgynevezett utazást ellenőrző őrsök is tartoztak altiszttel, illetve tisztesekkel, a kishatárforgalmi határátkelőhelyek és a kevésbé forgalmas távolsági határátkelőhelyek határforgalom-ellenőrzésének végrehajtása, illetve felügyelete céljából. A szakaszparancsnokságokat nyomozó-kutyákkal is ellátták. Az őrsökon – az utazást ellenőrző őrsök kivételével – járőr-kutyát alkalmaztak.

A Magyar Királyi Vámőrséget 1932 őszén szervezték át a Magyar Királyi Határőrséggé. A volt vámőrkerületek a székhelyükön maradtak, és mint határőr kerületparancsnokságok, magasabb parancsnokság jelleggel működtek. A határőr kerületparancsnokságok működési területén és névleges alárendeltségében egy-egy határőrezredet hoztak létre. Az ezredek szervezete, fegyverzete stb. minden tekintetben megegyezett a m. kir. Honvédség gyalogezredeivel. A határőrizethez, azon kívül, hogy látványosan a kerületparancsnokságok alá rendelték őket, nem sok közül volt, a valóságban a vegyes dandárok harmadik, rejtett ezredét képezték.

A határőrség kerületeinek másik, különálló részét az úgynevezett határszolgálatosok alkották. A korabeli terminológia e névvel különböztette meg a határőrizeti feladatokat, ellátókat a határvédelemre létrehozott szervezettől. A határőrkerület-parancsnokságok alárendeltségében három határőr-osztály tartozott. A határőrosztályok pedig három határőrszárnyból álltak. A határőrszárnyak pedig általában négy határőr őrs munkáját irányították. Az osztály- és a szárnyparancsnoki helyek tiszti beosztások voltak. A hét határőrkerület-parancsnokság alárendeltségébe 21 osztály, valamint 63 szárny, illetve 156 őrs tartozott. Az őrsök személyi állománya 10 és 28 fő között mozgott. A leggyakoribbak a 14 és 19 fő közötti létszámmal rendelkezők voltak. Az elméleti járőrsűrűség 1932-ben 266 járőr volt, a változatlan határszakaszra a m. kir. Vámőrség által korábban biztosított 325 járőrrel szemben. A kishatárforgalmi határátkelőhelyeket ezen felül 250 úgynevezett álló őrség vigyázta, amely az átlépéseket is végrehajtotta. Csupán a kaposvári, majd a pécsi, a szegedi és a debreceni kerületeknél haladta meg a járőrök száma az állóőrségeket. E kerületeknél a járőrök és állóőrségek megközelítőleg 60 és 40%-os arányban oszlottak meg. A többi kerületnél fordított helyzet alakult ki.

1935-ben a határőrségnél szervezetmódosítást hajtottak végre. Ennek során az amúgy is névleges függőségi viszonyban lévő határőrezredeket teljes egészében elválasztották a határőrkerületektől. A határőrkerület-parancsnokságok magasabb parancsnokság jellege megszűnt, csapattest-parancsnokság jellegét kaptak. A határőr kerületparancsnokságok felett a vegyesdandár-parancsnokságok azonos hatáskört gyakorolhattak, mint a szervezetszerű honvédségi alakulataiknál. A határőrkerületeknek a pénzügyminisztériumtól való függése azonban nem szűnt meg, szakmai téren a XIX. főosztály felügyelete alá tartoztak. A határőrség már 1932-ben sem örökölte a vámőrség országos vezető szervét. 1935-ben pedig a külön vámőrségi szemlélt is megszüntették, átadva a jogkört a gyalogsági szemlélőknek. A határőr osztályokat határbiztosító osztályokká szervezték. Az új határbiztosító osztályok gazdasági hivatallal és néhány mesteremberrel (cipész, szabó stb.), valamint egy árkász- és egy rádiós rajjal gyarapodtak. Kerületenként három-négy határbiztosító osztályt alakítottak ki, összesen 24-et. A határbiztosító osztályok alárendeltségébe kettő-öt határügyi tiszt tartozott. Összesen 70 határügyi tiszti helyet hoztak létre. Az ő parancsnokságuk alatt álló, kettő-öt őrs képezett egy alosztályt. Összesen 157 határőr őrs működött. A határbiztosító osztályok alárendeltségébe helyeztek egy-egy határbiztosító

szárnyat (zászlóaljat). A határbiztosító szárnyakat elkülönítették a kerületek többi alakulataitól. Ezek már a határvédelem erőihez tartoztak. A határszolgálatosok és a határbiztosító szárnyak állomáshelyeit, a határbiztosító osztályparancsnokságok székhelyeire telepítették.

1936-ra a határbiztosító osztályparancsnokok közvetlen alárendeltségében kialakították a kiképző alegységeket. Ezek keretalegységek voltak, amelyek a honvédségnél gyalogsági alapkiképzésben részesültek, és a határőrséghez átirányított személyek határőrizeti szakkiképzését hajtották végre. A 24 határbiztosító osztály mindegyikét 11 fős kiképzőkerettel növelték. A határbiztosító osztályparancsnokságok közvetlen alárendeltségébe helyeztek egy-egy nehézpuskás szakaszt 11 fővel. A nehézpuskás szakaszok két rajból álltak, és egy tiszt vezette azokat.

A határőrség szervezetén 1937-ben újabb módosítást hajtottak végre. Ez egyben az utolsó szervezeti változást jelentette a honvédségbe történő integrálódást megelőzően. Ennek keretében a határbiztosító osztályok nehézpuskás szakaszát, árkász- és tárcsás rajait, valamint a kiképző keretet, továbbá az újonnan létrehozott kilencfős aknavető rajt egy alegységbe szervezték kiképzőszázad néven. A kiképzőszázadokat még egy puskaállományú szakasszal is megerősítették. 1937-ben a 7 határőrkerület 24 biztosító osztályból, 70 határügyi tiszt alosztályból és 155 határőr őrsből állt. A határőrség személyi állománya ekkor a határbiztosító szárnyak kivételével 7314 főt foglalt magába. Ebből a létszámból a konkrét határszolgálatos (határőrizeti) feladatokat, illetve azok irányítását 5734 fő végezte.”³

1938. október 1-től a Határőrség a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségébe került, ahol határ vadász- (határvadász) alakulatokká szerveződtek és a határőrizet mellett a határvédelmet is, ellátták. A kettős szervezésű Határőrség egyik része alkalmas volt a zöldhatár őrizetére, másik része rendes gyalogalakulat volt, tüzérséggel, aknavetőkkel. Ezt a kettősséget az akkori nemzetközi helyzet tette szükségessé, a határvidék állapota, a kiélezett helyzet az északi, keleti és déli határszakaszon. Az 1938. március 5-ei győri program első üteme alatt a „Kis-Huba-hadrend”-del hét határvadász-dandár szervezése kezdődött meg, 24 határvadász-zászlóaljjal. A határvadász-dandárokba 3–5 határvadász-zászlóalj és 3–4 portyázószázad tartozott. A teljes Huba-hadrendek során 54 zászlóalj alakult volna meg, de 1940 nyaráig csak 34 állt fel.⁴

„A határvadászok szervezeti felépítése eltért a m. kir. Határőrségétől. 1938 végén 24 határvadász-zászlóaljat hoztak létre. A határvadász-zászlóaljaknak két típusát különböztették meg: az alacsony és a magas állományú határvadász-zászlóaljat.

A magas állományú határvadász-zászlóalj – közvetlenként árkász, távbeszélő, nehézgéppuskás, aknavető és páncéltörő ágyús szakasszal rendelkezett, szakalegységenként két-két nehézgéppuskával, aknavetővel illetve páncéltörő ágyúval. A zászlóalj-parancsnokság alárendeltségében a zászlóalj közvetlen mellett 7 század állt. Ebből csupán egy század volt portyázó. A portyázó századokhoz 3-19 őrs tartozott. A portyázó századok a személyi fegyvereken (pisztoly, karabély) kívül csak őrsönként egy-egy golyószóróval rendelkeztek, objektumvédelmi fegyverként. A magas állományú zászlóaljak alegységeit könnyűágyús század, kerékpáros század négy kerékpáros-golyószórós és egy kerékpáros-géppuskás szakasszal, továbbá három puska század és egy géppuskás század alkotta. A kerékpáros század golyószórós szakaszainak három golyószórója, a géppuskás szakasznak pedig két géppuskája volt. A puska századok puska szakaszai négy golyószóróval rendelkeztek. Minden puska századnak négy puska és egy gránátvető szakasza volt. A puska századok gránátvető szakaszai számára két gránátvetőt rendszeresítettek. A puska századok parancsnokai emellett egy nehéz fegyveres rajjal is rendelkeztek. A géppuskás század a puska századtól csupán annyiban különbözött, hogy három puska és egy géppuskás szakaszból állt. A puska szakaszok három golyószóróval, a géppuskás szakasz pedig négy géppuskával rendelkeztek.

Az alacsony állományú határvadász-zászlóaljakhoz jóval mérsékeltebb erőket szerveztek. Szervezetük három századból és a zászlóalj közvetlen szakaszokból állt. A portyázó század az alacsony állományú határvadász-zászlóaljaknál semmiben sem tért el a magas állományúakétól. A zászlóaljközvetlen alegységeket egy-egy árkász, távbeszélő és kerékpáros szakasz képezte. A kerékpáros szakaszokhoz három golyószóró és egy géppuska tartozott. A zászlóaljparancsnok közvetlen rendelkezése alá osztotta még be egy nehéz géppuskát, egy aknavetőt és egy páncéltörő ágyút. A puska század négy szakaszból és egy nehéz fegyverrajból állt. A négy szakasz közül egy szakasz géppuskás szakasz volt három géppuskával, egy pedig gránátvető szakasz két gránátvetővel. A másik két szakasz számára sorozatlövő fegyvert nem rendszeresítettek. A határvadász-zászlóaljak alegységei – a határportyázó századnak és őrsének kivételével – szinte mindenütt a zászlóalj-parancsnokság székhelyén állomásoztak.

A határőrzés feladatait a magas és az alacsony állományú zászlóaljknál egyaránt a portyázó századok végezték. A portyázó századok alosztály jelleggel működtek, felváltva a volt határügyi tiszt rendszert. A zászlóalj többi alegysége a határvédelem részét képezte. A m. kir. Határőrségnek a m. kir. Honvéd határvadászokká történő átszervezésével megszűnt a testület szakmai alárendelése a m. kir. Pénzügyminisztériumnak. A határvadász zászlóaljnak személyi állománya 14 717 főt tett ki. E létszámból 3 222-en tartoztak a határszolgálatosokhoz, a 24 portyázó századhoz beosztva. A portyázó századok parancsnokságai csupán nyolcfősek voltak. A személyi állomány döntő hányada az őrsökön teljesített szolgálatot, az őrsök létszáma 6 és 17 fő között mozgott. A portyázó századok alárendeltségében-kezdetben 178 őrs működött.”⁵

A Szombathelyi katonai körlet helye és szerepe a határvédelemben

A szombathelyi katonai körletet a 3. vegyesdandár alakulatainak diszlokációs területe alkotta. 1936-ban a három zászlóaljból álló 5. (Szombathelyi) és a 6. (Kaposvári) ezredből és a 3. határőrkerület parancsnoksága alá rendelt három osztályba szervezett 29 határőrsből állt. Kiegészítve a dandár közvetlen (ezred géppuskás század, árkász század, tüzérosztály, vonatosztág, stb.) alakulatokkal és parancsnokságokkal.

A 3. határőrkerület parancsnokság (Nagykanizsa), alárendeltségében 3 határőr osztály volt. A 3/I. osztályparancsnokság Körmenen volt, őrsői az 1. határügyi tiszt (Szombathely) alatti 1.-4. őrsői: Kőszeg, Bozsok, Bucsú, Pornóapáti, a 2. határügyi tiszt alatt (Körmend) 5.-7. őrsői: Szentpéterfa, Pinkamindszent, Taródfa, a 3. határügyi tiszt (Szentgotthárd) 8.-12. őrsői: Vasszentmihály, Szentgotthárd, Alsószőlőnk, Felsőszőlőnk, Apátistvánfalva.

A 3/III. osztályparancsnokság Nagykanizsán volt. A 7. határügyi tiszt (Őriszentpéter) alatt a 13.-15. őrs: Kotormány, Muraszombatfa, Szentgyörgyvölgy. A 8. határügyi tiszt (Lenti) 16.-19. őrsői: Nemesnép, Lenti, Lendvaújfalu, Felsőszemenye, a 9. határügyi tiszt alatt (Murakeresztúr) 20.-22. őrsői: Letenye, Tótszerdahely, Murakeresztúr.

A 3/II. osztályparancsnokság Nagyatádon települt, a 4. határügyi tiszt alatt (Gyékényes) 23.-25. őrsői: Légrád, Gyékényes, Berzence, az 5. határügyi tiszt alatt (Babocsa) 26.-27. őrsői: Vizvár, Babocsa, a 6. határügyi tiszt alatt (Barcs) 28.-29. őrsői: Barcs, Krancsevisa pusztája, Az utazás ellenőrző ki-
rendeltségek Gyékényesen és Nagykanizsán voltak.⁶

A határőrizetet és határvédelmet különböző szolgálati utasítások szabályozták. Az akkor érvényben lévő A-43. Honvédelmi Határszolgálati Utasításban foglaltak kiegészítését, konkretizálását és aktualizálást szolgálták a katonai kerületek, vegyesdandár parancsnokságok, később a hadtestparancsnokságok által kiadott utasítások, rendeletek a határvédelemre. Az utasítások felépítése igazodott az A-43. Utasítás felépítéséhez. Az alapelv az volt, hogy a Honvédelmi határszolgálatban résztvevő „minden szerv csak annyit kap, amennyi reá tartozik.”

Az A-43. Utasítással a honvéd, határőr, csendőr, rendőr, pénzügyőr, folyamőr, parancsnokságokat (dandár-, ezred-kerület-, osztály-, állomásparancsnokság, kapitányság, igazgatóság, stb.) szervezeti egységeket (zlj, őrs, stb.) személyeket (határügyi tiszt) láttak el.

A határövben lévő határőr, folyamőr, csendőr, rendőr és pénzügyőr szervek együttműködésére különösen nagy figyelmet szenteltek az együttműködés fejlesztése és ellenőrzésre. Ennek érdekében minden Határszolgálatban résztvevő szerv elöljárójától, szomszédjától, vagy más szervtől kapott és a Határszolgálatot, érintő jelentést, vagy közlést, egy a rendeletekhez csatolt íven feljegyzett, amit az elöljáró szemléje alkalmával láttamozott. Ezeket, az előjegyzési íveket minden év április 1-én fektették fel. A cél az volt, hogy az együttműködést gyakorolják, „minden a Határszolgálatban közreműködő szerv figyelmét állandóan ébren tartsák, valamint erről meggyőződjenek, illetve ha szükséges tevékenyen beavatkozassanak.” Elsősorban a határőrségnek a többi közrendészeti szervvel való együttműködésének helyezték a hangsúlyt.

A 3/I.-III. határbiztosító osztály, barcsi révkapitányság, II. csendőr kerületparancsnokság, az érintett rendőrkapitányságok és a 3 pénzügyi igazgatóság alárendelt egységeiket „szerveiket” látták el a rájuk vonatkozó és minden határszolgálati fokozatra külön-külön kidolgozott „Határszolgálati végrehajtási utasítás”-sal. A kidolgozásnál a legfontosabb elv az volt, hogy minden „Határszolgálati fokozatra való előkészület a Határvédelem gyors és hatékony életbeléptetésének célját is szolgálta.” A Határszolgálatban való sikeres közreműködést minden parancsnokságtól megkövetelték. Ezért olyan előkészületeket kellett tenni, hogy adott időben rögtön reagálni tudjanak. Korabeli megfogalmazással,

hogy „azok minden időpontban cselekvéssé legyenek kiválthatók”. Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy „az előkészületek állandó élet és működőképes állapotban való tartása minden arra hivatottnak elsőrangú kötelessége.”

A vegyes dandár parancsnoka évente kétszer, egyszer a téli és egyszer a nyári időszakban köteles volt ellenőrizni, hogy a Határszolgálat „biztos végrehajtásának megvannak-e a feltételei.”⁷

A Honvédség határszolgálatának elvei

I. fokozat – honvédelmi határszolgálat rendes viszonyok között

A rendes viszonyok között a Határszolgálat alapja a Határszolgálat egyes fokozatainak. A Határszolgálatot a határőrség és a közrendészeti szervek utasításainak megfelelően végezték.

Híradás szempontjából a határőrök és csendőrök telefonállomásokkal voltak ellátva. Azonban a legtöbb határmenti helységeben a postahivatalok csak 18, illetve 21 óráig tartottak nyitva, ezért utasítást kaptak, hogy rendkívüli esetben a hivatalos idő leteltével is létesítsenek összeköttetést. Az állami távíró és távbeszélő hálózat őrzését a csendőrség szolgálati utasításai szerint végezte. A távíró és távbeszélő berendezések biztosítását „sűrű iskolázás tárgyává tették” a határőrökön.

A földi figyelés megszervezésére, magas-figyelők saját hatáskörben (községek közreműködésével, stb.) való létesítése és az éjjeli figyelés előkészítésére nézve a 3. határőr kerület minden lehető kövessen el, állt az utasításban. A figyelőrendszer már békében a Határvédelem szükségletei szerint telepítették.⁸

II. fokozat – fokozott határszolgálat

A Fokozott Határszolgálat általában megegyezett a rendes viszonyok közötti Határszolgálattal, csak az ellenőrzés intenzitása, mértéke nagyobb, amelyet a határügyi tisztek a járőrszolgálat sűrítésével értek el. Fokozott Határszolgálat elrendelése után minden kiképzést beszüntettek és az összes rendelkezésre álló erőt a járőrözésnél „külszolgálatban” alkalmazták.

„Ha a határ hézag nélküli megfigyelése megkívánja, a rendes teljesítményt, meghaladó teljesítményeket kell a végrehajtó közegektől megkívánni.” A határügyi tisztek kötelességévé tették a Fokozott Határszolgálat működésének ellenőrzését.

A határőrség esetenkénti megerősítését más alakulatokkal csak a vegyesdandár parancsnokság rendelhette el. Fokozott Határszolgálat elrendelése estén a határszolgálatban résztvevő szervek közötti együttműködés, valamint „az észlelet kicserélése” fokozott jelentőséggel bírt. „Sokszor jelentéktelennek látszó dolgok fontosak, így a legkisebb részletekre is kiterjedjen” – hangsúlyozta az utasítás.

Az összeköttetés biztosítása érdekében az egyes postahivataloknál esetleg szükségesé váló állandó – nappali-éjjeli – szolgálat elrendelését a határügyi tisztek szolgálati úton (távíró, vagy távbeszélőn) kérték, azonban tekintettel kellett lenni arra, hogy ezért a postaigazgatóságok külön díjat számoltak fel a honvédségnek.⁹

III. fokozat – határzár

A határzár elrendelésének részleteire vonatkozó utasítás megérkezéséig a határon átvezető minden utat azonnal és megbízhatóan lezártak az A-43. Utasítás 17. pontja szerint. A biztosító osztagok 5 főből álltak. A határőrség tervezett megerősítését a vegyesdandár parancsnokság külön rendelte el. Határzár esetén a határőrség teljes állománya a járőrözésnél a „külszolgálatban” működött közre. A határforgalom szabályozását és ellenőrzését az A-43 Utasítás 32. pontja értelmében végezték. A határzár elrendelése estén tervbe vett, és előkészített katonai szempontból fontos műtárgyak (utak, vasutak, távíróvezetékek, stb.) megrongálására, megsemmisítésére vonatkozó parancsot csak a vezérkar főnöke adhatott ki.

Az együttműködő szervek összeköttetésének biztosítása érdekében a Határzár elrendelése után a III. csendőrkerület a szombathelyi, zalaegerszegi és kaposvári pénzügyőrigazgatóságok, valamint a szombathelyi rendőrkapitányság 1-1 összekötő tisztet (tisztviselőt) küldött a vegyesdandár parancsnoksághoz.¹⁰

IV. Fokozat – Határvédelem

A Határvédelem a Határszolgálat legfontosabb és „legéletbevágóbb” legmagasabb fokozata volt. Ezért a legtöbb utasítás az A-43. Utasításhoz tartozó kiegészítések voltak. A mozgósítást (az akkori elneve-

zéssel „felriasztás”) megelőző Határvédelem elrendelésével a hadiállományra való feltöltést azonnal „önműködőleg” automatikusan kell végrehajtani.¹¹

A „Felriasztás” (mozgósítás) elrendelésével a Határvédelem azonnal automatikusan életbe lép.

A Határvédelemben résztvevő erők a 3. vegyesdandár parancsnokság területén: a Határőrség határszolgálatos része felemelt hadiállománnyal a 17./I. zlj. (3/I.hő.oszt.) 9./5. tar.üteg, és szükség esetén a 3. vadász zászlóalj, és a 3. vadász üteg volt.

Csendőr, rendőr és pénzügyőri szerveknek a határövbbe eső részei „felriasztás” elrendelésekor annak a határügyi tisztnak a parancsnoksága alá lépnek, kinek területén szolgálatot teljesítenek. Azonban figyelemmel kellett lenni a mozgósítás alatti feladataikra. Az igénybe vett honvéd, határőr alakulatokat az alkalmazási helyükről, a később elrendelt mozgósítás végrehajtására esetleg utóbb elrendelt felriasztás (mozgósítás) végrehajtására nem vonhatók vissza. Helyben „riasztanak fel” és a békeállomáshelyükön megfelelő személyzetet hagynak vissza, amely a feltöltést utánuk irányítja.

A közbiztonsági – csendőr, rendőr, pénzügyőr – szervek csak a mozgósítás elrendelésével lépnek a határügyi tisztek parancsnoksága alá. Abban az esetben, ha a Határvédelem elrendelését Határzár előzte meg, akkor az ott igénybe vett közrendészeti megerősítés a határbiztosító alakulatok Kháf-ének (kiemelt hadiállományra való feltöltés) befejezésével, egységeikhez vonulnak be. Határvédelem elrendelése után a Határszolgálat különleges rendelkezései, pl.: naplóvezetés, stb., érvénybe lépnek.¹²

Határvédelem elvi végrehajtása a 3. vegyesdandár területén

A vegyesdandár parancsnokság megmaradt irataiból, a kapott utasításokból tudjuk rekonstruálni a katonai körlet határvédelmet. A rendelkezésre álló források alapján az 1936. évi állapotot mutatjuk be. Az iratokból egyértelműen az derül ki, hogy a Határvédelem súlya a minden esetben a kerület a nagykanizsai szakaszán volt.

Az elképzelés az volt, hogy a Határvédelem elrendelésével három határvédelmi körlet alakul meg. A Körmendi Határvédelmi körlet feladata: fedezni a Rába-völgyében lévő közlekedési vonalakat, a határvédelem „súlya” (az erők összpontosítása) a jugoszláv szakaszon van. A Nagykanizsai Határvédelmi körletnek fedeznie kellett a nagykanizsai és zalaegerszegi közlekedési vonalakat, a védelem „súlya” a Határvédelmi körlet déli részén van. A Nagyatádi Határvédelmi körlet feladata túlerejű támadás esetén század nagyságú erővel fedezni kellett a Somogyszob (3/4. hb.sz.d.), Kaposvár (3/5. hb.sz.d.) és a Szigetvár (3/6. hb.sz.d.), felé vezető közlekedési vonalakat. A védelem „súlya” a Határvédelmi körlet Barcsi és Gyékényesi részén van.

A 3. határbiztosító csoport parancsnokság Határvédelem elrendelésével azonnal áttelepül Keszthelyre, függetlenül attól, hogy elrendelték-e a mozgósítást (felriasztást) vagy sem.

A tartalékokat két (3/1., és a 3/2. hb.sz.d.) határbiztosító század alkotta, akik Határvédelem (Kháf, felriasztás) elrendelése után 24 órával Körmend és Szombathely vasútállomásokon készen álltak az elszállításra. Így a mozgósítás 30. órájától kezdve Zalaszentivánon (gyülekezési körlet) a határbiztosító csoport parancsnokság rendelkezésére áll. Határvédelmi tartalékként egy zászlóalj (17/1. zlj. = 3/I. hő. oszt.) és egy üteg (9/5. tart.üteg) Nagykanizsán a vegyesdandárparancsnokság rendelkezésére áll. Ugyancsak tartalékként jött számításba Nagykanizsán a 3. vadász zászlóalj, és 3. vadász üteg is. A Határvédelemben alkalmazott erők átcsoportosítását és a szállítási lehetőségeiket külön intézkedésben szabályozták.

Minden Határvédelmi egység, őrsig bezárólag önállóan, saját körletében elrendelte a felderítést. A közrendvédelmi erőket eredeti feladatuk teljesítése mellett rend fenntartására is alkalmazhatták. Ők csak mozgósítás elrendelésékor kerültek a területileg illetékes határügyi tisztek alárendeltségébe.

A határvédelemmel kapcsolatba az volt az elvárás, hogy a határokat, elsősorban a Mura, Dráva vonalat mindennemű ellenséges támadással szemben tudják tartani. Kisebb ellenséges csoportok betörését, garázdálkodását és a saját lakosság terrorizálását akadályozzák meg.

A határvédő csapatok a túlerővel szemben is csak lépésről lépésre térhetnek ki és legvégső esetben a (mozgósítás) felriasztás 5. napjáig legalább: a Kerka patak ÉK-i magaslatai, Zsófi h.302 hárp. (háromszögelési pont), Kishegy 313 hárp., Bajcsa, Csurgó É., Csokonya É., Jákó h.113. hárp. vonalat (1:200000 méretarányú térképen) tartaniuk kellett.

Külön tódlalékokat (a parancsok /parancs, Intézkedés, Utasítás/ kiegészítő része) adtak ki a műszaki munkálatokra, a híradásra és a híradóberendezésekre vonatkozóan, az anyagi (logisztikai) intézkedésekre. Kémelhárításra és hírszerzésre is külön intézkedtek. A jugoszláv hadseregről külön tájékoztatást adtak ki.

A katonai vezetés a határövben lakó megbízhatatlan, – ellenséges érzelműnek ismert és valamilyen okból nyilvántartott – polgári egyéneknek a határövből való eltávolítására nagy súlyt helyezett. Számoltak azzal, hogy a jugoszláv hadsereg ezekből, az elemekből külön szervezetet akarnak kiépíteni határövben. Ezért a Határvédelem esetén „ezen egyének azonnali kiemelése és ezekkel szembeni kíméletlen fellépés honvédelmi érdek.” Ezen egyének elfogását és a csendőrségnek való átadására külön szabályozták. A csendőrség feladata volt, hogy Keszthelyre szállítsa őket. Keszthelyen tervezték a 150–200 fő befogadóképes internáló tábor létesítését. A tábor akkor áll fel, ha a 3. határőrkerület parancsnokság Keszthelyre települ, az előkészítő munkálatokat (szemrevételezés, kijelölés) az állomásparancsnokságnak kellett elvégeznie. Ugyancsak tervezték az internáltak felügyelet alatti munkába állítását is.

A Határvédelem előkészítésére (tervezésére) nagy gondot és sok időt fordítottak. Az előmunkálatok (tervezés) konkretizálását pedig „Idő és munkabeosztás” készítésével oldhatjuk meg legkedvezőbben, írta az utasítás. Egyben, együtt dolgozták ki a felriasztás (mozgósítás) előtti Határvédelem esetére készülő Határvédelmi terveket (a kiemelt hadiállományra való feltöltést) és a feliasztással (mozgósítással) életbelépő Határvédelem tervét. Ugyancsak összehangolták a Határvédelemmel elrendelt műszaki munkálatokat, amelyek a kháf-al vagy feliasztással egyidőben folytak.

Mind a két feladat kidolgozása egyenként három részből állt, a részletes időszámvetésből és feladat-meghatározásból, a Határvédelem és a műszaki munkálatok, valamint azok harcászati biztosítására vonatkozó intézkedésekből az első 24 órára, és Határvédelem végrehajtási tervéből az első 24 órát követő időre.

A „részletes idő és munkabeosztás” magába foglalta az összes végrehajtandó tevékenységeket. Ehhez a Határvédelem végrehajtására kiszemelt csoportok, személyek részére, az általuk végrehajtandó tevékenységeket részletesen szabályozó munkajegyeket csatoltak. A munkajegyeken feltüntetett tevékenységek végrehajtásával megbízták – de legalább a parancsnok – nevét ceruzával mindig feltüntették. Erre az időszakra, a legkisebb részletekre is kiterjesztették a tervezést. Az volt a felfogás, hogy a Határvédelem elrendelésétől számított első 24 órában hárul a határbiztosító alakulatokra a legtöbb irányú, a legsürgősebb és ezért a legfontosabb előkészítést igénylő tevékenységek sorozata. Az időszámvetésre „munkabeosztásra”, valamint a munkajegyek szerkesztésére a fr. 10. segédlet határozványai voltak a mérvadók. Mivel azt a tevékenységet tartották a legfontosabbnak, ezért a határügyi tiszteknek általánosságban kívülről kellett tudniuk a segédletek felhasználása nélkül.

A Határvédelem harcászati biztosítására és a műszaki munkálatokra vonatkozó intézkedéseket, amelyek az első 24 órára vonatkoztak a végrehajtással megbízott tisztnek parancsnoknak adták ki. Ezek általában vázlat – tervek – alakjában történt, amelyhez a rövid tájékoztatást és a feladatot megjegyzés formájában tüntették fel, amit vázlatban, vagy a megjegyzésben nem lehetett kifejezni, azt rövid írásbeli parancsban foglalták össze.

A Határvédelemnek az első 24 órán túli időszakára Határvédelemterv – Vázlat megjegyzésekkel – készítését írták elő. A cél az volt, hogy a 3. határőrkerület a Határvédelemtervben rögzítettek alapján a későbbi szándékáról és várható feladatokról tájékoztassa a határbiztosító osztályparancsnokságokat, hogy azok erre az időszakra a saját Határvédelmi tervüket ennek szellemében szerkeszthessék meg, mert az összeköttetés esetleges megszakadása esetén is csak ilyen módon tudtak a csoportparancsnok szándékai szerint működni.

A határügyi tiszték által készített terveket, azok kidolgozást, aktualizálását az osztályparancsnokok, az osztályparancsnokságok terveit a kerületparancsnokság minden év májusában szemléjük alkalmával ellenőrizték. Ha a hiányosságokat nem tudták helyszínen kiküszöbölni, azt azonnal jelentették.

A források alapján tudjuk, hogy a 3. vegyesdandár parancsnoka az utasítás kiadásakor külön felhívta a figyelmet néhány súlyosabb hibára: „Egy határbiztosító osztályparancsnokságnak alárendelt határügyi tisztnek egy 11 oldalas és több szövegmelléklettel ellátott Határvédelem intézkedést adott ki, melyhez egyetlen vázlat sem volt csatolva. A valószínűleg már ellenséges tűzben végrehajtó határügyi tisztnek nem lesz ideje ennyit olvasni. A műszaki munkák harcászati biztosítására csak általános intézkedések tétettek és az összes részletekre, mint például: tűzgépek kijelölése, tüzelőállások szemrevételezése, stb. a határügyi tiszt csak adott esetben akart intézkedni. A határmenti rombolások szerelési munkálataira, rendelkezésre álló csekély állomány a célszerű végrehajtást csak akkor engedi meg, ha csekély erőinket racionálisan használjuk ki. Minden ember percről-percre foglalkoztatva legyen. Ilyen és hasonló hibák kiküszöbölésére mindent el kell követni.”

A Határvédelmi tervekben, illetve intézkedésekben foglaltakat a végrehajtásra kijelölt csoportokkal, személyekkel állandóan gyakorolták, alkalmazó megbeszéléseken, gyakorlati foglalkozásokon természetesen anélkül, hogy a légénységi állományukat a gyakorlat konkrét céljáról tájékoztatták volna.

A katonai vezetés a határvédelemre kikülönített, illetve a mozgósított alakulatok oldalainak és hátának biztosítására „községi osztagok” szervezését is tekintetbe vette. Ezek egyszersmind az ellenség rajtaütéseinek kivédésére is felkészültek. A Községi osztagok célja a határbiztosító századok körletében, a határövbén, kellő mélységben egy összefüggő, ellenőrző szervezet létesítése, a Határvédelemben résztvevő erők működésének megkönnyítésére, a harccal össze nem függő tevékenységekben való közreműködésre. Az elv az volt, hogy „a megfigyelésnek és elhárításnak szélesebb alapokra való fektetése által zavarkeltési és kémkedési tevékenységeket elszigetelheti, ezáltal a hát és oldal nagyobb biztonságát szolgálja.”

A Határvédelem elrendelésekor (amikor a határvédelmet nem előzte meg a Felriasztás) és Felriasztással (mozgósítással) életbelépő Határvédelem (a Felriasztás elrendelésével automatikusan életbe lép a Határvédelem) esetén a határövbé eső összes községekben a 3. határőr kerületparancsnokság irányítása mellett a határügyi tisztek alakítják meg a helyi közigazgatási vezető közreműködésével. A határügyi tisztek a körletükbe eső községek közigazgatási előljáróival az osztagok felállítását megbeszélték, szolgálat útjaik alkalmával azokat esetenként ellenőrizték. Az év folyamán a közigazgatási vezetők az osztagokat időnként összeállították. A beszervezett egyénekről a határügyi tiszt és illetékes közigazgatási közeg névjegyzéket vezetett. A névjegyzéket március 10-ig felterjesztették a kerületparancsnoksághoz.

A községi osztagokat a határmenti községekben lévő, a nem hadköteles évfolyamokba tartozó egyénekből – megszervezett, de be nem vonult tűzoltókból, erdő- és mezőőrökből, 15 évesnél idősebb levontékből kellett létrehozni. Ezen belül tervezték megalakítani a határvédelmi erősítésekbe bevont rögtönzött munkasalakulatokat is.

Községi osztagok feladata kizárólag a megfigyelés, helységbiztosítás figyellel, figyelő őrszolgálat, kémelhárítás, zavarkeltés és pánik megakadályozása, gyújtogatások, kártevések elhárítása, illetve azok bekövetkezésekor, elhárításukban való segítkezés, összekötő szolgálat ellátása, a műszaki munkákhoz munkaerő biztosítása és a műszaki munkák elvégzése, az anyagi utánszállító szolgálatban való közreműködés volt. Az osztagokat nem látták el katonai fegyverrel, ruhával, ezért „őket a harcmező közelében alkalmazni nem szabad” – írta elő az utasítás.

Az osztagoknak a Határvédelem 6. órájától együtt kellett lenniük. Ettől az időponttól kezdve alkalmazásukat és irányításukat tekintve alárendelték a területileg illetékes határbiztosító század parancsnoknak (Határügyitisztnak). A községi osztagok szolgálatának részben vagy egészben való beszüntetésére, teljes, vagy körletenkénti újbóli életbeléptetésére a határbiztosító csoportparancsnokság intézkedik.

A határügyi tiszteknek gyakorlatilag legalább évente egyszer ellenőrizni kellett az összes községi osztagok működését. Minden egyes községi osztagról, elhelyezésükről, helyi speciális alkalmazásukról, felszerelésükről (a helyben összeszedhető polgári, vadász és zsebfegyverekkel való ellátásukról) jelentést kellett tenni.¹³

Ezen intenciók alapján tervezték és szervezték meg a m. kir. Honvédség alakulatainak felhasználását a határvédelem területén, az alacsony intenzitású fegyveres konfliktustól a háborúvá váló eszkalálódásáig

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

² Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

³ Loc.cit. 73-79.p.

⁴ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség 1919-1945*. Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó.

⁵ PARÁDI op.cit. 73-79.p.

⁶ PARÁDI op.cit. 79-80.p.

⁷ *Honvédelmi határszolgálati utasítás a m.kir. honvédség, a m.kir. csendőrség, a m.kir. rendőrség, a m.kir. pénzügyőrség és az állami erdészeti számára*. Budapest, 1940, Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium.

⁸ Loc.cit.

⁹ Loc.cit.

¹⁰ Loc.cit.

¹¹ Loc.cit.

¹² Loc.cit.

¹³ – Hadtörténelmi Levéltár. H. eln. I. osztály 1931/118.sz. 64/a-f mellékletek.

– Hadtörténelmi Levéltár. H. 1. osztály 1931/108 220.sz. 64/a-g mellékletek.

- Hadtörténelmi Levéltár. H. 1. osztály 1932/110 000.sz. 36/a-g mellékletek.
- Hadtörténelmi Levéltár. H. 1. osztály 1935/110 000.sz. 13/a-g mellékletek.
- Hadtörténelmi Levéltár. H. 1. osztály 1937/10 000.sz. 15/a-g mellékletek.
- Hadtörténelmi Levéltár. H. 1. osztály 1938/18 000.sz. 13/a-g mellékletek.

Mellékletek jegyzéke:

I. sz. melléklet

Honvédelmi határszolgálat fokozatai és végrehajtásuk I. 137

II. sz. melléklet

Honvédelmi határszolgálat fokozatai és végrehajtásuk II. 138

I. sz. melléklet

Honvédelmi Határszolgálat fokozatai és végrehajtásuk I.

Honvédelmi határszolgálat fokozatai		Honvédelmi határszolgálat rendes viszonyok között	Fokozott Határszolgálat (F.H.)
Honvédelmi határszolgálat Legfelsőbb irányító		M. Kir. honvéd vezérkar Főnöke	M. Kir. honvéd vezérkar Főnöke
Honvédelmi határszolgálat Irányító		3. vegyes dandárparancsnokság	3. vegyes dandárparancsnokság
Honvédelmi határszolgálat Vezető		3. határőr kerület parancsnokság	3. határőr kerület parancsnokság
Honvédelmi határszolgálatban Résztvevő (végrehajtó) erők		3. határőrkerület határszolgálatos része Folyamőr révkapitányság Barcs	M. kir. 3. határőrkerület határszolgálatos része Folyamőr révkapitányság Barcs
Honvédelmi határszolgálatban Közreműködő szervek		3. csendőrkerület határövbe eső egységei, Kőszegi, Szombathelyi, Zalaegerszegi, Nagykanizsai rendőrkapitányságok, Szentgotthárdi, Gyékényesi határszéli kirendeltségek, Szombathelyi, Zalaegerszegi pénzügyőrigazgatóságok határövbe eső részei (Minden szervek szolgálatukat külön szolgálati utasításoknak és felettes hatóságaik rendeletinek megfelelően végzik)	3. csendőrkerület határövbe eső egységei, Kőszegi, Szombathelyi, Zalaegerszegi, Nagykanizsai rendőrkapitányságok. Szentgotthárdi, Gyékényesi határszéli kirendeltség. Szombathelyi, Zalaegerszegi pénzügyőrigazgatóságok határövbe esőrészei. (A résztvételre, vagy megerősítésre be nem vont közbiztonsági és pénzügyőr szervek magatartására és a együttműködésre az A-43. Utasítás (5., 6.) a mérvadó)
Honvédelmi Határszolgálat megerősítésére bevont erők			1.összevont (estleg az ország belterületéről is) csendőr alakulatok (a vegyes dandár pk-ság alárendeltségébe 2. <u>Kivételesen:</u> a határőralakulatok nem határszolgálatos része, honvéd alakulatok, csak állomáshelyük közelében
Honvédelmi határszolgálat Végrehajtás elrendelésére jogosult			<u>elrendeli:</u> HM. lehetőleg Minisztertanácsi felhatalmazás alapján <u>Intézkedik:</u> Honvéd.VKF. A határövben szükséges korlátozásokra a PüM, BüM és Ker.miniszter.
Végrehajtás megerősítés elrendelésére jogosult			HM felhatalmazás alapján és esetenként elrendeli a VKF
Honvédelmi határszolgálat Végrehajtás elrendelése	Ki		Vegyesdandárparancsnokság
	Kinek		vegyesdandárparancsnokság (határövi állomásparancsnokai tudomásul), 3. határőrkerület parancsnokság, 3. csendőrkerület parancsnokság, érintett rendőrkapitányságok és kirendeltségek, Pénzügyigazgatóságok. Fokozott Határszolgálat által érintett alárendelt egységeinek
	hogyan		Fokozott Határszolgálat előkészület szerint
	parancs szövege		„Fokozott Határszolgálat” a parancs vételekor életbe lép. vagy „Fokozott Határszolgálat x-én y.-órakor”
	Ki		a parancsot vevők
Honvédelmi határszolgálat Nyugtázás elrendelése	kinek		vegyesdandár pk.-ságnak, elrendelő pk.-ságnak (hatóságnak)
	hogyan		távíratilag (helybeliek közvetlen), elrendelő parancsnokság (hatóság) előmunkálatai szerint
	nyugtázás szövege		„Fokozott Határszolgálat parancsot vettem”

Forrás: Vö. 13. sz. jegyzettel

II. sz. melléklet

Honvédelmi Határszolgálat fokozatai és végrehajtásuk II.

fokozatai	határzár (H.Z.)	Határvédelem (Hv.)	
		Mozgósítás (feliasztás) előtt	Mozgósítás (feliasztás) előtt
Legfelsőbb irányító	M. Kir. honvéd vezérkar Főnöke	M. Kir. Honvéd vezérkar Főnöke	Országos katonai főparancsnokság
Irányító	3. vegyes dandárparancsnokság	3. vegyes dandárparancsnokság	3. vegyes dandár pk. (A mozgósítás elrendelésétől számított 48 óráig, 48 óra után a beérkező magasabb pk. szállás szab. tisztje.
Vezető	3. határőr kerület parancsnokság	3. határőr kerület parancsnokság	3. határbiztosító csoport pk.
Résztvevő (végrehajtó)	3. határőrkerület határszolgálatos része Folyamőr révkapitányság Barcs	M. kir. 3. határőrkerület határszolgálatos része hadiállományra felemelve. 3. csendőrkerület, rendőrkapitányságok., pénzügyigazgatóság határszolgálatra alkalmazott részei.17/I. zászlóalj, 9/5. üteg	3. határbiztosító csoport (3. hórker. Határszolgálatos része hadiállományra felemelve. A határövbe eső 3. cső. ker. rendőrkapitányságok., pénzügyigazgatóság az illetékes hűti. pság. alá lépnek.
Közreműködő szervek	3. csendőrkerület határövbe eső egységei, Kőszegi, Szombathelyi, Nagykanizsai rendőrkapitányságok, Szentgotthárdi, Gyékényesi határszéli kirendeltségek, Szombathelyi, Zalaegerszegi pénzügyőr-igazgatóságok határövbe eső részei (A résztvételre, vagy megerősítésre be nem vont közbiztonsági és pénzügyőr szervek magatartására és a együttműködésre az A-43. Utasítás (5., 6.) a mérvadó)	3. csendőrkerület határövbe eső egységei, Kőszegi, Szombathelyi, Zalaegerszegi, Nagykanizsai rendőrkapitányságok. Szentgotthárdi, Gyékényesi határszéli kirendeltség. Szombathelyi, Zalaegerszegi pénzügyőr-igazgatóságok határövbe eső részei. (A résztvételre, vagy megerősítésre be nem vont közbiztonsági és pénzügyőr szervek magatartására és a együttműködésre az A-43. Utasítás (5., 6.) a mérvadó)	3. csendőrkerület határövbe eső egységei, Kőszegi, Szombathelyi, Zalaegerszegi, Nagykanizsai rendőrkapitányságok. Szentgotthárdi, Gyékényesi határszéli kirendeltség. Szombathelyi, Zalaegerszegi pénzügyőr-igazgatóságok határövbe eső részei. (A résztvételre, vagy megerősítésre be nem vont közbiztonsági és pénzügyőr szervek magatartására és a együttműködésre az A-43. Utasítás (5., 6.) a mérvadó)
megerősítésre bevont szervek	Határőr alakulatok határszolgálatos részének hadiállományra való feltöltése, Csendőr, rendőr (örszemélyzet), pénzügyőr alakulatok, elsősorban a határövből, másodszor a határövon kívül eső része. Határszolgálatba való bevonásuk ideiglenes		
Végrehajtás elrendelésére jogosult	Elhatározza: a Minisztertanács Intézkedik: (adott esetben) Honvéd VKF. A határforgalom korlátozására, beszüntetésére a PüM, BüM és Ker.miniszter	Intézkedik: már békében a VKF. Életbeléptetésére parancsot ad a VKF.(minisztertanácsi felhatalmazással) Szövege: „Határvédelem végrehajtandó”). Illetékes miniszterek az alájuk rendelt hivatalokat hatóságokat a Hv. elrendeléséről értesítik. Határvédelem elrendelésével a hadiállományra való feltöltés önműködőleg életbe lép.	Elrendeli: az Államfő kihirdeti: HM A feliasztási (mozgósítási) paranccsal önműködőleg lép érvénybe

fokozatai		határzár (H.Z.)	Határvédelem (Hv.)	
			Mozgósítás (felriasztás) előtt	Mozgósítás (felriasztás) előtt
Végrehajtás megerősítés elrendelésére jogosult		HM felhatalmazás alapján és esetenként elrendeli a VKF		
v é g r e h a j t á s	Ki	Vegyesdandárparancsnokság	Vegyesdandárparancsnokság	A felriasztás (mozgósítás) előkészítés szerint Minden határvédelembe eső parancsnokságnak, hatóságnak, egységnek, szervnek tudnia kell, hogy a felriasztással a határvédelem is életbe lép
	kinek	vegyesdandárparancsnokság (határvédelmi állomásparancsnokai tudomásul), 3. határőrkerület parancsnokság, 3. csendőrkerület parancsnokság, érintett rendőrkapitányságok és kirendeltségek, Pénzügyigazgatóságok. Határzár (H.Z.) által érintett alárendelt egységeiknek	Állomásparancsnokságok. A 3. határőrkerület pk.-ság, 3/I-III. határbiztosító osztály pk.-ságok, határügyi tisztek, 3. csendőrkerület parancsnokság, rendőrkapitányságok és az érintett kirendeltségek, Pénzügyigazgatóságok. Határvédelemmel érintett alárendelt egységeiknek (szerveiknek) sürgős továbbítás	
	hogyan	Határzár előkészület szerint	Határvédelem előkészület szerint	
	parancs szövege	„Határzár”, „Határzár! Megerősítés végrehajtandó” vagy „Határzár x-én y órától” Határzár x-én y óráig végrehajtandó. (Határzár elrendelésekor az előkészített megerősítést nem kell végrehajtani. Erre a VKF. adott esetben intézkedik. Minden határszolgálati fokozat elrendeléséről a vegyesdd.pk-on belül a vk.osztályt, a sajtó és a bb.osztályt azonnal értesíteni kell.)	„Határvédelemet elrendelem” „Határvédelem végrehajtandó” „Határvédelem”	
n y u g t á z á s a	ki	a parancsot vevők	a parancsot vevők (Állomás pk-ok., 3. hők. pk., 3. cső. ker. pk., rendőr kap. és kirendeltségek., Pü.ig.-ok.) Hb.oszt. pk.-ok. Hűti.-ek)	
	kinek	vegyesdandár pk.-ságnak, elrendelő pk.-ságnak (hatóságnak)	A vegyes dandár parancsnokságnak elrendelő pk.-okságoknak (hatóságnak)	
	hogyan	távíratilag (helybeliek közvetlen), elrendelő parancsnokság (hatóság) előmunkálatai szerint	távíratilag (helybeliek közvetlen), elrendelő pk.-ság (hatóság) Hv. előmunkálatai szerint (táv. távi.)	
	szöveg	„Határzár parancsot vettem”	„Határvédelem végrehajtási parancsot vettem. Továbbadtam”, „Határvédelmi szolgálatot megkezdtem”, „Határvédelmi parancsot vettem”	

Forrás: Vö. 13. jegyzettel.

**Hatvan éves a Magyar Királyi Csendőrség: elhangzott 1941. február 14-én 17.30 perckor
PINCZÉS Zoltán csendőr ezredestől a Magyar Rádióban BP. I. adón**

Az 1867. évi kiegyezés nagymérvű fejlődést eredményezett a magyar társadalomban és a gazdasági életben. A történelmi szükségességnek megfelelően végrehajtott változások elkerülhetetlené tették a közrend, közbiztonság állami szintű reformját.¹ Elodázhatatlan igényként jelentkezett az egységes irányítású közbiztonsági rendszerek kialakítása falun és városban. Ennek az alapvető igénynek tett eleget a kor országgyűlése, amikor megszavazta az 1881. évi III. törvénycikket a Magyar Királyi Csendőrség,² illetve a XXI. törvénycikk a Magyar Királyi Rendőrség országos szintű szervezeteinek létrehozásáról. E történelmi dátumtól mondható el, hogy a magyar rendvédelmi szervek szakmai fejlődésük eredményeként, mindenkor, a korszak európai átlagának megfelelő szintjén végezték a közrend, közbiztonság biztosítását. A Magyar Királyi Csendőrség fennállásának hatvanéves évfordulója alkalmából mondta el méltató beszédét a Magyar Rádióban PINCZÉS Zoltán csendőr ezredes.³

Mielőtt rátérek az előadás szövegének ismertetésére, néhány mondatban bemutatom, hogyan zajlott le egy ilyen előadás előkészítése a Magyar Rádióban 1941-ben.

A rádió vezetése hangsúlyt fektetett a mindenkor aktuális évfordulók figyelemmel kísérésére. Különösen akkor, mikor egy olyan, az állam belső biztonsága és az országhatárokon belül lakók egyéni és személyes javainak biztosítására létrehozott testületről volt szó, mint a Magyar Királyi Csendőrség.

Ebben a struktúrában kiemelt helyet foglalt el a műsorigazgató. A rádióban ebben az időben általában öt-hat hétre tervezték meg a leadásra kerülő műsorok rendjét, és az adók közötti elosztást. A műsorbizottság feladata volt, hogy a programtervet jóváhagyja, vagy elutasítsa. Amennyiben pontosan tudták egy esemény évfordulós dátumát, annak közeledtekor a Magyar Rádió és Telefonhírmondó Rt. felkérte az érintett szervezet vezetését, hogy jelöljön ki egy prominens szakértőt, aki a konkrét előadás szövegét elkészíti. Az elkészített szöveggönyvet a rádió 2 példányban kérte, a szerző pontos címének megjelölésével. A szerző által leadott szöveggönyvet és a műsortervet véleményezte, és adásra engedélyezte a Műsorülés⁴ és a Miniszterközi Ellenőrző Bizottság⁵. A leadott szöveggönyvek tartalmán, a két bizottságon kívül, csak a műsorigazgató eszközölhetett változtatásokat. Ez elsősorban nem a tartalom lényegi elemeit érintette, hanem a közérthetőséget és a műsoridőt figyelembe véve iránymutatást adott a szerző vagy az előadó számára. A rendelkezésre álló műsoridő ugyanis korlátozott volt.

Minden elhangzott műsorszámról egy úgynevezett „műsorboríték” készült. Ez a szöveggönyv mellett tartalmazott minden, a lejátszással kapcsolatos fontos információt (cím, leadási idő, szöveggönyv, összetett műsorok esetén műsortükör). A Magyar Rádió és Telefonhírmondó Rt. Archivumának részét képező, 1950 előtt született műsordokumentumokat jelenleg a Magyar Országos Levéltár állományában lehet kutatni a Sajtó levéltárban a K 615-ös fond alatt. Az említett jelzet 321-es csomójában találtam az előadás szöveggönyvére. A fond alapszinten rendezett és az egyes csomókon belüli tájékozódást SÁVOLY Tamás a Magyar Rádió Zrt. levéltárosa által elkészített, de még publikálás alá nem került tételszintű jegyzék segíti az eligazodást.

Jelen munkám az eredeti előadás szövegét tartalmazza. Gömbölyű zárójelbe tettem azokat a részeket, melyeket vélhetőleg a műsorigazgató húzott ki, hogy beleférjen az előadás az időkeretbe.

A szövegű közléssel az a célom, hogy bemutassam, milyen fontos szerepet tulajdonított a korabeli kormányzat annak, hogy a Magyar Királyi Csendőrség munkáját, történetét bemutassa az ország lakosságának. Figyelemre méltó, hogy 1942-ben már több százezer rádióelőfizetőt tartottak számon. Így a társadalom széles rétegéhez jutott el a szükséges információ.

Forrásközlésemmel az a célom, hogy bemutassam, hogy a csendőrség munkájáról nem csak propagandisztikus anyagok jutottak el a lakossághoz, hanem tudományos értékű ismeretterjesztő előadások is.

„A világesemények forgatagában, a történelmi napok torlódásában álljunk meg néhány percre egy szerény évfordulónál. Hatvan éves a m. kir. csendőrség. Ma hatvan éve 1881. február 14-én szentesítette I. Ferenc József „közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881. évi III. törvénycikket, amely a vármegyék közbiztonsági szervezeti: a pandúrintézmények helyébe a közbiztonsági szolgálat ellátására Magyarország egész területén katonai szervezetű m. kir. csendőrséget létesített.

A hatvan éves évforduló csak a mai magyar csendőrségé, mert maga a csendőrség mint intézmény régebbi keletű. Az első csendőrséget 1798-ban, 143 évvel ezelőtt állította fel Napóleon Francia-

országban; a volt Ausztria első- szintén napóleoni alapítású-lombardiai csendőrsége 1815-ben 126 évvel ezelőtt kezdte meg működését; Magyarországra 1849-ben, 92 éve vonult be a cs. kir. osztrák csendőrség, amely Erdélyben 1876-ban magyar szolgálati nyelvet kapott ugyan, mégis a mai m. kir. csendőrség megszületését csak abból a naptól számíthatjuk, amely a magyar állam törvényes intézményévé lett.

Nem foglalkozom e csendőségek történeti fejlődésével, mert ez inkább csak magát a csendőrséget érdekli, főként a tanulságok miatt, amelyeket mint minden történelem, bőségesen szolgáltat. Csak annak megemlítésére szorítkozom, hogy a m. kir. csendőrség felállítását az akkori Magyarország nem helyezte osztatlanul, annak ellenére, hogy az oly sok regényességgel körülszínezett, de hazánk hírnevének még ma sem használó betyárvilágot már mind megelégedte. Az ellenzés egyik oka az volt, hogy a népszerűtlen osztrák csendőrség rossz emléke még túlságosan élénk volt, semhogy egy újabb, hasonló, ha mindjárt színmagyar intézményeknek is a visszatérése elé bizalommal tekinthetett volna az üldözött magyarság.

A vármegyék az önkormányzatukat féltették egy olyan törvénytől, amely az önkormányzati hatóságok intézkedési jogkörét érintetlenül hagyja ugyan, de a végrehajtást katonai alárendeltségű szervezetre bízta, amelyen át a közös hadügyminisztérium esetleg törvénytelen befolyást gyakorolhat a magyar közigazgatásra.

Ma már jól tudjuk, mennyire alaptalan volt ez az akkori viszonyok között egyébként megérthető aggodalom. A magyar csendőrség máig változatlan jelképe: a kakastól rövid idő alatt fogalommal vált nemcsak itthon, hanem külföldön is és Európa összes csendőrségei között hamarosan az élre került. A magyar csendőrrel szemben táplált előzetes bizalmatlanság hamarosan fölengedett. (A magyar csendőr kemény katona alakja körül engedni kezdett a jég.). Egyre többen süvegelték meg ha elmentek mellett. Pedig ha volt testület, amely komolyan fogta fel hívatását, amely néha kemény kézzel is rendet teremtett ott ahol kellett. A magyar csendőr volt az. Nem kereste a népszerűséget, sem pedig egyeseknek vagy az úgynevezett közvéleménynek vállveregető elismerését, sőt kifelé inkább zárkózott volt.

Mi tette mégis népszerűvé a népszerűtlent, jó barátta az ellenfelet? Ha igaz az, hogy minden törvénynek annyi az értéke, amennyire és ahogyan végrehajtják, akkor az igazságszolgáltatás és a közigazgatás magas színvonalának nélkülözhetetlen feltétele, hogy az előkészítés és a végrehajtás munkáját végző közbiztonsági szervezet és hivatala magaslaton álljon. A csendőrség pedig beigazolta ezt. Megmutatta, hogy nem holt betű, nem rideg paragrafus ad szilárd alapot az állam rendjének, és biztonságának, hanem az ember, aki efölött örökdi. Nem az egyenruha, nem a fegyver és a szurony a köztisztület tárgya, mer ezek csak a fizikai hatalom életnélküli eszközei, hanem az ember, aki méltó azok viselésére. Nem a jogok adnak tekintélyt, hanem a kötelességek, amelyeket azonban nemcsak másoktól kívánunk meg, hanem magunk is teljesítjük.

A legelső kötelességeket a csendőrség önmagának szabta meg és ez nem volt egyéb, mint az egyszerű igazság, hogy aki rendet követel, ne legyen rendetlen; aki fegyelmet hirdet, ne csak parancsolni tanuljon meg, hanem engedelmeskedni is, aki pedig a törvény nevében cselekszik, elsősorban maga tartsa azt tiszteltben.

Postánkat és csendőrségünket a magyar állam legsikerültebb intézményeiként szokták emlegetni. Hogy valóban így vannak e, azt reánk vonatkozóan mi, csendőrök nem vagyunk hivatottak elbírálni. De azt, hogy magyar nemzet szervezetébe és becsületébe fogadta a kakastollat, nem tagadhatjuk, mert érezzük, és mert nem is titkolják előttünk. Pedig a lényeg amit a kakastól jelent: a rend, a fegyelem és a törvénytisztelt bizony csak addig szokott népszerű lenni, amíg csak jogot jelent és nem figyelmeztet kötelességekre. Nemcsak nálunk van ez így hanem az egész világon. Ha nem így volna, nem lenne szükség rendfenntartó szervezetre, mert az országok, és nemzetek életében magától érthető természetes dolog lenne a rend, a fegyelem, és a közbiztonság, (értve itt azoknak a jelenségeknek az eltűnését is amelyek az állam és a magánéletet fenyegető veszedelmeknek nem tünetei, hanem alapfokai, nem következményei, hanem okozói).

Mint itt most a magyar csendőrség szerény tolmácsa, kötelességemnek érzem, hogy testület nevében hálás köszönetet mondjak mindenkinek, aki a magyar csendőrt szeretetével fogadja, és bizalmával

kitünteti. A nemzet érzelmeinek ezt a felénk sugárzó melegét magasra értékeljük; nem tekintjük istenadta napfénynek, amelyben csupán sütkéreznünk kell, hanem éltető melegnek forrása bennünk kell, hogy legyen. (És amelyet csak úgy lehet megtartanunk ha egyetlen és összességükben újra és újra bizonyosságát adjuk törekvésünknek, hogy arra méltóak maradjunk)

Sokszor volt alkalmunk olvasni az utóbbi évek világeseményeivel kapcsolatban, hogy Magyarországon Európában a rend és béke szigete. Ez persze nem azt jelenti, hogy mi vagyunk egyedül a boldog ország, amelyet azért kímélt meg a világrend, mert itt nincs mit megoldani. De annál inkább kalapot kell emelnünk a magyar nép fegyelmezett józansága előtt, amely keserű iskolában ugyan, de megtanulta hogy a sors forgandósága nemcsak az egyesek, de a nemzetek életének is törvénye: nincs örök boldogság a földön, de nincs örök szenvedés sem. Minden nemzet életében vannak- a magyarság történetében meg éppen bőven voltak korszakok, amikor szenvedések árán kellett kiérdemelnünk azt, amit másoknak az ölébe hullott- ilyen korszak vajúadásában élünk ma is. Nehéz sorunkat semmivel sem enyhítené, ha ellenségeink nagy száma mellett egymás ellenségeivé is válnánk, s magunk pusztítandók el azt, amit meghagytak nekünk. Ennek a józan belátásnak tulajdoníthatjuk az ország rendjét és nyugalma. (az ösztönszerű közérzésnek, hogy virrad már künn is, benn is.) Az érdem tehát elsősorban a magyar nemzeté és minden egyes tagjáé, aki egyéni magatartásával, belátásával, türelmével, szenvedésével, de reménységével is ezt a kitartást szolgálja.

De fáradhatatlan őrzői és munkálói az ország törvényes rendjének a közbiztonsági szervezeteink is: városokban a rendőrség, a magyar föld világában pedig a csendőrség.

Az állami rend, az élet és a vagyon biztonsága tekintetében nincs, és nem is szabad, hogy különbség legyen a város és a falu igényei és viszonyai között. A falusi, a tanyasi ember, vagy akár a magányos erdei ház lakója is életének; testi épségének és vagyonának éppen olyan védelmét követelheti az államtól, mint a körutak lakója. Ez a közbiztonság pedig akkor jó, ha észre sem veszik, hogy van, ha nem írnak, és nem beszélnek róla, legjobb eredménye pedig az a negatívum, hogy nem történik semmi. De mennyi munkába, fáradságba, hány meg hány ezer csendőr átvirrasztott éjszakájába, naponta hány meg hány ezer kilométernyi gyaloglásba, vagy lovaglásba kerül az, hogy semmi sem történjék. Déli rekkenőben, pusztai viharban, hófedte hegytetőn, éjféle erdőben, hajnali pirkadásba, vagy ahogy az utasításunk röviden kifejezi: „tekintet nélkül a napszakra és az időjárásra” ki ne találkozott volna már a nyugodt lépésű, kevés beszédű, napbarnította két csendőrrel, amint szótlan komolysággal haladtak egymás mellett, mindenütt olyan egyformán, mintha mindig ugyanaz a kettő lett volna. Mind-mind részecskéi ők egy kiváló szerkezetű, hatalmas örökmozgó gépezetnek, éber őrei annak, hogy mások nyugodtan aludjanak, névtelen harcosai a mások javának, és közösség érdekeinek.

Nem könnyű munka ez, tessék elhinni. Erős, edzett, makkegészséges szervezet kell hozzá, mert bizony még ezt is kikezdi a hideg, meleg, a hó és a sár, a hegy, a völgy, és a sok ezernyi kilométer. A mégis kényelmesebb városi élethez szokott ember nem is igen bírja a csendőrségi szolgálatot; sok évi tapasztalat vezetett ezért ahhoz a törekvéshez, hogy a csendőrség kiegészítését elsősorban a magyar föld népéből kell keresnünk. A magyar embert különben egyéb tulajdonságai is kiválóan alkalmassá teszik erre szolgálatra: értelmes, az alapképzettségét sokszorosan meghaladó ismeretekre is könnyedén megtanítható, bátor, lovagias, törvénytisztelő, igen fegyelmezett és a feltétlen megbízhatóságig tökéletes. Hibái felszínesek, hozzáértő neveléssel könnyen lecsiszolhatók.

Talán ez a különös rátermettség az oka annak, hogy a magyar földműves fiatalság szívesen jön csendőrnek. És igaza van, mert ha megbecsüli magát, a csendőrség is megbecsüli őt. Tisztességes megélhetést, érdeme szerinti haladást nyújt neki, és azt a büszke tudatot, hogy olyan testület tagja lehet, amely csak erkölcsileg megválogatottakat fogad keblébe. Ennek megfelelően becsüli őt meg a társadalom is.

A honvédelmi miniszter úr a napokban felhívást intézett a csendőrséghez való jelentkezéshez. Szívesen várjuk a katonaviselt derék magyar fiukat a felszabadult Erdélyből is a csendőrség keblébe. De csak az jöjjön, aki akar és tud jó katona lenni, és aki úgy érzi, hogy a csendőrséget élethivatásául tudja választani. Átmeneti kenyérkeresetként nem ajánlom.

Most pedig engedjék meg kedves hallgatóim, hogy néhány kiragadott képet adjak önöknek a mai magyar csendőrségről. Azt mindenki bizonyára jól tudja, hogy a csendőrség úgynevezett végrehajtó testület, amin azt értjük, hogy nincsenek hatóságot megillető intézkedő jogai, hanem csak végrehajtja a

bíróságok és a hatóságok intézkedéseit. Ezt azonban mégsem kell szószerint venni; a bíró, az ügyész, a főszolgabíró nincs mindig a csendőr mögött, hogy megmondhatná neki, mit kell tennie, következtetésként ezeknek a jogoknak kisebb mértékű pontosan körülhatárolt részét, úgynevezett átruházott hatáskörben a csendőr önállóan gyakorolja. Keze, szeme, és füle a vizsgálóbírónak, ügyésznek, főszolgabírónak és saját előljárójának: nélküle bizony alaposan fennakadna a közigazgatás és az igazságszolgáltatás.

A törvények és rendeletek mai tömegében nem lebecsülendő tudnivalóra van szüksége a csendőrnek. A csendőrájáró nem viheti magával sem a törvénytárat, sem a rendeleti közlönyöket, mert ha el akarná vinni, kocsin kellene utána szállítani. Kérdezni sem igen van kitől, így hát nem marad egyéb hátra, mint fejben elvinni belőlük amennyit lehet.

Már említettem, hogy nem az a jó közbiztonság, ahol minden tolvajt megfognak, hanem az, ahol nem lopnak. A csendőrség célja is az, hogy a működése területén lehetőleg megakadályozza a bűncselekmények elkövetését: ezt elsősorban sűrű járőrözéssel igyekszik biztosítani. A járőrök pontosan előírt tervezet szerint, de rendszertelenül, meglepetésszerűen portyáznak éjjel-nappal az őrskörzeteket, amelyeket a lakosságával együtt úgy kell ismerniük, mint a tenyerüket. Néhány évi szolgálat után a csendőrök legjobbjai szinte csodálatos érzékre teszt szert abban, a tekintetben, hogy mikor, hol, miért és mire kell különösen figyelemmel lennie, (kit kell szemmel tartania, mikor és hol kell a legjobbkor – vagy a legrosszabbkor – megjelennie).

Ehhez a szolgálathoz, amelyet (a bűncselekmények megelőzésének célja után) céljából kiindulva megelőző szolgálatnak nevezünk, nem elég a pusztá köteleességtudás; sokkal több kell hozzá: a bűn meggyőződéses fanatikus üldözőjévé kell lennie az embernek ahhoz, hogy az e szolgálathoz szükséges kitartás, a nyughatatlanság nemes ösztöne második természetévé váljék.

Meg kell azonban mondanom, hogy a csendőrségnek ezt a munkáját nem elég csak tudomásul venni és elismerni. Különösen a „megelőző” szolgálatban nem nélkülözheti a törvénytisztelő lakosság segítségét. Az a néhány csendőr, akire sokszor tizenöt község közbiztonságának felelőssége hárul, mégsem lehet ott mindenütt és nem láthat mindent. Jó szolgálatot tesz tehát, nem a csendőrségnek, hanem a maga és a közösség érdekeinek az, aki hírül ad nekik mindent, amiről jó tudniuk. Nagyon sok lopást, betörést, sőt súlyosabb bűncselekményt is meg lehetett már akadályozni azáltal, hogy a községben ólálkodó gyanús idegenre idejében felhívták a csendőrök figyelmét. (Nem kell okvetlenül nagy dolgoknak lennie, amit hírül adunk; önmagában kicsinek, jelentéktelennek tűnő dolgoknak is lehet fontos oka, vagy következménye. Még a pletyka sem megvetetendő hírforrás, ha figyelembe vesszük, hogy nem igen szokott a haraszt szél nélkül zörögni.)

De működjük (is) bármilyen jól a megelőző szolgálat, bűncselekmény azért mégis csak történik. Ekkor kezdődik a csendőrség munkájának második nem kevésbé fontos területe: a nyomozás. Ezt (aztán) érdekesnek, izgatónak, de mindenesetre valamilyen könnyű bűvészkedésnek tartják, amilyen a detektívregényekben, vagy filmen szokott (lenni) előfordulni. Pedig munka ám ez is, sokszor nagyon nehéz szellemi és fizikai munka. Az istenadta tehetség fontos, de nem egyedüli követelmény: esztendő elméleti tanulására és gyakorlati iskolája kell ahhoz, hogy valaki a nyomozás mesterségében, vagy éppen művészetében (kontár) maradjon kontár.

Minden emberben van ugyan több – kevesebb úgynevezett detektívhajlam: (na) aztán [meg] aki tíz detektívregényt elolvasott az meg már éppen szakembernek képzei magát a nyomozásban, (különösen, ha már voltak korábban kisebb házi sikerek). A több mint ezer oldalnyi nyomozástant izzadva tanuló csendőrök sokszor mosolyognak egy-egy műkedvelő nyomozóbarátjuk fölényes véleményén, vagy bírálatán. Akiknek azonban alkalmuk volt egy-egy magasabb fokú csendőriskola vizsgáján részt venniük, holtbiztosan az a kérdésük, hogy nincs-e valami huncutság a dologban? Valóban azok az egyszerű fiúk vizsgáztak-e, akiknek egyike – másik a néhány évvel ezelőtt még a betűvetéssel küszködött? Hiszen az, amit hallottak, egészen magas képzettségű embereknek is becsületére vált volna.

Persze azért akad olyan bűncselekmény is, amelyet a legtökéletesebb nyomozószervezet sem tud kideríteni. De hát az élet egyéb területén nincsenek-e olyan feladatok, amelyeket lehetetlen megoldani? (Csakhogy a dolog úgy áll, hogy egy-két esetet, ami nem derül ki az emberek emlékezetében, tartják, míg a sok százat vagy ezret, ami kiderül, hamar elfelejtik, mert természetesnek tartják.) A csendőrség által nyomozott bűncselekmények kiderítése a cselekmény minemősége szerint 80-90% körül mozog. Ennél jobb százalékot a világ egyetlen közbiztonsági szervezet sem képes felülmúlni

Pedig nincs ebben semmi lehetetlenség. A csendőrség kiválóan bevált, fokozatos kiképzési módszerének eredménye ez. A valóban detektívregénybe vagy filmre kívánczó, de nem kitalált, hanem valóban megtörtént nagyszerű nyomozásoknak szinte naponként megismétlődő sorozata (és a kiderített bűncselekmények statisztikája) is bizonyítja ezt. Mert nem csak újságszenzációt lehet zseniálisan kideríteni; egy véletlennek látszó jelentéktelen tüzeset, sőt egy ugyancsak alaposan lenézett tyúklopás kiderítése sokszor nagyobb és nehezebb munka, mint egy gyilkosság kinyomozása. (amelyre egyébként, hála Istennek, elég ritkán kerül sor. A nyomozás munkája természetesen nem nyugszik kizárólag az őrsök vállain. A csendőrségnek az egész ország területére kiterjedő külön, kiváló nyomozó szervezete is van, amely válogatott legénységgel és a legkorszerűbb felszereléssel dolgozik. Ebben a magyar csendőrség Európa egyik legkorszerűbb csendőrsége.) (Kockázatos dolog ma bűncselekményt elkövetni, előbb vagy utóbb mindenre rájövünk.)

De megint csak vissza kell térnem arra, amit az imént mondtam. A nyomozásban is lehet, sőt kell is segíteni a csendőrnek. Vagy legalább is ne nehezítsük. Ha valahol bűncselekmény történik, első szabály, hogy ne nyúljunk semmihez, hagyjunk mindent érintetlenül, úgy ahogyan találtuk. Ha életmentésről van szó, az más dolog, de merő kíváncsiságból ne forgassuk fel a helyszínt, ne járjuk össze, ne fogdossunk össze semmit, amíg a csendőrök megérkeznek. Elsősorban a községi előjáróságok tenivalója ez, de annak is érdeke, akinek sérelmére, vagy kárára a bűncselekményt elkövették. Ha pedig valaki mégis hozzányúlt valamihez, figyelmeztessük erre a csendőrt.

Ha az eredmény megvan, a bűncselekmény kiderült, következik a nyomozás befejező, de szintén nem könnyű munkája: a feljelentés megszerkesztése. Ehhez már alapos jogi szakismeret szükséges. Azt hiszem elég annyit megemlítenem, hogy olyan bűncselekmények esetében, amelyekben nincsen vizsgálat – ez pedig az esetek 90%-a – a kir. ügyészség a csendőrségi feljelentés alapján készíti el és nyújtja be a vádiratot. Hibának pedig nem szabad lennie, mert a feljelentések fogalmazványát a tisztii parancsnokok ellenőrzik, s ha hiba csúszott bele, a csendőr nem igen kap érte dicséretet.

Ha foglyos az ügy, tényvázlatnak, legyen az eset akármilyen szétágazó és bonyolult is, 24 óra alatt ha törik, ha szakad, készen kell lennie, mert így rendeli a Bünvádi Perrendtartás.

Hogy a szolgálat meddig tartott, hogy a csendőr átázott vagy átfázott e, hogy fáradt-e vagy álmos: mindegy, bevonulás után meg kell fogalmazni és le kell másolni a feljelentést: ha hatvan gépírási oldal, akkor is. Ha este nekilát reggelre csak készen lesz.)

A csendőrség azonban nemcsak közrendészeti és nyomozó testület, hanem karhatalom is. Ott, ahol állam rendjének és közbiztonságának fenntartására vagy helyreállítására a megelőző és a nyomozó szolgálat eszközei és módszerei már nem elégségesek, fegyverének erejében kell azt biztosítani, ez pedig (katonai) állandó katonai [ki]képzését és továbbképzés[é]t tesz[i] szükségessé, ami részben a csendőriszkolában, részben pedig az őrsökön történik. Ez megy talán a legkönnyebben; nemcsak azért, mert a magyar ember született katona, hanem azért is, mert csendőr csak kiképzett katona lehet. A csendőrség létszáma, fegyverzete, felszerelése, kiképzése teljes biztosítékot nyújt arra, hogy a rendet minden körülmények biztosítani tudja. Szabályzatainak természetesen csak végső eszközként és nagy felelősség mellett engedik meg a fegyverhasználatot, de több szomorú példára emlékezve meg kell mondanom, hogy ne halhassunk azokra, akik azt állítják, hogy a csendőrökkel nyugodtan lehet virtuskodni, úgyis csak ijesztgetésül, vaktölténnyel lönek.

Nem így van. A fegyverhasználat nagyon szomorú, de nagyon komoly dolog. A szolgálatban álló csendőrnek pedig nincs is vaktölténye.

Ezzel természetesen nem merítem ki a csendőrség szervezetének és szolgálatának ismertetését, de ezt nem is ígértem. Csak egy-két kiragadott ecsetvonást akartam adni, ezt is csupán az évforduló kedvéért.

A csendőrség szervezete sokkal szétágazóbb, szolgálata pedig sokkal többre tehető, semhogy a most rendelkezésre álló idő alatt annak részletesebb ismertetésére vállalkozhatnék. Még csak azt említem meg, hogy háború esetén a csendőrségnek három feladata van: a határszéli őrsök határvédelme, a tábori csendőrség felállítása, a mögöttes országban pedig a rend fenntartása mellett a katonai érdekek szolgálata.

(Háború esetén a határszéli csendőrsők a határőrséggel együtt részt vesznek az ország védelmében. Az 1916. évi román betöréskor a román csapatok első ellenfelei a csendőrsők voltak. Hőskölte-

ménybe illik sok kis csendőrös vitézsége; néhány álmából felriadt, sokszor még fel sem öltözött csendőr órákon át tartott vissza jelentékeny ellenséges erőket. Ha ma arra kerülne sor, ma sem lenne más-ként.

A tábori rendészeti szolgálatot ma már szintén korszerű alapra helyezték. Gerince a tábori csendőrség, amelynek sokféle tennivalóját külön szabályzat írja elő. A világháború tábori rendszetének szervezeti hibáiból sokat tanultunk; ma már a legelső vonaltól kezdve mindenütt ott van a tábori csendőr, hogy honvéd bajtársaival, de elsősorban a csapatcsendőrökkel együtt küzdve éberén őrködjenek, nehogy a világháború szomorú tanulságai megismétlődjenek.)

A csendőrségről szóló törvény szentesítésének napját, február 14-ét a Kormányzó Úr Ö Főméltósága legmagasabb elhatározásával csendőrnappá rendelte, mi pedig hősi halált halt bajtársaink kegyeletes emléknappá szenteljük.

A budapesti csendőrlaktanya udvarára ércszobor, a Hadimisztériumban pedig hatalmas márványtábla hirdeti emléküket ezzel a felírással: „A háború és béke hősi halottainak.” Igen a békének is vannak hősei és hősi halottai. Egyszerű emberek névtelenek. Homlokukat nem övezi babér, nevüket nem jegyezte fel a történelem. De a becsület mezején estek el ők is éppen úgy, mint akik külső ellenség ellen védték a hazát.

(Csak koszorújuk szalagjának felirata más. „Mehalt a hazáért”. „Mehalt a közbiztonságért.”)

De nem csak a halottaké a csendőrnapp, hanem az élőké is. Szép hivatásuk szeretetének, testületi egygyéforrottságuknak, a katonaeszmények és a bajtársiasságnak is ez az ünnepe. Számadást adunk magunknak az elmúlt esztendőkről és fogadalmat teszünk az elkövetkezőkre. Mindkettő csak három szóból áll: Hűség, Becsület, Vitézség. Belső szerény ünnepünk ez, olyan mint a családban a születésnap. Nem marad el a születésnap ajándékunk sem.

A múlt év szeptember 12-én a magyar honvédségnek Kolozsvárra történt bevonulása után, két csendőr állott a kolozsvári úti csendőrlaktanya kapujában. Hozzájuk lép idősebb úr és azt mondja az egyik csendőrnek:

– Örmester úr, legyen szíves lépjen egy lépést előre.

A csendőr azt híven, hogy talán útjában áll valakinek, előrelépett. Az úriember a gyalogjárdára térdelt és megcsókolta a csendőr lába nyomát. A meglepődött nem tehettek egyebet, mint, hogy felsegítették a járdáról az urat, aki könnyes szemmel csak ennyit mondott:

– Megfogadtam, hogy a legelső magyar csendőr lába nyomát megcsókolom.

Mennyi könny, mennyi elfojtott keserűség, mennyi vágyó tekintet a határon túlra, hány álmatlan éjszaka titkos álma és a múltnak milyen és mennyi emléke kellett ehhez a fogadalomhoz! Tudjuk, hogy nemcsak szólt ez a megtisztelés, hanem mindennek, ami magyar és mindenkinek aki az ezeréves földre a magyar zászlót visszavitte. Talán nem is a csendőrségnek, hanem az egész nagy magyar igazságnak volt jelképe az így (megszentelt) megáldott kakastól, mégis legyen szabad a magyar csendőrnek ezt a megható fogadtatását hatvanéves évfordulónak legszebb emlékként megőriznünk.⁶

A csendőr főtiszt érzelmi elkötelezettsége az általa képviselt testület iránt végig vonult az éterben elhangzott megemlékező szavakon. Még akkor is igaz ez a megállapítás, ha tudjuk, hogy bizonyos részeket kihúzott a műsorigazgató. Érdekes szakmai megállapítás figyelhető meg az előadásban. Nevezetesen az, hogy a közrend, közbiztonság; csak a lakosság tevékeny együttműködésével biztosítható. Többször hivatkozik erre az aktív közreműködésre. Amennyiben a mai kor elvárásait figyelembe véve közelítünk az előadás szöveggönyvének elemzése felé, szembetűnik, hogy már akkor is fontos kérdés volt, az átlagpolgár hogyan érzékeli a köznyugalom milyenségét.

A köznyugalom oldaláról sokkal magasabb szintű a megítélése, a rendvédelemmel foglalkozó szervezetek munkájának, amikor a statisztikai számszerűséget alátámasztja a mindennapokban tapasztalt közérzetet, és nem fordítva határozza meg a két tényező egymást.

Forrás:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

² Idem: A polgári magyar állá első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2.sz. 35-40.p.

³ PINCZÉS Zoltán (*Óradna, Beszterce-Naszód vm. 1891. XI. 3. – Pfarrkirchen, 1945. XII. 1.) csendőr ezredes, később vezérőrnagy. Lásd.: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Lexikon és adattár. Bp., Ister, 2001. 409 o., ill.; Új magyar életrajzi lexikon. V. köt. P-S. Főszerk. MARKÓ László. Bp., Magyar Könyvklub. 2004. o.

⁴ Műsorülés tagjai: a műsorigazgató, irodalmi-, zenei osztály vezetője, hírszerkesztőség vezetője a zenei tanács elnöke, külügyi igazgató, gazdasági igazgató, olykor a rádió elnöke. A műsorülés hetente tárgyalta és engedélyezte a műsorok adásba kerülését. Lásd: Rádióhallgatók lexikona. Az irodalom, zene, színház, film, rádió, rádiótechnika, gramofon és sport enciklopédiája. Szerk.: TISZAY Andor és FALK Géza. II. kötet. L–Zs. Budapest, [1944.] Vajda-Wichmann kiadás, 83. o.

⁵ Miniszterközi ellenőrző bizottság. Feladata a magyarországi rádióműsor felügyelete nemzeti, nemzetiségi, világnézeti, kulturális és propaganda szempontjából. A bizottságba a kereskedelmi minisztérium 3, a miniszterelnökség és a többi minisztériumok részéről 1–1 kiküldött foglalt helyett. A rádiót az üléseken egy delegált és mellérendelt műsorszakértő képviseli. Lásd.: Rádióhallgatók lexikona. Az irodalom, zene, színház, film, rádió, rádiótechnika, gramofon és sport enciklopédiája. Szerk.: TISZAY Andor és FALK Géza. II. kötet. L–Zs. Budapest, [1944.] Vajda-Wichmann kiadás, 219. o.

⁶ Magyar Országos Levéltár (MOL), Sajtó Levéltár (SL) convolutum K-615 fond.

RECENZIOK

BACSA Gábor

A rendőrképzés 1945–1950

A második világháború utáni években Magyarországon – a szovjet hadsereg jelenléte által támogatottan – a korábbi államparátust felszámolta a többszörösen nevet változtató Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP), majd a Magyar Kommunisták Pártja (MKP), végül pedig a Magyar dolgozók Pártja (MDP) által vezetett baloldali koalíció. A magyarországi proletárdiktatúra létrehozásának részét képezte a rendvédelem átalakítása, ezen belül pedig a rendőrképzés. A háború előtti helyzethez képest megdöbbentően alacsony általános műveltségű és felületes szakmai ismeretekkel rendelkező új személyi állomány gyors és felszínese, de tömeges méretű felkészítése alkotta az 1945 és 1950 közötti rendőri képzés lényegét a tiszt, az altiszt és a legénységi szinten egyaránt. Ezt a felkészítést mutatta be a tanulmány. A szerző plasztikusan érzékelteti azokat az anyagi természetű nehézségeket, amelyek a – háború által lepusztított ország siralmas körülményeiből fakadóan – a vizsgált időszak rendőri képzését végig kísérték.

BENCSIK Péter

A kisebb határszéli forgalom Magyarországon és a szomszédos államok közt 1898–1941

A gazdag jegyzetapparátussal létrehozott tanulmány részletesen bemutatja a kishatárforgalom kialakulását. A Kárpát-medencében lezajló változások jelentős mértékben befolyásolták a kishatárforgalom alakulását. A dualizmus időszakában létrehozott határforgalmi forma az utódállamok magyarellenes politikájának az időszakában is jól vizsgázott. Rugalmasan volt alakítható az előnytelenül megváltozott körülmények között is. Viszonylatonkénti sajátosságokkal tarkított formáció jött létre a Kárpát-medencében, melyet nyugodtan nevezhetünk a térség sajátosságának. E helyzet egyenes következménye volt a sokféle kishatárforgalmi utóknak létrejött. A kárpát-medencei kishatárforgalom fejlődése azonban nem volt mentes a leszálló ágaktól sem. Végül is a kishatárforgalmi rendszer jól szolgálta a nemzeti, regionális és familiáris kapcsolatokat kettészelő trianoni határok által okozott hátrányok enyhítését. A dualizmus kori szabad mozgás melléktermékeként született kishatárforgalom a trianoni békediktátumot enyhítő kiskapuvá vált, legalábbis a határmenti lakosság számára. A kishatárforgalmat az utódállamok legsovínisztább körei ugyan ideig óráig képesek voltak felfüggeszteni, azonban olyan elemi érdekek fűződtek e sajátos határforgalmi formához, hogy előbb-utóbb kénytelenek voltak teret nyitni a határmenti személyek és áruk könnyített átlépésének. A kishatárforgalom a totális diktatúra rendszerében élő német birodalomban is működött az Anschluss után.

BERKI Imre

Az 1956–57 évi sortűzek rövid története

A szerző a magyarországi 1956-os forradalom kapcsán, illetve azt követően a tüntető tömegekre leadott sortűz jellegű fegyverhasználatokat igyekezett tényszerűen leírni. Ezen események sorában nem csupán klasszikus sortűzek találhatók, hiszen előfordult, hogy repülőgépek fedélzeti fegyvereiből lötték a tüntetőket. A szerző nem foglalkozik a korszakot átható ideológiai gondolattal, nevezetesen „az osztályharc folyamatos éleződésével”, amely az államhatalom drasztikus tetteinek képezte az elméleti alapját. Nem foglalkozik továbbá a magyar pártállam létrehozásában és működtetésében a Szovjetunió szerepével. Csak a sortűzek kapcsán előforduló szovjet katonai jelenléte rögzíti. A sortűzek leírása önmagában minősíti az eseményeket, hiszen tömegek spontán megmozdulásáról volt szó, amely az államhatalom formája ellen irányult. Erre pedig a hatalom fegyverhasználatával válaszolt még a forradalom leverése után is.

BODA József

A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szervezeteknél

A szerző – a történelmi visszatekintéstől eltekintve – a magyar rendvédelem nemzetközi jellegű képzésének fejlődését mutatja be. Bemutatásra kerülnek a rendvédelmi testületeknél és a rendvédelmi képzés intézményeinél megvalósított nemzetközi tartalmú képzések, valamint azok az intézmények, amelyeket a nemzetközi képzés megvalósítása érdekében hoztak létre. Az írásból egyértelműen kiderül, hogy a magyar rendvédelem nyugattól való elzárását és a Szovjetunió képzési rendszeréhez igazítását fokozatosan az Észak Atlanti centralizáció váltotta fel. Ez a folyamat több lépcsőben és nyugati szellemi valamint pénzügyi támogatással valósult meg. A szerző álláspontja szerint a közép-európai országcsoporthoz regionális központjává fejlődött a Magyar Köztársaság a rendvédelem nemzetközi tartalmú képzése terén.

BODA József

A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei

A szerző dióhéjban mutatja be a terrorizmus történetét és jelenlegi helyzetét. Igyekezett egységes módon feltárni a problémát. A szerző a magyarországi helyzet bemutatásával sem maradt adós. Ismertetette mindazon intézményeket, amelyek a Magyar Köztársaságban a terrorizmus elleni küzdelem irányításában és megvalósításában részt vesznek. A tanulmányban felsorolásra kerültek az Európai Unió azon döntései is, amelyek a terrorizmus elleni küzdelemben mérvadók. Az írás a Terrorizmus elleni összefogás nemzetközi lehetőségeinek a taglalásával zárul.

BOTOS János

A belügyminisztérium tevékenységének főbb jellemzői 1912–1926 között

A vizsgált időszakban a Magyar Királyság belügyminisztériuma a magyar állam egyik kulcsfontosságú intézménye volt. Ezért egyes miniszterelnökök a saját kompetenciájukba vonták a tárca vezetését. A minisztérium hatáskörébe tartozott a közigazgatás, a rendvédelem, a közegészségügy, a szociális ellátás, a képviselőválasztások lebonyolítása, a társadalmi szervezetek és a pártok felügyelete. 1912 és 1926 között 25 vezető állt a tárca élén. A Magyar Királyi Belügyminisztériumban évente átlag 200 000–300 000 aktát dolgoztak fel, amely a kormányzati iratforgalom 1/5-ét képezte. Az ügyforgalmat – a számvetőség, segédhivatali és berendelt tisztviselőket is figyelembe véve – mintegy 300–350 fő bonyolította le. A minisztérium munkatársai körében a tárca által irányított szakterület kiválóságai tevékenykedtek (pénzügyi és közigazgatási szakemberek, orvosok, mérnökök, csendőri és rendőrtisztek). A minisztériumban – egy-egy szakterület hatáskörére szervezve – főosztályok, alárendeltségükben pedig osztályok működtek. Az iratkezelést a segédhivatalok látták el, a számvetőség pedig a működés pénzügyi feltételeit biztosította. A vizsgált időszak dualizmusra eső részében – a háborús teendőktől eltekintve – a városi

törvény és a rendőrségi törvény előkészítése képezte a legjelentősebb elméleti munkát a tárcánál. A KÁROLYI-kormány időszakában – a népjóléti és munkaügyi minisztérium felállításával – a vonatkozó jogkörök a belügyi tárcától átkerültek az új minisztériumhoz. A belügyi tárcán belül pedig – a rokon ügykörű főosztályok irányítására – főcsoportok létrehozását tervezték. Ezt ugyan a gyakorlatban már a Tanácsköztársaság időszakában valósította meg a tárca Belügyi Népbiztossággá átkeresztelése nyomán. A tárca ekkor – a korábbi feladatai mellett – megkapta a vasúti- és vízi közlekedés, illetve a Vörös Őrség felügyeletét is. A belügyi tárca a Tanácsköztársaság veresége nyomán viszonylag zökkenőmentesen visszaállt a korábbi kerékvágásba. Feladatát a közigazgatás és a rendvédelem irányítása alkotta. A főcsoportokat megszüntették. Az érdemi kidolgozó munka – az új körülmények figyelembe vételével – a háború előtti elméleti tevékenységre alapozva folyt tovább. Ide sorolható az ország közigazgatásának az átalakítására irányuló javaslat, a rendőrség államosítása stb. 1925 végére létrejött – a trianon utáni körülményeket figyelembe vevő – a tárca szervezeti és működési rendjére vonatkozó szabályozás is.

ERNYES Mihály

A rendvédelmi szakkifejezések múltja

A rendvédelem kontra rendészet vita terminológiája történelmi gyökereinek a feltárásához járult hozzá a tanulmány. Döntően a kiegyezés és a második világháború közötti magyar polgári rendvédelmi szakirodalomra támaszkodva igyekezett bemutatni a szerző a korabeli szakmai terminológiát. Nem egyszerűen fogalom, illetve kifejezés-gyűjteményt, esetleg azok magyarázatát hozta létre a szerző. Szélesebb összefüggésben az érintett művek lényegét és a korabeli szakmai körülményeket is bemutattva vizsgálta a szakterminológia történetét az alkotó. A rendvédelem kontra rendészet vita állásán ugyan már nem változtat a tanulmány mert az lényegében eldőlt a rendvédelem javára. A rendszerváltást kapcsán létrehozott terminológiát átvette a köznyelv a média és a jogalkotás is. Az 1990 óta keletkezett valamennyi releváns jogszabályunk tartalmazza a rendvédelem kifejezést. A határőrség átlényegülésének (fegyveres erőből fegyveres testületté alakulásával) jogszabályi tükröződése kapcsán pedig az alkotmány részévé vált a kifejezés.

GÁSPÁR László

A határőrség képzési rendszerének változásai 1945–1956

A magyar állam történetében a vizsgált időszak a polgári magyar állam felszámolásának és a pártállami rendszer kiépülésének az ideje. A szovjet típusú államvédelmi szervezet magyarországi létrehozásának a részeként jött létre az Államvédelmi Hatóság szervezeteként a korábbitól eltérő jellegű határőrség, amely a Határrendőrség és a Honvéd Határavadások fúziójából alakult ki. A szerző sokoldalúan és alaposan mutatja be a határőrizeti szakkiképzés tartalmát és szervezeti kereteit a személyi állomány valamennyi kategóriájára vonatkoztatva. A tanulmány rávilágít arra a történelmi tényre is, hogy az államapparátus régi – de a baloldal számára politikailag megbízhatatlan – munkatársainak a helyét, az általános műveltség és a szakmai ismeretek hiányával küszködő új munkatársak töltötték be. A kiképzésnek ehhez a színhez kellett igazodnia, ugyanakkor pedig a működéshez szükséges minimális szakismeretek átadására is alkalmasnak kellett lennie. E nem mindennapi helyzetet oldotta meg többé kevésbé sikeresen a korabeli kiképzés.

KISS István Géza

A Magyar Királyi Pénzügyőrség lökiképzése

Adalékok a Magyar Királyi Pénzügyőrség 1932. évi lökiképzéséhez

A Magyar Királyi Pénzügyőrség története ugyan nem tartozik nemzeti rendvédelem-történetünk feltáratlan területei közé azonban kétség kívül a kevésbé kutatott területek közé sorolható. A tanulmány a magyar pénzügyőrség történetének még ismeretlen területével a szakképzés lökiképzési részével foglalkozik a két világháború közötti időszakban. A szerző több oldalról és alaposan igyekszik feltárni a témát bemutatva a lökiképzés elméleti és gyakorlati oldalát, a felkészítés fokozatosságát és a személyi állománykategóriák differenciált kiképzését. A Magyar Királyi Pénzügyőrség – mint fegyveres rendvédelmi testület – személyi állományának lökiképzési felkészítése a dualizmus időszakára nyúlik vissza. A Magyar Királyi Pénzügyőrségnek a kivételes hatalom időszakában háterszágvédelmi és határbiztosítási feladatokban is részt kellett vennie. E teendők befolyásolták a testület lökiképzésének tartalmát. Ezekre a lökiképzési hagyományokra épült a pénzügyőrség két világháború közötti felkészítése.

NAGY Ákos Péter

A budapesti Rendőrtiszt Főiskola

A tanulmány témaválasztása némileg eltér a Rendvédelem-történeti Füzetekben közöltektől, bár azokkal nem ellentétes. A szerző hallgatói szemszögből, lényegében 1971-től – a Rendőrtiszt Főiskola létrehozásától – tekinti át az intézmény történetét a harmadik évezred kezdetéig. A periodika szerkesztői az intézmény nemrég betöltött 30 éves jubileumára tekintettel adtak helyet a tanulmánynak, mivel egyébként a történelmi eseményeket bemutató írások közlését részesítik előnyben. A tanulmány érdekességét egyrészt a hallgatói látásmód, másrészt pedig az biztosítja, hogy a magyar felsőoktatás részeként csupán néhány évtizede működő intézmény milyen eredményeket ért el a képzés és a kutatás területén. A szerző a kéziratát 2002-ben zárta. Azóta újabb felsőoktatási törvény született és – az állami szféra karcsúsítására irányuló törekvések kapcsán – jelentősen mérséklődött a tanintézetben foglalkoztatottak létszáma, valamint csökkent az intézmény költségvetése is. A Rendőrtiszt Főiskola fennállásának első 30 éves időszakára vonatkozóan azonban jól áttekinthető képet ad a tanulmány.

NAGY György

Rendvédelem és tudomány

A szerző a rendvédelem kapcsán művelt tudományterületeknek a tudományok rendszerében való elhelyezésére tesz kísérletet, elsősorban a hadtudomány és a jogtudomány figyelembevételével. A szerző álláspontja szerint a rendvédelem kifejezés használata helyes. Ez a tudományterület pedig elkülöníthető a had- és a jogtudománytól egyaránt, bár mindkét irányban átfedések is léteznek. Álláspontja szerint a specifikáció oda vezet, hogy a klasszikus tudományágak rendvédelemmel foglalkozó részei önállóul és a rendvédelem interdiszciplináris diszciplinájába gravitálnak.

PARÁDI József

Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867–1945

A polgári magyar állam rendvédelmi képzési és képesítési rendszerét mutatja be a szerző. A rendvédelmi képzési és képesítési rendszer ebben az időszakban nem alkotott önálló rendszert, hanem a közigazgatási rendszer alrendszereként működött. Ugyanazok a szabályok, elvek vonatkoztak a rendvédelmi alrendszerre, mint a közigazgatási rendszer egészére, „csupán” a tartalom módosult a szakterület specifikumainak megfelelően. A képzési és képesítési rendszer – építve a Habsburg bürokrácia szakmai tapasztalataira – a dualizmus időszakába jött létre és a két világháború közötti időszakban vált napjaink számára is példamutató modellé. A tisztviselői rangosztályba sorolt állami alkalmazottaknál – így a rendvédelmi testület tisztjeinél is – a szakirányú diploma csupán előfeltételt jelentett. Erre épült a közigazgatási elméleti és gyakorlati szakvizsgarendszere, amely konkrét elméleti és gyakorlati ismeretekkel vértette fel a közszolgálatra aspirálókat.

PARÁDI József

A magyar rendőrtisztképzés tradíciói 1867–1945

A tanulmány a polgári magyar állam időszakában vizsgálja a rendőrtisztképzést. Ennek kapcsán némi kitekintést is megvalósít a csendőrtisztképzésre. A tisztviselői képesítési követelményrendszerrel fejlődött a rendőrtisztek képzése, amely lényegében a köztisztviselők képzésének képezte egy speciális ágát és egyre inkább az önálló képzés irányába fejlődött. A rendőrtisztek esetében a jogi, illetve a közigazgatási felsőfokú képzettség volt a szakmai képzés előfeltétele. A csendőrtisztek esetében pedig az előfeltételt a katonatiszti végzettség jelentette. E képzettségek birtokában kerülhetett sor a csendőr, illetve rendőrtisztek szakmai felkészítésére a hároméves gyakornoki időszakban az elméleti és gyakorlati közigazgatási vizsgarendszer keretében. A rendőr tisztikar lényegében rendőr tisztviselői kar volt, hiszen a katonai rendfokozatok viselését a rendőrségnél 1944-ben vezették be. Eredetileg a rendőr tiszteket rendőr tisztviselőknek nevezték. A magyarországi rendőrségek államosításával egységesítették a testület tisztjait 1919-ben, de nem a katonai rangokat vezették be, hanem a budapesti rendőrség rangrendszerét tették általánossá. A képesítési követelményrendszer egységesítése tehát – a tisztviselői kar részeként – korábban megvalósult a magyarországi rendőri szervezeteknél, mint a rangrendszer egységesítése.

PARÁDI József

A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere Magyarországon

A tanulmány a polgári magyar közigazgatás személyi állománya szakmai képzésének a részeként a szakvizsgarendszer ismertetésébe ágyazva mutatja be. A csendőrtisztképzés rendszerét. A szerző rávilágít arra a körülményre, hogy a csendőrtisztképzés az állami szakvizsgarendszer speciális elemeként működött. A korabeli csendőrtisztképzés nyomán rendkívül jól felkészült megalapozott elméleti és gyakorlati ismeretek birtokában kerülhettek a fiatal csendőrtisztek az első tiszti beosztásukba. A rendszer máig példamutató értékű, melynek hasznát kétség kívül elsősorban Magyarország lakossága élvezte. A tisztjait magas szakmai tudásszintje megmutatkozott a szervezet eredményességében és abban, hogy csekély létszámmal is hatékonyan tudott működni.

Ifj. PERJESI György

A Magyar Királyi Csendőrség létszámának alakulása 1938–1945

A szerző a hazai és nemzetközi politikai események, a terület-visszacsatolások és a második világháború magyarországi harcainak tükrében vizsgálja a testület szervezetenkénti módosításait, valamint az abból fakadó létszámváltozásokat. A csendőrség személyi állománya háborús veszteségeit és a békeidőszak üldöztetéseiből fakadó létszámvesztéseket igyekezett a szerző feltárni és bemutatni, melynek során valószínűleg támaszkodhatott édesapja személyes élményeire és az általa gondozott biográfia adataira. A szerző írásában úgy foglal állást, hogy a csendőrséget elítélő rendelet hatálytalanságával a testület becsületét helyreállították.

SÁGI Zoltán

Egyenruha mint tradíció a Magyar Rendőrségnél

A szerző az egyenruhás fegyveres testületek működésének fontos elemével a tradícióval pontosabban annak az öltözködésben megvalósuló hatásaival foglalkozott dolgozatában. A magyar rendőrség jelenleg a hagyományvesztés útján jár az öltözködés tekintetében is. A nemzeti és testületi jelleg háttérbe szorítása okainak vizsgálata messzire vezetne. Tény azonban, hogy a nem túl hosszú államiságra visszatekintő izraeli rendvédelmi szervezetek egyenruháján is több nemzeti jelleg lelhető fel, mint az 1000 évet meghaladó magyar állam rendvédelmi ruháin. Amennyiben a forma a tartalommal valóban összhangban áll, úgy a magyar rendőrséget a nemzeti kultúrától idegen zsoldos szervezetnek kellene tekinteni, amelynek az öltözködési kultúrája a tengeren túli egyenruha divat követésében merül ki igazodva az előállító cégek ökonomikus igényeihez. A szerző szemléletesen bemutatja, hogy milyen fontos egy ország rendvédelmi testületeinek formaruházatában a nemzeti és a testületi jelleg. Ezeket külföldi példákkal is alátámasztja, illetve a pártállami időszakot megelőző gyakorlatot is ismerteti.

SUBA János

A Magyar Királyi Csendőrség létszámának tervezett felemelése 1918-ban

A szerző az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje vezetésének az elképzeléseit tárta fel a harctevékenység lezárását követő időszakra vonatkozóan. A katonai vezetés világosan látta, hogy a háborús időszakból a békeidőszakba történő átmenet nem lesz zökkenőmentes. Az uralkodó előzetes jóváhagyásával tervet dolgoztak ki az osztrák és a magyar kormány számára mindkét csendőrség létszámának jelentős és ideiglenes felduzzasztására, abból a célból, hogy e szervezetek alkalmassá váljanak a katonatömegek leszerelésére, illetve a korábbinál jelentősebb karhatalmi feladatok ellátására. Annak ellenére, hogy a terv kivitelezése jelentős finanszírozást igényelt, mindkét kormány egyetértett annak kivitelezésével. Magyar részről a hivatás bántal is sikeres egyeztetés valósult meg. A történelmi események felgyorsulása nyomán azonban már nem maradt idő az előrelátó tervek megvalósítására. A vesztes háború katonai és civil tömegeinek az elégedetlenségének a magyar rendvédelmi szervezetek valószínűleg akkor sem tudtak volna gátat szabni, ha felduzzasztott létszámmal működtek volna. A póttartalékosokkal kiegészített és az eredeti hivatásos állomány töredékével rendelkező csendőrség pedig elvesztette befolyását az események alakulása felett. Talán mégis másképp alakult volna a Kárpát-medence sorsa, ha a katonai vezetés elképzelését sikerült volna megvalósítani.

rült volna megvalósítani? Ma már kideríthetetlen azonban az elgondolás mindenképpen érdekes színfoltja az osztrák és a magyar történelem összezavarodott időszakának. A tervezet egyben bizonyíték a korabeli szakmai vezetés magas színvonalának, előrelátásának és körütekintésének.

SUBA János

A magyar katonai vezetés elképzelése a határőrizeti csapatok megszervezésére 1918-ban

A kivételes hatalomról szóló 1912/LXIII.tc. nyomán megkezdődött a Magyar Királyságban is a határőrizet felkészítése a kivételes hatalom időszakára. Mivel a Magyar Királyságban nem a porosz mintát követő osztrák modellt vették át, hanem a brit gyakorlatot követték – amely szerint a kivételes hatalom nem a haderő, hanem a polgári közigazgatás kezébe került – ezért a rendvédelem a hadműveleti területek kivételével a kivételes hatalom időszakában is a polgári közigazgatás fennhatósága alatt maradt. Ettől függetlenül azonban a Magyar Királyság veszélyeztetett határszakaszain áttértek a katonai határőrizetre, amely azt jelentette, hogy a határőrizetben részt vevő rendvédelmi erők a területileg illetékes hadtestparancsnokság alárendeltségébe kerültek. Erre a felkészülést pedig már békeidőszakban kezdték. E rendszer tapasztalatait dolgozta fel a szerző dolgozatában.

SUBA János

Honvédelmi határszolgálat

A szerző írását alapvetően két forrásra alapozta. Nevezetesen PARÁDI József: A magyar állam határőrizete 1920-1941. Kandidátusi értekezés (MTA), kézirat. Budapest, 1990 és a Hadtörténelmi Intézet levéltárában a vonatkozó katonai körlet (korábban vegyesdandár) parancsnokság okirataira. Emellett a vizsgált időszak katonai és katonapolitikai alaphelyzetének tekintetében a szerző DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség 1919-1945. Budapest, 1987, Zrínyi Katonai Kiadó. monográfiára, a vizsgált téma konkrét kivitelezésének bemutatása tekintetében pedig Honvédelmi határszolgálati utasítás a m. kir. honvédség, a m. kir. csendőrség, m. kir. pénzügyőrség és az állami erdészet számára. Budapest, 1940, Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium. szabályzatra támaszkodott. A publikáció formai tekintetben eltér a megszokottól, mivel rendkívül gazdagon bányáz az idézetekkel, már-már egy miniatűr kresztomátia benyomását kelti az alkotás. Ugyanakkor a mű érthető, logikus jól mutatja be a két világháború közötti honvédelmi határszolgálat lényegét és főbb elveit, a gyakorlati elvárásokat. A szerző érdeme, hogy a különböző művekben és kéziratokban rejlő információkat logikus sorrendbe szedte. Az információk feltárása azonban döntően azon szerzők érdeme, akik a forrásirodalmakat publikálták.

VARRÓ István Tamás

Hatvan éves a Magyar Királyi Csendőrség: elhangzott 1941. február 14-én 17.30 perckor

PINCZÉS Zoltán csendőr ezredestől a Magyar Rádióban BP.I. adón

A forrásközlemény értékes információkat nyújt a Magyar Királyi Csendőrségről. Még fontosabb talán azon információ, amely bepillantást enged azon szemléletmódba, amellyel az illetékesek a legfontosabb korabeli magyar rendvédelmi testülettel foglalkoztak. A szerző ugyan csupán érintőlegesen tér ki a Magyar Rádió műsorszerkesztő mechanizmusára, mégis érdekes adatokat tudhat meg az olvasó a Magyar Rádió működéséről. A legfontosabb információ azonban a publikált anyag szellemiségében rejlik. Nevezetesen a műsorszerkesztők célja nem a tömeghangulat kiszolgálása, a nyereség hajszolása volt, hanem tudományos népszerűsítő stílusban igyekeztek egzakt ismereteket nyújtani a hallgatóságnak. A Magyar Királyi Csendőrségről szóló műsor meghallgatása nyomán a rádióműsor élvezőinek nem csupán az általános intelligenciaszintje gyarapodhatott a csendőr szervezettípus európai történetére vonatkozóan (ezzel napjaink magyar értelmiségének többsége sincs tisztában), hanem a hallgatók a Magyar Királyi Csendőrség tevékenységéről, a közigazgatásban betöltött szerepéről is többet tudtak, mint amit a műsor sugárzását megelőzően ismertek. Úgy tűnik a Magyar Rádió értékeket igyekezett közvetíteni a hallgatóinak, a szerkesztés vezérelvét valószínűsíthetően nem a profit és nem a népszerűség képezte

**A „Rendvédelem-történeti Füzetek” (Acta Historiae Preasidii Ordinis) HU ISSN 1216-6774
tudományos periodika szerkesztőségének kéziratokkal szemben támasztott igénye**

1. Olyan kéziratokat fogadunk el, ami megfelel az „első közlés” kívánalmainak.
 2. A tudományos művekkel szembeni igénytámasztásnak megfelelő alkotásokat közlünk. Hivatkozási jegyzetek nélküli kéziratot és hiányos, illetve pontatlan hivatkozásokat általában nem közlünk!
 3. Végleges szövegű kéziraatra tartunk igényt, mert a leadott kéziratban szerzői korrekcióra már nem nyílik lehetőség. Konferencia-előadásokat, azok kivonatait stb. nem közölünk. A konferencia-előadás előzménnyel rendelkező tanulmányokat ugyanazon feltételekkel közöljük, mint az ilyen előzményekkel nem rendelkező alkotásokat. A szerkesztőség által a kiadói tervbe felvett teljes tanulmányokat (szöveg, jegyzetek, mellékletek, stb.) független lektor – szükség esetén lektorok – véleményezik. A lektori észrevételek elfogadásával, a szerző és a lektor közötti megállapodás alapján kerül sor az alkotások publikálására.
 4. A kéziratokhoz 600 és 1000 karakter közötti terjedelmű rezümét is kérünk.
 5. A szerkesztőség fenntartja magának a jogot arra, hogy a szövegben stiláris változtatásokat eszközöljön, illetve a hivatkozási jegyzeteket kiegészítse, továbbá véleményének helyt adjon az írásban, a szerkesztőség feltüntetésével. A szerkesztőség hozzá érkezett kéziratokat és tartozékait nem őrzi meg, és nem küldi vissza, de az elfogadásról, illetve elutasításukról értesíti a szerzőket. A közlésre elfogadott kéziratok szerzőinek a szerkesztőség tiszteletpéldányt küld.
 6. Periodikánkban az évszázadokat – az idézetek, címek kivételével – római számmal jelöljük.
 7. A szövegben előforduló neveket mindig teljességre törekvően kell feltüntetni akár személy, intézmény, vagy földrajzi névről van szó. Személyneveknél a vezetéknév és keresztnév mellett a kérdéses időpontban érvényes nemesi rangot, rendfokozatot, illetve beosztást is fel kell tüntetni együttesen a szerzett címmel pld. doktorátus stb. A helységneveknél mindig a magyar nevet kell feltüntetni. Ha más neve is van, és azt a közlendő érthetősége megkívánja, akkor az idegen nyelvű nevet zárójelben kell a magyar név mögött feltüntetni. Intézmények esetében a teljes hivatalos nevet kell használni, mögötte zárójelben a rövidített nevet.
 8. A publikálásra küldött anyagokkal szembeni technikai elvárások. **Margó:** 2 cm, a kötésnél 3 cm.
- Bekezdések** tabulátorral beállított bekezdés nem felel meg a kívánalmaknak, csak a bekezdés formátumban beállított bekezdést fogadunk el:
- nagy bekezdés 0,75 cm;
 - kis bekezdés 0,32 cm;
 - címek után tompa bekezdések;
 - felsorolások kisbekezdésként, egységesen gondolatjellel;
 - bekezdések között sor nem maradi ki.
- Betűk:**
- Times New Roman;
 - méret 11-es, jegyzetekben, továbbá a recenzióknál 9-es.
- Címek:**
- tanulmánycímek sorközépen, alattuk is feleltük is sor marad ki, tanulmánycímekbe a szerzők neve is beleértendő;
 - fejezetcímek balra zárva, számozás esetén szám a cím előtt, csak feleltük marad ki sor alattuk nem;
 - címek vastagítva, mellékcímek döntve is;
- Hivatkozások:**
- végjegyzetként a tanulmányok szöveges részét követően;
 - szövegben felsőindexben vastagítva;
 - végjegyzetben felsorolásként;
 - a tudományos közlés igényeinek megfelelően.
- Személynevek:** családi név kapitálchen-ben.
- Jogszabályok:**
- törvény = évszám / a törvény római száma tc. rövidítéssel és a cím;
 - rendelet = rendeletszám / évszám a kiadó szervezet rövidítésével, majd a cím.
- Mellékletek:**
- a jegyzetek után;
 - minden mellékletnek címe és száma van (cím: sorközépen döntve és vastagítva, szám: jobb felső sarokban döntve, a számozás római számmal);
 - a melléklet alján a forrás megjelenítése az egyszerűsített bibliográfiai leírás szabályainak megfelelően;
 - több melléklet esetén – a mellékleteket megelőzően – mellékletek jegyzékét kell elhelyezni, amely a mellékletek számát, címét és oldalszámi elhelyezkedését tartalmazza;
 - a mellékletek jegyzékének írásmódja megegyezik a felsorolásokéval.
9. A kéziratok szövegében ábrák, diagrammok, táblázatok képek stb. nem helyezhetők el. Azokat mellékletként kell a szöveghez csatolni. A mellékletekről mellékletek jegyzékét kell készíteni. Valamennyi mellékletnek címet kell adni, és a mellékleteket római számozással kell megszámozni. Minden melléklet végén fel kell tüntetni a melléklet elkészítéséhez felhasznált források bibliográfiai adatait. A szövegben a mellékletre zárójelben elhelyezett római számokkal kell utalni.
10. A hivatkozási jegyzetszámokat a szövegben felső indexben és vastagítva kérjük elhelyezni. A jegyzetekben a mű szerzője és címe mellett a kiadás helyét, idejét és a kiadót is kérjük feltüntetni.
- A szerző családi **nevét** kapitálchen betűvel szedjük. Több szerzős mű esetén a nevek közé gondolatjelet helyezünk. Csak a szerző nevét (vezeték és keresztnév) közöljük, tudományos és oktatói fokozatok, rangok, címek, tisztségek és beosztások közlése nélkül. A szerzői álnevet a szerző neve után közvetlenül szögletes zárójelben tüntessük fel. Gyűjteményes mű szerkesztőjének neve után kerek zárójelben a (szerk.) formulát használjuk függetlenül attól, hogy a műben főszerkesztőként vagy felelős szerkesztő stb. tüntették fel. A gyűjteményes kötetek egy tanulmányának jelölésekor először a tanulmány szerzőjének nevét kell közölni, majd a címet kurziválás nélkül, ezt követően az „In” szócska (mivel mondatkezdő szónak minősül, ezért nagy kezdőbetűvel kezdődik, utána pedig nem teszünk pontot vagy kettőspontot) után a bibliográfiai tételt. Amennyiben az idézni kívánt tanulmány szerzője azonos a kötet szerkesztőjével, akkor az „ugyanő” szó rövidített változatát „uő” kell használni az „In” szócskát követően. Háromnál több szerző esetén csak az első szerző nevét közöljük, majd utána a latin „et alii

= és mások” rövidített változatát „et al.” írjuk. Háromnál több szerzős mű esetén – amennyiben az egyik szerző egyben a mű szerkesztője is – az ő nevét kell feltüntetni egyedül. Másodlagos szerzőségi adatokat a jegyzetekben indokolt esetben célszerű feltüntetni. A másodlagos szerzőségi adatokat a cím után kell elhelyezni. A fordította, sajtó alá rendezte, illusztrálta, utószót írta stb. jelölést követi(k) a másodlagos szerzői tevékenységet végző személy(ek) neve(i). Amennyiben a hivatkozott mű szerzőjét és szerkesztőjét a kiadványon nem tüntették fel az adatközlés a mű címével kezdődik. Újrahivatkozás esetén elégséges a szerző vagy szerkesztő vezetéknevének feltüntetése.

- A szerző vagy szerkesztő nevét követően kettőspont után következik a **mű címe**. A címet és az alcímet – ha van – kurzíváltan kell szedni. A sorozatcímet mindig a bibliográfiai leírás végén ferde zárójelben kell közölni, kurzíválás nélkül. A cím, alcím és sorozatcím után pont kerül. Több kötetes művek esetén a cím után következik a kötetszám pl. 1.köt. ezt követően pedig a kötetcím kurzíváltan a végén ponttal. Ha egy kiadvány sok kötetből áll, vagy a kötetnek szerkesztői vannak, a köteteket analitikusan, kötetre lebontva kell szerepeltetni, ahol – a kiadvány átfogó jelölése (a kiadvány címe kurzíváltan, a kiadás helye és a kiadó) után – kötetenként kerül feltüntetésre a kötet sorszáma, a címe, a szerkesztő neve és a kiadás ideje. Míg a befejezetlen, több kötetes műre történő hivatkozás esetén a befejezetlenség tényére és a kötetszám és a kiadás évszáma után elhelyezett nagy kötőjellel kell utalni. Gyűjteményes kötetek és periodikumok esetében csak a kötet, illetve a periodikacímét kurzíváljuk. A periodikacím a hivatkozott mű szerzőjének és címének feltüntetése után következik. Periodikumok esetében a folyóirat szerkesztőjének a jelölése elmarad. Idegen nyelvű műre történő hivatkozás esetén ugyanazon adatokat, ugyanazon sorrendben kell közölni, mint a magyar nyelvű alkotás esetében. Az eltérés csupán annyi, hogy a cím magyar fordítását szögletes zárójelben közöljük az eredeti nyelvű cím után. A bibliográfia átfogó jelölése a fordítása nem szükséges. Az idegen nyelvű címet kurzíváljuk. Amennyiben idegen nyelvű műről magyarra fordított alkotásra hivatkozunk a szerző neve után a magyar nyelvű cím következik kurzíválva, majd – szögletes zárójelben – a mű idegen nyelvű címe. Ezután pedig a „Ford.” rövidítés után a fordító neve. A hivatkozás többi része mindenben megegyezik a magyar nyelvű alkotásokéval. Gyűjteményes kötetek és periodikumok címeit általában nem fordítjuk le. Ezen kiadványban közzé tett alkotások címei esetében pedig ugyanúgy kell eljárni, mint a monográfiáknál.

- Mű címét követően kerül sor a **kiadás helyének** a feltüntetésére. A kiadás helyének – amely minden esetben a településnév – feltüntetését vesszővel zárjuk. Amennyiben a kiadványon nem szerepel a kiadás helye, ezt a tényt a latin *sine loco* = *hely nélkül* kifejezés rövidítésével s. l. jelöljük. Periodikum esetében a kiadás helyének feltüntetése elmarad. A periodikum kurzívált neve után, vesszőt követően, majd zárójelben a kiadás évszámának a feltüntetése következik. Kéziratokra történő hivatkozások esetében a szerző és a cím után a kézirat jellegének (disszertáció, dokumentáció, kézirat, kandidátusi értekezés stb.) a rögzítése történhet. A kézirat jellegének jelölése után zárójelben jelölhető az intézmény neve, ahol a kézirat készült. Ezt követi a „Kézirat.” megjegyzés után a létrehozás helységének, majd a létrehozás évének a jelölése.

- A kiadás helyét követi a hivatkozásban a **kiadás évszáma**. A kiadás évszáma után – ugyanúgy, mint a kiadás helye után – vesszőt írunk. Amennyiben a műben nem tüntették fel a kiadás idejét, azt latin *sine anno* = *év nélkül* kifejezés rövidített változatával s. a. kell helyettesíteni. Kéziratok esetében a kézirat létrehozásának évszámát – a létrehozás helységének jelölését követően – rögzítjük. Periodikumok esetében a kiadás évszámát követően a folyóirat számát jelöljük arab számmal pl. (1996) 1. sz. Amelyik periodikumon feltüntetik ott az évfolyamszámot is jelölni kell. Ebben az esetben a periodikum címe utáni vesszőt követően az évfolyam római száma következik ponttal és az évfolyam szó rövidítésével „évf.”, majd a kiadás évszáma zárójelben és a lapszám arab számmal és ponttal, utána pedig a szám szó rövidítése sz.

- A hivatkozások bibliográfiai adataiban a következő elem a **kiadó** jelölése. A kiadó neve után vesszőt teszünk. Periodikumok esetében a kiadót nem jelöljük. Kéziratok esetében a kiadó feltüntetésére értelemszerűen nem kerülhet sor. Amennyiben a műben nem szerepel a kiadó, azt a latin *sine nomine* = *kiadó nélkül* kifejezés rövidített változatának s. n. kell helyettesíteni.

- A hivatkozások végén az **oldalszámok** állnak. Amennyiben a hivatkozást sorozatcím zárja a sorozatcím ferde zárójele után következnek az oldalszámok. Az oldalszámok jelölésére a latin *pagina* szó rövidítését p. használjuk. Az oldalszámok tekintetében hivatkozhatunk egy oldalra pl. 45. p. vagy egy intervallumra pl. 65–78. p.

- **Újrahivatkozásnál** a latin *opus citatum* = *idézett mű* rövidítését op. cit. használjuk. Újrahivatkozásoknál a szerző vagy szerkesztő vezetéknevét követően, kettőspont után következik az op.cit. ha a teljes műre hivatkozunk. Amennyiben meghatározott oldalak képezik a hivatkozás tárgyát, az oldalakat kell feltüntetni az op.cit. után ugyanúgy, mint az előző hivatkozásnál. Ha az újrahivatkozott művön nem tüntették fel sem a szerzőt, sem a szerkesztőt, a cím rövidített változatát használjuk. Ugyanazt a rövidített címet használjuk, de már a szerző vezetékneve után az op.cit. jelölés helyett, ha a szerzőnek több művére hivatkozunk újra. Amennyiben két egymást követő jegyzetben ugyanarra a műre hivatkozunk a latin *loco citato* = *ugyanott* kifejezés rövidített változatát loc. cit. használjuk. Pl. loc. cit. 23. p. Ha két egymást követő jegyzetben ugyanannak a szerzőnek két különböző művére hivatkozunk akkor a latin *idem* (nőnemben) *eadem* = *ugyanő* rövidítést használjuk a szerző neve helyett. Utalások esetében a *vesd össze* kifejezés rövidített változatát vö.haszználjuk. Ha például valaki a 19. jegyzetben az 5. sz. jegyzetre utal, akkor a 19. vö. 5. jegyzettel rövidítést használja. A kéziratokkal szembeni igényekben rögzített rövidítések mellett alkalmazott rövidítések oldását a hivatkozások végén jelmagyarázat formájában kell feloldani. Ebbe kerülhetnek bele a rövidített címek is.

- **Jogszabályra hivatkozásnál** az adott jogszabály évszáma és száma mellett kérjük feltüntetni a jogszabály pontos címét is.

- **Ha a hivatkozott anyag az Internetről vagy más, publikus hálózatról származik vagy azon is elérhető**, akkor az adott elérési utat teljes formában, (pl. <http://www.domain.net/cikk.htm>) a hivatkozás legvégén, a „Web.” megjegyzés kezdetével kérjük feltüntetni. Egy hivatkozás esetén több webhely is feltüntethető, vesszővel elválasztva. Az internetes adatok önmagukban nem elégségesek és nem helyettesíthetők a klasszikus bibliográfiai adatokkal.

11. A kéziratokat Microsoft Word program szerint számítógéplemezen rögzítve, és egy printelt példányban, vagy az email címünkre küldve fogadjuk el.

12. Kiemelés vastagítással történik.

13. A szerzőkről szerzői jegyzék készül, amely az impresszum mellett kerül feltüntetésre. Ezért kérjük, hogy a szerzők a „szerzői űrlapot” érelemszerűen kitöltve juttassák el a szerkesztőség címére. A szerzőknek lehetőségük nyílik arra is, hogy úgynevezett írói álnéven jelentessék meg alkotásukat. Nem publikus célzattal – a szerkesztőség számára – ebben az esetben is kérjük a szerző vezeték és keresztnévének a feltüntetését. A szerzőkkel való kapcsolattartás lehetősége érdekében kérjük a szerzők telefon- és faxszámait, illetve az email és posta címeit pontosan feltüntetni.

14. A szerzőknek a szerkesztőség szerzői honoráriumot nem fizet. A szerzők alkotásuknak a szerkesztőséghez küldésével elfogadják, hogy művük a kiadványban megjelenjen.

SZERZŐI ŰRLAP

A szerzői űrlap kitöltését azért kéri periodikánk szerkesztősége, hogy zökkenőmentes kapcsolatot tartsa a szerzőkkel. A szerzők által feltüntetett rangokat fogja a periodika közölni, ha azok relevánsak a szerzői űrlapon rögzített címek típusaival. A periodikában a szerzők rangjai kizárólag a szerzőket felsoroló jegyzékben kerülnek feltüntetésre. Az űrlap kitöltése a későbbi esetleges jogviták tekintetében is fontos, hiszen a periodikánknak nem áll módjában szerzői honorárium fizetése.

Név :

Írói álnév :

Tanulmány címe :

Lakcím :

Telefon : Fax :

Mobil : E-mail :

Munkahely neve :

Munkahely címe :

Telefon : Fax :

A nevem mellett az alábbi rangok, címek, fokozatok feltüntetéséhez járulok hozzá:

Rendfokozat* :

Tudományos fokozat* :

Oktatói fokozat* :

Tudományos közéletben betöltött tisztségek :

Kitüntetések** :

Tanulmányom közlését térítésmentesen biztosítom a Rendvédelem-történeti Füzetek számára. Engedélyem a magyar nyelvű kiadásra vonatkozik, amely a periodikában vagy az ahhoz kapcsolódó kiadványokban több ízben is megjelenhet, szerzői honoráriumról véglegesen és visszavonhatatlanul lemondok.

Kelt:, 20.....

.....
aláírás

* Több rendfokozatot, illetve tudományos és oktatói fokozatot abban az esetben közlünk, ha azok több tudományágban születtek, illetve több intézményhez kapcsolódnak.

** A periodika fenntartója – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság – által a szerző számára adományozott kitüntetések a szerkesztőség automatikusan feltünteti, mivel azok a rendvédelem-történet műveléséhez kapcsolódóan kerültek adományozásra.

SZERZŐI ADATLAP

Név :

Postacím :

Telefon : Fax :

Mobil : E-mail :

Szi. :

Iv. :

Nyt. :

Tf. :

Of. :

Tsz. :

Tkf. :

K. :

Ho. :

W. :

Hozzájárulok ahhoz, hogy az adatlapban szereplő adataim – az elérhetőségeim kivételével – publikálásra kerüljenek.

Kelt:, 20

.....
aláírás

Jelmagyarázat: **Szi.** = Születés ideje; **Iv.** = Iskolai végzettsége (legmagasabb); **Nyt.** = Nyelvtudása (elégseges a beszélt nyelv feltüntetése); **Tf.** = Tudományos fokozata (Tudományáganként a legmagasabb fokozat a tudományág feltüntetésével. Függetlenül a jelenleg hatályos jogi szabályozástól, tudományos fokozatként kérünk feltüntetni minden tudományos rangot, amelyet nem diplomaszerezési eljárás keretében szereztek); **Of.** = Oktatási fokozat (A legmagasabbat kérjük feltüntetni); **Tsz.** = Tagságok szervezetekben; **Tkf.** = Tudományos közéleti tisztségek; **K.** = Kitüntetései; **Ho.** = Hobbijai; **W.** = saját, személyes weboldala.

Amennyiben az űrlapon szereplő egyes rovatok terjedelme szükségesnek bizonyulna tetszés szerinti pótlap csatolható.

Összesített tartalom

A rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században

I. évf. (1991) 1. sz.

URBÁN Aladár: Az 1848/49-es szabadságharc rendvédelmi testületei.	7. p.
ZACHAR József: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományinak rendvédelmi testületei.	17. p.
PARÁDI József: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az önkormányzatok kapcsolata.	30. p.
SAKÁLY Sándor: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.	38. p.
MOKÁNY József: Elméleti és tudományos igényű tevékenység a magyar rendvédelmi szerveknél 1867–1945.	45. p.

A rendvédelem-történet kutatásának, feldolgozásának és oktatásának időszerű kérdései

I. évf. (1991) 2. sz.

KIRÁLY Béla: A hadtörténelmi oktatás bevezetése az Egyesült Államokban és az amerikai hadtörténelem néhány kiemelkedő eseménye.	7. p.
SZABÓ Miklós: A hadtörténelem oktatásának helyzete és feladatai a magyar honvédség katonai tanintézetében.	21. p.
KESERŐ István: A Szemere Bertalan Rendvédelem-történeti Társaság és a rendvédelem-történeti oktatás.	25. p.
PARÁDI József: A rendvédelem-történeti tantárgy a Rendőrtiszti Főiskola oktatási rendszerében és a rendvédelem-történeti kutatás jövőbeni feladatai.	29. p.
ÓRY Károly: A helyes magyarság- és nemzettudat kialakításának lehetőségei a rendőrtiszti képzésben.	37. p.
TÓTH Tihamér: A rendvédelem intézményrendszerének kialakulása és fejlődése.	41. p.

Tradíció és korszerűség

II. évf. (1992) 3. sz.

URBÁN Aladár: Tervek és eredmények az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején az önálló magyar rendvédelmi szervek létrehozására.	11. p.
PARÁDI József: A dualizmus közrendvédelmi szerveinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai.	21. p.
SAKÁLY Sándor: A két világháború közötti rendvédelmi szervek tevékenységének néhány jellemzője.	29. p.
KESERŐ István: A rendvédelmi szervek a második világháború idején és az azt követő években.	35. p.
BOBÁK Artúr: A rendőrség és a Határőrség testületi napjainak alternatívái.	43. p.
KORINEK László: A korszerűség kérdése rendvédelmi szerveink fejlesztésében.	49. p.
CSEREI Attila: Gondolatok a rendvédelmi testületek etikai hagyományairól (1867–1945).	57. p.
ZACHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szerveknél.	65. p.
HEGEDŰS Antal: Dél-magyarországi falurendészet 1848 előtt.	75. p.
ÓRY Károly: Rendvédelem-történeti oktatás a Rendőrtiszti Főiskolán.	81. p.
SÁNDOR Vilmos: Történelmi szemlélet a jövőendő határőrtiszti nemzedék felsőfokú képzésében.	87. p.
MOCÁRI Sándor: Hagományok és tapasztalatok felhasználása a rendőrtiszthelyettes képzésben.	91. p.

A dualista Magyarország rendvédelme

III. évf. (1993) 4. sz.

KESERŐ István: Történelmi hűséggel. Társaságunk hároméves útja.	3. p.
ZACHAR József: A politikai irányzatok rendvédelmi koncepciói a dualizmus korában.	8. p.
PARÁDI József: A magyar királyi határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete.	21. p.

SAKÁLY Sándor: A magyar királyi csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület.	51. p.
BOTOS János: A belügyi tárca szerepe a magyar rendvédelem irányításában.	59. p.
MEZEY Barna: A modern magyar polgári börtönügy alapjainak kialakítása a dualizmus első éveiben.	70. p.
SUBA János: A dualista Magyarország államhatárának változása 1868–1918 között.	87. p.
BENCZE László: Osztrák rendteremtés a forradalom leverése után.	102. p.
KESERŐ István: A rendvédelmi szervek tisztí utánpótlása és tisztképzése a dualizmus időszakában.	109. p.
BORSI József: „A közszolgálati ágak legterhebbike...” Rendőrségkép a századforduló magyar sajtójában.	126. p.
FORRÓ János: A csendőrség története. A csendőr őrs.	132. p.
LUGOSI József: A rendvédelmi testületek fegyverei 1868–1918.	152. p.
SÁGVÁRI György: Csendőr és rendőr egyenruhák a dualizmus-kori Magyarországon.	161. p.
SALAMON Iván: A pénzügyőri egyenruha történetéből 1868–1947.	170. p.
SZIKINGER István: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmus korában.	187. p.

Háború, forradalom, Trianon

IV. évf. (1994) 5. sz.

MEZEY Barna: A kivételes hatalom.	4. p.
ZACHAR József: Az osztrák-magyar haderő rendfenntartó szerepe az első világháború idején.	7. p.
PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.	13. p.
HESZTERA, Franz: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850 bis 1993.	18. p.
HESZTERA, Franz: A csendőrség parancsnoklási rendszere 1850 és 1993 között.	28. p.
SUBA János: A trianoni országhatárok kitűzésének politikai és technikai kérdései.	61. p.
BACSA Gábor: A magyar-jugoszláv (S.H.S.) határmegállapító bizottság működése 1921–1924.	65. p.
ZSIGA Tibor: A trianoni békeszerződés revíziója Nyugat-Magyarországon.	71. p.
ERNYES Mihály: A közrend és a közbiztonság helyzete Baranya megyében a szerb megszállás idején.	74. p.
HEGEDŰS Róbert: A magyar biztonságpolitika 1912–1925.	76. p.
BOTOS János: A Belügyminisztérium tevékenységének főbb jellemzői 1912 és 1926 között.	80. p.
KESERŐ István: A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után (1919–1924).	83. p.
KOMÁROMI Gábor: A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti változásai 1919 és 1925 között.	90. p.
SAKÁLY Sándor: Egy életút vázlata – Osváth László.	92. p.

A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme

V. évf. (1995) 6. sz.

BACSA Gábor: Határrend és határforgalom Magyarország déli határán (1921–1941).	5. p.
BONHARDT Attila: Egy rendvédelmi szerv mögé rejtett honvédségi alakulat rövid története (A M. Kir. Államrendőrség központi újonciskolája).	12. p.
BOTOS János: A Magyar Királyi Belügyminisztérium és egy klasszikus belügyminiszter a két világháború között.	16. p.

FAZAKAS László: A Magyar Királyi Testőrség, a Magyar Királyi Kormányőrség és a Képviselőházi Őrség a két világháború között.	27. p.
JOÓ Gábor: A vámhivatalok és a pénzügyőrség a két világháború között.	39. p.
KEDVES Gyula: Paraszti fegyverből díszjelvény (a testőr- illetve koronaőr-alabárd kialakulásának története).	48. p.
KISS István Géza: A déli határőrizet kialakulása és sajátosságai Trianon után.	51. p.
LUGOSI József: A rendvédelmi testületek fegyverei 1868–1918.	56. p.
MEZEY Barna: Rendvédelmi jog a két világháború között.	61. p.
PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között.	64. p.
RÁCZ Lajos: A fővárosi rendőrség működése a két világháború között.	76. p.
RAVASZ István: A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai.	81. p.
SÁGVÁRI György: A rendvédelmi testületek egyenruházata a két világháború között Magyarországon.	89. p.
SOMORJAI Béla: A Magyar Királyi Koronaőrség helytállása a korona és a koronázási ékszerek megőrzésében (1944–1945).	94. p.
SUBA János: A terület-visszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938 és 1941 között.	98. p.
SZAKÁCS Gábor: A rendőrképzés helyzete a két világháború között.	104. p.
SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919–1941.	122. p.

Háborúból diktatúrába

VI. évf. (1996) 7. sz.

BACSA Gábor: Határőrizet a Dráva mentén a Muraköz megszállása után.	6. p.
DETTNÉ LÉGRÁDY Ilona: A Vám- és Pénzügyőrség 1940 és 45 között.	12. p.
ERNYES Mihály: A rendőrség újjászervezése Pécs-Baranyában 1944–1946.	17. p.
FAZAKAS László: A határőrizet szervezeti változásai 1945 és 1950 között.	24. p.
GÁSPÁR László: A határőrizet szervezeti változásai 1945 és 1950 között.	29. p.
KESERŰ István: Rendőrség és csendőrség Magyarország hadba lépésétől a hadműveletek befejezéséig.	35. p.
KISS István Géza: A magyar rendvédelem-történet hagyományai, muzeális emléktárgyainak gyűjtése, feldolgozása, bemutatása egy leendő magyar rvt. Múzeumban.	46. p.
LŐRINCZ József: Büntetőpolitika és börtönügy a koalíciós korszakban (1945–1949).	52. p.
MEZEY Barna: Törvényesség és rendvédelem Magyarországon (1945–1949).	63. p.
NAGY György: A határforgalom és ellenőrzése 1945–1950 között.	68. p.
PARÁDI József: A magyar rendvédelem sajátosságai és fejlődési periódusai a második világháború előtt és után.	80. p.
RAVASZ István: A Kárpát-medence hadászati jelentősége a II. világháború végéig.	90. p.
SUBA János: Magyarország határainak kijelölése az 1947. évi párizsi békeszerződés alapján.	108. p.

A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig

VII. évf. (1997) 8. sz.

BACSA Gábor: A csendőrség részvétele Zala megye határőrzetében.	5. p.
CSAPÓ Csaba: A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogáról 1881–1914.	12. p.

CSÓKA Ferenc: Csendőrség és hírszerzés 1930–1945.

.....	17. p.
DOMOKOS Sándor: A Kanadai Királyi Lovas Csendőrség.	21. p.
ERNYES Mihály: Pandúrság helyett csendőrség Baranyában.	27. p.
FAZEKAS Csaba: A csendőrség és a történelmi egyházak kapcsolatai a HORTHY-korszakban az el nem ismert felekezetek kezelése tükrében.	34. p.
FORRÓ János: A csendőrkörület rendvédelmi tevékenységének értékelése.	41. p.
KAISER Ferenc: Az őrs mindennapi élete.	46. p.
KISS Gábor: Csendőrök az emigrációban.	60. p.
KISS István Géza: A magyar királyi csendőrség hagyományai, muzeális emléktárgyainak őrzési helyei hazánkban és külföldön.	62. p.
KOVÁCS Jenő: Hadifogságom éveiről.	68. p.
LUGOSI József: A Wernld fegyverek.	73. p.
ŐRY Károly: Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig (A francia csendőrség történeti előzményei).	75. p.
PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881–1918.	78. p.
RAVASZ István: Csendőrpuccs vagy zászlószentelés? A budapesti deportálások leállítás.	84. p.
SALLAI János: A határszéli csendőrség fegyverhasználat.	88. p.
SUBA János: A Magyar Királyi Csendőrség szerepe az északi demarkációs vonalon 1919–1923.	91. p.
SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919–1941.	95. p.
SZELEI József: Katonából csendőr, csendőrből járőrvezető.	103. p.
ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből.	105. p.
ZEIDLER Sándor: A m. kir. Csendőrség rendfokozati rendszere és jelvényei.	110. p.

Gazdasági rendvédelmünk a XIX–XX. században

VIII. évf. (1998) 9. sz.

JOÓ Gábor: Emlékezés gróf Lónyai Menyhért pénzügyminiszterre.	13. p.
KISS István Géza: A Magyar Királyi Pénzügyőrség feladatai a gazdasági rendvédelemben a két világháború közötti időszakban.	15. p.
KÖVESI László: Rendőri nyugdíjpénztárak tegnap és ma, szociális gondoskodás.	24. p.
PARÁDI József: A magyar határőrizet teendői a nemzetgazdaság védelme terén az Osztrák-Magyar Monarchiában és a két világháború közötti Magyar Királyságban.	26. p.
FORRÓ János: A székesfehérvári csendőrkörület teendői a vagyon elleni bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.	32. p.
KAISER Ferenc: A csendőrség gazdaságvédelemmel kapcsolatos feladatai a két világháború között.	39. p.
SIMON Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati teendői a vagyonbiztonság ellen irányuló bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.	45. p.
SUBA János: A m. kir. Honvédség és az rv. szervek feladatai a Magyarországon átmenő német vasúti szállítmányok szabotázs elleni védelmében a II. vh. alatt.	49. p.
SZABÓ József János: Egy vádalku tanulságai a XIX. század magyar bűnüldözésében.	61. p.
SZIKINGER István: A gazdaság védelmének tapasztalatai Németországban.	64. p.
KISS István Géza: A Vámhivatalok a két világháború közötti Magyar Királyságban.	72. p.
ŐRY Károly: A Vörös Őrség gazdaságvédelmi feladatai.	78. p.
PARÁDI József: A dualizmus kori Magyar Pénzügyőrség és Vámhivatalok.	82. p.

SALAMON Iván: Egyenruha, kényelem, demokrácia és gazdasági kihatásai 1868–1993.	86. p.
BACSA Gábor: Gazdaságvédelem az 1920-as években a déli határ mentén.	92. p.
KESERŰ István: A határőrség szerepe az ország gazdaságának védelmében.	100. p.
KOVÁCS Gyula: A magyar határőrség aktuális gazdaságvédelmi feladatai a határforgalom ellenőrzésében.	103. p.
NAGY György: A magyar határőrség (kiemelten a hforg. ell.) szervek gazdasági rendvédelmi feladatainak jellemző sajátosságai a '40-es évek második felétől.	107. p.
SALLAI János: A Magyar Királyi Vámőrség gazdaságvédelmi feladatainak tükröződése a korabeli szabályzatokban.	111. p.

A nyugati rendvédelem hatása a XIX–XX. század magyar rendvédelmére

IX. évf. (1999) 10. sz.

BACSA Gábor: A tájékoztató ("T") szervek és a Magyar Királyi Vámőrség.	5. p.
TAMÁSKA Endre: Egy csendőrség országos tekintélye.	12. p.
BOBÁK Artúr: A magánnyomozás története.	19. p.
BOTOS János: Szemere Bertalan, az első felelős magyar kormány belügyminisztere.	33. p.
CSAPÓ Csaba: Gr. RÁDAY Gedeon és a szegedi királyi biztosság.	37. p.
DAVOLA József: A katonai rendőrség bemutatása.	40. p.
DOMOKOS Sándor: A polgári rendőrség korszerű alapelvei.	45. p.
FAZAKAS László: Szemere Bertalan ifjú éve.	48. p.
GEHARDT, Helmut: Die Österreichische Gendarmerie in der XX. Jahrhundert.	53. p.
KESERŰ István: A rendvédelmi szervek újjászervezése 1919 és 1924 között.	59. p.
KISS István Géza: Szociális kérdések és azok megoldásai a Magyar Királyi Pénzügyőrségben.	66. p.
KÓSA László: Rendőrség Budán, Pesten és Budapesten 1849 és 1882 között.	71. p.
KÓSA László: A közúti közlekedés rendjének szabályozása 1872-től napjainkig, különös tekintettel Budapestre.	77. p.
KÖVESI László: Szociálpolitikai érzékenység a rendőri és a BM szerveknél 1990-től napjainkig.	88. p.
LŐRINCZ József: SZEMERE Bertalan és a börtönügy.	95. p.
PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme (1867–1919).	98. p.
RAVASZ István: A nyilas rendvédelmi testületek.	148. p.
SALLAI János: Francia, osztrák, magyar csendőrség fegyver-használata a XIX. században.	154. p.
SIMON Ferenc: Egy kiérdemelt emlékbélyeg és egy nem érdemelt megbélyegzés története.	160. p.
SIMON Sándor: Cegléd város rendvédelme a XVIII–XIX. században.	164. p.
SUBA János: A határszéli forgalom szabályozása Magyarországon a XIX–XX. században.	167. p.
SZIKINGER István: Az angolszász rendvédelem fejlődésének tendenciái a XIX. századtól napjainkig.	174. p.
SZŰCS János: A francia csendőrség helye, feladatai napjainkban.	189. p.
VASS Ferenc: A magyar útlevelelrendészet történetének változási folyamatai és fejlődésének tendenciái 1903-tól napjainkig.	192. p.
ZACHAR József: Az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökerei.	202. p.

Szabad mozgás a Kárpát-medencében

X. évf. (2000) 11. sz.

BACSA Gábor: Magyar és jugoszláv optások határátlépése.	10. p.
---	--------

BENCSIK Péter: Az útlevelelügyi jogi szabályozásának változásai és hatásuk a határforgalomra (1903–1941).	15. p.
CSAPÓ Csaba: Utazási okmányok az 1880-as években.	19. p.
DAVOLA József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1912-ben.	21. p.
KISS István Géza: A határszéli Magyar Királyi Pénzügyőr szakaszok áttelepítése a területi visszacsatolások után.	24. p.
NAGY György: A határforgalom változásai és az azt meghatározó főbb tényezők a nyolcvanas évektől napjainkig. A határforgalom.	35. p.
PARÁDI József: Határőrség és kihatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között.	42. p.
RAVASZ Dezső: A magyar-román határ hivatalos és nem hivatalos átjárhatósága.	54. p.
SUBA János: Utazási okmányok az I. és a II. világháborúban.	57. p.
SUBA János: A budapesti folyamat története.	68. p.
ZINNER Tibor: Az embertelen kollektivitás diadala: A magyarországi németek 1945 utáni kitelepítése.	72. p.

A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában

X. évf. (2000) 12. sz.

DÁNOS Valér: Rendőrség és szociológia avagy rendőrszociológia.	5. p.
FINSZTER Géza: Honvédelem – rendvédelem.	8. p.
NAGY György: Kapcsolatkeresés a rendészet, a rendvédelem és a határrendészet között.	15. p.
PARÁDI József: A rendvédelmi diszciplína Magyarországon.	23. p.
SUBA JÁNOS: A kartográfia és a rendvédelem.	26. p.
ZACHAR József: Rendvédelem és történelemtudomány.	34. p.
BACSA Gábor: A határőrizeti szervek együttműködése a lakossággal, a rendvédelmi szervekkel és a hatóságokkal 1920–1940 között (Szemelvények Zalából).	38. p.
CSAPÓ Csaba: A Csendőrség és a városok (1881–1914).	43. p.
DAVOLA József: A tábori csendőrség, mint a Katonai Rendőrség elődje.	49. p.
ERNYES Mihály: A véderő alkalmazása rendvédelmi feladatokra a dualizmus időszakában Pécsen.	55. p.
FORRÓ János: A székesfehérvári csendőrkörlet kapcsolata a közigazgatással.	58. p.
GEHARDT, Helmut: Die militärische Organisation der österreichischen Gendarmerie von 1849 bis 1918.	62. p.
KÁLMÁN Zolt – KÓSA László: A rendőrség és az önkormányzatok kapcsolata a rendszerváltás utáni években.	65. p.
KESERŰ István: Együttműködés a Határőrség és egyéb szervek között (1945–1949).	68. p.
KISS István Géza: A magyar királyi pénzügyőrség helye és szerepe a kikötői rendszabályok betartásában valamint a csempészet megakadályozásában.	73. p.
PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig.	79. p.
RAVASZ István: A német szövetségi rendszer a II. világháború időszakában.	88. p.
SIMON Sándor: Cegléd városában: a helyi közigazgatás és a rendvédelem kapcsolata a neoabszolutizmus és a dualizmus időszakában.	95. p.
STEIB György: Az 1956-os Nemzetőrség és a közhatalom kapcsolata Bonyhádon.	98. p.
SUBA János: A polgári Magyarország közigazgatási beosztásának alakulása, a határváltozások tükrében 1867 és 1941 között.	102. p.

A közbiztonság közös európai örökségünk

XI. évf. (2005) 13. sz.

BEBESI Zoltán: A kábítószer fogyasztás Magyarországon.	5. p.
BENCsik Péter: A határforgalom szabályozása hazánkban és a környező államokban 1903–1941.	15. p.
BODA József: A magyar rendvédelmi erők szerepe a békefenntartásban.	27. p.
BOTOS János: A belügyi tárca szerepe a magyar rendvédelem irányításában.	31. p.
FAZAKAS László: Testőrségek, koronaőrsegek, képviselőházi őrség 1867–1945.	36. p.
GÁSPÁR László: A határőrség szervezeti változásai 1945–1956 között.	50. p.
KÓSA László – GOMBÁR Noémi: A bűnözés területi megoszlása a Kaposvári Rendőrkapitányság területén.	55. p.
NAGY György: A határrendőrség újjászervezése 1945–46-ban.	64. p.
NAGY József: A BM Határőrség helye, szerepe, szervezeteinek változásai a szocialista államhatalomban 1957-től az 1980-as év végéig.	78. p.
PARÁDI József: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái.	84. p.
PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867–1919.	97. p.
PARÁDI József: A Magyar Királyság rendőrségei 1920–1945.	105. p.
SUBA János: Felvidék határa 1938.	114. p.
SUBA János: Magyar-horvát határszéli forgalom 1941–1945 között.	127. p.
SUBA János: A szocialista határőrizet egyik eszköze, az aknazár.	139. p.
TEKE András: Őrzés mint tevékenység a rendészet, rendvédelem rendszerében.	144. p.

Az ezeréves magyar rendvédelem

XI. évf. (2005) 14. sz.

BODA József: Transformation-Coordination of Police In The Security Sector Reform Context. [A Rendőrség átalakításavezetése a biztonsági szektor reformjának tükrében].	5. p.
BOTOS János: Szemere Bertalan az első felelős magyar kormány belügyminisztere.	15. p.
CSAPÓ Csaba: RÁDAY Gedeon és a szegedi várbörtön foglyai.	19. p.
ERNYES Mihály: Ezer éves rendvédelem a rendőrségek államosítása tükrében.	23. p.
FORRÓ János: A KÁDÁR rendszer Belügyminisztériuma.	47. p.
GÁSPÁR László: A magyar határőrizet fejlődési tendenciái 1945–1949 között.	50. p.
Helmut GEBHARDT: Die Sicherheitsorganisation von 1918 bis 1938.	54. p.
LŐRINCZ József: A hazai büntetés-végrehajtás fejlődése a kiegyezéstől napjainkig.	57. p.
Maximilian EDELBACHER – Harald SEYRL: Die Wiener Polizei von der Österreichisch-Ungarischen Monarchie zur Republik.	69. p.
NAGY György: Egy történelmi kuriózum, gróf SZÉCHENYI István 1834. évi egyik utazásának dokumentuma.	77. p.
NAGY József: A Magyar Határőrség tevékenysége a csehszlovákiai bevonulási időszakában.	79. p.
PARÁDI József: Az európai rendvédelem története.	85. p.
PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai.	91. p.
PARÁDI József: A Kárpát-medencét érintő Magyarországon kívüli határőrizeti formák a német-osztrák modell kivételével.	95. p.
SUBA János: A történelmi Magyarország államhatáráról szóló törvények.	102. p.

SUBA János: Az államhatár és határjelei.	120. p.
SUBA János: Államhatár elméletek a XIX–XX. századi szakirodalomban.	127. p.
SUBA János: A honvédelmi határsáv Magyarországon 1939–1945 között.	133. p.
SZABÓ József János: Határvadász alakulatok szerepe az Árpád-vonal védelmében.	140. p.
ZACHAR József: A Habsburg-hatalom és a magyar rendvédelem.	146. p.

REPERTÓRIUM

1990–2000, 1–12. szám

XI. évf. (2006) 1. különszám

Előszó.	5. p.
Bemutakozik a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.	8. p.
A periodika szerkesztői.	13. p.
A repertórium felépítése.	15. p.
Tanulmányok megjelenés szerint.	18. p.
Tanulmányok szerzők szerint.	27. p.
Tanulmányok cím szerint.	41. p.
Tanulmányok kronológia szerint.	50. p.
Tanulmányok téma szerint.	60. p.
Recenziók.	79. p.

Az európai és a magyar rendvédelem a XIX–XX. században

XII. évf. (2007) 15. sz.

BACSA Gábor: Rendőrség Nagykanizsán 1920-ig, az államosításig.	6. p.
BENCsik Péter: A kivándorlás jogi szabályozása 1903 és 1914 között.	13. p.
ERNYES Mihály: A magyar rendőri szakirodalom kezdetei.	32. p.
FAZAKAS László: A magyar Szent Korona őrzésének története 1945-től 2000-ig.	45. p.
HEGEDŰS Ernő: A koronaőrzés történetének egyházi és bizalmi korszaka (1000–1464).	59. p.
HUDRA László: A budapesti Fiumei úti pénzügyőr laktanya. (Szemelvények az 1930-as és 1940-es évekből, különös tekintettel a Pénzügyőrségi Múzeum történetére).	67. p.
LŐRINCZ József: Harmonizációs törekvések és problémák a magyar börtönügyben a rendszerváltozás időszakában.	75. p.
NAGY György: A határrendészet, mint szervezet helyének keresése az államszervezet rendszerében.	81. p.
NAGY József: Határőrizetünkkel szembeni kihívások az 1990-es években.	104. p.
PARÁDI József: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a II. vh-ig.	125. p.
PARÁDI József: Magyar Királyi Határrendőrség.	139. p.
PARÁDI József: Az útlevelek és útlevél ellenőrző szervek a két világháború közötti Magyar Királyságban.	160. p.
SIMON F. Nándor: Villantás egy témára: séta egy útlevél körül.	170. p.
SIMON Sándor: Cegléd város rendvédelmi szerveinek dualizmus kori átalakítása és fejlesztése.	176. p.
SUBA János: Határcsendőr zászlóalj 1919–1921. Áttérés a katonai határőrizetre.	182. p.
SUBA János: A magyar-jugoszláv határszakasz redemarkálása (A trianoni határ határjeleinek felülvizsgálata a magyar-jugoszláv határszakaszon 1931-ben).	192. p.
SUBA János: A magyar-román határszakasz redemarkálása (A trianoni határ határjeleinek felülvizsgálata a magyar-román határszakaszon 1937-ben).	200. p.
SUBA János: Határvadászok és az „ezeréves határ” (A m. kir. határvadászok szerepe a magyar-román határvonal Kárpátokban lévő szakaszának felülvizsgálatában 1941-ben).	205. p.

VARRO István. Rádióközvetítés az ungvári csendőriskolából: „Székely fiúkból nevelik a fiatal magyar csendőröket” – közvetítés az ungvári csendőriskolából. 212. p.